

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

73446

Janka Kersnika

zbrani spisi

2.

MUSEUM FRANCO
41

JANKO KERSNIK

ZBRANJE 1913

JANKO KERSNIK

RAZKINJAN
LUTSKI LJUDJE
TESTAMENT

© LUDOVIK JANKO
LUTSKI LJUDJE

115

JANNO KERSNIK

277
MULAČEK FRANC

JANKO KERSNIKA ▲ ▲ ▲

▲ ▲ ▲ ZBRANI SPISI

UREDIL DR. VLADIMIR LEVEC

ZVEZEK II.

NA ŽERINJAH ▲ ▲

LUTRSKI LJUDJE

TESTAMENT ▲ ▲

V LJUBLJANI 1902 ▲ ▲ ▲

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

73446

73446

D 2874/1952

NA ŽERINJAH

ROMAN

Odzvonilo je na vasi ave-marijo.

Bil je lep poletenski večer, in hladna sapica, ki je dohajala polagoma raz severne hribe, je prinašala s seboj prijetni duh sušečega se sena, ki je ležalo v kupih po bližnjih travnikih. Kosci, končavši svoje delo, so bili zadeli na ramena grablje in kose ter se počasi vračali domov in glasno vreščaje peli okroglo pesem, ki je odmevala daleč po dolini, govoreča o »mojem dekletu«.

Stari krčmar Zabrdnik je bil ravno počasi odmolil zadnji očenaš za »eno srečno zadnjo uro« in zopet poteknil pipo med zobe, želeč dober večer svojim trem kmetskimi pivcem, ki so sedeli pred njegovo gostilno pri poliču vina, ki so ga ob pomanjkanju kakšne mize imeli kar na tleh, ne gledajoč prahu in nesnage pred vežo.

»Pravijo, da bomo vojake dobili,« reče krčmar, prižigaje tobak.

»Kaj praviš — vojake? — Kakove?« se oglasi pivec kmet, ki je baš tak ogel belega kruha nesel v usta, kakor je pest debela.

»Kaj bode vojska?« vpraša drugi kmet.

»Zavoljo kuge — živinske! Menda jo bodo lovili — ka-li?« se nasmehuje krčmar.

»Kakšne kuge in katere?« pravi zopet prvi kmet. »Saj je ni kuge; pri nas že ne; — če kako tele za volčičem pogine, ali če se katera telica detelje obje in jo potlej napenja, pa ti vražja gospoda ugane, da je to živinska kuga.«

»I da« — pristavi drugi — »birič ti precej kugo zavoha. Raku so oni dan tri goveje glave pobili, ker je tisti mestni padar dejal, da so kužne.«

»Pa jim ni bilo nič. Toliko so bile kužne kakor jaz.«

»Ali pride dosti vojakov?«

»I, nemara da veliko.«

»Vojakov pa res ni treba. Krompir bodo kradli in še meso naj bi zlodjem kuhali!«

»Kdo jih bo pa plačal?« —

»I glej ga no, mi, kdo pa. Vse to gre iz davkov; mi, če ti pravim,« reče krčmar.

»Vraga!« zaškriplje jezen eden.

Morebiti bi bili še dalje ukrepali, ko ne bi bil v tem trenutku hitro pridrdral mimo hiše, ki je stala ob cesti, eleganten mesten voz, ki je obrnil nase vso pozornost male pivske družbe naših kmetov. Zaradi precej gostega mraka ni

bilo lahko razločiti, kdo je in koliko oseb je v kočiji. Vendar Zabrdnik je imel mačje oči, on je precej spoznal, kdo se vozi, snel klobuk z glave in pozdravljaj tja na cesto, dasi ga niti kočijaž ni pogledal. Ko se je voz skrila za sosedno hišo, se pokrije krčmar, dene zopet pipo v široka usta ter reče svojim gostom:

»Grajski se peljajo. Iz mesta so prišli na Žerinje sem, v grad.«

»Kaj vraga?« se začudi kmet.

»Že sinoč je grajski pastir pri meni glažek slivovca pil in pripovedoval, da gospoda pridejo kmalu. In glej, že so tukaj. Čudno je to,« reče krčmar.

»Hi, ali se dobro godi tej gospodi,« meni drug kmet.

»Baštè! Dobro se jim godi, dobro! Vozijo se na mehkem semtertja, pečeno in kuhano meso jedo vsak dan, potico prigrizujejo in vino pijo, kolikor ga radi.«

»Nu da, dobro se jim godi,« pritrjuje še tretji. »Saj že pregovor pravi: gospod nikoli zastonj ne zine, kakor tačas, kadar mu meso z vilic pade.«

»In pa samo gosposke ženske poglej, ki se jim dobro godi, in se lepo z mesom in kofetom pasejo, kako so lepe bele in rdeče kakor jabolka. Potlej pa naše babe poglej, kakove kavke so, kadar se kolikaj izdelajo.«

Sedaj pa krčmar oče Zabrdnik svojo pipo otepe ob noht mogočnega svojega desnega palca

in iztrese pepel iz nje pa modro pravi prijateljem in pivcem svojim:

»Ne bom govoril, da ne bi bilo res, kar pravite: gospodi je dobro, bolje ko nam, za žito ne trpe, sena ne kose, živini ne pokladajo, po drva ne hodijo, v mlin ne nosijo. — Ali kaj meni pomaga, če imam ves ploh poln rumene in najlepše opečene teletine, če pa hudika jesti ne morem, če zdrav nisem. Rajni fajmošter so rekli, Bog jim daj nebesa, rekli so, zdravje je prvo bogastvo. Tako so rekli, in res je takisto. In bogvekoliko bolezní imajo gospoda, ki jih mi nimamo. Zato so tako bleði. Če se tebi to lepo zdi, naj se ti; jaz te hvalim, dokler si grd ogorel rjavec. Kadar si enkrat bleð in zelen, potlej te že smrt tiplje in pojdi h konjederki po rože pa h kaplanu na izpoved, ne boš več po svetu trave tlačil. Mene poglej, jaz že petnajst let nisem eno uro v postelji bolan ležal.«

»Jaz pa še nikoli, verjameš, Zabrdnik?« primetne eden kmetov.

»Nu vidiš!« — nadaljuje krčmar — »pri tej gospodi je pa zdaj eno, zdaj drugo zleknjeno pod odejo. Pa tudi druge reči imajo, ki jih močno koljejo in grizejo, verjemi mi.«

»Kaj imajo?«

»Tu gori v gradu so se že take reči godile, ki se pri nas nikdar ne, in Bog nas varuj, da bi se kedaj!« skrivnostno šepče krčmar. »Ali ne veš, Mihec, kaj se je vse govorilo ono leto

— ti boš še dobro pomnil — ko so našli grofa Sandra mrtvega v žerinjskem gozdu? Dejali so, da se je sam ustrelil, drugi zopet so govorili o razbojškem gospodu, a nihče ni vedel pravega in gotovega. In potem je vse zaspalo.«

»Zato, ker je to gospoda,« pristavi en kmet, »ko bi bil nas eden dolževan, ej — —«

»Zakaj so pa trdili, da se je sam ustrelil tisti grof,« povpraša drugi. —

»Ali nisem rekel, da ni nihče vedel vsega! Grofica Amelija, ta stara, ki je bila takrat še lepa in mlada, tista morda že ve, ker še sedaj, ko je postala že stara in siva, včasih daje za črne maše, in mežnar je dejal, da se bero za rajnega gospoda.«

»Ona že ve, zakaj daje!«

»Kdo pa je ta Nelja — ali kako ji praviš,« vpraša zopet tretji.

»I nu, sestra sedanjega gospodarja, saj jo poznaš, in sestra onega rajnega. Brata sta bila, prava brata. Prijazni ljudje, to se mora reči, ali prevzetni so pa tudi.«

»Tako, tako li pripovedujete, da je bil prejšnji v gozdu ubit?« vpraša zopet prvi.

»Morda pa še ubit ni bil,« pravi drugi, »morda ga je krvavo stegno srečalo v gozdu, pa je mrtev ostal na mestu.«

»Kakšno krvavo stegno?«

»Kaj še tega ne veš, kaj je krvavo stegno?« vpraša začuden drugi; ali ko so se možje začeli

posvetovati, kakov je hostni strah »krvavo stegno«, se je izkazalo, da so ga že večkrat slišali imenovati, ali natanko nobeden ne ve ničesar o njem.

»Saj ti si ga poznal tistega ubitega grofa,« vpraša krčmar zopet potem, ko je bil prinesel že peti polič.

»Kaj ga ne bi poznal?« odgovori oni, »ko bi zdajle sem stopil z onega sveta, precej se mu odkrijem.«

»Nu vidiš, ti bodem pa še katero povedal, o kakršni ne misliš, da bi jo slišal od mene nocoj. Kaj meniš, ali bi človek ne mislil, da bi morali gospoda, ki se toliko uče in toliko bero in slišijo ter vidijo po svetu, pametnejši biti, kot smo mi? Misliš li, da so? Niso ne! Tako blodijo možki za ženskami kakor pri nas, samo malo drugače. Jaz bi o tej stari Ameliji lahko povedal nekoliko — vsega ne vem — ki je prav podobno tistemu, kar se je prigodilo oni Krakovi Poloni; vse ženske za možmi gledajo, naše kmetske in gosposke . . .

»Beži, beži, ti grdin ti, grešnik sivi ti, da te sram ni kosmatiti zoper šesto božjo zapoved! Precej pojdi večerjat!« To je bil nov glas, glas matere Zabrdnice, ki je bila uprav ob tistem hipcu stopila na prag in baš slišala svojega moža, govorečega tako, kakor njeni pobožnosti in gospodinjski dostojnosti ni bilo po volji. Zaradi tega je bil njen glas osoren.

Krčmar Zabrdnik se je znal upirati vsem sosedom, biriču, davkarju, celo župniku, če je trebalo, samo svoji ženi ni nikdar ugovarjal. Čulo se je, da ga je bila odvadila že zdavnaj. Zatorej je zdaj izginil v hišo večerjat, pijoči kmetje so plačali »materi« svoj račun in odšli vsak po svoji stezi.

II.

Na gorenjem, severnem koncu vasi Radovlje, kake četrt ure oddaljen, na nizkem holmu, ki se naslanja na gore, zadaj polagoma vzrastajoče, stoji star gradič, čigar osivelo zidovje se iz daljave le pomalem vidi izza košatih dreves, ki prerastajo mali holm. To je grad Žerinje.

Ob stranskem potu, ki vodi od okrajne ceste po holmu proti gradu, so nasajene visoke topolke, ki delajo vsej okolici nekov melanholičen vtisk. Na desno in na levo ob holmovem bregu pa se kažejo ostanki nekdanjega grajskega parka, in po stezicah, ki se pleto med posameznimi goščami, je videti le semtertja prostorček, pokrit z belim peskom; drugo je porasla trava.

Krasno jutro, kakor ga more roditi le prvo poletje, je danilo in razveseljevalo vso naturo po večeru, ki so ob njem kmetje pri krčmarju doli modrovali. Po dolini se je čulo žvenketanje kos in odmevajoče, včasi ne preveč harmonično ukanje zgodnjih mladih koscev. Od izhoda je prisijalo

počasi solnce izza daljnih nizkih goric in odsevalo v tisočero rosnih kapljah, ki so visele krogin-krog po travi in grmičevju.

Nebo je bilo čisto kakor ribje oko, in še vrabci, ki so posedali na obstrešju starega gradiča in vreščali po vrtnih nasadih, so pozdravljali lepo jutro, kakor je dejal sam zase stari Tine, ki je bil z vodo v roki namenjen iti prilivat rožicam v mali postranski, njemu v varstvo izročeni vrtič.

»Živ-živ! živ-živ!« je oponašal starec vrabce, se ozrl kvišku na visoki kap, kjer je čepelo celo krdelce malih kričačev, ter se jim je zagrozil mrmraje: »Gori le bodite, gori, samo doli v vrt mi ne skačite, drugače bode puška pela.«

»Kaj so vam pa storili ptički, da jim tako žugate, Tine?« povpraša na drugi strani za vrt-narjem lepo in mlado zveneči ženski glas. Nagovorjeni starec se zgane, sram ga počne biti, da je bil njegov samogovor slišan, obrne se na ono stran in ugleda pred seboj vitko mlado deklico, ki se mu je bližala s prijaznim smehljanjem.

Svojo posodo postavi starec na tla in potegne klobuk raz sivo glavo in malo okorno priklonivši se reče veselo: »Oh gospica Ana, vi ste že vstali? Seveda, ti le hudokljunci na strehi ne dade miru; vpijejo in vrešče, da gospoda ne morejo spati.«

»Pustite jih, ptičke. Oni ne morejo zato, da vedno čivkajo in pojo; imajo od Boga tako naravo,« odgovori nalahko mlada deklica, gospica Ana, kakor jo je imenoval vrtnar, in k njemu stopivši

mu poda roko, prijazno nadaljevaje: »Dobro jutro, Tine. Kako se Vam pa godi? Zdravi ste in krepki, da je veselje! Li ne?«

Smehljaj veselja zabliskne po starčevem licu.

»Ah, starost, starost, baronica! Ta me tare, drugače bi bilo, hvala bodi Bogu in čast. Da, ko bi človek mogel vedno mlad biti in ostati, kakor ste vi, ne zamerite, gospica.«

»Potem bi mu morda tudi ne bilo prav — vi vedni nezadovoljnež.«

»A pokrite se« — nadaljuje mlada — »ter vzemite ono posodo, ideva skupaj na vrt, da vidim, kako ste letos uravnali svoje krasotice, vrtnice in nageljne in drugo, kar imate tu. Malo sem pogledala že z okna doli. In glejte, kakov lep dan je danes, prav nalašč za Vas in Vaše rože. Ali ni lepo?«

Tako govoreč se je mlada baronica obrnila na izhodno stran gradiča, kjer je bil na malem ravnem prostorišču za lepo obrezano živo mejo grajski vrtič. Pred starim vrtnarjem, ki je bil zopet prijel svojo vodno posodo, je stopala ona sama ter nadaljevala radostno:

»Kako sem se že veselila te prve jutranje urice tu doma! V mestu je vse drugače, Tine; tukaj je mnogo lepše!«

»Hi, hi! Res je tako. Pusto je v mestu, pusto. Jaz bi se še na cerkveno steno tam namalati ne dal, ko bi me hoteli.«

»Potem bi bili svetnik,« se smeje deklica.

»Je-e za tisto pa ni nas eden, ne! Ha-ha-ha svetnik! In, kaj sem že na jeziku imel? Da, dolgo Vas ni bilo, baronica! Pa ste že zapazili vendar, kako se je v vrtu vse predrugačilo? Staro hruško tamkaj v kotu, kjer ste včasih tako radi sedeli, je podrla burja. Tako mi je bilo hudo pri srcu po njej! Sedaj sem pa najlepši kostanj tja zasadil, ki sem ga mogel najti; bodete videli, kako lepo raste. Tako je. Eden pade, pa se drugi vsadi. Jesen pa, ki stoji v drugem koncu, se je letos močno razširil, in rož je toliko, da je vse pisano. Tista vrtnica, ki ste jo lani Vi iz mesta prinesli, je že jako velika in lepo cvete, da je veselje. Povito cvetje, ki sem ga včeraj za Vas napravil, če niste bili hudi, je skoraj samo iz nje.«

»Da, našla sem ga takoj, ko smo se pripeljali, in sem vedela, da ste ga Vi napravili. Hvala Vam, Tine; glejte, tja gori na okno sem ga postavila.«

In res se starec ozre gori proti oknu, dasi tako daleč ni mogel videti. V srce mu je dobro dejalo, da ga mlada lepa gospica tako odlikuje, njega, starega moža, vrtnarja.

Dospela sta okolo vogla in starec prikazuje mladenki to in ono na vrtu.

»Oh, kako lepo je tukaj. Gori z okna nisem mogla vsega razločiti; pa tu se šele vidi, kako skrbno in krasno ste vse uravnali,« vzklikne vesela.

Baronica je stopala naprej po ozki, z belim peskom posuti stezici, ki je tekla med pisanimi

gredicami, in vrtnar je korakal za njo, razkazovaje zdaj tu raznovrstne zvončke, tam lepo barvane nageljne, tu dišeče vrtnice, tam veliko število pelargonijev, in iz vsake njegove besede se je čutilo tudi veselje, da ima tako hvaležnega občudovavca. Baronica si utrga mali vrtnični popek in ga zatakne v debele kite črnih las, ki jih je nosila nalahko zapletene okolo glave in posluša venomer tekoče besede zgovornega moža, ki je čisto pozabil na svojo škropilnico.

»Ah, tu prihaja Veronika,« vzklikne naenkrat deklica in stopi nekaj korakov dohajajoči mladi dami naproti.

»Jaz bi te bila rada zbudila, Veronika!« reče Ana ter jo prime za roko, »ali mislila sem, da si trudna. Sedaj si pa že sama tu! Glej, glej, kako lepo je tukaj naš pridni Tine vse uredil!«

Došla dama, malo starejša od prejšnje, ki je bila komaj preko šestnajstih let, se ozre okoli in pristavi:

»Da, lepo je. Vendar v onem kotu bi se morale rože drugače razvrstiti. Tine je morda vse preveč po lastnem okusu ali neokusu uredil.«

Stari vrtnar se približa in reče ponižno in manj srčno:

»Dobro jutro, grofica. Ali ukažete, da presadim one rože?«

»Da, da, ali jaz Vam bodem že sama pokazala, kako. Potem pa boljše prilivajte; vse imajo preveč suho zemljo.«

Vrtnar stopi molče po svojo škropilnico in gre tih na delo brez odgovora. Ana se ustavi nekoliko.

»Zakaj pa žališ starega moža, Vika? On svojo stvar gotovo bolje razumeje od naju dveh,« reče tiho grofici. »Vse veselje si mu pokvarila.«

»Pojdi mi, Ana! Ti si res nerazumljiva v svojem vedenju. Vrtnar je vendar zaradi nas tu, plačan človek, in da izpolni naše želje. Jaz res ne vem, odkod jemlješ ti svojo prijaznost do takih ljudi. To ne gre,« reče ona glasno po nemško.

Baronica ni odgovorila ničesar. Šli sta proti drugemu koncu vrta, in tu se ustavi grofica.

»Ali greš z menoj na izprehod, Ana?« vpraša.

»Ne, jaz ostanem še na vrtu, morda pride teta Amelija,« odgovori kratko baronica.

»Kakor hočeš,« — reče Veronika in odide po stezi, ki je držala iz vrta navzdol ob holmu. Ana pa je stopila proti kotu zelene ograje, kjer je stal lep mlad kostanj in razširjal svoje veje nad malo klopico, ki je bila vabljivo podstavljena pod njim.

Hotela je sesti tu, ker se je s tega mesta odpiral krasen razgled v dolino. — A precej začuje za seboj trdo stopanje, in mali rjavi psiček skoči, prijazno z repom migljaje, kvišku ob njenem krilu. Obrnivši se ugleda pred seboj postarnega moža v visokih škornjih, ki se jim je poznalo, da se vode ne boje, oblečenega v obnošeno kratko

suknjo iz ruskega platna in pokritega s širokim rjavim slamnikom, ki je bil prestal že mnogo vetra in dežja.

To je bil Mejač, grajski oskrbnik.

»Dobro jutro, kaj tako zgodaj že hodite okolo?« ga ogovori baronica med tem, ko je on počasi končaval svojo pozdravilno ceremonijo.

»Dobro jutro,« odkima in zategne svoj zalo obriti obraz v prijazne gube, ki pa je iz njih bila videti neka mala zadrega.

In govorila je z njim o njegovem psu z isto ljubo prijaznostjo, kakor prej z vrtnikom. In on ji je z velikim zaupanjem razkladal vso zgodovino svojega psa, ki bi bil kmalu po nesreči zapustil ta svet, kar je ni bilo tu v gradu.

III.

Stezica, ki je vodila z vrta polagoma navzdol proti bližnjemu gozdu, je bila le pomalem uhojena, in po visoki travi, ki jo je obrastala po obeh krajih, so lesketale rosne kaplje.

Grofica Veronika, ki je šla tu na izprehod, zapustivši tovarišico Ano, je stopala urno in lahko, skoro ne glede na rosno travo, ki ji je tuintam škropila obleko.

Lica, ki so bila poprej nekoliko bleda, so se ji pri tej hoji po malem zrdečila.

Ta naša znanka ni imela vsega tega, kar v navadnem življenju imenujemo posebno lepoto,

in tudi njena postava in rast, akoravno enakomerna, ni bila taka, da bi njena prikazen na prvi pogled baš takoj imponirala. Bila je temveč malo previtka in njen aristokratično rezani obraz morda premalo poln, da bi ga deklica dvajsetih let, kolikor jih je ona štela, mogla biti prav vesela. Edino, kar je delalo njeno vnanjost interesantno in zanimivo, so bile velike črne oči, ki so izpod dolgih trepalnic živo gledale v svet, in ki je v njih jarkosti bilo brati, da so si sveste svoje oblasti.

In kakor da bi bila narava pri njej nalašč hotela prekoračiti svoje navadno merilo, ji je podelila težko breme dolgih svetloplavih las, katerih nasprotje z velikim črnim očesom je činilo to dekliško prikazen zopet nenavadno mikavno. Danes je imela na sebi lahko jutranjo obleko, in lasje, ki jih je nosila prej še skromno okoli temena na glavi ovite, so ji razpali pri urni hoji in viseli sedaj v dveh gostih kitah preko ramen.

Tako je dospela do gozda, ki se je, na tej strani gradiča počenši, raztezal proti severu in izhodu v daljne gore z raznimi preseki, po katerih so se širile njive in travniki. Stezica, ki je bila po njej prišla grofica, se je delila tu na več krajev v posamezne razrastke, ki so se naposled izgubljevali po gošči.

Sveti mir je vladal po gozdu in niti najmanjša sapica ni premikovala temnih vrhuncev zelenih, zdravo dišečih smrek, ki so tu na gosto

rasle, druga drugi na potu. Male ptičice-seničice so pač poskakovale od strža do strža, in v rogovili kljukastega gabra je zdajci tudi zažvižgal kobilar ter se zdajinzdaj po stari navadi zadrl s svojim ostrim glasom.

Grofica pa je korakala razmišljena naprej in mehke veje na gosto rastočega smrečevja so se laskavo dotikale njene glave, kakor bi hotele poljubljati umikajoče se lice. Tuintam je odtrgala mal smrekov vršiček brez vse misli, kaj dela, kadar je bilo treba prekoračiti kak kupček preko steze ležečega suhega trnja ali brstja, je vzdignila sicer s prirojeno in prigojeno eleganco, a vendar manj skrbno svojo obleko, nego bi bila to storila, ko bi ne bila sama pod velikim Bogom.

Debeli mah je tešil glas njenih stopinj, in črni kos, ki je pod grmovjem v listju iskal črvov in žužkov, se je splašil stoprv z glasnim vriščem, ko je zašumela dekličina obleka pred njim.

Tako je prišla grofica kmalu na malo planoto, preko katere je vodil kolovozen pot.

Tu se stoprv ustavi, se ogleda okolo, na licu ji je brati zadovoljnost, da je ta njen najljubši izprehodnji kraj še vedno enak.

Potem sede kraj pota na kamen, ki je samec ležal tukaj, lepo od dežja opran, ter bogvekdaj sem prišel v mahov in ilovit svet.

Samotno je bilo tu, le iz daljine je odmeval glas vaškega zvona, ki je oznanjal zjutraj sedmo uro, pri nas še iz turških časov obzvanjano.

Tu zagleda korak od sebe proč mravljišče, velik kup, ki so ga bile nanesele te drobne živalce, že svetopisemske zglodnice marljivosti.

Naša mlada dama se upogne naprej in radovedno opazuje tu živo gibanje in vrvranje, potem pa vzdigne svoj speti svilnati solnčnik in z pozlačenim končnikom njegovega držaja radovedno pobrska po mravljinčjem naselišču. Huj! Kako so bile mravlje razburjene, naglo semtertja so tekale od straha in srda, ko je prišel nevaren velikanski sovražnik s podiralno roko v njih domovino, gospičin elegantni solnčnik, vojen od lepe male bele ročice in vendar tako neusmiljen.

In gospici je menda to delalo veselje, živalce dražiti, ker se je sama sebi veselo smejala.

Začuje se stopanje konjskega kopita in znano škripanje sedla po potu v gošči. V prvi hip preplašena gospica skoči po koncu in hoče zbežati. A takoj se ohrabri in obstane.

Koga bi se bala? Nikogar, tu na zemlji svojih ljudi. A kdo more tod jezdariti? Mnogokrat je že bila tu, a nikdar ni videla nobenega človeka izvzemši kakega drvarja ali smolarja, kateri pa seveda njenim očem ni bil popolnoma človek. Nagubanči ponosen obraz in čaka.

IV.

Od one strani, koder je dohajal kopitni glas, se prikaže jezdec izza ovinka, ki se je v njem izgubljala kolovoz.

Bil je elegantno oblečen mlad gospod na čilem konju — več nego nenavadna prikazen v tem kraju sploh, a kaj še v tej samoti!

Grofica se nekako plašno ozre na svojo jutranjo od rose zmočeno in iznerejeno obleko in v drugem trenutku se misli že ogniti v stran.

A prepozno je bilo, zakaj oni jo je bil že zapazil ter se brzdaje svojega ognjenega konja približeval prostoru, kjer je stala sedaj grofica pol radovedna, pol v zadregi pričakovaje ga.

Jezdec bliže prišedši pozdravi nalahko, a vljudno in konja pred grofico vstavivši, jo ogori raz sedla v nekakem veselem, skoraj da bombastičnem glasu:

»Pardon, prelepa nimfa, da te motim v tvojih prevzvišenih lepih sanjah. Pa morda si ti kriva moje današnje zmotenosti — in potem ti naj Apolo pomaga!«

»Oprostite gospodična,« — dostavi smejoč se potem v navadnem vljudnem glasu, »moje usiljevanje, pa usmilite se zgubljene sirote in pokažite mi pravi pot vun iz te začarane hoste. Že dve uri jaham semtertja, in kakor se mi dozdeva, se sučem v večnem kolobarju.«

Grofica je bila izpočetka pogledala originalnega govornika, pa takoj po prvih besedah jezdečevih se ji je razveselil obraz in z nekako radostno resnobo mu odgovarja:

»Apolo in ž njim cela njegova družina ni prijazna Marsu in njegovim sinovom — li ne

veste tega? Jako se čudim, da pogumni ulanski častnik baron Gernau ne more najti pota iz čarovne zanjke, ki so ga vanjo po njegovem mnenju zaplele pogorske nimfe. Še bolj pa se čudim, da ima gospod Gernau tako slab spomin, da celo navadno svetno damo, s katero je bil že mnogokrat, na priliko pri kadrilji vis-à-vis v našem glavnem mestu, zamenjuje naenkrat z divno družabnico Apolovo!»

Jezdec ali baron Gernau, kakor ga je imela grofica Veronika, je izprva prav osuplo poslušal nepričakovani odgovor, ki mu je melodiozno zvenel na uho, in ko je čul imenovati svoje ime, je dospelo njegovo čudenje do vrhunca.

»Ha, ali prav vidim, grofica . . .«

»Prav vidite, verjemite mi brez prisege,« reče ona in koketno poigra z zaponi svojega solnčnika.

Našemu jezdecu ni mogel nihče očitati, da ima slab spomin za — ženski spol; če o spominu glede drugih reči ne govorimo, v slučaju spomina na ženske si je ohranil svoj stari dobri glas.

Skoči raz konja, seže ji v roko in pravi:

»Ah — kontesa Walden. Kdo bi mogel tudi v prvem trenotju verjeti, da je postala najlepša dama naših elegantnih krogov samotarica v tako odljudnem kraju in da je zamenjala mestni salon s tako puščavo, kjer človek ne ve, ni kam, ni kako. A odkritosrčno in na poštenje rečeno, komtesa, ljubše mi je sedaj, da ste izvolili to

izpremembo, ker brez nje ne bi bil doživel tako veselega iznenadenja.«

»Vi ste jako ljubeznivi, gospod baron, pa izpovejte rajši, da Vam je vendar prav neljubo, ko je imela dama priliko, premagati Vas v dobrem spominu. Li ne?«

»Komtesa, Vi ste pozabili, da se vojak, kakor sem jaz, tudi nikdar ne bojuje z ženstvom; mož proti možu, to je naša beseda.«

»O nikař se ne umikajte z zofizmi, ker mi ne uide. Čemu pak vi možje govorite o zmagah, kadar je ženska tisti ubogi predmet, ki teče o njem vaš pogovor.«

»In vendar, komtesa, v tem slučaju je vedno tisti premagan, ki se ponaša, da je zmagal. Pustite torej ubogemu to malo tolažbo, s katero sam sebi laže.«

»Vi ste ponižni, baron, in nevojaško pomirljivi. Meni se dozdeva, da Vas je Vaša današnja nesreča, ko ste se izgubili v ta začarani kraj — kakor pravite — nekako mehkega storila. Pa povejte vendar, odkod pridete tako zgodaj? Kolikor vem, vaša garnizona je tako oddaljena, da še za stavo ne morete v enem dnevu prijahati semkaj, še manj pa, da bi mlado damo pri jutranjem izprehodu iznenadili.«

»O ta dostavek je bil zopet hudoben; le čakajte, vrnem Vam ga pri prvi priliki. Pa potrpite, da Vam razložim srečno usodo, ki me je privedla semkaj. Jaz prebivam pri svojem

prijatelju, ki je podedoval tu v bližini ležeči grad Razbor!»

»A, Razbor! Tedaj je umrl oni stari gospod, če se ne motim — baron Selski, ki je sam zase živel tam toliko let? Čuden gospod je bil to!»

»Vi ste ga poznali? Jaz ne. Nu pa mi ni do tega. Da čuden je bil — kakor pravijo. Moj prijatelj ga sam ni nikdar videl, niti poznal; po njegovi smrti stoprv je zvedel o njem, da je imel izvrstno, pametno misel, narediti ga za univerzalnega dediča.»

»Je li ta Vaš prijatelj bližnji sorodnik umrlemu — morda tudi Selski?» vpraša mlada grofica.

»Da, bližnji sorodnik je — pa ne nosi njegovega imena. Sestre sin je in, a kaj bi govoril, morete ga celo poznati iz mesta — slikar Rogulin —«

»Oni, ki dela tako krasne portrete?»

»Da, oni isti!»

»Spominjam se tega imena, a osebo sem morda zgrešila. On je sedaj v Razboru? In vi dva sta zasedla samotno pribežališče umrlega puščavnika Selskega? — Dobra zamena za nas? Bog Vas živi — gospod sosed!» Tako rekši poda prijazno svojo roko baronu.

»Sosed?» vzklikne on. »Vi bivate stalno tu blizu?»

»Vi menite, da sem vso dolgo noč prebivala v tem hladnem kraju in da predstavljam

poleti kako pogorsko nimfo, kakor ste me že izvolili imenovati? To bi bilo vendar malo prepoetično.«

»A kako vendar?«

»Ne, ne, baron, jaz bivam tudi med štirimi zidovi, in tu blizu. Povprašajte po gradu, ki se zove Žerinje, in vsak otrok Vam ga pokaže. Pa seveda Vi ste stoprv dva dni tukaj. Mama in jaz sva dospeli sinoč in z nama moja sestrična baronica Birska z guvernanto. Stara moja teta Amelija je že prej bila tu. Papa pride šele drug mesec in nam pripelje morda še kaj družčine. Do tedaj pa smo kar sami, ako bodeta ljubezniva naša nova soseda pozabila na nas.«

»Jaz sem presrečen tega Vašega dovoljenja, komtesa, in menim, da smem isto reči v imenu svojega prijatelja. Blagovolite sporočiti častiti gospé grofinji, da si bodeta nova soseda nemudoma prisvojila svobodo, se predstaviti na Žerinjah.«

»To je lepo, baron, pa sedaj dovolite, da Vam pokažem pravi pot iz tega gozdnega labirinta — kar pa ni taka sila — in potem mi boste dovolili, da grem svojim potem, ker teta Amelija morda že povprašuje po meni.«

Tako govoreč je stopila nekoliko naprej, in baron je prijel svojega konja, ki je bil priliko porabil in se pasel ne daleč ob potu proč. Na ovinku pa mu je podala mimogrede roko in na levo z glavo pokazavši mu veli: »Tu doli in

potem na desno in dospeli bodete na plan. Ne morete grešiti.«

»Hvala Vam, komtesa; kot spomin na današnje usodepolno jutro pa mi pustite rožico, ki jo držite v roki — prosim, komtesa.«

»Ne, ne, te niso za Vas, baron,« odgovarja smejoča se Veronika. »Vi ljubite le kamelije, li-ne? Zbogom, baron, da se kmalu vidimo na Žerinjah!«

Rekši se obrne nazaj in izgine z griča, odkoder je bila zjutraj dospela sem.

Baron pa je že v sedlu z glasnim odzdravom izpodbodel konja in odjahal.

V.

Črez deset minut je bil po potu, ki mu ga je pokazala mlada komtesa, dospel na raven, na cesto in našel sedaj tudi, kod se gre na njegovo novo bivališče.

Zapalivši si fino cigaro, je počel govoriti zdaj tih, zdaj glasan samogovor, kakor je že pri človeku navada, ki je sam sebi družčina in še počasi, pa tedaj jako živo misli, a ne posebno globoko in temeljito.

»Glej, ti si se bil danes grdo blamiral! Ali kdo za vruga bi mislil naleteti na tako srečanje! Res nepričakovano. Na mojo vero, ta komtesa vendar ni kakorsibodi. Premalo sem se prej brigal zanjo. Oči ima iskre in lepe, a poleg vsega tega

še nekaj, kar človeku kar pogum jemlje. No, menim, da nisem storil nič napačnega. Gernau — morda se zopet zaljubiš. Za — štirinajst dni!« In pri tem zaviše svoje brke in jih samodopadno in samoljubo pogladi.

Izpodbode konja, ki je urno povzel naglo dirjanje po ravni gladki cesti.

Kosci, ki so tuintam po južni strani ceste svoje kose ustavljali in jih brusili, da so mogli gledati jezdeca, so se čudili njemu, ugibali, kdo je in kaj bi rad tu. Le Zabrdnikov hlapec, ki je bil pred leti še vojak-dragonec in ki je danes tam na travniku začenjal redovje razbrskavati ta je znal povedati, da mora to biti samo kakov oficir. In s tem znanjem je koscem močno imponiral.

Črez pol ure je bil Gernau doma, na Razboru.

Ustavil se je pred visokimi vrati, skozi katere, se je videlo v temno dvorišče, skočil raz konja in dal vajeti hlapcu, ki je bil pristopil.

»Gospod Rogulin doma?« vpraša baron ter pogladi, morda bolj z navade nego iz ljubezni po vratu konja, ki ga je bila nagla ježa dobro zgrela.

»Ne, v Okroglici so z Andrejem pri senu!« poroča hlapec.

»Kaj je to, Okroglica,« vpraša osorno on.

»Našemu travniku se tako pravi,« reče hlapec.

»Kadar se vrne, mi poroči.«

Rekoč se obrne baron in gre lahkosrčno žvižgaje v grad v prvo nadstropje, kjer se je bil v veliki sobi po svoje ustanovil.

V sobi ga že pozdravi cvileč mali pinček, ki je menda že prav nejevoljno čakal rešenja in si dolgi čas preganjal z velikimi škornji in vojaško kapico svojega prijatelja ali gospodarja, ki pa takega čudnega veselja ni zameril, ako mu je le na besedo »hop« skočil preko konjskega biča, kar je pes tudi sedaj storil.

Naposled vrže bič na mizo, ki je stala sredi sobe, sam pa se stegne dolgočasno na mali, z usnjem prevlečeni kanape ter si navije cigareto. »A—a—a,« zazeva globoko, »ti nesrečni dolgčas ti!«

In potem puhne gost oblak kvišku proti stropu, ki so ga krasile lepo zavite, pa tuintam že odkrhnjene arabeske, ter premišljuje nanovo svoje jutranje srečanje.

Baron Gernau je bil lep mož, in kadar je korakal v svoji ulanski uniformi po mestni promenadi, se je oziralo marsikatero žensko oko za njim. Visoko rasten in raven, prijetnega obraza, z nekako aristokratičnim profilom in ulanski častnik: kaj si želi še žensko srce! Brkice je nosil skrbno vojaško nasukane in to mu je podajalo nekov energičen značaj.

On sam ni bil premožen, da celo v dolgovih je tičal. Oče mu je bil umrl, ko ga je še komaj poznal, zapustil mu ime in grb, a sicer nič. Mati

ga je bila poslala skoro s svojimi zadnjimi dohodki v vojaško učilnico, in ko se je izšolal, je umrla tudi ona. Sedaj je bil sam na svetu, kar ga pa nič ni motilo.

Rogulin je bil sin edine sestre Selskega, ki je bila v zakon vzela navadnega uradnika in se zato sprla s svojim bratom, ki ni hotel nič slišati o njej, niti potem ne, ko je po moževi smrti težko skrbela za sina in njegovo izobraženje. Vendar je mladi Vinko dovršil gimnazijo in obiskal slikarsko akademijo v Benetkah in na Dunaju, po materini smrti pa mogel še z njeno zapuščino prepotovati cilj vseh umetnikov, divno Italijo, bivati dalj časa v staroslavnem Rimu in se izpopolniti pri izdelkih nesmrtnih mojstrov.

Vendar se je bilo treba spomniti bridkega, a istinitega izreka, da »umetnost za kruhom hodi«. Vinko je moral tudi za kruh skrbeti. Tako se je tu v glavnem mestu rojstne dežele začel pečati tudi s portrétnim slikarstvom, kmalu dobil lepo ime, vstop v najboljše družbe in znanja mnogo, tembolj, ker je bil sam prijetna prikazen, človek, ki se povsod zna priljubiti, ali ki je takorekoč sam svoj priporočilni list.

Z lajtnantom Gernauvom se je bil seznanil pri šahu v nekem javnem prostoru in dobra znanca sta bila že prej, preden je bil Rogulinu umrl stric.

Po smrti tega pak je baron kar prijatelj postal mlademu slikarju. Ne vemo, ali mogoče je,

da je k tej ožji zvezi tudi nekoliko pripomogla misel zadolženega aristokrata, da prijateljstva s tem plebejskim bivšim portretistom odslej že zaradi tega ni zametavati, ker je ta postal bogat dedič, in nikakor ni bil one nature, ki se po domače med posojevavci ali naposodo-jemavci v vojaškem jeziku imenuje »umazano«. Vendar da mlademu baronu ne delamo krivice, moramo pristaviti, da je zopet res imel ono dobro narav, ki je vedno družbe potrebna, ki mora vsaj enega človeka zmerom pri sebi imeti, kateremu zaupava vse od srca, vse, prav vse brez izjeme. Tak je bil baron Gernau; Rogulin pa je imel tega tovariša že zaradi tega rad pri sebi, ker je bil vedno veselega in zgovorljivega značaja, kar zopet on ni bil. Navadna prikazen pak je ta, da se baš take neenake nature dobro ujemajo v življenju.

Ko je Rogulin letos prvič za dalj časa šel na svoje novo posestvo, je povabil prijatelja Gernauva s seboj, in ta se mu je, dobivši kratek odpust, rad pridružil.

Ogledaval je, kar je imenoval sedaj svoje, z onim prijetnim občutkom, ki ga ima vsak mlad posestnik, ki more prvič o čem večjem reči: to je moje. Z ogledavanjem ni bil tako kmalu gotov.

O poljedelstvu je pač prej mnogo čital, a praksa se mu je šele tu odpirala. Sklenil je biti konservativen, kakor so vsi poljedelci. Zato je pridržal vse služabnike, ki so bili ob stričevem

času v Razboru; med temi je bil prvi stari Andrej, nekakov nadzornik.

Po umrlem stricu dozdej ni imel mnogo prilike povpraševati, pa tudi ne volje. Prvič se je nekako ogibal tukajšnjim ljudem povedati, da ga ni celo nič poznal, drugič pa morda tudi ni tako nenaravno, če ga — kakor je bil tudi hvaležen — prejšnja usoda rajnega nepoznanca ni v prvi vrsti zanimala.

Danes Rogulinu to pride na misel, ko se je baš vrnil s travnika. Med služabniki mu je bil stari Andrej zaraditega najbolj po godu, ker je ostal pri njem prostovoljno, dasi mu je bil del pokojni stric tak legat v testament, da bi starcu ne bilo trebalo več služiti. Videti je bilo torej, da je bil Andreju Razbor dom postal, in taki služabniki so vestni in dobri.

Andreja pokliče in mu po nekih ovinkih reče:

»Malo ste mi še povedali o mojem stricu, Andrej!«

»Kaj bi povedal?« odgovori stari.

Oba molčita en hip.

»Povedite mi vendar, kolikor Vam je znano, zakaj se je tako v samoto zakopal, da nihče ni vedel ničesar o njem, zakaj ni nikamor šel.«

»Malo vem o tem, gospod,« se zopet izvija Andrej.

»Koliko časa ste že na Razboru?« vpraša Rogulin in sede, obenem vabeč Andreja, naj prisede.

Ta prijaznost je starca omehčala, in po nekaterih krajših ogovorih reče:

»Dolgo je že, da kmalu ne bi več pomnil, kdaj sem prišel na grad; menim, da bode petdeset let, če ne več. Štirideset ali kaj takega pa je, kar sva prišla z rajnim gospodom, Vašim stricem zopet nazaj v ta kraj, in od tedaj nisem nikdar stopil čez mejo naše dežele. Gospod moj ni šel nikamor, in jaz tudi nisem imel želje več. Pa je bilo tudi vedno dela dovolj; in to je še najbolje, da se dela tam, kjer se je človek navadil.«

»Vi ste bili edini človek, ki je prišel bolj v dotiko z rajnim baronom Selskim?« reče Rogulin.

»I da, rad me je imel, gospod, Bog mu tega ne pozabi,« pravi starec in solza se mu zablisne. Potem kakor sam sebi pripoveduje:

»Tačas, ko je gospod, — jaz ne vem prav zakaj, ali zdi se mi nekaj — prav žalosten in pobit zapustil deželo in šel na Angličansko, sem šel tudi jaz ž njim ter sem bil njegov služabnik. A včasih mi je bil kakor moj oče. Zato sem hodil tudi ž njim, kamor je hotel, in bi bil šel, ne vem, kam. Takega moža ne bo več, zame ne.«

»Ali ste tu iz obližja doma, da ste k mojemu stricu prišli?« vpraša Rogulin.

»Ujec moj, duhoven, me je pošiljal dve leti v šolo, in moja pokojna mati je mislila, da bom sam tudi duhoven. Ali ujec umrje — vrnil sem se zopet domov iz mesta in šel služiti, čeravno

mi je bilo težko. Tako sem prišel k Vašemu stricu, in ko je šel po svetu, je izbral mene, naj grem ž njim.«

»A zakaj je šel na Angličansko? Ni li nikdar nič omenil.«

Vendar več iz starca ni bilo spraviti: ali ni vedel, ali pa povedati ni hotel.

Tu pride Gernau.

»Za vruga — kje pohajkuješ vedno, Vinko? Iščem te že po vseh kotih. Zanimivo novico ti imam povedati! Ugani, kaj!« tako vpije že oddaleč in prihaja z veselim obrazom bliže. Rogulin se obrne proti prišlecu.

»Vendar nisi našel kake krasotice — kar tebe najbolj zanima.«

»Uganil si! Našel sem krasotico, pa drugačno, nego ti misliš; poznaš li grofico Walden? Saj je bila na zadnjem letošnjem oficirskem plesu. Njeni plavi lasje so zbujali občno pozornost.«

Spominjam se nekoliko, dasi me ni posebno zanimala, in veš, da sem se malo bavil s plesom ter kmalu odšel,« odgovori Rogulin.

»Nima li lepih las?«

»No da, ima. In tedaj ti si videl take lase, kakor so njeni. Ti srečnež!«

»Ne le takih las, nego njo samo sem videl, celo, kakor živi in hodi, ter govoril ž njo. Tu biva, komaj uro daleč, na Žerinjah, kakor se zove grad, ki je njenega očeta, onega malega možička; gotovo ga poznaš.«

Andrej je bil pri baronovih besedah postal pozoren, in ko je oni izpregovoril ime »Walden«, zbere stavec kakor nezadovoljen gube med očmi na korenini nosa, znak, da mu nekaj ni po volji. Prijateljca nista zapazila tega.

»In ti si bil že tam?« vpraša Rogulin.

»Ne — še ne, srečal sem komteso Veroniko v gozdu in obljubil, da obiščeva oba dva Žerinje.« —

»Dobro, Gernau, bodeva imela vsaj malo zabave; posebno ti, ki se tako dolgočasiš tu. Jutri ideva lahko precej tja. Jaz sem glavne stvari že opravil.«

Ko je bil Rogulin zopet sam, pristopi Andrej in pravi skrivnostno:

»Na Žerinje, gospod, nikar ne hodite! Verjemite mi, da ne bode dobro za Vas hoditi tja.«

»Zakaj ne?« vpraša Rogulin.

»Vaš stric ni šel zadnji čas nikdar tja, dolgo let ne, in gotovo je imel vzrokov dovolj. Nesreča hodi pa po rodovini kakor jetika in starost.«

Rogulin je začudeno pogledal, ko je slišal te besede iz ust starega sluga: neprijetne so mu bile, pa dejal jih je na račun originalnosti tega moža, ki jo je bil menda našel od starega njegovega strica.

Pa navzlic temu je vstal in odgovoril:

»Jaz ne vem, Andrej, kako Vam je mogoče imeti tako ostro sodbo, ki mora žaliti Waldenovo

rodovino, s katero sem menda že znan. Da stric ni šel tja, se mi dozdeva naravno; on je bil čuden mož, pa da bi jaz ne hodil k sosedom, to bi bilo nevljudno. Vi ste se menda precej stričevega duha navzeli v petdesetih letih skupnega življenja, sicer si ne bi mogel tolmačiti Vaših besedi.«

Andrej je bil tudi vstal in prijel svoj klobuk. Obraz se mu je bil pomračil, in videlo se je, da se nekaj težko premaguje.

To Rogulin vidi in reče smejuje se:

»Andrej, Vi ste občutljivi, ne zamerite mi, vendar vsak ima svojo vero.«

»Storite kar hočete; če je Vam vseeno, bode pa še meni. Jaz bi se Žerinj ogibal, ko bi bil jaz Vi.«

To rekši odide starec od svojega novega gospodarja.

VI.

Jutro drugega dne je bilo še jasnejše nebo, nego prejšnji dan. Gorkota, ki je vedno narastala, je postajala že v dopoldanskih urah pomalem nestrpljiva, in tem vabljivejša je bila gosta senca košatih lip pred Žerinjskim gradom, v kateri so pri mali mizi sedele tri dame v živem razgovoru. Vsaj tak je moral biti, zakaj tri knjige, katerih namen je bil gotovo molčeča zabava, so ležale pozabljene na stranskih stolah, in žensko delo, ki se ga je bila menda ta ali druga teh dam polotila, je počivalo na mizi.

Grofica Veronika, ki jo že poznamo, pripoveduje resno tovarišicama — novost, ki ju mora jako zanimati.

»Baron Gernau ni neprijeten mož, in ako nam pripelje svojega tovariša — pomisli Ana: umetnik je! — potem nam tu na Žerinjah ne bo manjkalo zabave.«

Tako govoreč se obrne naša znanka, grofica Veronika, k mlajši dami, sebi nasproti sedeči, iz vrta nam tudi že znani, ki se je zamišljeno igrala z nitko barvane volne, ki je pripadala k pozabljenemu delu.

»Misliš li, Veronika, da si želim še druge zabave, nego jo že imam?« odgovori nekako živo. »Tako lepih, prijetnih dni ne preživim nikjer in nikdar, kakor edino tukaj pri Vas na gradu poleti. Ko smo v penzionatu na izprehod hodile, že tačas, oh kolikokrat, da, vsakokrat sem se spominjala tega kraja in — tebe, — ah Veronika, ti ne veš, kako te imam rada.« — in tako rekoč teče okrog mize k prijateljici in jo objame.

»Ah, baronica, ne ravnajte tako otročje, to ne pristuje takovi mladi dami,« zavrne preživega dekleta zraven sedeča gospodična, ne postarna, a vendar po licu svojem že preko mladostnih let. Germanski tipus se ji je bral oddaleč z obraza, in akoravno ne več posebna lepota, je preobračavala vendar koketno svoje modrosive oči; tu seveda ni bilo nikogar, komur bi mogli veljati

ti pogledi. To je bila guvernanta baronice Ane. Šla je počasi proč, ker je vedela, da njene sitne pridige že nič več ne izdajo.

Tudi Veronika se ubrani počasi strastnega objetja in potisne mlado prijateljico zraven sebe na stol.

»To že vem, Anica, da me imaš rada, pa včasih se morda vendar dolgočasiš pri nas, in tu je družba, ki nam obeta prijeten premenek.«

»Ti si taka kakor gospodična Rika. Zmerom me karate, da sem Vam preotročja in bogvekaj sem še. Pa jaz ne morem drugačna biti, kakor sem; in če koga ljubim, kdo mi brani?« in tako rekoč se oklene zopet Veronike, kakor nalašč z veselimi smehom. Nekoliko resnejša potem nadaljuje:

»In ti hočeš, da se tu naenkrat z oficirji in umetniki in bogve s kom — zabavam? Saj tega še ne znam ne. Edini mož, s katerim sem se dozdej zabavala, je bil stari plesovodja v odgojišču, in temu smo se največ smejale in ga dražile. Oh, ti ne veš, kaj smo mu enkrat naredile; moja prijateljica Adela mu je položila pod stolove noge, na katerega je včasih med našim plesom sedal, orehovih lupin, in ko je sedel — resk —«

Od smeha deklica ni mogla dalje pripovedovati.

»Baronica! Kakovi pa ste danes?« povzame besedo s karajočim glasom guvernanta, ki se je bila zopet vrnila, »jaz Vas komaj poznam!«

»Saj ni treba, Rika, pa ne karajte me vedno«
— se smeje Ana — »pa smešno je bilo vendar,
ko je plesovodja —«

»Prav vesele ste danes, in ti, Ana, posebno;
kaj pa imate vendar?«

S tem vprašanjem prestriže Anino govorico
došla postarna gospa, ki je bila počasi prišla in
sedaj prisedla na stolec.

»Glej, glej, teta Amelija,« vzklikne baronica
Ana, popustivši svojo prijateljico, ter urno sto-
pivši k došli stari dami. — »Gospodična Rika in
celo Veronika sta danes tako nestrpljivi, da jima
še moje veselje ne ugaja.«

»I kaj pa imaš vendar, da si tako vesela?«
povpraša prijazno stara teta; »navadno si tiha
in zamišljena.«

»Veseli me, da sem zopet pri Vas, tukaj,
kjer je vendar tako lepo; le poglej tja doli, teta, na
vas, na dolino, na daljne holme in na potok, čigar
ovinki se tako srebrno blešče v solnčnem svitu, ah
tetka, da bi moglo vse to vedno tako ostati!«

In tako govoreč poprime baronica roke
stare dame in jih pritisne na svoje prsi.

»Pojdi, pojdi, Anica: danes ti je še vse novo
in zanimivo, v nekaj dneh se navadiš in potem
ti bode vse enako. Človek je že tak! Škoda za
to, da je.«

Rekši pogladi teta lepo zardela lica mlade
baronice in uduši ugovor na njenih ustnih s
prijaznim poljubom.

Baronica Ana je bila, kakor smo že povedali, komaj šestnajst let staro dekle. V vsem popolno različna od svoje sestrične, grofice Waldenove, je imela ž njo edino svoje črne oči enake, ki pa so jih v nasprotju grofičinim skrivnostno obsenčevale temne trepalnice, in ki so imele oni, pri ženskih tako redki in tako čudno vabljivi značaj, ki ga le mimogrede označimo, ako pravimo: mokre oči. Ana je bila brineta, in gosti kostanjevi kodri njenih las so ji viseli z rdečim trakom na lahko prevezani preko ramen. Onega mirnega premišljivega temperamenta, ki je označeval vsako stopinjo in besedo prijateljice grofice Veronike, pri mladi njeni sestrični Ani ni bilo duha ni sluha; tu je bilo vse živo, vse kipeče, ali pa zopet popolnoma vse tiho.

Baronica Ana je bila po svoji materi v sorodu z Waldenovo družino in sama je bila — sirota. Oče njen ni bil zapustil premoženja, ko je umrl v nevisoki državni službi, in vdova njegova je porabila kmalu, kar ji je ostalo, zase in za zrejo svoje hčerke; umrla je nekaj let po svojem možu, in grof Walden je vzel zapuščeno sorodnico Ano v svoje varstvo in jo zrejal v penzionatu. V poletnih počitnicah je prihajala na Žerinje, letos s svojo guvernanto, zakaj ostati ji je bilo sedaj po končani zreji pri Waldenovih.

Veroniko je ljubila kot sestro, akoravno si je ona, kot več let starejša, pripisovala Ani nasproti nekako materinsko vlogo.

Pravo mater pak je imela baronica Ana v teti Ameliji. Ta je bila duša Waldenove hiše in sestra sedanjega gospodarja, grofa Waldena.

Bila je visoko rastena žena, bolj suhega, nego polnega obraza in je nosila že malo sive lase. Prijazna z vsakim in obče priljubljena.

Zakaj se ni možila, ker je bila bogata in se je poznalo, da nekdam tudi lepa, — tega ni vedel nihče. Čudno se je dozdevalo to vsakemu, kdor jo je pomnil, ko je bila še mlada, in ko so zahajali zaradi nje od vseh strani odlični snubci na Žerinje. Resnično je bilo nekoliko, kar je bil omenil pred nekaj dnevi stari Zabrdnik, ko je stal pri svojih pivcih, da je od tedaj tiho postalo na Žerinjah, odkar se je tam ustrelil grof Sander, in da grofica Amelija še sedaj žaluje po svojem bratu. To so vedeli i drugi.

»In Anica, tožilo se ti bode včasi vendarle po uricah, ki si jih preživela v penzionatu; saj se še spominjam, ko si hodila prva leta semkaj, da si mnogokrat jokala po svoji preljubi gospodični Johani. Le čakaj, skoraj se bodeš zopet,« požuga teta Amelija ter pogleda smehljaje se mlado deklico.

»Ah, tetka, nikar me ne spominjaj, ko bi bila ti poznala gospodično Johano, bi se mi ne smejala. Nikdar je ne pozabim, nikdar ne.«

»Prav, Anica, in jaz se nikakor ne smejem. Saj vem sama, kaka je taka ljubezen,« in s temi malo resno izgovorjenimi besedami upre teta Amelija zopet oči v svoje pletilo.

»Gospa grofinja!« naznanja poluglasno guvernanta in vstane s svojega sedeža.

»Ah mamá — dobro jutro, mamá,« vzklikne Anica in stopi v elegantno jutranjo obleko opravljeni gospe naproti, ki je počasi prihajala iz grada.

»Dobro jutro, otroci!« odzdravlja družbi na vsestranski pozdrav — »oh kaka vročina danes! Gospodična Rika, storite mi to ljubezen in pokličite Barbo, da prinese kupico vode. Moja migrêna neče ponehati.«

Rekši prisede grofinja na stol, ki ga ji je ponudila Veronika, ter si pihlja z robcem obraz.

»Tu mirno posédi, mamá, skoraj ti bode bolje,« tolaži Anica, in teta Amelija pristavi:

»Bolje bi bilo, ko bi ne bila vstala, pa si nepoboljšljiva.«

»Ah, nepoboljšljiva! Pusti me, pusti me, Amelija! Ti ne veš, kaj je migrêna.«

In s temi besedami vzame poln kozarec vode, ki se je bila guvernanta vrnila ž njim. Ko pokusi malo vode, vrne kupico molčé in se nasloni počasi nazaj v stol.

Bodisi, da teta Amelija res ni vedela, kaj je migrêna, ali da jo je pri svoji svakinji že mnogokrat imela priliko opazovati, ona je molče zopet obrnila pozornost na svoje pletilo. In tudi druga trojica je umolknila za kratek čas, celo Anica, ki je bila prej vedno pozorna bolj na vse drugo, nego na svoje delo, je vzela isto zopet v roke.

Novo došla gospa — mati grofice Veronike, je bila slabotna žena v srednjih letih in si je smela še vedno prilastovati nekoliko ženske lepote. Blondína s svetlomodrimi očmi in jako nervozno rezanimi nosnicami; videlo se ji je, da potrebuje vsak trenotek »eau de Cologne« za svoje nerve, kakor riba čiste vode; vse njeno ravnanje je bilo premerjeno, in celo način, po katerem je slonela v stolu, je bil preračunjen.

VII.

Grofinja je bila prva, ki je pričela očitno dolgočasujoča se, dasi je imela migrêno, zopet razgovor.

»Pričakovala sem danes pisma od Henrika, a on nas je menda čisto pozabil.«

»Saj veš, mama, kako težavno je dobiti pismo od našega papána; on ne piše rad in časa tudi nima. Ko ne bode imel več svojih sej in zborovanj, potem pride gotovo.«

»In Henrik je obljubil, da vam pripelje kaj družbe, ker vé, kako močno vam je včasi dolg čas na Žerinjah,« povzame teta Amelija.

»A, bratranca tvojega, Veronika, hoče papá pripeljati! Radovedna sem o njem. Videla ga že nisem petnajst ali več let,« naglaša mati grofinja.

»Pa čuj, Vika, ali mi nisi pripovedovala včeraj o baronu Gernauvu, ki je neki tu blizu in ki ti je obljubil nas obiskati?«

»Da, mamá, včeraj sem ti pripovedovala. Srečala sem barona, jahajočega po spodnjem gozdu, iz katerega ni našel pravega pota domov.«

»Jaz se ne spominjam nobenega plemeni-taša tega imena v obližju, Vika! Kdo je ta baron Gernau?« povpraša nekako radovedno teta Amelija.

»Ah, tetka, tebi še nisem povedala, kaj se mi je pripetilo včeraj v jutro. Šla sem na iz-prehod in v spodnjem gozdu srečam jezdeca, ki me je imel za izgubljeno gozdno nimfo in me prosil razjasnila, ker je bil pot izgrešil. Poznala sem ga takoj, a on mene šele, ko sem se mu na ves glas zasmejala. Ta je namreč baron Gernau, lajtnant pri ulanih, in sedaj na odpustu pri nekem prijatelju, ki je podedoval grad Razbor.«

»Razbor?« vzklikne nehoté stara teta in upre srpo svoj pogled v mlado grofico.

»Da, Razbor. Pa kaj se čudiš temu, teta? Saj gotovo veš, da je oni stari gospod umrl, ki je neki tam toliko let sam zase živel? In pode-doval je grad za njim nekov sorodnik njegov, sin sestre rajnega, kakor mi je pravil Gernau. Slikar je.«

Teta Amelija ni rekla ničesar. Samo pletilo v njenih rokah se je urno gibalo, in malo obledela je po zgubanem licu. Pa nihče ni za-pazil tega.

»In meni se dozdeva, da baron Gernau že izpolnjuje svojo obljubo,« vzklikne Veronika.

»Glejte doli skozi vas se pelje voz; in ako se ne motim, je videti ulansko uniformo v njem.«

Družba je postala pozorna, in celo grofinja je navzlic migrêni vstala s svojega sedeža.

Voz, ki je v istini ravno šinil skozi vas, je zavil pod klancem v stran na grajski holm.

»Za Boga, Vika, tvoja toaleta ni za sprejem tujih gostov,« reče grofinja ter pogleda po svoji skrbni opravi in sede počasi zopet na stol.

Guvernanta pak se pogladi po temenu in seže po knjigi, ki je ležala na mizi.

Veronika se nasmehne.

»Baron Gernau me je že vaju,« pravi, uravnavši svoje delo, »saj sem se mu včeraj predstavila v jako interesantnem položaju — slikarjeve oči pak menda najrajše vidijo kaj nenavadnega.«

Teta Amelija je molčé zrla v svoje pletilo. Neki nemir se je izražal na njenem licu, a po sreči je njene družice preveč zanimal novi prihod, zato je nihče ni opazoval.

Anica je stala nekaj korakov oddaljena in zrla doli v klanec, kjer bi se moral vsak trenotek zopet pokazati voz, ki se je bil ravno na ovinku skrila.

»Dva prihajata, dva!« vzklikne in priteče k mizi.

»Mirni bodite vendar, tako vedenje Vam ne pristoji,« jo pokara guvernanta, in pogleda v stran na grajski pot, kjer se je svetila bleščeča oficirska uniforma.

Gernau — ta je bil s svojim prijateljem — je bil že oddaleč izpod klanca zapazil grajsko družbo pod visokimi kostanji, in obadva sta na ovinku izstopila ter peš dalje gredoč poslala kočijaža v vas.

Čez pet minut sta bila pri damah. Gernau predstavi svojega prijatelja. Akopram je oko nervozne grofinje z dopadajenjem obviselo na lepi osebi Rogulinovi — je storila pri izgovorjenju njegovega skromnega plebejskega imena, kakor bi ga popolnoma preslišala.

Po uvodnih frazah ponudi prišelcema sedež pri mizi, in vsa družba se uvrsti v krog.

»Napovedali ste se na jako zanimiv način, baron Gernau!« povzame grofinja besedo; »obžalovala sem Vašo včerajšnjo nezgodo, pa ako pomislim, da bi mi brez nje danes ne imeli svojih sosedov tukaj, Vam jo privoščim vendarle prav iz srca.«

»Prišla je ta nezgoda najini nevljudni brezskrbnosti na pomoč! Pa oprostiti morate, gospa grofinja, midva sva v tem kraju še čisto tuja in ne poznavata ni ceste, ni vasice, ni človeka tod; da sva pa jako spokorjena grešnika, imate dokaz že pred seboj,« odgovarja Gernau.

»Hvalila sva oba to nesrečno Ulisovo usodo mojega prijatelja« —

»A, izvrstno, gospod Rogulin,« prestriže govorečega mladega moža grofica Veronika — Vi me boste še primerjali z Circo!«

»Da, grofica, v prvem delu njenih dobrih lastnosti gotovo in brez ugovora«

»Ne ugovarjajte mu, grofica! Umetnikove, slikarjeve oči več vidijo nego naše navadne,« pritrjuje Gernau.

»To se pravi — hočejo več videti, in si pripisujejo včasih pravico za to,« dostavi Rogulin.

»A, Vi ste slikar?« povpraša grofinja.

»Tudi to menda le hočem biti. Vsakemu človeku je nekaj prirojeno, kar ga spremlja po vseh njegovih potih do konca življenja, in čemur žrtvujemo velik del svojih moči. Ljudje pravijo: to je poklic; mi moderni filozofi brez filozofije pa menimo, to je naravni namen — neka predestinacija. Nihče se je ni pravzaprav v svesti. Domišlja si jo pa vsak in meni, da ji tudi ni treba mnoge pomoči v razvoj. Sama ob sebi se mora vršiti. In taka je, bojim se, tudi z mojim slikarstvom!«

Rogulin je govoril to napol resno, napol sarkastično.

Teta Amelija, ki mu je sedela ravno nasproti, poleg baronice Ane, in ki ni bila še besedice izpregovorila, se je ozrla nehoté vanj, in v njenih starih sivih očeh je igral neki ne-navaden izraz.

»Vi prej še niste bili nikdar v tem kraju?« vpraša grofinja slikarja.

»Ne, nikdar, in ako smem v svojo sramoto obstati, niti si domišljjal nisem, da je ta del našega

sveta tako krasen. Moj pokojni stric ni imel slabega okusa poleg vse svoje originalnosti.«

»Vidiš, Veronika, saj sodim jaz vendar prav, in nisem edina občudovavka Vaše domačije,« reče smehljaje se mlada baronica Ana, ki je zdaj tiho sedela tik tete Amelije.

»Jaz ne verujem, da bi bila komtesa drugih misli,« — ugovarja Vinko in se ozre proti mladi deklici.

»O da, Vi je ne poznate; ona in gospodična Rika se vedno smejeta in me imenujeta otročjo, ako povem, kako sem vesela teh lepih goric in te krasne doline. Kaj takega v penzionatu nisem imela.«

»Le čakajte, baronica,« odgovori Rogulin, »ko se jih bolj navadite, bodo izgubile te gorice in ta dol tudi ono idealno barvo, ki jo nosijo še v Vaših očeh. Navada pokončuje idealizem.«

»Vi bi kaj takega ne smeli govoriti,« pravi Veronika.

»Vi menite, da škoduje to mojim nazorom o idealu, ki jih mora slikar vedno kot svoj privilegij nositi s seboj. O grofica, nihče morda ne izgublja več idealizma nego oni, ki se peča z umetnostjo. Čim preje, tem bolje, akoravno je težko iznebiti se tega.«

»In Vam se je morda že posrečilo?« vpraša Veronika. »Jaz bi dvomila.«

»Jaz sam ne vem tega!«

Gernau je medtem pričel z materjo grofinjo in s teto Amelijo pogovor o mestu in njegovih zabavah, in sedaj so se tudi mlajše družabnice lotile teh razprav. Rogulin je le semtertja omenil kaj, medtem pa opazoval svoje nove znance.

Z Amelijo še ni bil neposrednje izpregovoril nobene besedice, nego le v občnem pomenku.

Opazoval je pa staro komteso in njen simpatični obraz. Zanimal ga je nekako posebno. Zakaj baš ta?

Naposled se obrne do nje z vprašanjem:

»Vi poznate to okolico že dalj časa, grofica, in poznali ste gotovo umrlega mojega strica.«

Prijazen obraz tete Amelije se je zatemnel na trenotek tako, da je zapazil to Rogulin. Pa ni imel časa preišljevati, zakaj zgodilo se je le na trenotek, in teta je takoj prijazno odgovorila:

»Umrlega barona Selskega ni bilo mnogo tod videti. — Mene pa tudi tukaj ni bilo. Tudi vedeli nismo, da je bolan. To, da je umrl, smo šele slišali, ko je bil že pokopan.«

Rogulin je vendar čutil, da je odmeval iz teh besed neki glas, ki je oznanjal, da to ni posebno prijeten pogovor stari dami, in ga je opustil.

Pomenek se je sukal naposled o navadnih, vsakdanjih rečeh, in prijatelja sta se kmalu, končavši svoj prvi poset, poslovila in prejela prijazno povabilo, še mnogokrat priti na Žerinje.

Po njenem odhodu je tudi grofinja vstala in odšla v grad, omenivši še:

»Henrik bode vesel, ko čuje, da vendar nismo tako zapuščeni na Žerinjah. Škoda le, da ta slikar nosi tako navadno ime. A vidi se mu vendar, da ima materino kri v sebi. — Gospodična Rika, ali mi nečete malo čitati, jaz moram nekoliko počiti!« —

Veronika je tudi izrazila svojo zadovoljnost. Teta Amelija in Anica pak sta molčali.

VIII.

Minilo je nekoliko tednov.

Prvi poset dveh prijateljev na Žerinjah ni ostal zadnji. Zahajala sta pogosto tja, bodisi vkup, bodisi Gernau sam, kadar je prijatelj njegov doma imel z Andrejem kaj opravil, ki so se v novem gospodarstvu jako kopičila.

In zraven tega si je priredil Vinko v stari biblioteki na Razboru svoj atelier in tam si je mnogokrat preganjal čas s svojimi študijami. Našel je na svojem novem posestvu mnogo zanimivih reči, starin in drugih stvari, ki jih je bil prinesel umrli stric s seboj s svojega potovanja in ki so pozabljene tičale v shrambah, ali pa po naključju in po samovoljni uredbi kakega služabnika krasile razne kote.

Gospodarstvo je vodil Andrej, na videz sicer po ukazih in naredbah mladega gospodarja, v istini pa po svoji izkušnji in volji.

Gernau je jahal in hodil okoli, in po vseh bližnjih vaseh so kmalu poznali razborškega oficirja-ulana.

Ob nedeljah sta bila gotovo oba na Žerinjah, in tam so se kratkočasili ali doma, ali pa napravili skupni izlet v okolico.

Bilo je nekega deževnega dne početkom julija, ko je ležal Gernau v ateliru svojega prijatelja na starinskem kanapeju, zevajoč in pušeč. Vreme ga je sililo ostati doma in gledati prijatelja, ki je na visokem stolu sedel s čopičem in paletu v roki pred razpetim platnom, na katerem je bilo videti pričeto sliko, ki jo je bil Vinko našel med razno šaro, a poškodovano; to je sedaj popravljal.

»Kaj za Boga vendar, ljubi moj Vinko, imaš ti pri tej stari reči; kakor bi bila prekrasna devojka, katere obraz hočeš iz svojega srca spraviti na platno!« — tako govoreč preloži Gernau svoje ostrožene pete in pogleda po strani na sliko.

Vinko se nasmehne in nalahko odgovarja:

»Ko bi vedel, da imaš vendarle nekoliko pojma o mojem delu in da govoriš svoje besede le tako brezmiselno, da sploh kaj govoriš, bi ti zaprl svoj atelier pred nosom. Slikarjev prijatelj, pa tako vprašanje!«

»Ha, ha, Vinko, imaš prav! Pa kakor se spominjam, si ti celo sam enkrat na Žerinjah dejal, da Vi slikarji hočete vedno več videti, nego

drugi navadni ljudje — kaj se boš torej hudoval nad menoj!«

Gernau pri teh besedah zopet preokrene noge in navidezno malomarno nadaljuje:

»Jaz bi pa vendar vedel hvaležnejšo nalogo zate nego to, ki jo sedaj izpeljuješ. Kaj meniš?»

Vinko, malo čudeč, kam meri Gernau, potegne s čopičem po paleti in vpraša, na smešno stran zavijaje pogovor:

»Morda zopet kako novo konjsko glavo, ki si jo izteknil med oguljenimi živinčeti v kakem kmetiškem hlevu?«

»O slabo ugiblješ! Kaj meniš, ali bi ne mogel na priliko grofice Veronike obleči na platnu v mitologično opravo. Pomisli, kaka Juno bi bila to.«

Gernau je govoril to, močno pušivši svojo cigareto in gledajoč kvišku v strop.

Vinko je obrnil na trenotek svoj pogled v govorečega, potem pa vrnil pozornost zopet na svojo sliko in svoje barve.

»Juno? — Pojdi, pojdi — nima pravega nosa za Juno!« odgovori malo posiljeno smejoč se. Kratek molk nastane.

Gernau povzame zopet prvi besedo:

»Pa naslikaj kaj drugega iz nje; ti najboljše presodiš, kaj ji pristoji! Čemu pa se ukvarjaš z barvami?«

»Jaz še nisem nikdar premišljeval te reči, — čemu tudi? In, ljubi moj, saj veš: ženskih ne znam dobro slikati,« — odgovori Vinko na kratko.

»Hèm, ne vem.«

Nekoliko časa ni bilo čuti drugega, nego puhanje Gernauva, ki je pošiljal okrogle oblačke kvišku.

»Pa čuj, Vinko,« prične zopet, »katero mitologično osebo bi ji primeril ti, ako bi se podvrgel omenjeni nalogi?«

»Ti si pa danes jako čuden, Gernau! Ali te je deževno vreme tako poetičnega naredilo, da kramljaš v duhu po starih klasikih, ali pa ti je dolgčas po Žerinjah — da se poslužujem občnega imena,« reče Vinko ter se obrne proti prijatelju.

»Dostavek je bil nepotreben, Vinko, zato, ker mu manjka prave podloge.«

»Ne, ne, jaz bi mislil, da je bil še premalo jasen,« odgovarja Vinko, položivši svoje orodje iz rok.

Gernau sede na svojem ležišču.

»Jaz te ne umem,« pravi ter vtakne roke v žep.

»Čudno, da si danes tako slaboumen,« zavrne Vinko, ter roma počasi po sobi gori in doli.

»Ne, ne, ti si se izpremenil ter si kakor skrivnostna sfinks,« odgovarja Gernau.

Oba molčita nekoliko časa, in slikar meri pot po sobi gori in doli.

Naenkrat obstane pred baronom.

»Gernau, ti si močno zaljubljen!« izusti počasi in z glasom, v katerem sta se strinjala humor in resnoba.

»Zaljubljen, ha, ha!« vzklikne mladi oficir, preobrnivši se na kanapeju na drugo stran; »zdelo se mi je že, da kaj takega misliš o meni! Prijatelj, morda misliš prav; kdo ve, jaz sam morda ne vem, da me je že ranil tisti tvoj bog Amor, ki tamle tako neumno gleda izza onega zastora. Beži, beži, zaljubljen, ha, ha, ha! Kako za vraga ti prihaja ta nespametna misel?«

Tako besedovaje se je zviral Gernau po svojem ležišču, kakor da mu ne bi bilo možno, primerno se stegniti k počitku.

Vinko je stal z zaključenima rokama pred njim in gledal nanj; pol resni in pol humoristični izraz njegovih čutil, ki se mu je kazal na obrazu, se ni izpremenil pri besedah prijateljevih.

»Opazujem te že dolgo časa, odkar sva bila prvokrat na Žerinjah,« pravi počasi; »in slep bi moral biti oni človek, ki bi menil, da je častitovanje, ki ga skazuješ grofici Veroniki — gola galanterija. Prijatelj, tudi vojaška galantnost ima svoje meje!«

»Siten ne bodi, Vinko! Jaz ne umem, s kakim očesom gledaš ti moje ravnanje. Jaz sem zmerom enak nasproti dekletom, kar me poznaš.«

»Da, enak v enakih slučajih! Le molči, Gernau, že tvoji odgovori so mi dovolj. Zaljubljen si, kakor kak top gimnazijalec, ki popisuje svojega Vergilija tisočkrat z imenom svojega ideala. Oprosti, da upotrebljujem tako primero, ki morda tebi ni znana, pa ljubi moj, reci — ni li res?«

»Sam vrag vedi, Vinko, kaj ti je naenkrat prišlo na misel? Morda si se celo ti sam nalezel budalosti, ki jo meni pripisuješ? Čudež bi ne bil, in zadnjič si pod kostanjem v žerinjskem vrtu tako iskreno zrl v oči grofici Veroniki, da je bilo misliti, da jo hočeš po vsej sili portretirati doma. Morebiti si jo pa le naslikal si v srce.«

Vinko je pri teh Gernauvovih besedah prehodil zopet dvakrat pot po sobi.

Za trenotek je stisnil ustni skupaj, kakor bi ga bilo nekaj neprijetno zadelo, potem pak obrnivši se k oficirju rekel:

»Ljubosumen si tudi že! Glej, glej, vedno bolje se odkriva tvoja srčna bolečina!«

Gernau vstane in koraka na tihem žvižgaje proti oknu. Vinko se ozre za njim in sedaj zopet prevleče temen izraz njegovo lice. Pa le za trenotek. Potem gre počasi za prijateljem, ki je na videz zamišljen bobnal po oknu, in smehljajoč položi roko na njegovo ramo, rekoč mu:

»Ti se morda jeziš zaradi mojega opazovanja? Ko bi to čul naš prijatelj Josip, bi pogledal z lista, na katerega morda ravno sedaj seje jutrajšnji svoj duševni plod v svoj monitèr, pogledal po strani in z velikim prijateljskim zaničevanjem bi ti dejal: butelj! — Pojdi, pojdi, Gernau — če hočeš, te naslikam kot Toggenburga na platno, ali pa ti stisnem Amaranth v roke, ker si v svoji ljubezni še tako sramežljiv kakor petnajstletna gojenka v kakem nemškem

penzionatu. A pustiva stvar — s teboj se ni nič pečati. Počakam rajši, da mi pošlješ prihodnjo zimo z zlatom rezano karto, na kateri se bo svetilo tvoje in njeno ime!»

»Le čakaj!« pravi nakratko Gernau in bobna venomer po oknu.

Vinko vzame zopet paleta v roke in se vrne k svojemu delu.

Nekdo potrka in v sobo stopi sluga z dvema lističema.

»Odkod?« vpraša Vinko, vzemši sebi napisano in izročivši prijatelju drugo.

»Posel z Žerinj je prinesel pisma.«

»Ah — Gernau, glej! Povabilo za jutri k izletu na Ravne,« pravi Vinko in sluga odpuštvivši meni dalje: »Kaj praviš, prijatelj, bode li vréme ugodno?«

»Dež je že ponehal, mislim, da se popolno zvedri.«

»Prav bi bilo!«

»Ostaneš ti danes doma, Vinko?« vpraša čez nekoliko časa Gernau.

»Da, delati še hočem in potem imam Andreju še nekoliko naročiti, zvečer igrava šah — ne li?«

»Prav — pa ne kraljici,« dostavi smejoč se Gernau. »Sedaj pa izjaham še pol ure!«

In to izpregovorivši pobere svoj bič in odide.

»Ne kraljici!« je dejal zamišljeno Vinko, ko je zaprl baron vrata za seboj; počasi stopi zopet

k oknu, kjer se je prej z onim mudil, in tam postoji nekoliko, gledajoč v smreke, ki so rastle nasproti in segale s svojimi vejami proti gradu. »Zaljubljen si — zaljubljen — prijatelj,« je dejal poluglasno zase — »in jaz morda — tudi.«

IX.

»Kaj pa delaš že sedaj na vrtu, Anica?« povpraša drugega dne, ki je bil prinesel zopet solnce in jasno nebo, teta Amelija preko ograje, za katero je bila stopila, prišedši iz grada.

»Si li ti, tetka? Čakaj, precej ti povem! Šopek delam, ugani, komu ga bom dala?« tako zakliče iz vrta veseli glas mlade baronice in takoj potem stopi skozi vrata vun k teti, ovijaje lep šopek z nitko.

»Tukaj sem, in glej, kaj sem naredila,« pravi ter kaže rože grofici — »ah, ko bi Tine vedel, kako sem mu oropala vrtilč! Ne povej mu, tetka! — Sedaj pa ugani, čigavo bode to cvetje?« Tako besedovaje prime teto za roko in obedve ideta proti gradu.

Grofica Amelija posluša potrpežljivo venomer tekoči drobni govor mlade deklice in pogladivši jo po zardelem licu pravi:

»Kako bi vedela? Morda velja Veroniki, morda pa našim današnjim gostom, s katerimi pojdete na Ravne!«

»Da, da, napol si uganila — gospodu Rogulinu ga bodem dala! Veš, tetka, obljubila sem

mu ga zadnjič, ko je narisal tam v vrtu Veroniko in pa mene — saj si videla, kako lepo — in danes mu ga bom izročila. Dejal je, da ga bode veselilo,« pristavi počasi.

Teta se je nasmehnila deklici; pazila pa ni posebno na njeno govorjenje; zamišljena je bila nekoliko.

»Ali ti ne pojdeš z nami, tetka?« vpraša Anica.

»Ne, jaz ne, jaz moram biti doma,« reče tiho. Dospeli sta pred grad.

»Glej, glej, naša soseda že prihajata; jaz ju vidim tam doli za vasjo,« zakliče Anica.

Teta pogleda na ono stran in reče:

»Tedaj idi urno in se opravi, gostov ne smemo pustiti čakati. Kaj pa ti, Veronika? Ti si pa že opravljena.« Tako govoreč se obrne do grofice, ki je prihajala po veži.

»Tebe iščem, teta, ti moraš iti z nami; mama se boji, da dobi zopet migreno, in te prosi, da greš ti! Gospica Rika je pri njej in ji čita.«

Teti Ameliji to ni bilo posebno po volji, pa pomagati ni bilo. Odide za Anico v grad.

Veronika počaka sama pred gradom. Današnja njena jako okusno pripravljena toaleta je storila vitko njeno rast še mikavnejšo, in samosvestno dopadajenje se ji je bralo z lica. S solnčnikom se igraje je zrla na belo cesto, ki se je vila skozi vas in po kateri je prihajal voz razborskih sosedov.

»Oba prideta,« — reče tiho sama zase —
»oba«.

Malo hudobno se nasmehlja ter si popravi kito las, ki se menda ni čisto pravilno prilegala temenu.

Veronika bi ne bila zaslužila biti ženska, ko bi ne bila čutila, zakaj tako pogosto prihajata oba prijatelja na Žerinje. Da ni bila to samo sosedovska vljudnost, je videla dobro.

Rogulinov voz, ki je v istini pripeljal oba prijatelja, je postal nekoliko trenutkov pozneje pod kostanjem pred gradom in grofica je sprejela z vso možno ljubeznjivostjo oba gosta.

»Prav trdno nismo bili prepričani, da prideta gospoda,« reče Veronika ter ustreže baronu, ki ji je bil ponudil svojo roko ter jo peljal h klopi pred gradom.

Rogulin je šel za njima.

»Imate li tako malo samosvestnega zaupanja v svojo moč?« vpraša smehljaje se Gernau.

»Samosvestno zaupanje! Recite rajši: ali naju tako dobro poznate, da nisva prav nič različna od drugih svojih moških bratov? To bi bilo boljše, li ne, gospod Rogulin?«

»Zakaj vprašate mene o tem, grofica?«

»Ker vem, da je za gospoda Rogulina vselej žrtev, popustiti doma svojo umetnost in se pridružiti nam drugim navadnim zemljanom, ki zdihujemo tukaj pozabljeni in osamljeni.«

Tako govorivši sede grofica in se koketno smejoč pogleda Rogulina.

Ta je prej stopal nem za parom in upiral svoje oči v krasno postavo grofice in tudi na prve besede razmišljeno odgovoril. Šele zadnje vprašanje ga je zdramilo, in ozrši se v njo je dejal:

»In ko bi bilo ravno nasprotno žrtev, grofica?«

Veronika je povabila oko nalahko. Čutila je, da je bilo v Vinkovih besedah nekaj več nego samo kompliment.

»Ah, Vi ste galantni, gospod Rogulin,« reče in zavije pogovor na drugo stran.

Gernau je uprl srepro svoj pogled v prijatelja.

Kmalu sta prišli tudi teta Amelija in baronica.

Zadnja je prinesla seboj šopek, pa vendar ga ni oddala takoj po svojem jutranjem namenu, nego ga hranila menda za boljšo priliko.

V kratkem času je bil tudi grajski voz gotov in potem se je delila družba v obe kočiji.

Gernau je vzel voz, v katerem se je bil s prijateljem, pripeljal in grofica Veronika je prisedla k njemu. Vozil je Gernau sam.

Grofica Amelija in baronica sta povabili Rogulina k sebi, in tako urejena se je odpeljala družba.

Ravne, kamor so se bili namenili, se je imenovala stara razvalina med vinskimi goricami, ki omejuje v vzhodu radoveljsko dolino in je oddaljena od Žerinj dobro uro. Lep, uglajen pot,

ki vodi z Radovelj tja, se ovije okolo holma, ki nosi stari razval; odtod je treba peš korakati kvišku.

Gernau je vozil z iskrenimi Rogulinovimi konji in je kmalu dobro prešel težke grajske konje.

Dež, ki je lil prejšnji dan, je bil poplavlil cestni prah, in jutro je bilo prijetno hladno. Po beli ravni cesti je dirjal voz naprej, in na desni in levi se je lesketalo jutranje solnce v rosnih kapljah, ki so še visele po travi. Pastirčki, ki so igrali na koncu radoveljske vasi na cesti, so skočili na obe strani, in glasen nagajiv krik je zadonel za vozom. Gernau je bil srečen. Pustil je dirjati konja, kolikor sta mogla, in je kratkočasil grofico z svojo vajeno galantnostjo in ono površno duhovitostjo, ki je v njegovih krogih doma in v takih slučajih najbolj uspešna.

Drugače se je godilo njegovemu prijatelju.

Grofica Amelija je bila nekako resna, kakor bi jo nekaj močno težilo, in baronica se je igrala s svojim šopkom, kakor bi premišljevala, kako bi ga mogla pač oddati. Pričakovala je opombe Rogulinove. A leta je bil danes tudi jako redkobeseden; misli so se mu sukale okolo prvega voza, in prav težko mu je bilo, z navideznim zanimanjem se udeleževati navadnega pogovora, ki se je bil vnel o lepem dnevu in prijetni vožnji.

X.

Dospeli so do griča, na katerem je stala stara razvalina Ravne.

Gernau je bil že voz zavil k bližnji gostilni, kjer je izročil konja hlapcu v varstvo. Ko pridejo drugi, se napravi vsa družba na pot v hrib. Rogulin se pridruži Veroniki, in stopala sta vkup nekoliko korakov pred drugimi.

»Glejte, gospod Rogulin, kako krasen dan. Srečnejšega si nismo mogli izvoliti za svoj izlet,« reče grofica, opiraje se na tla polahko ob svoj solnčnik.

»In vendar se Vas včasi polasti želja, da bi vsi ti krasni dnevi že skoraj minili, da pridete zopet v mesto, ali ne, grofica?« vpraša Rogulin.

»Ne, ne, nikakor ne, čisto napačno me sodite! Pa po čem sklepate, da je mestno življenje moj ideal? Umetniki ste res čudni ljudje, ker menite, da je naravni kras v naturi le za vas ustvarjen in da ga morete samo vi občudovati. Ako se ne motim, ste pač to hoteli s svojo opazko poudarjati.«

»O, tega Vam ne oporekujem, grofica; saj sem ravno — o nasprotnem pri Vas prepričan. A dozdeva se mi, da se tudi Vi...« Rogulin poneha nekoliko.

»Ne morete iznebiti stare ukoreninjene, prirojene, grozovite ženske nature, kaj ne, gospod Rogulin, tako ste hoteli končati? Izvrstno zares,

pa nekoliko resnično,« se smeje Veronika: potem pa napol k spremljevavcu se obrnivši reče:

»Ali se še spominjate, kako ste me enkrat poredno primerjali Circi — jaz ima dober spomin za take komplimente — in varujte se, kadar napoči dan plačila!«

Rogulin ji pogleda trdno v temne njene oči in reče v veselem tonu, ki se mu je pridruževalo vendar nekoliko resne barve:

»Pričakujem ga grofica, željno ga pričakujem, izpokorjenemu grešniku je kazen tolažilo; in vpraša se vrhutega, kdo to kazen naklada — ona ista kazen iz teh rok je druga, kakor je iz onih.«

Veronika je umela prikriti pomen teh besedi; koketni pogled, ki je zadel govornika, je pričal to.

Odgovorila ni ničesar.

Po nekoliko korakih se obrne in pogleda po drugi tropici, ki je bila navzlic Gernauvovemu prizadevanju, da bi prvi par dohitela, precej daleč zaostala. Teta je namreč korakala polagoma, in tudi Ana ni imela posebnega veselja urno hoditi, nego je počasi in zamišljeno stopala.

»Kako počasi gredo,« pravi Veronika.

»Kmalu naju dohite,« reče Vinko.

»Počakajva jih,« sklene grofica in sede na skalo, ki je ležala tik steze.

Govorila sta o navadnih rečeh.

»Vse nas prekosite, grofica, tako urni ste!« kliče že na dvajset stopinj Gernau, ki je bil s svojo družbo došel bliže.

Teta Amelija se je bila že malo utrudila, ker je bil pot, ki so ga bili ravno premerili, precej strm.

»Nikar tako hitro, Veronika, pomisli, kako težko te morem dohajati. Obsodili te bomo, da moraš zadnja korakati. Anica naj ide naprej.«

Veronika se je z veselim smehljanjem vdala povelju, in spremljevalca sta menjala svoji nalogi ter se je Rogulin pridružil mali baronici.

»Kdo bi mislil, da ste Vi kot najmlajša najmirnejša?« reče ji nalahko, kakor se govori z dekleti, o katerih človek ne ve, bi jih li prišteval otrokom ali pak odraslim.

»Zaradi tete, ona ne more urneje stopati, oh, jaz bi lahko tekla, ne verujete?«

Vinko se nasmehlja. Kar ugleda šopek v njenih rokah, ki ga je nosila že od jutra seboj, in se domisli prilike, ko mu ga je obljubila. Takoj pravi:

»Baronica, ali se ne spominjate že obljube, meni dane? Pomislite, zadnjič na vrtu na Žerinjah!«

Anica na tla gledaje odgovarja napol resno, napol veselo:

»O, gospod Rogulin, morda imam jaz boljši spomin za to, kar obljubim, nego Vi. Dejali ste, da pridete danes po šopek, a ni Vas bilo dozdaj!«

Rogulin je bil malo v zadregi. Poznal je dovolj ženske značaje, tako, da so ga dekličine besede nekoliko osupnile.

»Torej je ta šopek zame, baronica? Dajte mi ga, prosim.«

»Pravzaprav ga ne zaslužite, pa ker je obljubljen, naj bo, tu ga imate,« reče deklica in mu ponudi zardelega lica mali šopek rožic.

Rogulin ga pripne na slamnik. Govorila sta dalje o vsem, o čemer se govori s šestnajstletnim naivnim dekletom: o povestih, o penzionatu, o njenih prijateljicah, o plesu, ki Anici, kakor je dejala, ni bil nič povšeči, o njeni nekdanji učiteljici, katero je še vedno tako ljubila in o drugih rečeh — in Vinko ni pazil, da med urnim brbranjem jako hitro mineva pot, ki jih je nenkrat privedel do stare razvaline, kamor so bili namenjeni.

XI.

Med kamenjem, ki se je bilo v teku let odrušilo s sivega zidovja, je bil zrastel košat hrast, in okolo njega je tla pokrival debel mah. Krasen razgled se je odpiral s tega mesta na širno radoveljsko dolino in na severne gore, za katerimi so v jasni daljavi kvišku kipeli beli vrhunci snežnikov.

Bilo je že pozno dopoldne in navzlic prejšnjemu deževnemu vremenu precej gorko.

Vsa družba je zato posedla v gosto senco starega hrasta in se od tu radovala krasnega razgleda, ki se je odpiral očem.

Dva sluga sta prinesla za potnike, česar je bilo treba za okrepčanje, in v veselem razgovoru ter med različnimi igrami, ki jih je uvel Gernau potem, ko so se vsi že naveličali občudovati krasno okolico, je minila hitro ura za uro.

Baronica je odšla naposled, kakor je dejala, po hribu rože nabirat, in tudi grofica Veronika je hotela malo na izprehod. Rogulin jo spremlja. Gernau si je rezal umetno palico in ostal pri teti Ameliji.

Za razvalino se je pričelo gosto borovje, ki se je raztezalo po griču naprej v malo dolinico, ki je rezala holm od drugega hribovja onkraj razvala.

Po stezi, ki je menda služila samo pastirjem in pa včasih kakemu lesarju, ki je tu morda tiho-tapil, sta Vinko in grofica šla drug za drugim, saj steza je bila za hojo vstric preozka.

»Ali ne čutite, da nareja pogled na takov gost borov les nekov čuden, skoro otožen vtisk,« povpraša Veronika med pogovorom, v katerem sta se menila zlasti o takih stvareh, ki jih je kazala okolica.

»Da, grofica, res je, pa to se godi povsod, kjer gleda oko enobarvenost. Borov les ni kriv tega, da ne vidimo ničesar nego velik sivozelen prostor in nad njim se dvigajoče nebo. Ko bi

rasle med tem borovjem smreke in raslo hrastje ter z razno barvo svojih košatih vej dajalo nekoliko razlike vsej naradni sliki, bi obviselo naše oko na njih, in vtisk vse podobe bi bil čisto drug. Puščava, ukrajinska stepa, mirno morje nas dela otožne; ako pa pogledamo z gore v daljno nižavo, kjer se vrsti vasica za vasjo, grič za gričem, gozd za njivo, ni mogoče, da bi celota enotno in enakomerno na nas vplivala, in vtisk posameznih stvari bode vedno drugačen. Enakomernost pa je — otožna ali pa dolgočasna.«

Rogulin je pri teh besedah v živem govoru prišel nehote na stran grofice in korakal poleg nje, dasiravno so mu skrajne veje tik pota rastočih dreves potegovala preko lica, ko je stopal počasi s svojo spremljevalko naprej.

Veronika je pazno poslušala. »Da, prav ste rekli, isto sem že čutila,« reče in postane nekoliko. »Pa glejte, od tukaj se vidi vsa enobarvena dolina, in kamor oko seza, sivozeleno borovje. Le tam doli v zakotju se vzdiguje proti nebu star hrast, edin daleč okrog, kakor bi bil tujec na svoji zemlji. Glejte, kako lepo ga obsvetljuje popoldansko solnce — ali ni to krasna slika?«

»Krasna — pa lepša in hvaležnejša poetu nego slikarju! Pesen bo dala sama sliko in komentar k njej, ki zbuja fantazijo bravčevo — barve pa bodo to učinile mnogo teže. In koliko pove lahko poet z malimi besedami: hrast sam

med borovjem! In takoj Vam pripelje fantazija analogijo: Človek sam med tujci! Sam! Ali ni to del one nesreče, onega zla, ki plava nad človeškim srcem — in ki ga mora marsikdo čutiti, da si ga ne izkuša; blagor temu, saj njemu nosi to gorje le svojo idealno stran. In to ste tudi morda že čutili, grofica? A realne istinosti njegove še niste izkusili.«

»In Vi?«

»Jaz sem jo, ko sem prišel sam med svet in ostal leta in leta sam.«

»Povejte mi to, kako,« reče ona s takim glasom, da je bilo težko odbiti. In on je morda moral govoriti.

»Manjkalo mi najpotrebnejšega ni; ko nisem imel, sem zaslužil; pa nihče me ni umel, da vse to, kar je človeku za vsakdan treba, meni vendar še ni vse. Iskal sem prijateljev, iskal — ljubezni — saj prej jih nisem mogel imeti, in ljubezen je bila z materjo pokopana — pa našel nisem nikdar zaželjenega. Tako se je prevlekel ves moj mladostni idealizem po bridkih izkušnjah, ki sem jih užil, z nekovo trdo realistično skorjo — in dejal sem, dobro je tako; sedaj boš imel mir — računal boš — a ne sanjal. Pa zastonj! In naposled — čemu Vam pripovedujem to?«

Prišla sta bila na mali prostor v dolinici, kjer je raslo višje in starejše drevje in kjer je utišil debel mah vsako stopinjo. Tako tiho je bilo okrog.

Pri zadnjih besedah Vinkovih je postala grofica — in ko je obrnila oko v govornika, se je izrazil v njem nekov mehak čut, ki mu je podajal čarovni kras.

»In zakaj nečete meni pripovedovati tega?« vpraša s svojim globokim melodioznim glasom.

Vinko je bil po svojem govoru nekako vzburljen in vprašanje, katerega skrivnostno donenje mu je globoko odmevalo v prsih, ga je pretreslo čudno.

»Ne — Vam ne,« vzklikne strastno.

»In zakaj ne, Vinko?« pravi ona ter stopi za korak bliže.

Tako z imenom ga je vprvič imenovala.

Vinko se obrne k njej in jo prime za roke, ki mu jih je radovoljno pustila.

Le besedica: »Veronika« se mu izvije iz kipečih prsi, in držal je ponosno deklico v svojih rokah in jo strastno pritisnil na srce.

V bregu nad njima je nekaj zašumelo, in grofica se mu izvije.

»Nekdo gre — ali ne?« vpraša, oziraje se okolo.

»Ne, ne, ptiček je izletel iz listja!« pravi on, držeč jo še za eno ročico.

»Pojdiva nazaj, — teta bode že vprašala po meni,« reče Veronika.

In šla sta — počasi, molče, eden tik drugega.

Teta Amelija je bila v istini že pripravljena za odhod, in Gernau se je bil namenil, sklicati vso družbo.

»Kako ti je vroče, Veronika,« reče teta, »saj ti vedno pravim, da nikar ne hodi tako hitro. Sedaj bode čas odhajati. Pa kje je Ana?«

»Že gre — tam, glej, teta,« pravi Veronika.

Kmalu se je bila baronica Ana pridružila, in Rogulin ji ponudi zavijalo, ki ga je držal zanjo v rokah.

»Kje imate pa rože, ki ste jih nabrali, baronica?« ji reče.

Anica se mu umakne z očmi ter reče:

»Vrgla sem jih proč, čemu mi bodo.«

In ona stopi k teti ter se je oklene.

Bleda je bila nekoliko, pa nihče ni zapazil tega. —

Na potu domov je bila družba nekako tiha.

Gernau, ki je vozil zopet grofico, ni bil tako dobre volje kakor v jutru; a v drugem vozu so tudi mnogo molčali.

Ko so izstopili na Žerinjah, sta se poslovila prijatelja, in Vinko je grofici natihem šepetnil:

»Ako ne pridem, pišem — jutri!«

XII.

In pisal ji je, pisal tako, kakor vsak drugi človek v njegovem položaju, pismo polno ljubezni in polno strasti. Kakor je bila hitro kali pognala v njegovem srcu ta ljubezen, tako hitro

se je razvila sedaj pod vplivom sporazumljenja. Kolikrat in v koliko srcih se prebudi naenkrat ta čarobni čut, ki ima moč v sebi, naraščati in se ukoreniniti, ako mu pride na pomoč zopet ljubezen, in kolikokrat pogine tak zdravi kal počasi, polagoma, brez sledu, ako ne nahaja zaslonbe, niti uslišanja: kakor jabolčni cveti, ki zrasto pomladi po širokih stegnjenih vejah in v zatišju krog debela; oni cveto in cveto vedno lepše in lepše in prinašajo žlahten sad — ti pa pod vejo brez solnca, brez gorkote venejo, in njihov kras odletava počasi, polagoma, brez sledu.

Še tisti večer, ko se je vršil za Vinka tako znameniti dogodljaj v gozdu pri Ravnah, je šel s prijateljem domov prišedši v svoj atelier, v staro biblioteko, in jo je meril dolgo, dolgo gori in doli stopaje.

In pri oknu, kjer sta prejšnji dan s prijateljem besedovala, je zrl zopet v temen smrekov gozd, ki se je pred njim razširjal. Srce mu je bilo tako polno.

Potem je sédel in pisal njej. Dozdevalo se mu je, da ji z besedo ne more vsega povedati; in povedati ji je imel tako mnogo. O ljubezni, o sedanjosti je govoril; kdo misli v tacem slučaju tudi na prihodnost?

In drugo jutro je šlo pismo v varnih rokah na Žerinje.

Korespondenca se je pričela in medtem je hodil Rogulin kakor prej na pohod k sosedom s prijateljem svojim.

Nihče ni opazil razmere med ljubimcema, in tudi Veronika ni z nobenim migljajem izdala svoje skrivnosti.

Samo Anica se je ogibala mladega slikarja, tako da je to sam zapazil in, preišljeva je to ravnanje, del hitro izpremembo na svoj račun. Bal se je, da se morda vendar nevede premalo briga za mlado baronico in se ji je zategadelj kazal naposled najljubeznivejšega.

Grofinja Walden je bila tudi na deželi vedno nervozna mestna dama; bilo ji je sicer jako po volji, če sta ji dvoranila mlada dva soseda, pa z leti vedno večji dolgčas in domišljevanje slabosti so jo prevladovale bolj, tako da je rajša sedela v svoji sobi in mučila gospodično Riko, ki jo je morala kratkočasiti s čitanjem francoskih romanov.

Grofica Amelija pak je skrbela za vse; vodila notranje gospodarstvo, naročila gospodu Mejaču, ki je bil sam jako okoren, sedaj to, sedaj ono, kar se ji je zdelo potrebno. In vesela je bila dveh mladih sosedov, kadar sta se pokazala na Žerinjah.

Slutila je sicer — katera ženska tega ne bi bila — zakaj prihajata oba tako pogosto, pa menila je le, da se Gernau bolj trudi za grofico. Na Rogulina ni mnogo mislila, zakaj, akoravno

ga je rada imela in mu včasih celo kazala nekako, takorekoč materinsko nagnjenje, je menila vendar, da Veroniko dovolj pozna, da ona ne bode pričela nobene razmere z možem, ki nosi navadno, nearistokratsko ime.

A poleg vse prijaznosti grofice Amelije Rogulinu nasproti, je bilo vendar nekaj med njima, nekaj nerazumljivega za slikarja; in mnogokrat je ugibal, zakaj premeni ona naenkrat obraz in zakaj ga pogleda tako srepro.

In Gernau? Ta je bil vedno stari. Dobre volje, duhovit, kakor more biti ulanski oficir, zabavljiv, kadar se mu je ljubilo, in lahkomišeln vedno in povsod, kakor ga je že primorala njegova narava.

Ljubil je Veroniko, kakor si je dejal sam, kadar je odhajal z žerinjskega grada ter premišljeval, kako lepa in prijazna je bila vendar grofica, kako ga je nežno od strani pogledala in kako mehko ga je pri odhodu povprašala, ali skoraj zopet pride.

»Za vruga, Gernau, ti si zaljubljen, ti moraš biti zaljubljen, saj te tako pomenljivo gleda; in končno, zakaj bi ne bil zaljubljen? Zato, ker je Vinko? — Imam pa jaz vendar le več sreče pri ženskih; ko bode on videl, da jo imam jaz, bode tudi pozabil. Kaj pa nasprotno? Ko bi njega izbrala? Ali bi bil jaz nesrečen? Ha, ha, skoraj! A jezilo bi me. Naj bode, kakor hoče, sedaj še ni tako, in proti meni je vendar bolj prijazna

kakor proti njemu, to je enkrat gotovo; kadar kaj igramo, vedno meni pomaga. E, Vinko, ti sanjariš, zaljubljen pa tudi nisi tako kakor jaz, da, jaz!»

Tako je govoril sam s seboj, ko je jahal nekaj tednov po zadnjih dogodljajih skozi Radovlje, namenjen zopet v grad.

XIII.

Ko je baron vstal in poiskal Vinka, je pozvedel, da je odšel že zgodaj od doma, in kakor je menil stari Andrej, ki je oficirju to povedal, brzo kam v bližnje hribe ogledovat okolico; zakaj odšel je bil peš.

In Gernau na to ni vedel boljšega, nego osedlati konja in odjahati na Žerinje, kjer ga že dva dni ni bilo.

Misel o svoji zaljubljenosti se mu je v glavi prela vso pot, in ko je skozi Radovlje proti zadnji Zabrdnikovi hiši dirjal na konju, je bil tako zamišljen, da ni zapazil treh oficirjev, ki so sedeli na znanem mestu pred gostilno. Nekoliko drugih vojakov-pešcev je stalo pri hlevu.

Bili so vojaki na kordonu zaradi živinske kuge, o katerih so radoveljski kmetje že pred mnogimi tedni modrovali.

Glasni, naenkratni »hoj, hola, Gernau!« iz ust vseh treh tukaj nenavadnih pivcev je nagnil

jezdca obrniti svoj pogled tja, in takoj je zbrzdal konja in ga zasukal tja.

Veselo pozdravljanje je zdaj bilo, in na svoje začudeno vprašanje, odkod in kako pride družba semkaj, je pozvedel baron, zakaj in s kakšnim namenom so tovariši njegovi komandirani v ta kraj.

Gernau je posedel pri njih in jim razložil vzroke svojega tukajšnjega bivanja.

»In eden ali pa dva od vas prideta vendar v grad v stanovanje,« vpraša naposled.

»Menda,« odgovarja stotnik, debel, okoren mož; »pa ta prokleti župan že tri ure slika tiste vražje nakaznice in še ni gotov. Čakali bodemo menda do noči, da pridemo pod streho.«

»Če pridete v grad, dolgčas Vam ne bode, prijatelji,« je dejal Gernau in prijel potem kozarec ter trčil na dobro voljo v novi začasni garniziji.

Poslovil se je kmalu pri družbi in obljubil se vrniti urno z grada. Konja je pustil doli in se napotil peš naprej.

Prišedši do klanca ni hotel korakati v vročem dopoldanskem solncu naravnost po brezsenčni cesti, nego jo je ukrenil v stran, kjer se je pričenal gozd, raztezajoč se ob podnožju holma daleč za grad na ono stran, kjer je bil on prvič srečal grofico. Urezal si je s prvega dre novega grma vitko šibico in v temi košatih smrek je korakal po stezi naprej. Na svojo

zaljubljenost je malo pozabil in se pečal v mislih bolj z znanci, na katere je bil tako nepričakovano zadel; in kaj bi tudi drugega mislil: za naravo in njen kras ni bil posebno vnet, in kdo bode vročega poletnega dne občudoval rast in cvet gozdnih rožic — ob času, ko še ptički več ne pojo, in kvečjemu kaka nikdar sita seničica skače in cvrli po smrekovih vejah. Bacnil je s svojo šibico črnega gozdnega polža s pota, švignil sedaj po tej, sedaj po oni veji in odbil nekaj peresc ter žvižgal med potom napol pozabljeno operetno arijo.

Naenkrat zagleda pred seboj na tleh nekaj belega. Bliže prišedši vidi, da je lepa ruta in po-bravši jo, zapazi všito grofovsko krono in črko V.

»Ah, grofica je bila tu, vraga, ko bi bil prej prišel, bi jo bil srečal. Morda jo še dohitiš! Ti si vendar srečen človek, ali imaš pa dober nos!« tako premišljevaje je hotel ravno hitro stopiti naprej, kar začuje izza ovinka, v katerega se je zavila nekaj korakov naprej steza, glasno govorjenje in čudeč se obstane.

»Dolgo sem Vas že pričakovala, Vinko,« je dejal ženski glas, »in skoro sem obupala, da pridete!«

»Šel sem peš — in pot se jako vleče; pa saj mi odpuščaš, Vika? Li ne?«

Gernauva je izpreletelo pri prvih besedah kakor bi ga bil sršen pičil; pa to in naravni trenutni instinkt, ki mu je velel: — tu te ne

smeta videti — ga je navel obenem, da je skočil ko blisk v stran, kjer je počenil za široko drevo. Na debelem mahu njegove stopinje ni bilo slišati. Misлити za trenotek ni mogel ničesar.

Govoreča, Vinko in grofica Veronika — ta dva sta bila — sta prišla bliže, tako da ju je imel skriti oficir ravno pred seboj.

Grofica se je oklepala z eno roko mladega slikarja in šepetala sta med seboj.

»Sediva tukaj,« reče, prišedši na prostor, kjer je le trenotek poprej stal baron, »bila sem že prej tu.«

»Prav, srce moje,« je dejal Vinko in prisedel na mah h grofici. Od drevesa, kjer je stal baron, sta bila obrnjena v stran.

Gernau je stoprv v tem trenutku prišel do premišljevanja svojega čudnega položaja.

Čepel je za drevesom in niti dihati se ni upal. Zaklel je med zobmi, ne jezno, Bog varuj, nego instinktivno, ne vede zakaj, ni kako, ni kaj. Potem mu je šinila v glavo misel, da je vendar grdo, poslušati za grmom, zakaj kaka situacija, če ga onadva ugledata? Pa sedaj vun stopiti — to bi bilo šele čudno — kaj bi hotel reči? Proč se umakniti, to je bilo pač nemogoče, ker bi bil najmanjši pok kake suhe veje, na katero bi se bil morda naslonil, opozoril ljubimca. Torej ostati! Pa ta strah, da ga ne bi izteknila! Tako je meditiral Gernau v prvem trenutku.

Potem pa ni mislil več — tiho je čepel za debelim hrastom in tudi poslušal ni, nego gledal v deblo pred seboj, obrasteno z mahom.

Vinko in Veronika sta brez vsake slutnje, da imata kakega opazovavca za seboj, ravnala tako, kakor ravnajo zaljubljeni ljudje v takih slučajah. Govorila sta, se poljubovala in si molče gledala v oči; medtem pa je potekala minuta za minuto, četrtinka za četrtinko, in pri skritem poslušavcu so začele prevladati že fizične boleti, zakaj svojih kolen že zdavnaj ni čutil, in križ ga je nezaslišano bolel. Klel je zopet potihem in sedaj ne brez vzroka.

Naenkrat se začujejo trdi koraki po stezi, in preden sta se zavedela še ona dva zatopljenca, se je prikazal postaren kmetiški mož z malho na rami. Gernau ga je spoznal, vsaj sta se že nekolikokrat menila v Zabrdnikovi gostilni, ko je mimogrede polučal kozarec cvička. Bil je to Omahnežev Jurica, ki je črevlje krpal po treh vaseh na okolo in ravno sedaj je bil na potu v gozd po smolo. Debelo je pogledal, ko je zapazil nenavadna dva počivavca, pa ker je bil izkušen mož, je vedel tudi precej — za kaj tu gre. V zadregi je bil pa vendar in mimogrede je mahnil na drugo stran pota, potegnili počasi klobuk, zakašljali malo ter v stran gledaje dejal: »Vročje je, vročje!« In potem je zopet zakašljali. Nazaj se ni nič ozrl, nego, ko je bil že dovolj oddaljen, da ga ni nihče več videl, je postal ter potegnili

pip oin tobak iz žepa in dejal zase: »Jurica — tema dvema pa nisi ustregel!«

In tako je menda tudi bilo, zakaj grofica se je kmalu po nepričakovanem srečanju spomnila, da mora biti že pozno, in vstala sta počasi.

Gernau je globoko zdihnil in se potisnil še bolj za deblo.

»Ali si kaj izgubila,« vpraša Vinko, zapazivši, da grofica išče nekaj po tleh.

»Ne vem, kje sem pustila svoj robec; morda gori više ob stezi, kjer sem tudi nekoliko sedela. Idiva!«

»In kdaj se vidiva zopet,« povprašuje Rogulin.

»Oh, skoro bi ti bila pozabila povedati, da pride danes papa in ž njim morda še kdo! Ne vem, kdaj mi bo moč zopet tako govoriti s teboj, ker se mi bo potem težko odstraniti za urico od drugih,« reče Veronika.

»Papa pride?« se zavzame Vinko in k njej se obrnivši pravi z resnim glasom: »In kaj bi menil grof Walden, ako bi poizvedel, da mož z navadnim imenom, Vinko Rogulin, ljubi njegovo hčerko?«

»Pojdi, pojdi, Vinko, vsaj ljubi tudi ta hčerka tega moža in — ti ne poznaš papa. Pa ne govoriva o tem, saj je sedanost tako lepa; kdo bo mislil na hudo uro, dokler solnce sije,« je rekla Veronika, pa iz glasa in obraza se ji je bralo, da ji vprašanje ni bilo čisto po volji.

Odšla sta medtem počasi po stezi, tako da Gernau zadnjih besedi ni več čul.

Črez nekoliko časa se je spel baron kvišku in uravnal svoje otrple ude. Stopil je počasi na stezo, v eni roki je še držal najdeno ruto, v drugi urezano šibico. Prvo v žep devaje se je nasmehnil tiho. »Hoho, sedaj pride še ta bore Jurica na sum, da je ruto ukrall!« Potem pa pogleda srepo v tla in beseduje poluglasno: »Dober nos imaš, Gernau; Boga zahvali, da se nisi še blamiral! O ti vražji Vinko!«

In tako govoreč je upledel s svojo šibo po bližnjem grmu.

Premišljeval je še nekoliko, bi li šel sedaj na Žerinje ali ne; pa črez nekoliko minut se je zaobrnil ter korakal nazaj, odkoder je bil prišel. Žvižgal ni. Pri Zabrdniku ni našel več svojih pajdašev — pošli so bili po opravkih. Zato je vzel urno konja in odjahal nazaj na Razbor čisto drugih misli, nego jih je imel dve uri prej na istem potu.

XIV.

Popoldne je bilo na Žerinjah vse živo. Grof Walden je bil prišel iz glavnega mesta od svojih opravil in privel s seboj daljnega sorodnika, grofa Sorija. Bil je to velikoposestnik iz Moravskega, ki se je baje za vse bolj brigal nego za svoje posestvo. Čislal je tam najbolj jesenski lov;

poleti je potoval okolo, pozimi pak se je kratkočasil v rezidenci, kolikor so mu baš denarne moči dopuščale. Bil je mož suhe postave, z obrazom, ki se mu je poznalo, da je užil že marsikaj dobrega na svetu, in preko katerega se je vedno širila aristokratična ošabnost. Veliko rumeno brado je nosil na dvoje razčesano s skrbno obritim podbradkom. Aristokrat, ki nima drugega nego svoje ime in ono malo površno izobraženje, ki ga vcepljejo v kadetnih institutih — to je bil grof Sori.

Stric njegov, kakor ga je imenoval po krivici, zakaj sorodstvo je izviralo iz mnogo daljšega kolena, stric grof Walden je bil čisto drug mož. Majhen, že siv, s prijaznim veselim obrazom, brez vsake očitne plemenitniške marote in prevzetnosti, je narejal vsakemu, kdor je ž njim občeval, najboljši vtisk, in je bil znan tudi v okolici Žerinjski med kmeti kot jako dobrodušen človek. Ošaben ni bil, a vendar jako občutljiv v stvareh, ki so se tikale njegovega imena in stanu.

To je že ukoreninjena in ugojena lastnost teh krogov, in akoravno jih sili napredek, da stopajo med nižje in se v njihovih vrstah potegujejo za to, kar jim je bilo včasih v zibeli gotovo, se vendar ne morejo ločiti od prijetne zastarane samosvesti, da so boljši od drugih.

Vesel dan je bil na Žerinjah, ko sta došla gospodar in njegov gost.

Grofinja je pozabila svojo migreno, Amelia je imela vse polno opravil in naročil za hišno in za Mejača, Veronika se je razgovarjala sedaj z očetom, sedaj s sorodnikom, ki ga že mnogo let ni videla, in Anica je bila povsod.

Vrhutega so dobili še dva oficirja iz onih, ki jih je v jutru Gernau naletel, v grad na stanovanje, in tudi za te je bilo treba mnogo pripravljati. Pozneje je došel tudi Gernau na pohod, in grof Walden, ki je že čul o novih sosedih, ga je sprejel jako prijazno. Poznal je prej tudi njegovega očeta.

Rogulina ni bilo.

A Walden je obžaloval, da ga ni, ker ga je zanimalo spoznavati sorodnika umrlega barona Selskega.

Pri omenjanju njegovega imena je bila Veronika navzočna, in Gernau je obrnil za trenotek pogled v njo — pa imela je miren obraz kakor zmerom.

»Ko bi ti vedela,« si je mislil natihem baron, in skoro bi se mu bila stvar zdela malo smešna.

Lehkomiselni ljudje so včasih jako čudni.

Sedela je pozneje vsa družba pod znanimi drevesi pod gradom, in ker so skrbeli grof Sori in došla dva oficirja precej dovolj za zabavo, je imel Gernau tudi mnogo prilike — opazovati in premišljevati, česar sicer ni bil močno vajen. A današnji dan ga je bil tega malo naučil.

Trd mrak je bil že nastal, ko so se poslovili. Tuja oficirja sta šla še k Zabrdniku, in Gernau ju je spremil do tja, potem pa takoj odjahal.

In sedaj je imel zopet mnogo misliti, tako da je, kar se še nikdar ni bilo zgodilo, njegov šarec počasnega koraka dospel do razborskega grada, in stoprv, ko je konj postal pred vrati ter počakal, kaj bo storil gospodar, se je zdramil baron iz globokih misli.

Ko je pol ure pozneje stopil Vinko, ki ga je čul priti, v njegovo sobo, ga je našel v temi na kanapeju pušečega. Njegov pinč Čik je čepel pred njim in ga pazljivo ogledoval.

»Kod se pa potikaš danes, da te ni nič videti,« vpraša slikar, stopivši k ležečemu.

»Isto bi tebe lahko vprašal, pa saj vem, da si zopet v kaki gorski grapi polomljene hraste risal,« odgovarja oficir z ironičnim naglasom.

Rogulin ni pazil na to, nego pozvoni slugu, da prinese luč. Potem sede na stol nasproti prijatelju.

»Namenjen sem bil iti popoldne na Žerinje s teboj, pa ni te bilo nikjer zaslediti,« reče in sklene roke.

»Jaz sem bil tam, prijatelj, in veliko nas je bilo. Grof Walden je prišel.«

»Tako?« vpraša navidezno začudeni Vinko.

»Da, da. — Ali ne veš tega? — Čudno, jako čudno,« reče zopet oni in puhne trikrat debelo v zrak.

Vinko se ozre od strani nanj; čul je nekaj nenavadnega doneti iz baronovih besedi, pa rekel ni ničesar.

»Grof Walden, dva ukvartirana oficirja od kordona in nekov suh sorodnik, grof Sori — ali kako,« nadaljuje Gernau, »ki mi ni posebno po volji in ki se vse popoldne ni ganil od grofice Veronike.«

»A, zato ti morda ni po volji,« pravi Vinko, poskušajoč smeh posiliti.

Oficir se obrne počasi proti njemu in reče:

»Zakaj meni ni všeč, tega še ne vem, a jaz bi dejal, da se komu drugemu ravno iz tega od tebe navedenega vzroka ne bode posebno dopadal.«

Vinko je bil medtem, kakor malo v zadregi, posegel na sosednjo mizo, kjer je zraven Gernauvovih cigar, poleg ure in drugih žepnih tvarin ležala bela ruta. To je vzel v roke in jo presukaval, ko mu je prijatelj ironično odgovarjal na njegovo prejšnjo prisiljeno opazko.

V tem trenutku obvise njegove oči na znamenju, ki je bilo všito v robčevem oglu.

»Gernau!« vzklikne in plane kvišku.

Ta preloži po stari navadi svoje ostrožene pete in vpraša, cigaro v ustih držeč:

»Kaj je?«

»Ti si bil dopoldne v žerinjskem gozdu?« hiti Vinko brez sape.

»Ako ti je tisti robec to povedal, potem meni ni treba pripovedovati, da sem bil,« reče baron lakonično.

Slikar ga meri s srepim pogledom. Naposled stopi k prijatelju, ki se je bil počasi pokonci spel in mu poda svoje roke.

»Odpusti mi, Gernau, da sem ti to razmero zakrival! Vem, da ni bilo prav, saj tebi smem in tu bi bil moral vse povedati. Pa ti veš, kako težka bi mi bila v tem slučaju ravno tebi nasproti taka odkritosrčnost.«

»Ker misliš, da sem tudi jaz tako hudo zaljubljen v njo;« — se smeje baron in prime prijateljeve roke — »le smešen ne bodi, ljubi moj, jaz sem bil zaljubljen, da! Ali taka izkušnja, kakor je bila moja nepričakovana današnja, taka izkušnja je za mojo ljubezen isto, kar je rožam slana. Ha, ha, kako poetično — ali ne?«

Vinko hodi potem zopet molče po sobi gori in doli, Gernau pak se zlekne nazaj na ležišče ter novo cigareto prižigaje si pripoveduje prijatelju, kako je bil zjutraj naletel, kako so mu bila kolena otrpla pri originalnem skritju in o svojem meditiranju.

»In sedaj reci, prijatelj,« — konča svojo pripoved, ki jo je pol resno, pol sarkastično podajal — »sedaj reci, ni li bilo prav tako, da sem obsedel za tistim vražjim hrastom, nego da bi se bil pokazal naenkrat pred vama ter motil

na tak nepriličen način vajino poljubovanje? Bog — kakovi obrazi bi bili to, ha, ha, ha!»

»Gernau!« ga ustavi slikar, »nikar ne smeši tega, kar si danes slučajno videl, zares, zame jako neljub slučaj. Prav mi je, da si vsaj le ti bil priča, bolj neugodno in morda zame nesreča bi bila, ako bi bil kdo drugi tako naletel! Pa pustiva to stvar. Meni, da ti skratka povem, meni je presveta.«

Resni ta glas pa je pri oficirju dosegel ravno nasproten namen. V veselem smehu se vrže nazaj na ležišče in reče:

»O joj, to mi je pa zopet novo!«

»Mogoče, pa odteza se vsaki kritiki in tudi tvoji!« reče Rogulin še resnejši.

»Ha, ha, ha — Vinko, Vinko, ti vendar ne bodeš igral role tragičnega junaka.«

»Ne bodem je, nikakor ne; in vrhutega je tvoja prisiljena primera jako slaba,« pravi slikar pred oficirja stopivši. »Odpusti mi, prijatelj, pa zdi se mi, da je tebi ta stran človeškega srca čisto neznana; in to, ljubi moj, ti ne daje nikakršne pravice, jo vleči k tlom ter jo smešiti.«

Gernau je potem hladnokrvno pušil svojo cigaro in nekov vesel izraz ni hotel izginiti z njegovega lica.

»Poznam ali ne poznam,« pravi ustni ironično zategovaje; »pa to je enako, ker se smejem lahko vsled enega ali drugega. Imel sem tudi

enkrat — še ni tako dolgo tega, lepo ljubico, sveto reč, kakor ti praviš, in tudi jaz sem tako dejal; imel sem jo precej časa, dve leti — škoda za ta čas, pa lep čas — svet čas je bil. Pa šel je! Dekletce me je pustilo in morda je prav storilo, ker sicer bi jo bil črez nekaj časa utegnil jaz pustiti. Pa takrat je nisem; in ko sem dobil svoje slovo, sem pih štiri tedne, ekserciraj in jahal okolo kakor norec. Ti bi se bil morebiti ustrelil ali bi bil pa vse svoje barve skozi okno zmetal in njeno podobo za njimi in šel po svetu ter se zarotil in zaklel, da nobene ženske več ne boš pogledal. Jaz sem pa samo štiri tedne pijančeval. In ko nisem mogel več, ker je bila moja mošnja prazna in kredit ne velik, sem postal zopet stari. In, na mojo dušo, da zategadelj ženskih nisem pustil! Zaljubim se na leto, če hočeš, dvanajstkrat lahko, brez bolečin, samo z nekim nemirom, ki me sili, da mislim vedno na tisto žensko lice, ki mi je ravno na vratu. Naenkrat mi pride ta ljubezen ali budalost, ako jo hočeš tako imenovati, in polagoma zopet mine po dvanajstkrat na leto. In tebi, Vinko, se bode morda tudi še tako godilo!«

Baron je govoril to v svojem navadnem lahkem tonu, le nekolikokrat je zadonel iz njegovih besedi nekov mehak čut, pa le na trenotek. Po zadnjih besedah se je počasi obrnil proti psu, ki je ležal na tleh pred njim in nogo nastavivši mu je jel zapovedovati:

»Hop! Čik! hop — hop!« in pinček je rado-
voljno skakal preko noge.

Vinko ga je mirno poslušal in molče meril
svojo pot po sobi.

»Žal mi je zate, prijatelj,« je dejal črez ne-
koliko časa zopet baron Gernau.

Vinko obstane.

»Zakaj? Sem li obžalovanja vreden?«

»Zato, ljubi moj, ker tudi še morda prideš
v slučaj, da bodeš štiri tedne z vinom gasil tisti
čudni plamen! Ko bi bil tako daleč kakor jaz,
ne bi ti trebalo. A ti še potrebuješ nekaj takega.«

»Jaz nisem nikdar mislil, da ti tako silno
rad igraš izkušenega moža,« odgovarja ironično
slikar in po kratkem molku nadaljuje mirno:
»Pa čuj me, Gernau, povem ti resno besedo.
Ti imaš svoje misli o ljubezni in o ženskah, jaz
svoje. In ako ti povem, da ljubim grofico tako
strastno, da ne morem misliti o ničemer dru-
zem nego o njej, in da mi je ta čut tako svet
kakor nič drugega na vsej zemlji, potem ne boš
rekel nobene besede več, če si prijatelj moj!«

»Da, Vinko, molčal bodem; pa samo še
eno zato, ker sem prijatelj tvoj! Glej, zaljubljen
sem bil v Veroniko tako, da odkrito govorim,
kakor se zaljubim vsak mesec. Pa to je bilo
vzrok, da je nisem gledal in opazoval z navad-
nim očesom; danes je šla moja ljubezen proč;
ostala je za onim hrastom, kjer sem davi klel
celo uro, ko me je križ bolel in so se stegna

mravljinčila. Popoldne pa sem videl grofico v drugem, navadnem blišču. In jaz ti pravim, ljubi moj, pazi, da spraviš svojo Veroniko skoro na varno! Tisti grof Sori ni prišel samo dolgčas prodajat na Žerinje, in ženska je — ženska.«

Vinko ne odgovori ničesar, nego stoji zamišljen pri oknu.

Sluga, ki je vstopil, je napovedal, da je večerja pripravljena.

Prijatelja odideta, in ker je stari Andrej, ki je bil takorekoč oskrbnik v gradu, z njima vred sedel vedno pri mizi, tudi nista o tej stvari več govorila.

Pozno v noči pa, ko je že vse spalo po gradu in tudi Gernau navzlic vsem izkušnjam prejšnjega dne, je sedel Vinko v stari biblioteki pri svoji mizi — nem in zamišljen.

XV.

Mesec julij se je bližal svojemu koncu. Razmere med sosedi so ostale iste, in stari vrtnik Tine je večkrat dejal samprisebi, da že dosti let, ali kar on pamti, ni bilo tako glasnih ljudi na Žerinjah nego to leto. In tudi po bližnji okolici, kjer je bila Waldenova družina dovolj poznana, se je ugibalo mnogo, da bode morebiti predpustom vendarle ženitovanje na Žerinjah. Mnogo se je govorilo, to in ono, in ta in oni mladih treh gospodov je veljal za srečnega ženina. Črevljar Jurica je sicer včasih skrivnostno

trdil, da edini on ve, kaj in kdo, pa mladi in stari ženski svet je mnogo bolj veroval v lepo ulansko uniformo Gernauvovo nego v civilno opravo razborskega gospoda. Pri Zabrdniku je bila mnogokrat velika razprava o različnih grajskih dogodljajih, in govorilo se je že o oklicih. Krčmar, ki je hotel vse bolj vedeti nego drugi in ki se je rad pobahal, da tudi pozna nekoliko gosposkih običajev — je trdil sicer, da vse to ni nič in da je bilo za časa grofice Amelije tudi tako, da je pa grofica vendarle sama ostala.

Bilo je nedeljo popoldne in vsa grajska družba se je zbrala na malem travniku onkraj žerinjskega holma. Vinko in Gernau sta bila pozneje dospela, ko sta zvedela v gradu, da so vsi s tremi oficirji vred, ki so še vedno garnizonirali v Radovljah, tam doli. Grof Sori je bil predložil, da streljajo za kratek čas v tarčo, in Walden je bil preskrbel pištole.

Dame, s katerimi je prišla ta dan tudi grofinja Walden, so sedele v senci kraj travnika.

Gernau se je pridružil kot vajejen strelec takoj svojim pajdašem, Vinko pa je stopil k ženskemu krogu. Grof Walden, ki se tudi ni udeležil vojne igracije, ga je sprejel jako ljubezno kakor vedno, odkar ga je spoznal drugi dan po svojem prihodu, in vnel se je kmalu živahen pogovor med družbo.

Vinko ni bil posebno pri dobrem humorju; že več dni se mu je poznalo, da ga nekaj teži,

in Gernau, ki je bil naenkrat postal skriven, pa tembolj vesten opazovavec, je dejal samprisebi, da se nekaj kuha na Žerinjah, kar Vinku ne bode posebno po volji. S prijateljem se o tem od onega večera, ko sta imela tako tehten razgovor, nista več menila. Gernau ni hotel začeti, a Vinko se ga je ogibal. Veroniki nasproti je Gernau ostal stari; slikar pa od onega dne, ko ju je baron opazoval, ni imel več prilike, ž njo na samem govoriti, in zdelo se mu je, kakor da bi bilo prišlo nekaj med njiju. Ogibala se ga je, ne očitno, a vendar tako, da je moglo bistro oko ljubimčevo to hitro zapaziti. Bil je sicer preponosen, da bi ji pokazal boleost, ki mu jo to spoznanje provzročuje, ali premagoval se je s težkim trudom.

Z grofom Sorijem se Vinko nič kaj ni mogel sporazumeti; bodisi, da je plemenitaška ošabnost Sorijeve ali pa ponos Vinkov ali celo ona pomenljiva beseda Gernauvova, ki je slikarja svarila pred novim tekmečem, provzročila to očitno mrzloto, s katero sta se srečavala.

Veronika pak z nobenim migljajem ni razodela, da ji je slikar bliže, nego bi kdo mislil. Govorila je o njem kakor o drugih, in to že od nekdanj; nekoliko dni pa je bila njemu nasproti, morda drugim nerazumljivo, v istini druga. Povešala je oči, ako jo je očitaje pogledal in govorila vedno o najnavadnejših rečeh, skrbno se ogibaje dati mu povoda k vprašanju, ki

bi bilo morda ravno pri njem opravičeno. Molčala je tudi danes pri pogovoru, ki se je bil vnel med Vinkom in drugimi.

»Bodete li ostali črez zimo na Razboru ali pa poiščete zopet mesto?« vpraša grof Walden, ko sta bila ravno različna znanstva po glavnem mestu obravnavala.

»Sam še ne vem;« odgovarja Vinko, »morda idem na Štajersko ali pak se zakopljem v samotarjenje na Razboru. Človek je v vsem svojem ravnanju odvisen od toliko in toliko slučajev.«

Ozre se pri teh besedah na grofico. Ona pa je prebiralala knjigo, ki jo je imela s seboj in delala, kakor bi besedi njegovih ne slišala.

Samo dvojica iskrih oči je bliskoma potovala od njenega lica do slikarjevega, in te oči so bile last drobne baronice Ane. In tudi to se je zgodilo, ne da bi bil kdo zapazil.

»Vendar ne bodete jemali našemu glavnemu mestu svoje priljubljene osebe, gospod Rogulin,« prideva grofinja Walden.

»Ne, ne tako; jaz sem premalo znan tam; in kjer sem, tam so jako mali, omejeni krogi in tudi ti me ne bodo pogrešali;« odgovarja hladno Vinko.

»Vi odidete morda že kmalu tja,« vpraša dalje h grofu se obrnivši.

»Kadar pride jesen — pozna jesen; mi smo jako trdovratni žerjavi. Prihajamo pozno in odhajamo kasno.«

Glasi smeh, ki je zadonel po poluglasnem poku pištole iz bližnjega improviziranega strelišča, je opozoril vso družbo, in grof Sori pristopi k damam in kaže krohotaje se na tropo kmetiških otrok, ki se je onostran travnika v divjem diru razkropljevala.

»Ha, ha, ali ste videli to divje beganje; tam so se zbirali pod hrastom in zijali, kakor bi videli divje zveri; pa sem se skrivaj pritihotapil do njih in pred njimi ustrelil v zrak — ha, ha, ali ste videli, grofica, to pojad?«

Nekaj čudno je bilo res videti tek otrok, ki so se pa konec travnika jeli zopet zbirati. Veronika se jim je nasmehnila. Drugi družbi pa ta prizor ni povzročil te veselosti, in Anica je celo nekako nejevoljno dejala:

»Čemu podite otroke, gospod grof, pustite jim veselje!«

»Nič se jim ne zgodi hudega,« reče grofica Veronika; »naj malo tekajo.«

Anica ne reče ničesar in tudi Vinko ne izpremeni svojega resnega obraza.

»Čudni so ti kmetiški otroci,« pravi grof Walden, obrnivši se k Vinku, »vzrasto tako kakor breza v gozdu brez varstva in, kakor v našem kraju, brez šole razen te slabe, s katero se ukvarja enkrat na teden naš ubogi župnik. In navzlic taki zapuščenosti se nahaja med kmeti marsikako dobro zrno, ki ga mora človek biti vesel, ako ga čuti.«

»In koliko talentov se pokoplje in koliko jih zamre med njimi, koliko velikih duševnih moči, ki bi v pravih rokah narastale in dospevši na vrhunec stopile v vrsto drugih duševnih kulturnih bojevnikov,« reče Vinko; »in vse to ni možno, ker so — berači.«

»Vi morda še pridete do sklepa, da med ono pobalinsko čredo tudi tiči kak velikansko duhovit talent, ha, ha,« reče se norčevaje grof Sori. »Potem bi mi bilo jako žal, da sem ga pripravil noge vzeti v porabo.«

»In zakaj bi ne bila med onimi otroci taka nadarjena glava?« vpraša mirno Vinko.

»Pojdite, pojdite! Ko bi bilo tudi res in ko bi imel priliko se speti kvišku, bi se ga vendar držali vedno okovi kmetiškega rojstva, kmetiške krvi. Kmet ostane kmet, tudi ako se slučajno izobrazí,« reče zaničljivo plemenitaš.

»Gospod grof, Vi niste prvi, ki to govori, in niste zadnji,« reče Vinko ter stopi raven ko jelka za korak bliže — »pa dandanes je krog tistih, ki to verujejo, jako majhen in vedno manjši postaja, zakaj ta vera je že — smešna.«

Grof Sori je stisnil zobe in je hotel burno odgovoriti, a tu pristopi Gernau ter povabi Rogulina, naj on streli nekolikokrat, in Walden, ki se je bal, da se vname prepir med gostoma, ga tudi izpodbuja.

»Bojim se, da ste preveč palete vajeni, gospod Rogulin,« pravi Sori ironično.

»Smem li vprašati, kolikokrat ste Vi danes cilj zgrešili, gospod grof,« reče Vinko.

»Devetkrat v desetih streljih,« odgovarja smejoč se Gernau za onega.

»Potem hranite svojo bojazen zase,« pridene Vinko ter stopi z Waldenom in drugimi gospodi k strelišču.

Anica je šla za njimi, in za njo so bile tudi druge dame.

»To rožo najboljšemu strelcu,« reče smeja se Veronika, stopivši v krog gospodov, in vzame iz las krasno razcveteno vrtnico.

»Velja, velja,« zakliče Sori, »žreb naj odloči vrsto!« Rekši pogleda nasmehovaje se slikarja, ki je molče stal na strani.

Srečkali so in Vinko je vlekel zadnjo številko, Sori predzadnjo.

Tarče, ki so jo bili nekoliko dalje zastavili, prvih strelcev nihče ni zadel; Soriju se je posrečilo streliti blizo srede.

»Ali hočete sedaj še streljati, gospod Rogulin?« vpraša zbadljivo Vinka.

Ta vzame molče nabito strelbo, pomeri naglo in strelji ter zadene sredo.

»Izvrstno!« zakliče grof Walden.

Slikar ne premeni obraza, nego se obrne k Soriju, ki je s stisnjenimi ustnicami stal tik njega, ter deje z ironičnim naglasom:

»Meni se dozdeva, da je bilo vendar prav, da sem streljal, kaj menite?«

Veronika, ki je pristopila, je odvrnila odgovor, ki ga je imel grof že na jeziku. Izročila je rožo slikarju, hladno se smehljaje. Tih poklon je bila njegova hvala. Oči se jima niso srečale.

Baronica Ana je stala na strani in tudi sedaj je opazovala slikarja in grofico, potem se pa zopet obrnila v stran.

»A kje ste se učili tako streljati, gospod Rogulin?« vpraša z navadnim ošabnim naglasom Sori.

»Zato ni treba, da bi se človek potrudil v kadetno pripravnico, gospod grof,« odgovori slikar.

Sori stisne zobe in molči, pa pogled, s katerim sta se oba pomerila, je pričal, kako razumeta svoje stališče.

XVI.

V tem trenutku se zasliši zamolkel glas zvonov od strani, kjer so bile Radovlje.

»Kaj je to?« vpraša grof Walden.

»Ogenj — v Radovljah gorí,« — vzklikne grofica Amelija ter pokaže na gost dim, ki se je vzdigoval za holmom — »moj Bog, pri tej suši in tej vročini!«

Vaški otroci, ki so bili zopet po travniku pristopili bliže, so se spustili v tem trenutku z glasnim jokom in vpitjem v tek proti vasi.

»Idiva tja, morda pomagava kaj,« reče Rogulin tovarišu Gernauvu ter se poslovil pri družbi; oficirji odhajajo ž njim.

»Saj gremo tudi mi,« reče takoj grof Walden, »toda tako hitro ne moremo, kakor Vi,« pristavi.

»Vsaj nekaj novega vidimo,« pravi smejoč se Sori in ponudi Veroniki roko.

Anica ga pogleda zaničljivo od strani in stopi naprej h grofu Waldenu.

Amelija ostane pri nervozni grofinji, ki je hotela brž domov.

Vinko in Gernau sta bila s svojimi tovariši hitro preko holma in od tu ugledajo, da plamenita na gorenjem koncu vasi dve hiši. Spustili so se vsi v najbržjo hojo in dospeli kmalu na pogorišče. Oficirji so zbrali brž svoje vojake in Rogulin je primoral kmete, ki so le, vsak svoje hiše se držeč, pustili, da se je ogenj širil, od tam na pogorišče, kjer so ga potem s skupnim delom zabranjevali. Vinko je bil povsod prvi, kjer je trebalo pomoči, in njegovemu trudu se je posrečilo, da so plamenu ustavili pot na bližnje strehe.

Ko je prišel grof Walden s svojo družbo tja, je bila glavna nevarnost že pri kraju. Otroci dveh pogorelcev so stali pri sosednji hiši in jokali na glas z materama vred. Gospodarja sta ožgana in črna hodila napol zmešana okolo pogorišča in stikala okolo žrjavice.

Baronica Ana je stopila k otrokom in jim rekla nekaj tolažilnih besedi, ki, to seveda, niso mnogo hasnile; otroci so le venomer tulili.

Grof Walden povpraša po gospodarjih. Poznal ju je, da sta dva pridna kmeta, in ko prideta, jima obeta zastonj dati lesa za nova poslopja.

»Ni treba, gospod grof,« reče Rogulin pristopivši, »prevzemite, česar bi pri meni zmanjkalo, zakaj les sem že jaz obljubil.«

Anica se je s hvaležnim pogledom obrnila h govorniku; Veronika, ki je stala s Sorijem na strani, se ni zmenila za to.

Walden je bil zadovoljen z Vinkovim predlogom in ker se ni bilo bati, da bi se plamen nanovo vnel, so se vsi vrnili v grad, kamor je grof Walden tudi druge oficirje zopet povabil.

Vinko je hodil z baronico.

»Vi ste se močno trudili, gospod Rogulin,« reče ona skoraj boječe.

»To ni nikaka zasluga, ko bi stvar ne bila preresna, bi se še komu dopadala; marsikomu je še tako brezplačno gledališče.«

Ana je umela te besede.

Grof Sori, ki je pred njima vodil grofico Veroniko, jih je čul tudi dobro in napol se obrnivši je poizkusil udarec po svoje vrniti ter dejal z zbadljivim naglasom:

»Vi imate včasi čudne simpatije do teh bosonogih ljudi in tako iskrene, kakor bi Vam bile prirojene.«

Slikar se hladno nasmeje ter reče v istem tonu:

»Prirojeno je vobče boljše nego prigojeno; posebno takrat, kadar odgoje čisto nič čutiti ni, gospod grof!«

Sori se je zganil in je nameraval burno odgovoriti, posebno ker je čutil, da tudi dekletoma nasproti sam ostaja; pa premagal se je, in le prisiljen kratek smeh, s katerim je izkusil pokriti svoj srd, je pričal, da mu je treba mnogega zatajevanja.

Stopil je s svojo spremljevalko nekoliko hitreje naprej.

Ker je bila hoja po stranskem, kamenitem potu, po katerem so šli, nekoliko nerodna, je ponudil slikar baronici roko. Šla sta tako tiho drug pri drugem. Ana prične zopet razgovor.

»Kako hudo mora biti vendar, tako naenkrat izgubiti vso svojo last in ne vedeti, kam položiti trudno glavo, kakor ti ubogi ljudje!«

»In to gorje nam je skoraj nerazumljivo, dokler ga ne poizkušamo sami. Vsak čuti le svojo nesrečo — tuje ne, in vendar so vse enake. Eden izgubi svoje premoženje, drugi svoje ljube — očeta in mater; in ena bolest je drugi podobna.«

»Da, da, očeta in mater!« reče zamišljeno in potihoma baronica, »jaz ju nemam!«

»Tudi jaz sem ju izgubil! Seveda pravijo, — kaj je to možu, on si pomaga sam, on je sam svoj steber! Pa ko bi jo imel še, blago svojo mater, in ji mogel pogledati v njene stare, zveste oči — vse bi dal, vse, kar imam.«

Slikarjev glas je donel mehko, ko je govoril te besede.

»Jaz svoje še poznala nisem, ko je umrla!«

»Pa Vi imate drugo v teti Ameliji!«

»Imam jo in ljubim jo, kakor ljubim vse svoje!« reče Ana; »pa ko bi še imela svojo mamico, bi jo ljubila vendar nad vse — da, nad vse!«

Glas se ji je malo tresel.

»Jaz umem to,« pravi tiho slikar in omolknila sta oba pod vtiskom tega spomina.

XVII.

Trd mrak je bil že nastal, ko so dospeli v grad. Na predlog Gernauvov so ostali vsi na prostem pred gradom, kjer je bilo mnogo prijetneje nego v soparnih sobah. Razvrstili so se okrog dveh miz, in grof Walden je uredil s pomočjo Gernauva zabavo. Grofinja in Amelija sta prišli tudi k družbi, in tako so se kratkočasili v posameznih gručah. Walden, Sori in še nekaj drugih so igrali vist, drugi pa so bili pri damah.

Baronica Ana, ki je bila nocoj nenavadno tiha, se je ločila počasi od družbe in šla v grajski vrt ter sela pod kostanj, ki ga je bil zasadil Tine na mestu stare, padle hruške, odkoder se odpira krasen razgled na dolino. Nocoj je mesec razsvetljeval vso raven, ki se je raztezala v globini, in iz daljave se je zategnjeno čulo odmevajoče fantovsko ponočno petje.

Baronica je sedela dolgo časa tiho in zatonjena. Glasovi, ki so prihajali počasi gori, so jo zazibali polagoma v sladka sanjarstva. Pokrila je obraz z rokama in se nagnila naprej in tako je obsedela vdolbena v svoje misli.

Čula ni prihajajočih stopinj po pesku in stoprv, ko se je položila mehka roka na njeno ramo, se je zdramila nekoliko prestrašena.

»Kaj pa ti je, Anica, da si šla od nas in sediš tako sama tukaj in — pokaži, meni se dozdeva, da imaš še mokre oči, kaj pa ti je?« vpraša teta Amelija, ker ta jo je bila prišla iskat.

»Ah, tetka, ti si! O nič, nič mi ni, prav nič, tetka,« reče dekletce ter se oklene strastno stare komtese.

Toda teta ni bila tako urno zadovoljna z odgovorom.

»Ne, ne, Anica, tebi je nekaj in ni prav, da meni prikrivaš,« reče ter pogladi svojo ljubljeno po licu.

»Ali, tetka, nič mi ni; tu sem sedela in napol spala, zato imam take oči; pojdi, pojdi, ti preveč skrbiš zame,« se laska baronica in poljubi še enkrat staro damo.

Šli sta medtem počasi za vrtno ograjo proti mali temni lopi, ki je stala v drugem kotu.

Tja dospevši prime grofica mlado deklico za roko in jo potegne nalahko k sebi v lopo.

»Sedi semkaj k meni, Anica.«

Baronica stori tako in se vprašajoč ozre k Ameliji. Žarek lune je skozi predor v zelenju, ki je preraščalo lopo, razsvetljeval njen obrazek.

»Tebi se je nekaj pripetilo, dete moje,« povzame grofica zopet besedo, »in ti nisi odkritosrčna. Anica, povej mi! Jaz te že nekaj časa opazujem in vem, da nisi več tako vesela kakor nekdej. Nimaš li več zaupanja do svoje tete.«

»Oh, teta,« reče dekle ter povesi obraz, da bi zakrila temno rdečico, ki je prihajala počasi čez lice; »nikar me ne vprašaj; kaj mi hoče biti, saj te tako ljubim, ti ne veš kako!«

In pri teh besedah položi svoje ročice zopet okolo vratu stari grofici in jo strastno pritisne k sebi.

Kratek molk nastane.

»Anica, ti nisi več otrok,« reče zopet neutrudljiva teta resno, pa prisrčno, »in ako te jaz kaj vprašam, te ne vprašam nikdar brez vzrokov; in ti bi me res žalila, ako bi se mi ogibala s praznimi izgovori. Srčice moje, Anica, ali ti moram jaz povedati, kaj ti je?«

Deklica je slonela tiho na prsih stare dame in zakrivala obraz z rokama. Tresla se je, in težka sapa, ki se je čula, je pričala, da nosi navzlic prejšnjim izgovorom vendar skrivnost v srcu, katero razodeti je trebalo trdega boja. Zadnjemu vprašanju ni ničesar odgovorila, nego naslonila se je še tesneje k teti, in ko jo ta prime za roke ter mehko nadaljuje: »Dušica moja, to je

nekaj, kar samo pride in česar se noben človek ne ubrani,« tedaj je zaihtela tako globoko iz srca in vroče solze so kapale na mehko roko stari teti.

Tej je samí postalo nekako tesno pri srcu; slutnja, kaj je baronici, se ji je izpremenila tako nenadoma v prepričanje, in trenotek, ko se je to zgodilo, je prinesel nekaj tako sladkega spomina s seboj, da ji je skoro tudi oko zalilo. A vedela še ni dovolj, in misel, ki jo je prešinila v drugem trenotju, je nosila s seboj tudi ime, ki ji je srce stisnilo.

In že je imela vprašanje pripravljeno, kar zadoni sonoren glas od onkraj vrta na njeno uho, pri katerega donenju se je zgenila drobna baronica in nehote zašepetala: »Oh, o n pride!«

Amelija je sedaj vedela dovolj, in ko bi jo bila mala baronica opazovala, bi jo bilo iznenadilo blede lice in neka trda, pikra poteza v njenem sicer tako mehkem obrazu.

Hotela je vstati in stopiti vun iz lope, pa Ana jo potegne s tihim tresočim glasom nazaj: »Teta, počakaj, za Boga, ne vun!«

Osupla se obrne.

»Zakaj ne?« vpraša.

»Pusti ju, oba sta tamkaj, nikar ju ne moti!« ihti dekle.

»Kdo, oba?« povpraša Amelija, in nov, srce ji stiskajoč sum jo preleti.

»Veronika!« reče deklica težko, kakor bi ji kamen ležal na prsih, in nove solze so jo zalile.

Teta je pri tej besedi stopila nazaj — nema in sama se tresoča.

Sedaj stoprv je vedela vse, vse, česar nikdar ni slutila.

XVIII.

Glas, ki je bil tako skrivnost odkril teti, je prihajal bliže in ž njim drug, bolj tih, le sem-terja odgovarjajoč ženski glas.

Vinko in Veronika — saj ta dva sta bila — sta prišla že tako blizu, da se je razumela vsaka njuna beseda, pa hodila sta po stranskem potu, ki ni držal mimo lope.

»Že dolgo nisem mogel z Vami govoriti, grofica, tako brez poslušavca,« je dejal slikar in nekaj je bilo v glasu, kar je izrazovalo prikrito očitjanje.

»Da, da, prilike ni bilo,« reče grofica hladno in se pripognivši odtrga vejico z malega grmiča. »In naposled tudi lahko vpričo drugih govoriva, saj mi nimate nikakršnih skrivnosti razodeti.«

Slikar ostane kakor kip. »Veronika!« se mu izvije bolesten glas iz prsi.

Grofica se obrne nalahko proti njemu.

»Vi ste skoro komični, gospod Rogulin!« pravi ona, »in jaz Vas prav težko razumem! Pa meni se dozdeva, da že hladno postaja, dajte mi moj pléd!«

Vinka je pretreslo nekaj po vsem životu, in prsi so se mu težko vzdigovale; molče je podal grofici plêd, ki ga je na roki nosil.

Zavila se je vanj in stopila naprej proti kostanju, kjer je malo prej baronica sedela.

Rogulin je šel nehote za njo; kri mu je silila k srcu, in premagoval se je z nadnaravno močjo.

»Kje je teta Amelija?« vpraša grofica, »menila sem, da bode tukaj.«

»Komtesa je šla menda v grad,« reče Vinko zamolklo.

»Kak lep večer! Prijeten pot bodete imeli domov,« povzame črez nekoliko trenutkov zopet Veronika.

»Da, prav prijeten,« odgovarja pikro slikar.

»Vi ste prijahali?« vpraša ona ne zmenivša se za naglas njegovih besed.

»Da!«

Molčala sta zopet nekoliko časa.

Rogulin je težko sopel in se je oprijel krčevito mladega kostanja, pod katerim je nekaj korakov naprej sedela grofica.

Ona vstane zopet počasi.

»Čas bode, da ideva nazaj k družbi!«

Slikar stopi naprej ter ji zastavi pot.

»Grofica Veronika,« reče s svojim donečim glasom, ki se mu je tresel pod vplivom notranjega boja, »kdo in kaj Vam daje pravico, ravnati na tak način z menoj? Jaz Vam nisem dal povoda,

zato pa smem tudi terjati, da mi daste jasen odgovor. Nekaj tednov že, odkar sva bila tam doli v gozdu skupaj, se mi vedno umikate. Zakaj, to mi je uganka, taka, da more bolelost, ki mi jo povzročuje, le oni umeti, ki ve, kako Vas z vsem svojim življenjem ljubim. Veronika, ali veste, da mi ostrupljate s svojim ravnanjem vsak trenotek, in da nimam dovolj moči v sebi to prenašati?»

Bil je tako razburjen, da je moral umolkneti.

Grofica, ki je bila iz početka malo prestrašena, je pridobila kmalu zopet svojo samosvest ter je, brezmiselno se igraje s koncem svojega plêda, mirnega obraza poslušala.

»Gospod Rogulin, ali sem Vam dejala ali morda pokazala, da Vas sovražim,« reče čez nekoliko časa lahko, kakor bi govorila o vremenu; »tega nisem nikdar storila! In v svesti sem si, da tudi nikdar nisem vnemar puščala, kar zahteva vljudnost!« —

Slikar je stal, kakor okamenel. Vse je vrelo v njem, a geniti se ni mogel.

Pa le nekoliko trenotkov; moževski ponos je premagal vsa druga čutila in zravnal se v vsej svoji velikosti stopi za korak bliže in deje:

»Razumem Vas, grofica; razumem, da vse to, kar je bilo med nama, vse to je bila igrača od Vaše strani! Da ste mi s tem zagrenili nekoliko ur, to Vas ne briga! Saj jih je v istini le

nekoliko; zakaj od te minute naprej mi spomin na Vas ne bode kalil nobenega trenutka več.«

Grofica je hotela odgovoriti; a on je mrzlo pozdravljajoč dvignil svoj klobuk in stopil na kraj k ograji. Hladno se priklonivši je odšla ona z vrta.

Rogulin se ni ozrl za njo, nego stal nem pri ograji z očmi, uprtimi v tla. Slišal ni ničesar in se zdramil stoprv, ko začuje pred seboj mehak glas tete Amelije, ki je dejala:

»Čula sem vse! In prav je, da je tako prišlo — bolje prej nego pozneje. Zakaj, dokler jaz živim ali kolikateri mojega rodu — tako dolgo komtesa Waldenova ne bode nikdar žena sorodnika Selskega rodovine. Zakaj, tega Vam ne morem povedati, in tudi nikoli ne vprašajte.«

Rogulin je skoro strmел v nepričakovano prikazen in v prvem trenutku ni umel njenega govora.

Potem pa so mu ko blisk šinile v spomin besede Andrejeve, ko mu je dejal: »Ne hodite na Žerinje,« in samprisebi jih je mehanično ponovil: »Ne hodi na Žerinje!«

Grofica Amelija ga je bila že zapustila in odšla nazaj proti lopi.

Trenotek je še postal slikar na svojem mestu, potem pa se obrnil z vrta.

Bled je bil, ko je pristopil k družbi pred gradom; Gernau je zapazil to, pa ni omenil nič, nego se napravil k odhodu.

Šla sta z drugimi oficirji do vaške gostilne in odjahala. Govorila nista ni besede.

V Rogulinovi sobi je gorela še dolgo luč, in on sam je srepo gledal v bele popisane lističe, ki so ležali pred njim. Premišljeval je, kakor ga je silila razburjena fantazija, zadnje dogodljaje in svojo pokopano ljubezen, katere zgodovino so pričala ona bela pisemca. Dolgo se ni mogel umiriti, misel se je za mislijo podila, in vse se mu je sanjarsko dozdevalo. Nehote pa se mu je nekolikokrat vsilil spomin o dveh mokrih očesih in na mehak glas, ki je dejal pred malo uricami: »Ko bi imela mamico, bi jo vendar nad vse ljubila.« Tako je sedel pri mizi, in pred njim je brlela luč.

V tisti noči sta tudi Anica in Amelija bili še dolgo skupaj, in deklica je pripovedovala teti dogodljaj med Vinkom in Veroniko na Ravnah, pri katerem je bila slučajno priča. In ko je teta odšla v svojo sobo, potem so tekle še dolgo solze po mladem, drobnem licu mali baronici, solze prvega spoznanja, prve bridke ljubezni.

Grofica Amelija pak je prišla bledega lica, s tisto nenavadno pikro potezo preko ustnic v svojo sobo in sedela v svojem naslonjaču zdaj-pazdaj z glavo odkimovaje, dasi je bila sama.

Naposled je stopila k mizi in vzela iz skrivnega predala mal zvezek starih pisanj. Obličje ji je nekako mehko postajalo, ko je prebirala listič za lističem, in stari papirji so se tresli v

njenih rokah. In ko je položila zadnjega iz rok — je nagnila svojo na temenu že osivelo glavo na mizo in — se zjokala. Ko se je zdramila čez nekoliko časa in usušila svoje rdeče, solzne oči, je položila stara pisma zopet nazaj v predalček in ga zatvorivši dejala tiho sama pri sebi: »Krvava proga je ločila tebe in mene, in ta kri zabranjuje vsako vez med mojimi in tvojimi. Mislila sem, da je vse že zdavnaj pokopano in strohnelo, pa naenkrat je zopet oživel.«

XIX.

Drugega dne je imel stari Andrej s svojimi delavci na velikem razborskem travniku blizu Radovelj mnogo opravila. Kosili so trdino, in ker se je bližalo v prihodnjem tednu še mnogo drugih del, se je trebalo požuriti. Bilo je okolo desetih dopoldne, in stari oskrbnik je bil sedaj pri koscih, ki so že težko brenkali po osušeni travi, sedaj pri ženskih, ki so v redovju ležeče seno preobračevale. Postal je med delom malo pod veliko vrbo tik žerinjske ceste, ki je držala mimo.

»Pozna je, pozna!« se oglasi nekdo za njim s pota, in suha postava žerinjskega oskrbnika je pristopala v znanih velikih škornjih na travnik. Pipo je držal v ustih, toda menda le, ker je drugam ni vedel dejati, zakaj tobakovega dima ni bilo videti.

Andrej se je napol obrnil k njemu.

»Pozna je; pa bode tudi dobra,« reče počasi.

»Dobra pa, dobra,« prikima hitro gospod Mejač in nese ona dva prsta svoje desnice, ki jih je vedno, držeč tobak med njima, pritiskal enega k drugemu, pod svoj nos.

»Vroče je!« reče zopet čez nekoliko časa, v katerem je ogledoval bližnje kosce.

»Prav za nas, se bode vsaj sušila hitreje,« odgovarja Andrej.

»Sušila pa se bode, sušila!« pravi gospod Mejač ter stopi naprej in vzame iz redovja šop sena ter ga pomane. »Sušila pa, sušila,« reče nanovo.

Žerinjski oskrbnik je imel nekaj na srcu; to je čutil iz njegovega ravnanja lahko vsak, kdor ga je poznal.

Andrej, ki je bil vsem ljudem nasproti navadno oduren, tudi gospodu Mejaču ni skazoval posebnih časti in se je odpravljal počasi na drugo stran travnika. Mejaču pa to ni bilo po volji, zakaj obrnil se je zopet in po stari navadi pričel:

»Pripravili niste še nič pri Vas?« ter pogledal po strani Andreja.

Ta se ustavi.

»Kaj pripravili?« vpraša.

»No, za gospo!« odkima Mejač.

»Za katero gospo?« povpraša nekako osorno razborski oskrbnik.

»Predpustom bode, kakor pravijo,« namežika oni.

»Saj Vas ne razumem, gospod Mejač.«

»I no, poroka bode! Oh, to ga bo pil naš Jaka!« pravi oni ter dvigne roke kvišku, kakor bi že videl Jakoba, žerinjskega kočijaža, kako se je vina napil.

Andrej je bil pri besedi »poroka« močno pozoren postal.

»Sedaj pa povejte, kaj za vruga vendar mislite s poroko, jaz ničesar ne vem!« reče z resnim glasom.

»Joj, ničesar ne veste, Andrej? Vsi že govore!« pravi nepoboljšljivec.

Sedaj je bilo z Andrejevo potrpežljivostjo pri koncu.

»Za hudirja vendar, gospod Mejač, povejte, kaj mislite,« vzklikne jezno.

»I no, naši in Vaši, komtesa in Vaš gospod,« reče poravnava je žerinjski oskrbnik.

Andrej nad nosom svoje obrvi stisne.

»Ali ste to v gradu zvedeli,« vpraša.

»O jaz ne, mislil sem, da Vi več veste.«

»Jaz vruga ne vem,« pravi oni ter se obrne v stran.

Gospod Mejač je mislil še nekaj vprašati, pa mlad fant, ki je pritekel Andreja iskat, mu je prestrigel govor.

»Gospod bi radi govorili z Vami; doma čakajo,« reče posel razborskemu oskrbniku.

Andrej se je molče napotil domov, naročivši koscem še nekoliko. Mejač pak je odšel na drugo stran.

Jako zamišljen je bil stari mož, ko je korakal proti Razboru; govoril je sam s seboj medpotoma in včasi postajal. »To ne bo, to ne more biti dobro,« je dejal večkrat »in ona, kaj pravi ona — ta stara?«

Prišedši na Razbor je zvedel, da ga čaka gospod v biblioteki.

Našel ga je slonečega pri mizi.

»Dobro, da pridete, Andrej — težko sem Vas že pričakoval,« reče slikar, ki je bil danes močno bled in utrujen videti, ter migne oskrbniku, da sede.

»Andrej, Vi mi boste danes nekaj povedali, kar bi bili morali že zdavnaj storiti, a česar ste se vedno močno branili.«

Oskrbnik se je zgenil pri teh besedah, slutil je, kam meri gospod njegov.

»Le spomnite se dneva, ko ste mi dejali: Nikar ne hodite na Žerinje! Andrej, povejte mi, zakaj ste tako rekli!«

Ogovorjeni je molčal ter povetil glavo.

»Jaz Vas prosim, da mi odkrijete svojo skrivnost, ki se, kakor po vsej pravici slutim, ozko strinja z imenom umrlega strica; Andrej, Vi boste to storili.«

V oskrbnikovih prsih je kipelo, in težko je sopol. Pa spomin na novost Mejačevo in pre-

udarek, da bi to le mogoče bilo, ga je prisilil, da je dejal:

»Gospod, jaz Vam neke skrivnosti nisem razodel, katero razlagati se mi je nepotrebno zdelo, ker bi Vam bila mogoče kaj neprijetnih ur prizadejala, in ker sem menil, da je že zdavnaj vse pokopano in pozabljeno. Pa naj bo, ker hočete, saj je skratka povedano.«

Starec si obriše s svojo ruto pot z obraza in nadaljuje potem polagoma govoreč:

»Ko je prišel baron Selski sem v ta kraj, je zahajal pogosto na Žerinje, in kakor so ljudje govorili, zavoľjo mlade grofice Amelije. Njo morate poznati, gospod!«

»Amelija!« vzklikne Vinko in potem se premagavši reče mirno: »Da, poznam jo!«

»Govorilo se je, da bode kmalu ženitovanje na Žerinjah. Vaš stric je bil tedaj mlad, lep, pa kaj to! Hodil je tja vsak dan in prihajal pozno zvečer domov. Enkrat pa — jeseni je bilo, dobro vem, je prišel že dopoldne nazaj, bled in nem, komaj so ga noge nesle. Ostal je doma ves dan — in od tiste ure ni bil več na Žerinjah. Zvečer tistega dne pa sem zvedel, da so našli grofa Waldena — starejšega brata sedanjega gospodarja — ustreljenega v gozdu.«

»Kaj, kaj,« vzklikne slikar, »v kako zvezo spravljate ta dogodljaj s stricem mojim?«

»Jaz v nobeno, gospod! A govorilo se je tedaj mnogo, o tem in onem; mojega gospo-

darja nihče ni imenoval, pa grofica sama — Amelija ga je imenovala morivca svojega brata.«

»Bog!« zdihne Vinko — »in Vi Andrej?«

»Jaz, gospod, jaz sem preverjen, da on tega ni storil, nikdar ne! Tega ni mogel. Govorila nisva o tem nikoli. Šel je on kmalu po tem dogodljaju zopet po svetu, mene ni opustil, in odkar se je vrnil čez nekaj let, je bil tak, kakor ga Vam popisujejo. Žerinje pak je dobil mlajši brat ustreljenega grofa, ki je bil prej vedno po mestih in šolah in o tem, kar sem Vam pravil, ne more ničesar vedeti, ako mu Amelija ni pripovedovala. Grofice nisem videl že mnogo, mnogo let; govorila pa nisva nikoli več, odkar se je to pripetilo.«

Starec obmolkne.

Vinka so pretresala najraznejša čutila. Stric morivec, to ni mogoče, in vendar ga imajo za to — ona ga ima.

Andrej je vstal počasi, ker gospod ni besedice rekel, nego molče zrl predse.

»Hvala Vam, Andrej,« reče naposled; »čuden dogodljaj ste mi razodeli, in prav bi bilo, ko bi ga bil prej vedel. Pa — saj je sedaj vse eno,« pristavi zase.

Oskrbnik ga je gledal s srepim očesom, spomnil se je tega, kar je čul zjutraj.

Poslovil se je in vun stopivši na mostovž je postal nekoliko in dejal:

»Da da, zopet eden; — tako gre to čudno prokletstvo od enega na drugega.«

Obrisal si je nanovo pot z obraza in odšel.

Na spodnjih stopnicah sreča mladega oficirja. Poznal ga je, saj je bil onih eden, ki so stražili v Radovljah živinsko kugo in ki so bili že enkrat pohodili dva prijatelja na Razboru.

»Gospod Rogulin doma?« vpraša prišlec. Andrej mu pokaže pot do biblioteke.

Odhajajoč počasi, je premišljal, bi se li vrnil v travnik, kar začuje zvončev glas iz gospodarjeve sobe.

Ker ni bilo drugega služabnika blizu, ide on vpraševat po povelju.

»Je li baron v svoji sobi?« povpraša slikar vstopivšega in ne pričakovaje odgovora nadaljuje: »Poiščite ga in recite mu, da ga prosim za trenotek semkaj.«

Z nekakim osornim glasom je govoril te besede; prišli oficir je slonel z resnim obrazom pri mizi.

Andrej je zapazil to; pa šel je izpolnjevati dano povelje.

Gernau je bil doma, in kakor si je sam dejal, danes v čudni situaciji. Dozdevalo se mu je, da se je na Žerinjah snoči nekaj pripetilo, prepričan je bil tega, in ravno zato mu je bilo nekako neprijetno poiskati prijatelja. Kratkočasil se je s svojim pinčkom, sedaj prebiral nekaj starih časnikov, sedaj zopet meditiral sam s seboj, kaj in kako.

»Aha, sedaj bodemo pozvedeli,« si je mislil, ko mu je stari oskrbnik poročil prijateljevo željo.

Nekaj trenutkov pozneje je stopil v biblioteko malo osuplo pogledovaje resni obraz prijateljev in svojega praporščaka, ki je bil došel v paradni opravi.

»Gernau,« mu reče slikar nasproti stopivši.

Resni ton teh besedi je še bolj osupnil barona.

»Gospod lajtnant tu,« nadaljuje slikar, »mi je ravno sedaj naznanil v imenu grofa Sorija, da zahteva on zaradi stvari, ki ti jo bom pozneje razjasnil, zadoščenja od mene. Jaz nimam vzroka mu ga odrekati, in ti boš tako prijazen, potrebno s tem gospodom prirediti.«

Sedaj je razumel Gernau. Obraz se mu je hotel sicer malo podaljšati pri tem nepričakovanem naznanilu, pa umel je svoje stališče popolno in ga vzdrževal.

Slikar je odšel, hladno pozdravivši Sorijevega poslanika.

Sekundanta sta bila kmalu gotova, in po odhodu oficirja je poiskal Gernau prijatelja.

Našel ga je v parku.

»Vse v redu?« vpraša slikar prišlega.

»Vse; malenkosti preskrbim jaz popoldne!« odgovori Gernau in si odreže šibico z bližnjega grma.

»In kdaj?«

»Jutri dopoldne!« reče baron in pristavi: »Pištole!«

»Dobro!« pritrdi Rogulin.

Potem gresta molče vkup naprej po pešeni stezi, ki se je vila po parku.

Po nekoliko korakih Rogulin postane.

»Gernau,« reče z zamolklim glasom, »tvoje besede so se skoraj izpolnile.«

»Vem, saj sem ti bral to snoči z obraza,« pritrdi baron.

»Jaz sicer ne bodem iskal tam tolažbe, kakor si jo ti,« pristavi slikar z bridko ironijo, »usoda mi je drugo, skoraj prijetnejšo naklonila — dvoboj.«

Gernau je molčal.

»Grof zahteva zadošččenja, ker sem, kakor pravi, grofico Veroniko razžalil,« nadaljuje Vinko, »bodisi, da si on sam to domišljuje, bodisi, da ga je grofica na to navela. Zakaj tudi to se mi sedaj mogoče dozdeva,« pristavi pikro.

Hodila sta še nekaj časa po parku, naposled se je baron ločil.

»Na večer se vidiva,« reče kratko.

»Da, na večer, pri šahu še enkrat!« se nasmehe slikar roko podavši prijatelju.

»Ha, ha!« meni baron malo prisiljeno.

Proti gradu idoč postane še enkrat in udari s svojo šibo po grmu, ob strani rastočem, kakor tedaj, ko je v žerinjskem gozdu prišel do spoznanja, da ima dober nos, ter reče pol resno, pol smeje se:

»Prokleta, sedaj naj pa še kdo pravi, da nas dolgčas tare!«

Hlapca poklicavši, mu veli sedlati in kmalu potem odjaše.

XX.

Doktor Rakec, radoveljski zdravnik za božje ljudi in za ljubo živino, se je bil ravno naspal v svojem rednem popoldanskem spanju ter stal pri nizkem oknu svojega nizkega stanovanja in gledal na bližnjo široko cesto.

Ta doktor Rakec, kakor se je sam rad imenoval, akoravno ga je vse le za »padarja« spoznavalo — je bil čuden mož. Študiral je res nekaj let na univerzi; pa ko so mu bili pošli novci, je pustil tudi on visoko šolo, si dobil nekje kirurgovsko izpričevalo in se naselil kot zdravnik v Radovljah. Pokmetil se je skoraj, tako da je le redkokrat in prav nerad šel na Žerinje h grofovskim, kadar je bilo treba tam zdravniške pomoči. Njegovo življenje se je sukalo okolo kmetov v obližju in posebno okolo Zabrdnikove krčme. Tja je zahajal sleherni večer in navadno sedel tam kot edini »gosposki«, kakor so dejali skoraj po nepravu kmetje, ter pil svoj polič, zabavljal na konjederko in druge zdravniške šušmarje in celo o gospodu fajmoštru zato nespoštljivo govoril, ker je imel in dajal ljudem homeopatične kuglice.

Odkar so bili vojaki v Radovljah in so njihovi oficirji zahajali k Zabrdniku, se je branil iz početka doktor Rakec njihove družbe.

»Pojdi, pojdi, pa pozdravi Kranjca,« tako je dejal po svoji stereotipni šegi prvi večer Zabrdniku, ko ga je v imenu enega oficirjev vabil k taroku, in to je krčmar precej razumel. Pozneje pak se jih je bil vendar privadil, ker so bili tudi pivci in ker so dobro tarokirali; in po tem so se sporazumeli z učenim vinskim bratom.

Danes torej je stal vaški doktor pri oknu svojega stanovališča in se je dolgočasil, da je dvakrat zazeval.

»Slabo je dandanes za nas! Ko bi sina imel, medicinar bi nikdar ne bil,« je dejal sam zase. »Dve nedelji za vrstjo je bilo že žegnanje, na Polici in v Krtovljah, pa nikjer se niso stepli, da bi si bili nekaj buč razbili. Slabo, slabo! In nobene epidemije ni več, kôz ne, difteritis ne, težkega poroda ne, škoda, prokleta škoda! In sedaj še živinsko kugo stražijo, da mi le ne bode moč, ni belega kebra zaslužiti. Da bi jih zgaga!«

Tako je sodil doktor Rakec ter stopil k omari, kjer je bila njegova apoteka, vzел zeleno steklenico in pil glažek — najbrž kakega likerja. In bogvekam bi bil še zabredel s svojo krvoželjno fantazijo, ko bi ga ne bil zdramil glas konjskih kopit pred hišo.

»A-á! kaj pa ta hoče?« zamrmra vesel, stopivši k oknu. »Zaslužiti pa težko, da bode kaj pri njem!«

Prišelc, do katerega je imel doktor Rakec tako malo zaupanja, je bil privezal konja k bližnjemu drevesu in je po zadnjih besedah doktorjevih vstopil.

Bil je baron Gernau.

»Kaj pa Vi? K meni pridete? Ali hočete, da bi že sedaj kvartat šel? Ne bo nič. Zadnjič ste me preveč obrali!«

S temi besedami pozdravi Rakec pohodnika.

»Ne bojte se, doktor,« se smeje oni, »nič hudega se Vam ne bode zgodilo. Dovolite, da sedem.« In primeknivši stol k mizi, nadaljuje baron: »Tako, sedaj zapaliva smotke, tu so, in potem Vam razodenem namen svojega pohoda.«

Rakec je sedel počasi na drugi konec mize, v velikem neredu obložene s starimi, težkoda mnogo čitanimi knjigami — novih ni kupoval doktor — nóžiči in kleščami, katerih namen je bil očividen, zakaj zraven njih med žreblji in drugo drobnjavo je ležalo še nekaj zob, katere je bil Rakec dopoldne bolniku izdrl, pa jih pozabil odstraniti, ali pa nalašč tam pustil, da bi pokazal vsakemu novoprišlemu pacientu, kako ima vsakovrstno prakso.

»Ali jih bodete hranili za muzej?« vpraša Gernau.

»Ha, ha, ha!« meni doktor in si veselo prižiga fino cigaro, zakaj takega kadila v Radovlju niti za denar ni bilo dobiti.

Baron se nasloni počasi nazaj na stolu, Rakec pak radovedno pričakuje, kaj zdaj pride.

»Vi ste bili na univerzi, doktor?« vpraša Gernau.

»Bil, bil!«

»Povedite mi, ali ste bili tam kdaj pri dvoboju?«

»Dvoboju? Ha, ha. Ne bodi, ne bodi! Tega pa ne, tako neumen pa nisem bil nikdar!«

»Umen ali neumen,« meni Gernau, »to me ne briga, to svobodno opustiva! A videli ste vendar enkrat takov dvoboj med studentii?«

»Ha, ha, videl, videl! Enemu Nemcu je nos odletel, ha, ha, ha, potem smo ga pa šivali, iz kože nov nos naredili, ha, ha, ha!«

Doktor Rakec je vesel postajal; smejal se je pri vsaki besedi iz razloga ali brez vzroka.

»Pa kaj vruga me povprašujete po teh dogodljivjih? Ne bodi, ne bodi!« reče po kratkem molku.

»Ker bi Vas za tak slučaj potreboval,« pravi baron lakonično in pogleda zdravnika.

»Ka-aj? Mene? Za dvoboj? Ne bodi, ne bodi,« zavleče z nekakim dolgim obrazom.

»Da — za dvoboj!«

»Ha, ha! Pamet, pamet, ljubček moj,« meni Rakec, »to so čudne reči!«

»Pustiva to, doktor,« reče Gernau resno, »stvar se stori tudi brez Vas! Pa saj veste, da je prav, ako tudi pridete, in samo z besedo Vam ne bomo hvaležnosti skazovali.«

Rakec preudarja.

Zadnje besede oficirjeve so se mu dozdevale najbolj pomenljive; čez nekoliko časa je dejal :

»Nu, naj bo, Vam na ljubo! Po volji mi pa ni nič kaj? Dvoboj, ha, ha! Še tega nisem nikdar umel, kako se more človek za kako idejo ubiti, obesiti ali ustreliti dati. Pa dvoboj!«

Zgovorila sta se potem bolj natanko.

Ko je čez pol ure Gernau odšel, je stal naš doktor še dolgo s povešeno glavo sredi sobe, roke v žepih tiščal ter sam s seboj besedoval. Zvečer je bil pri Zabrdniku jako slabe volje ter je kmalu odšel in še nekoliko vina pustil v edinem poliču, ki ga je bil naročil. Kaj takega sam Zabrdnik ni pomnil. Sodil je, da utegne zdravnik hudo bolan biti, ko mu že vino ne diši.

XXI.

Krasno jutro je bilo za tem pomenljivim dnevom vstalo. Žerinjski vrabci so kričali po svoji stari, nespodobni navadi, ko so se preletavali s podstrešja na kostanje in lipe, tako da je mala baronica Ana, ki je bila danes prva pred gradom, obstala in gledala nekoliko časa z zanimanjem nemirno tičjo družbo.

Imela je knjigo s seboj, in kakor je bilo videti, se je namenila na majhen izprehod. Zavila je okolo grada in šla mimo vrta navzdol na ono stran proti gozdu, kjer je nekdanj srečal Gernau prvokrat grofico Veroniko.

Po jablanih, ki so rasle semtertam po desni in levi ob holmu, je rumenilo solnce zoreče sadje; jesen se je bližala, in ptičkov je bilo malo čuti; le predrzne šoje so kričale, skakaje od veje do veje, in tropa strnadov je posedala z drevesa na drevo.

Baronica je odprla knjigo in beroč je stopala počasi naprej po stezi. Do gozda prišedši je zavila na levo v hladno, zatišno dobravo, ki se je raztezala tam ob potočku, tja na razborsko stran.

Četrť ure hoda navzgor po dolini je stal na malem ovinku, ki ga je storil potok okolo izbuhlega brega, star podrt mlin, žerinjska pristava. Strehe ni bilo več na okrušenem zidovju, in kjer sta se sukali nekđaj dve kolesi, kakor sta pričala predora v steni, je molelo le nekoliko trohlih hrastovih kolov kvišku. Okolo pa je rastlo sivkasto vrbičevje in dve stari trepetliki sta viseli tik podrtije črez potok.

Tiho in samotno je bilo tu, kjer se je raztezalo po obeh robih ozkega in podolgastega travnika gosto borovje, ki je preprezalo na desno in levo kipeče holme, in daleč na okrog ni bilo človeškega stanovališča.

Baronica je prihajala večkrat sem, in v senci pod trepetlikama, kjer je stala mala klopica, delo starega Tineta, se je počivalo tako prijetno.

Tudi danes je sedla tamkaj. Brati je hotela, pa zdaj ji menda ni bilo moč, nekova čudna

slutnja jo je težila, in položila je deklica knjigo iz rok ter naslonivši se na deblo stare vrbe je zrla kakor brez misli v zeleno vodo, ki se je pod njo pomikala počasi naprej.

Bleda je bila ta hip, in mala bolestna po-teza okolo ustnic je kazala dovolj, da bridke urice zadnjih dni niso minile brez sledu. Pritem pak je sijala iz njenih jarkih, temno obsenčenih oči neka mirna resignacija, ki jim je podajala nenavadno čarobnost.

A vendar ni bila z namenom prišla, tu kar tako sedeti, nego čitati je hotela v lepi naravi.

Imela je s seboj pesni onega velikega Nemca, o katerem pravijo, da je bil najsrečnejši med poeti.

Z obema ročicama je knjigo vzela in stisnjeno njen rob ob smehljajoča ustna dela, oči so se v zelenjavo uprle, po mladi glavicici pak se je zaplela tale stava:

»Čakaj, odprem naglo. Ako bode na tisti strani, ki se mi bode sama odprla, kakova pesen nanj — nanj — potlej bode — če ne, pa ne!«

Ali kakor da bi se bala, ne more odpreti. Nazadnje pak naglo odgane in čita:

»Ich mag vom heut'gen Tag dir nichts vertrauen,
Wie sich im Sinnen, Wünschen, Wähnen, Wollen,
Mein treues Herz zu dir hinüber wendet:
So stand ich einst vor dir, dich anzuschauen,
Und sagte nichts. Was hätt' ich sagen sollen?«

Brzo odloži zopet knjigo in zardi sama pred seboj. Kako je vendar to neizrečeno čudno, da so vse te besede prav iz njenega srca prepisane in še toliko drugih v pesniku, skoro kjerkoli se odpre? Za veselje in žalost, za naš najskrivnejši čut ima poet besedo in kako lepo! Kdo mu je pač to vse povedal? Ona ni govorila še z nikomer na svetu o vsem, kar je bilo zdaj v njenem srcu, z nikomer, s kom bi pač? Nihče v njeni okolici bi je ne razumel, kdo bi se še morda smejal, edina teta ve nekoliko. Ali ta veliki Goethe, ki je te vrste pisal, je razumel tudi njeno srčice.

Sedela je dolgo tako vtopljena v svoje misli.

Kar jo probudijo iz nasprotne hoste prihajajoči glasovi; ljudje so morali biti blizu.

»Kdo hodi tu ob tem času?« je bila prva misel baronice, ki se je nekako boječe ozrla okolo.

»Pa kaj je to? To je Gernauvov glas! In še drugi so pri njem. Tako zgodaj in tu?«

Čudeča se in radovedna posluša, a ni bilo moči razložiti govorov. Oddaljeni so morali biti komaj sto korakov, le gosto borovje jih je zakrivalo; in kakor se je čulo, so stali na mestu in niso šli naprej.

Slutnja nekega zla se polasti še bolj male baronice in nerazložljiv strah.

Premišljevala je, kaj naj bi storila. Bežala? Ostala? Naposled zapusti svoje mesto ter gre tiho in počasi čez ozko brv, ki je ležala na go-

renjem koncu podrtega mlina preko potoka. In potem stopa polagoma skozi gosto drevje glasovom naproti, ki so pa naenkrat umolknili.

Ana postane, sapo zapira, da bi kaj čula.

V tem trenutku pokne dvojen strel, urno zaporedoma, da se je komaj razložil drug od drugega, in to komaj petdeset korakov pred silno prestrašenim dekletom.

Zamolkel, poluglasen vzklik se je razlegal takoj po strelu.

»Za Boga, kaj je to,« hiti trepetajoča, a vendar ohrabrena mlada baronica, in neznana groza ji pospeši korake.

Ko bi trenil, je bila skozi hosto dospela na majheno podolgasto travino, ki se je razprostirala sredi gozda.

Nenavaden prizor se odpre tukaj njenim očem.

Sredi prostorišča je ležal nekdo na tleh, in poleg njega sta klečala Gernau in doktor Rakec; nekaj stopinj oddaljen pak je stal grof Sori z dvema oficirjema. Vsi so molčali.

Ana je v enem hipcu videla vse, in grozna misel jo prešine.

Nehote in bleda ko zid stopi naprej in sedaj spozna ležečega, ki mu je rdečil širok curek krvi belo srajco. Bil je Vinko Rogulin.

»Bog! Mrtev li? Mrtev!« vzklikne dekle s strastnim boleznim glasom in se zgrudi na kolena poleg bledega Razborjana, čigar krvave prsi so se počasi dvigale v težki sapi.

Navzočni so stopili iznenadeni in prestrašeni narazen. Kratka, tesna tišina je nastala; dekle je zrlo srepro in kakor brez zavesti predse ter pritislo krčevito drobne ročice k prsim.

Grof Sori je bil prvi, ki se je ohrabil. Stopil je bliže.

»Baronica,« reče suho, a vljudno, »to ni prizor za Vas. Dovolite mi, da Vam pomagam.«

Rekoč jo prime za roko ter jo hoče vzdigniti.

A ona se mu strastno izpuli ter ga pomeri, pahnivši njegovo roko strani, z bliščečim svojim očesom. Z glasom, od notranje bolesti malo ohripelim, mu reče:

»Pustite me, grof! Kaj ne, to je Vaše delo, ubijavec!«

Tu pristopi Gernau.

»Baronica — mirni bodite,« ji reče mehko, »on ni mrtev! Ranjen je, pa rana ni tako nevarna.«

Anica zakrije obraz z rokami, in sedaj se ji je izvil glasen, ihteč jok iz globine prsi.

Vinko je v tem trenutku odprl oči, ki so obviselo na drobni dekličini podobi, ki je tako bridko jokala, klečeča poleg njega.

»Ana? Vi tukaj?« je dejal poluglasno ter se hotel dvigniti; a bolečine mu niso dopuščale, in onemogel se zgrudi nazaj.

Doktor Rakec, ki je dosedaj osupel in začuden gledal enega in drugega in ki si vsega dogodka ni mogel prav prirediti v svojih možganih, se je oglasil sedaj z energično besedo.

»Pamet, pamet, ne bodi, ne bodi!« je dejal, »kaj boste tu stali, treba je, da dobimo pomoči. Eden gospodov naj stopi po voz, ki je pripravljen.« Potem pak se obrne k Gernauvu in pótihoma mu zašepeče: »Vi pa to le malo púnico strani spravite, kaj bode devče tu stokalo, ko ne pomaga nič. Pamet, pamet! Recite ji, naj jezik za zobmi drži, če hočete.«

Rakčeva eneržija je bila na pravem mestu. Eden oficirjev odide po voz, ki je bil blizu. Gernau se obrne k Ani:

»Vi morate domov, baronica! Dovolite, da Vas spremim.«

Deklica vstane tiho in si obriše oči. S povešeno glavo je stala tu, in le stisnjeni ustni so pričali o notranjem boju.

Gernau ji ponudi roko, in potem sta molče odšla po ozki stezici, ki se je vila skozi borovje.

Sori in njegov sekundant sta šla od daleč za njima.

Na razpotju pod žerinjskim gradom se je poslovil Gernau:

»Vi ste bili danes po nesrečnem naključju priča dogodka, o katerem bi ne smel nihče drugi nego mi ničesar vedeti, baronica!« je rekel, ji roko podavši.

»Jaz vem, da moram molčati,« reče ona kratko in mrzlo ter odide počasi proti gradu.

Medtem je bil stari Andrej prišel z razborskim vozom po svojega gospodarja.

Ko je stopil k njemu ves bled, je govoril med zobmi, pa tako, da ga je čul Gernau, ki se je bil ravno vrnil:

»To so storili na Žerinjah! Da, da: starost, jetika in nesreča ostane v družini. Kaj nisem pripovedoval.«

Pripeljali so slikarja kmalu domov in še tako, da nihče ni vedel, kaj mu je.

Rakec mu je izvlekel izmed reber kuglo in ga obvezal; čudno je zmajeval svojo debelo glavo; njegovo prerokovanje je bilo pitično, moglo se je soditi, da bode z rano slabo ali pa dobro, zakaj govoril je: če bode stvar tak in tak tek imela, in ako ne bode to in to pritisnilo, tako in tako na znotraj udarilo, bode ranjenec ozdravel, sicer pa je treba paziti in natura, natura, natura ta reagira.

XXII.

Poletje se je bližalo svojemu koncu, in hladni večeri so že oznanjevali jesen. Drevje je jelo pogosto kazati tuintam kako zarumenelo peresce, in v jutru je že dvakrat pokrivala gosta megla ravnino in dolino. Polje je bilo na vse kraje razorano, in ozimno žito je počivalo že po črnih, dolgih brazdah; po zratih pak so sedeli strnadi in ščinkovci in prebirali ostalo travo ter se preletavali odtod na bližnje strnišče in nazaj.

Bilo je prijaznega dopoldneva sredi meseca septembra. Na prednji strani razborskega gradu je sijalo gorko solnce v prijetno sobico skozi veliko odprto okno, kjer je sedel v mehkem stolu mlad, bleđ mož, ki je bil po šestih tednih danes prvič stopil iz postelje.

Rana, ki je Rogulina silila toliko časa ostati v postelji, je bila nevarna, in doktor Rakec je imel prav tedaj, ko je zmajeval tako sumljivo s svojo glavo in ni hotel reči ni belo, ni črno. Smrt ni bila daleč, in le zdrava, čvrsta natura je obdržala Rogulina pri življenju. Doktor Rakec, to se ve, ta je trdil, da ga je le njegovo znanje rešilo.

Gernau, ki je svoj odpust podaljšal, je skrbel okolo njega, kolikor je mogel. Andrej nič manj. Danes pak je z važnim dovoljenjem doktorja Rakca bolnik prvič vstal. Slab je bil sicer, da ga je moral Gernau podpirati, ali vendar je čutil neko zadovoljnost, ki je vsakemu rekonvalescentu lastna.

Bleđ in molčeč je sedel tako v velicem stolu pri oknu in užival gorki svit jesenskega solnca.

Gernau je stal zraven njega.

»Dobro si se izrezal,« je dejal v svojem navadnem lehkomiselnem tonu; »pa tudi ni bilo karsibodi. Veš li, da sem se jaz že z vso resnobo bal, da ne boš nikdar nobene butelje več odpiral?«

Vinko se nasmehne pomalem.

»Komaj se domislim skoraj, kaj je bilo.«

»Lepe reči sva doživela res tukaj, haha,« nadaljuje oficir, »le dobro je, da se je vse še tako gladko izteklo.«

Do današnjega dne nista nikdar govorila o prejšnjih dogodljajih. Vinko, ki je bil več časa v febrozni nezavednosti, pozneje ni povpraševal Gernauva, ta pa tudi ni hotel začeti. Sploh je bila pri Rogulinu z fizičnimi bolečinami minila počasi tudi ona notranja boleost, ki mu jo je prizadejalo bridko spoznanje in neka nevolja na samega sebe, da je brezsrdni koketi daroval resnično ljubezen, ki jo je ona, ko ji je bilo stvari dovolj, vrgla proč kakor dete naveličano igračo.

Prevaril se je bil bridko mladi mož, pa čut nespoštovanja do nje, ki mu je od onega usodepolnega trenutka na žerinjskem vrtu navdajal pošteno srce, mu je pomagal pozabljati grenko prevaro. In še, ko je ležal v nemirnih blodnih sanjah, ki so spremljevale njegovo bolezen, ga je mučil le malokdaj spomin na grofico. Prihajala mu je misel, da mora vse ženske odslej sovražiti. Ali tega ni mogel. Zakaj precej je v duhu videl pred seboj klečečo drobno deklico, ki je tresoča se pokrivala z ročicama svoje blede lice, po katerem so lezle svetle solze. In namesto ženskega sovraštva ga je obšel nekov miren čut, ki se mu je vselej pri tej podobi silil v srce ter dozdevalo se mu je, kakor bi mu do-

nele na uho tihe, mehke besede, rečene nekdanj prej: »Ko bi imela še mamico, bi jo ljubila nad vse.« Če je ona druga brez srca, ta ima nekaj dobrega v sebi — zato naj bode i oni odpuščeno in vsem.

Gernau je bil danes jako besedoželjen. Govoril je venomer in o vsem, a videti je bilo, da ima še nekaj na srcu, česar si pa ne upa prav razodeti. Po ovinkih je vedno hodil.

»Doktorja menda danes ne bode,« pravi zopet.

»Je li kam odšel?«

»Ne, pa na Žerinjah ima danes mnogo opraviti. Srečal sem ga prej, ko sem jahal skozi Radovlje.«

»Ali je tam kdo bolan?« vpraša slikar nemirno.

»Da, hlapci so se nekaj pretepali snoči, pa imajo danes sodniško preiskavanje.«

»Kako neprijetno mora biti to Waldenu!«

»Ah, kaj, niti ga ni tukaj! Povedal ti še nisem, da so vsi odšli.«

»Že sedaj? Da, da, to seveda!« dostavi Vinko počasi, kakor da so mu misli na drug predmet ušle.

»Niso šli zaradi tvoje stvari; nihče razen male baronice, ki je po naključju naletela tedaj na nas, ne ve ničesar o tvojem dvoboju. Amelija morebiti tudi ve; pa odhodu je drug vzrok. O tebi smo dejali, da si se po nesreči ranil.

Walden te je prišel enkrat obiskat, a ga nisem k tebi pustil.«

»In baronica je tudi odšla?« vpraša Rogulin v tla gledaje in hladno.

Gernau se je za trenotek pazno ozrl vanj. Skriven, malo hudoben smehljaj mu je zaigral na licu.

»Tudi ona je odpotovala ž njimi.«

»In zakaj so odšli?«

»Menda zaradi tega,« reče baron in potegne iz žepa zganjen listič. »Prej ti nisem hotel kazati, sedaj pa ti menda že lahko.«

Vinko vzame papir in razgane. Obraz mu zatemni, ko pogleda na litografiran list, kjer je stalo suho: »Grofica Veronika Walden — Grof Albert Sori — zaročena,« pa le za trenotek, potem položi list na mizo poleg sebe in pogleda smehljaje se prijatelja.

»Tega sem pričakoval, ni me iznenadilo,« reče mirno.

»Prav imaš!« pritrdi baron in stopi veselo žvižgaje dvakrat po sobi.

»Zgodilo se je to že to pred tremi tedni, in takrat ti nisem hotel kazati. Vem, da ti ni nič za to, ali majhno neprijetno prime človeka kaj takega, še mene bi prijelo,« nadaljuje potem.

»Fizična bolezen izpreminja materialne snovi človeškega telesa, pa tudi duševno človeka ozdravlja, tako se mi zdi. A povej mi dalje, kam so šli?« vpraša Rogulin.

»Odšli so vsi v mesto in potem menda na Moravsko k Sorijevim. Edina teta Amelija je na Žerinjah, in čujem, da je prav čudna postala. Povpraševala je sicer vedno po tebi, kako ti je, pa ko sem jo dvakrat v preteklih dnevih obiskal, je bila tako kratkobesedna, da ne pojdem več tja.«

Slikar je molčal.

»Baronica, ki jo je menda oni strah močno prevzel, je hodila tudi tako bleda okolo,« meni Gernau dalje ter pogleda zopet po strani prijatelja, »in ni hotela izprvega z drugimi odpotovati. A naposled se je morala vdati.«

Andrej, ki je vstopil, je motil prijatelja v daljšem razgovoru. Prišel je v gospodarskih zadevah povpraševat, in veselje se je starcu bralo z lica, da vidi mladega gospoda zopet na nogah.

Gernau se je napotil malo vun na izprehod in ostala dva sta govorila o potrebnih setvih.

Bil je skrajnji čas za to, in Andrej je bil že mnogokaj na svojo odgovornost naredil, za kar je sedaj odobrenja iskal in dobil.

XXIII.

Štirinajst dni kasneje je bil Rogulin popolnoma zdrav. Hodil je že mnogo okolo in uredoval z Andrejem vred, česar je bilo treba pri razširjenem gospodarstvu. Dnevi so se začeli vidno krajšati in krčiti, postajali so hladnejši, jesen je zavijala širne bukove gozde v rumen plašč.

Gernauvov podaljšani vojaški odpust se je približal svojemu koncu, in meglenega jutra je stala razborska kočija naprežena pred velikimi vrati; praznično oblečen hlapec je držal vajeti in čakal že nepotrpljiv mrmrajoč: »Pokaj ukaže naprezati, če se pripravlja kakor bolnik na obhajilo.«

Gernau, za odhod pripravljen, je prišel s svojim prijateljem po stopnicah doli.

»Tedaj tako velja, kakor sva se dogovorila,« reče baron in seže gospodarju v roko. »Kadar odkmetuješ, otreseš ilovi prah s črevljev, in midva se vidiva v mestu, tam bomo zopet veseli in fidelni za nekaj časa, potem pa naj pride zopet, kar hoče; kdo bi prihodnost ugibal; živela izpremema!«

»Velja! Pozdravi mi vse, in glej, da te najdem še čez teden, ko pridem,« meni smehljaje Vinko.

»Ne boj se, zaljubljen se ne bom, ha, ha! Odvadil sem se skoraj tega.«

Potem potisne oficir še svojega mrmrajočega pinčka v voz in nekoliko trenutkov pozneje je drdral že proti glavni cesti.

Vinko je gledal še nekoliko časa za njim, da mu je izginil za klancem, potem se je vrnil v svoj dom.

Nehote se mu je vrival spomin na dolgo vrsto prijetnih in burnih dni, ki jih je s tem pri-

jateljem prebil tukaj in ki so se sedaj bližali svojemu koncu.

Stopil je naposled v svoji sobi k mizi in vzel iz zavitka, v predalu ležečega, majhen listek. Podoba je bila na njem. Zrl je dolgo časa v njo z mehkim pogledom, potem pak jo je položil zopet nazaj na prejšnje mesto in dejal samprisebi:

»Bil je le kratek sanj, ta blede obrazek — in te solze, ki so tekle zaradi mene. Sicer bi bile morda tudi za drugega v mojem položaju — ali pa ne. Drugega človeka ni na svetu, ki bi jih bil kdaj točil zame, to vem. Ti si jih! Pa kaj, bile so le sanje, sanje po hudi vihri, lepa mavrica po hudi uri. Usoda mi je dala pelina piti, a potem mi je od daleč pokazala boljše pijače — pokazala le! To življenje!«

Potegnil je z roko preko oči, kakor bi hotel zbrisati spomin, ter stopil k steni in pozvonil.

»Pokliči mi Andreja!« reče služabniku.

Andrej je bil kmalu tukaj.

»Čujte, Andrej,« je dejal slikar, »Vi boste morali prevzeti zopet vse moje gospodarstvo. Jaz sem se namenil odpotovati.«

Stari mož ga osuplo in vprašajoč pogleda.

»Pa vendar ne za tako dolgo časa . . .«

»Kakor moj stric, mislite? Ne vem še. Morda za dolgo. Pa bolje je, da se pripravite na daljše samogospodstvo.«

Andrej je povесil glavo; prišlo mu je vse na misel, kako se je pred mnogo, mnogo leti isto zgodilo s prejšnjim gospodarjem.

»Potem me ne najdete več, kadar pridete; star sem,« pravi žalosten.

»Ne, Andrej!« reče oni ter stopi k njemu in ga prime za roko, »ne bojte se, jaz pridem prej, prej nazaj, in zvedeli boste večkrat o meni, kje sem in kako se mi godi. Pa za sedaj moram proč. Vajeni ste kmetijstva in skrbeli boste lahko za vse; pustim Vas torej z lahkim srcem tukaj. Črez teden odidem in potem Vam kmalu poročim, kaj nameravam. Zdravi ste in krepki, torej Vas stvar ne bode tako mučila.«

Starcu ni bilo vse to prav po volji, molčal je še vedno, šele ko ga Rogulin vpraša:

»Hočete li, Andrej?« je dejal tiho:

»Naj bo, akoravno bi Vas rajši tukaj videl; pa menda je moralo tako priti,« pristavi potihoma zase.

»Torej pripravite, o čemer mislite, da se morava še zgovoriti.«

XXIV.

Rogulin je bil hitro s svojimi pripravami za odhod gotov. Vedel sicer še sam ni, kako dolgo ga bode slučaj zadrževal v tujini, ker temu je hotel vse prepustiti, pa namenil se je že, ne tako hitro vrniti se v domačijo. Tukaj so bili vsi zadnji dogodki še tako novi, slikar pa je

sklenil svoj račun ž njimi in jih hotel pozabiti. Andreju je lahko in brez skrbi prepustil vse; poznal je njegovo zvestobo in poštenost.

Eno ga je med temi zadnjimi opravili vedno motilo: zavest, da se mora še posloviti od grofice Amelije.

Sosedska vljudnost je terjala to, in dogodek med njima na žerinjskem vrtu ga tudi ni odvräčeval; le skrivnost, ki mu jo je, to seveda le površno, razjasnil Andrej, je stavila nevidljivo mejo med njim in staro grofico, ki se jo je bal prekoračiti.

Pa moral je iti tja.

Teden, ki si ga je namenil še na Razboru, se je bližal svojemu koncu. Slikar je bil kakor navadno v stari biblioteki in tam je pregledoval in deloma uredoval zaprašene knjige, ki so ležale po krajnih omarah. Namenjeno jim je bilo zopet dolgo časa počitka, kakor so ga že enkrat prebile.

Zanimivih starejših knjig ni bilo mnogo med njimi; večidel navadni, efemerni spisi zadnjih stoletij, ki dandanes polnijo samo, pa skoro vsako enako knjigarno na deželi; in vendar, je dejal samprisebi slikar, se je mučil nad vsakim dolgo in dolgo ta in oni ter porabljal vse svoje moči zanje brez zavesti, da bode kmalu pozabljeno in pokopano, kar je žrtvoval: pridnost, misli in ime. Iz časa, ko je gospodoval tu baron Selski, je bila zastopana precej obiloštevilno beletristika in Rogulin se je moral z mehkim čutom spo-

minjati moža, o čigar naobraženosti je tukaj tiho pričala ta zbirka, o čigar blagem srcu je svetočila ta in ona s svinčnikom očrtana poetična misel v tem ali onem avtoru.

Pregledal in preložil je bil že mnogo del, kar zapazi v kotu omare, ki jo je ravno urejeval, za drugimi knjigami zaprašen zvezek starih listov.

Izveleče ga vun, obriše prah z njega in na zavitku ugleda napis: »Moj dnevnik!«

Na strani pak je stal podpis umrlega strica.

Rahla ginjenost se je izprvega Vinku vsilila v srce, ko je bral ta naslov, a v drugem trenutku mu šine misel v glavo, ki ga je močno vzburla.

Kaj, ko bi ti papirji pokazali pot k oni usodepolni skrivnosti stare grofice? To je bila tista misel, in čut, da stoji tu pred rešitvijo one zastavice, ga je tako vznemiril.

S tresočo roko položi zvezek na svojo mizo in jame prebirati zarumenele liste.

Bili so kratki sestavki, površni zaznamki, ki so se tu vrstili drug za drugim, in pred čitavčevimi očmi se je razvijala počasi živa podoba izginolega bitja, ki je zaupalo pred štiri-desetimi leti temu trohlenemu papirju vse svoje veselje, vse muke in boje, ki jih je moralo pretrpeti. Tu je stala zapisana v suhih, skromnih, včasih ne prav razumljivih besedah minula in pozabljena povest tihe, gorke ljubezni, katere

plamen je nekdanj vžigal dve srci in neugasljivo gorel, dasi ga je koncem dušila sovražna, bridka usoda.

Vinko je bral te odlomke iz življenja svojega umrlega strica in ljubezen njegovo do stare grofice na Žerinjah.

List za listom jo je pripovedoval, beseda za besedo je pričala, kako krepka, kako čista je bila ta ljubezen in kako srečen je bil nekdanj pokojnik. Pa čitavca je sililo vedno naprej, hotel je zvedeti, kaj je prišlo med ta dva ljubimca.

Prebral je že rokopis skoro do konca, pa še nikjer ni našel, česar je iskal. Kar naleti na zadnji strani na besede:

»Aleksander je včasih jako čuden. Dozdeva se mi, kakor bi mi ne zaupal. Danes bi se bila skoro razdvojila. On mora imeti svoje namene z Amelijo, ali mu najina ljubezen ni po volji. Zabranjevati je ne more več, in prijatelja sva, pa vendar bi me morda rad odstranil. Ko bi danes Amelija ne bila pri nama, razpor med njim in menoj bi bil gotov. Vedno take zapreke, čudna usoda!«

To so bile zadnje besede v tem rokopisu. Priložen pa je bil še mal zapečaten zvezek, in tega je Rogulin, sluteč, da najde tu več odkritja, še z velikim nemirom odprl.

V njem je bilo nekaj pisem od ženske roke, pisma grofice Amelije; pri njih pa je ležal listič, pisan od Selskega, kratko, samo po eni

strani; pa Vinko je, prečitavši ga z burno naglico, zvedel vse.

Na lističu je bilo čitati:

»Poizkusil sem danes zadnjikrat govoriti ž njo, pa zastonj! Zastonj! Brez slovesa, molče se je obrnila v stran — ponos moj pa bode utrdil steno, ki jo je postavila med sebe in mene. Amelija! Tebi niso napisane te vrste; napišem jih sebi, napišem jih onemu, ki bo prišel za menoj in ki bo morda čul o grozni slutnji, ki se strinja z mojim imenom. Amelija! Jaz sem nedolžen! Jaz nisem kriv smrti, ni krvi tvojega brata, jaz nisem provzročil, ni razdril sreče svoje, ni ljubezni, ki naju je vezala. Onega nesrečnega dne, ki je prinesel to grozno gorje nad nas, sva bila z grofom Aleksandrom skupaj na lovu. O prejšnjem razporu ni bilo govora med nama; Aleksander je bil vesel kakor malokdaj, in menila sva se prijateljsko-bratovsko. Bila sva sama in sva se bolj izprehajala, nego mislila na lov. Tako prideva do onega jarka, kjer si ga potem sama videla, in Aleksander ga je hotel preskočiti. Pri skoku pa se mu zatakne puška, ki jo je držal v roki, ob malo hrastovo vejo — počí, in on obleži v svoji krvi onstran jarka. — Jaz ne vem, kaj sem storil od onega trenutka, ko je ležal pred menoj bled — mrtev; jaz le vem,

da me imenuješ ti — ti, Amelija, njegovega morivca. Jaz te ne sovražim, jaz te ne dolžim krivde, jaz ti odpuščam. In bolje je, da zdaj umre, da se zdaj upepeli najina ljubezen; grozna slutnja, ki jo nosiš v srcu, bi ji nikdar ne privoščila življenja. Jaz pojdem odtod in morda se ne vrnem več. Tako mora biti. Enkrat pa bodeš zvedela in moraš zvedeti, kako grozno si se sama varala — tedaj pomni, da sem ti odpustil. Bog te obvaruj!»

»Ubogi stric!« je dejal tiho slikar, prebravši te kratke besede; čut pomilovanja je premagal njegovo zadovoljnost nad slučajem, ki mu je odkril skrivnost in obenem razodel krivico, ki se je pokojniku godila.

»Ubogi stric. Takov strašni sum je težil toliko let spomin nate in na tvoje ime ter pokopal vso tvojo srečo, ostrupil vse tvoje življenje. Da, nedolžen si bil in pošten! In ona? Da — ona se je motila, pa kdo jo bode sodil zaradi te zmote? Trpela je in morda še trpi — ti pa imaš mir — mir na veke!«

Vstane od mize in gre počasi k oknu.

Smreke, katerih široke veje so se počasi zibale v hladnem pišu, so nosile še svojo temnozeleno opravo, med njimi pak je vreščalo po starih gabrih že rumeno listje.

»Povedati, razodeti moram Ameliji to, kar sem našel; bridko spoznanje za njo, pa mora

biti — zaradi pokojnega! Zaradi mene tudi? Meja, ki leži še sedaj med Waldenovimi in menoj, nevidljiva, pa trdna meja, je pala, izginila. — Pa kaj mi hasne to? Strohnela je že presekana vez — strohnela! Meni ne koristi nič! In — Ana?»

Naenkrat, nehote mu je prišlo to ime v spomin; sam si ni vedel vzroka zanj. Zgenil se je na trenotek nemirno, potem pa potegnil z roko preko oči, kakor bi hotel pregnati podobo, ki mu jo je predstavljala fantazija.

Stopil je od okna proč in zbral na mizi ležeče lističe.

Potem pozvoni slugi.

»Popoldne naj bode voz zame pripravljen!« naroči vstopivšemu.

»Izpolnil bom,« reče tiho, ko je bil zopet sam, »zadnjo dolžnost svojo zase in za strica!«

XXV.

Na Žerinjah je bilo že nekaj tednov prav tiho. —

Gospod Mejač je korakal sleherni dan po štirikrat iz grada in nazaj v svojih visokih škornjih in pokrit še vedno s širokim slamnikom, v ustih pak držeč svojo zvesto, navadno negorečo pipo. Razen njega je bil le stari Tine sigurna prikazen pod grajskimi kostanji, ko je romal na vrt, in tuintam kakov hlapec, ki je prišel iskat naročila.

Grofica Amelija je sedaj sama gospodarila v gradu. Opravil ni bilo toliko, ker glavno reč je oskrbel po njenih naredbah gospod Mejač, tako da njene navzočnosti ni bilo treba. Doma pak je šlo vse svoj navadni, enakomerni pot enega dne kakor drugega.

Gostov in pohodnikov ni bilo, in odkar je vzel baron Gernau slovo, se je oglasil le še doktor Rakec enkrat, ko je prišel zdraviti pri tepežu potolčenega hlapca, ki se je bil pa medtem že sam ozdravil.

Spomnila se je grofica pač včasi mladega slikarja, ki je ležal bolan na Razboru, in vedela je dobro, da ni bil samo nesrečen slučaj vzrok njegove bolezn; Anica ji je vse razodela. Pa vsa dobrohotna čutila, ki jih je nosila do Rogulina v srcu, je prevladal vendar bridki spomin na nekdanjost in na Selskega. Pregovorila in prepričala se je, da je prav tako, kakor se je vse razplelo — brez njene volje in ne da bi se ji bilo treba sami očitno ustaviti dogodljajem. Zato tudi nihče slutiti ni mogel, kar je ona že tako dolgo zakrivala: svojo nekdanjo najbridkejšo boleost, ki ji je odločila samsko življenje.

Ko je pozvedela razmero med Vinkom in Veroniko, so se oglasila vsa njena čutila zoper isto, in spomin na brata in njegovo krvavo, skrivnostno smrt je odločil takoj v njenem srcu. Potem pak se je vse samo razrušilo, in stari teti je bilo to — prav.

Pa Anica? To je ljubila bolj nego vse druge; poznala je njeno blago, nedolžno srce in vedela, kako različna je od Veronike. Smilila se ji je mlada deklica, pa tolažila se je, da pozabi to prvo bridko spoznanje. Zato jo je tudi pregovorila, da je šla na potovanje z drugimi.

Danes je sedela stara teta v svoji sobi in pisala.

Poročiti je morala bratu mnogo o gospodarstvu in svojem delovanju in povprašati o tem in onem. Tudi za Ano je bilo pisemce pripravljeno.

Kar ji poroči vstopivša hišna, da je prišel razborski gospod ter želi ž njo govoriti.

»Kdo? Gospod Rogulin?« se zavzame skoro grofica in vstane od mize; pa takoj popravi svoje čudenje. »Je li že zdrav? Prav, prav, sprejela ga bodem tukaj.«

Nekako tesno ji je bilo pri srcu, a ohrabrila se je urno.

Vinko vstopi.

Pozdravila ga je prijazno, akopram je mali nemir donel iz njenih besedi.

»Nekaj tednov je minilo,« je dejal slikar, približavši se ji, »kar mi je usoda zabranjevala izpolnjevati svoje sosedovske dolžnosti, in ti tedni so mnogo, mnogo izpremenili in predružačili. Komtesa — kar je minilo in kar se je godilo med nami, naj bode — pozabljeno!«

Govoril je to z mehkim glasom.

»Pozabljeno naj bode,« reče ona, podavši mu svojo roko; »pozabljeno kakor marsikaj drugega,« pristavi potihoma.

Rogulin sede zraven nje na stol, ki mu ga je že prej ponudila.

Čul in umel je njene zadnje tihe besede.

»Ne tako, komtesa,« reče in upre svoj pogled v njo, »moja zadeva je zaključena — pozabljena. Pa marsikaj leži za vsakim človekom, o čemer meni, da je pokopano, na veke pokopano. In vendar vstane naenkrat iz svojega groba, nepoklicano, nepozvano ter s svojo jednokleno resnico udari ob naše prsi!«

Ona se vprašaje ozre nanj, in v njenem obrazu se je pokazala ona znana pikra poteza.

Slikar je zapazil to.

»Jaz moram tako govoriti,« je dejal mehko. »Vi ste mi omenili enkrat to čudno, temno skrivnost, in Vaše besede so me spremljevale povsod, da, povsod, kjer sem hodil.«

»Pustiva to, gospod Rogulin! Prosim Vas, ne tirajte minulih časov nazaj! Pustiva to!« reče ona resno in skoraj osorno.

»Ne, ne! In sedaj posebno ne, ko vem vse, ko vem morda več nego — Vi sami!«

S plahim očesom se je zdaj ozrla vanj pri teh besedah.

»Da, da, komtesa! Jaz nisem prišel danes k Vam samo po slovo in ne samo v svojem imenu. Težak mi je bil pot, pa moral sem ga

storiti. V srcu hranim gorek čut za tujo nesrečo in zato, komtesa, težko izpolnjujem to zadnjo svojo dolžnost do blagega rajnega, do svojega — strica. Odpustite, da Vam vsiljujem ta spomin!»

Stara komtesa ga je srepro pogledovala, in njen obraz se je še bolj zatemnel. Potem pa je obrnila oči stran in zgenila se je, ko je omenil slikar rajnega strica.

»Česa želite? Kaj veste?» je dejala zamolklo.

»Jaz vem vse! Vašo ljubezen in ono krvavo slutnjo, ki jo je umorila; in vem, da ste bridko, bridko varali sebe in svoje srce.«

Ona je zrla predse tiho, s stisnjenimi ustni in povešeno glavo; z roko se je krčevito oprijela stola, v katerem je slonela.

Rogulin je videl, da je zadel z neusmiljeno roko ob najbolestnejšo stran njenega srca.

»Odpustite mi to moje početje, pa dolžen sem ga spominu svojega dobrotnika,« je dejal s prosečim glasom in vzel iz žepa listič, ki je bil njemu odkril vso to skrivnost.

»Čitajte te vrstice, grofica!»

Vstal je s sedeža in stopil pred njo.

Mehanično, s tresočo roko je vzela staro pismo.

Počasi ga je razvila, in težka sapa, ki ji je dvigala prsi, je pričala o silnem notranjem boju.

Prečitala ga je do konca, do zadnje besede.

Obledela je po starem zgubanem licu, in list ji je padel iz rok.

Dolga, tesna tišina je nastala, in Vinko se je ni upal končati. S težkim srcem, polnim pomilovanja in sočutja, je stal pred njo.

Naposled se zdrami starka ter pobere počasi padli listič in mu ga da nazaj, rekoč s tresočim, izpremenjenim glasom:

»Da, nedolžen je bil, nedolžen! In tako pošten! Jaz pa — jaz sem se tako bridko varala; jaz sem — kriva!«

Zakrila je obraz z rokama, in tako globok, tako bolesten zdihljaj ji je vzkipel iz prsi.

Rogulina je čut premagal.

»Komtesa!« je vzkliknil z gorkim sočutjem in jo prijel za suho staro roko; »komtesa, ne, ne tako! Spomin na to, kar sem Vam danes nanovo prinesel pred oči, ta spomin Vam ne sme biti grenek in pekoč. Sedaj je vse pokopano vse minulo, in pred seboj imate le — življenje! Življenje — svoje in svojih ljubih.«

Starka ni odgovorila; tihi jok ji je lajšal notranjo boleost.

Vinko je stal, držeč jo za roko, pred njo; čutil je, da je ne sme motiti; zato je molče zrl predse.

Črez nekoliko časa se je pomirila. Vstala je s svojega sedeža in dejala potihoma:

»Vse to mi je prehitro prišlo! Pozabila sem že zdavnaj, pa sedaj je tako naenkrat zopet vstalo, kakor bi se včeraj zgodilo.

»In meni odpuščate, da sem to provzročil?«
prosi rahlo Vinko.

Poda mu starka obe roke ljubeznivo in
prisrčno.

»Povedala Vam bodem vse — vse; ne od-
potujte še tako hitro, pridite še enkrat k meni,
še enkrat po slovo.«

Slikar obljubi in se odpravlja.

Spremila ga je do vrat, tam ga še enkrat
prisrčno pozdravila.

Potem je ostala sama, sama — s starim
lističem, Selskega oporoko.

XXVI.

In dva dni pozneje sta sedela zopet skupaj
pri mizi pod grajskimi lipami, in stare, prijazne
oči grofice Amelije so se upirale z mehkim iz-
razom v slikarja.

Bil je že na odpotovanju, in voz njegov je
stal v klancu in ga čakal. Oglasil se je še pri
starki, kakor je obljubil, in dasi sam ni vedel
pravega vzroka, se je ločil vendar težko, prav
težko od nje.

Dobil jo je pred gradom, in tam sta ostala.

»Veseli me, da ste se še oglasili,« je dejala
prisrčno, »da lahko izpolnim dolžnost svojo, ki
je vzadnjič nisem mogla. Povedati Vam hočem
vse, vso ono zdavnaj minulo zgodbo, ki je ločila
mene in barona Selskega. Povečjem Vam je že
znana.«

Povesila je nekoliko glavo in z očmi uprtimi v tla je nadaljevala:

»Selski je bil moj zaročenec. Prihajal je redno sem na Žerinje, sleherni dan — in tako srečna sva bila oba. Starejši moj brat, Aleksander, je gospodaril tedaj tukaj, Henrik pak je bil na univerzi. Staršev nismo imeli več, pomrla sta bila oba, oče in mati — bili smo sami. Aleksander je bil prijatelj Selskega — pa čudna, včasi jako nerazumljiva natura. Njegova vroča kri ga je spravila pri najmanjši priliki v grozno razburjenost, in to smo vedeli vsi in se tudi vedno po tem ravnali. Z mojim — z baronom Selskim se je razdvojil mnogokrat, a pozabljeno je bilo takoj vse. Selski je sicer včasi mislil, da Aleksander ne mara zanj, pa prepričala sem ga vedno o nasprotnem.

In tako sta se tudi nekega večera — oh moj Bog, kako dobro ga pomnim — naenkrat pri razpravljanju neke sosedovske mejne zadeve močno zgrela, in Aleksander je v svoji razburjenosti odpovedal v strogih izrazih Selskemu svoje prijateljstvo. Ločila sta se jezno, in Vi ne veste, koliko sem trpela. Vedela sem, prepričana sem bila, da bode jutri vse zopet poravnano, a skrb, čudna, neznana skrb me je tisto noč težila.

Zjutraj je šel Aleksander na lov, in okolo poldne je prikoral Selski, bled, upadlih oči, tresoč se v grad — moj Bog, vidim ga še pred

seboj! Povedati mi ni hotel precej, kaj se je zgodilo, zahteval je le hlapce in o zdravniku govoril. In tisti trenotek mi je šinila ona grozna, blazna misel v glavo, ki mi je ostrupila vse življenje. »Mrtev je — mrtev, in ti si kriv tega,« sem vzkliknila — čutila nisem nič, nič; samo to strašno zavest, da je on kriv — dvoboj ali ne — pa on je kriv. In ko je stopil pri teh mojih besedah za korak nazaj — bled, pa ponosen in raven, tedaj se nisem menila za to! Zastonj je bilo vse — zastonj!«

Starka je umolknila, in tudi slikar je zrl nem predse.

»In drugo, gospod Rogulin, drugo pa že veste,« je dejala čez nekoliko časa z globokim zdihljajem.

Molče ji je Vinko podal preko mize roko; ona mu jo prijazno stisne, in njene mokre oči so obvisle s prijateljskim izrazom na njegovem licu.

»Tako je na svetu, grofica,« reče on mehko in potihoma, »vsak mora nositi svoje gorje, svoje izkustvo, bodisi lahko, bodisi težko — nositi ga mora, dokler morda ne potisne to breme pod površje vsakdanjosti. In blagor mu, kdor si more hraniti na tako bolest — svet, blag spomin!«

V zadnjih njegovih besedah je zadonel potihem nekov grenak čut.

Starka ga je opazila.

»Ne govorite tako,« je rekla prisrčno; »nobena grenkost Vas ne sme spremiti odtod; sklenila sva že vzadnjič, da je pozabljeno vse, in vedite, gospod Rogulin: akoravno je izginilo sedaj isto, kar je ločilo nas in Vas — bolje je vendar, da je prišlo tako. Jaz Vam želim vse dobro, vso srečo, vso blagost na svetu — Vi ste sorodnik Selskega — in jaz Vas zagotavljam: dobro je, kakor je odločil slučaj.«

Pogledala mu je trdno v oči.

On jo je umel.

»Morda imate prav, grofica,« reče in po kratkem molku nadaljuje, »vendar se težko iznebim onega pikrega čutja, ki so mi ga zadnji dogodki zapustili kot pekoči sled v srcu. Mnogo sem izpremenil, misli in nazore svoje in marsikaj drugega. Res je: cvet mora odleteti, da dozori sad.«

»Včasi pak zvene prej, in potem ni cvetja, ni sadu,« pristavi z resnim licem ona; »nikar, prijatelj moj, nikar se ne vdajte oni neplodni in nezdravi misli, ki jo navadno rodi vsaka nezgoda, vsako bridko izkustvo v človeškem srcu: da dobrega, poštenosti in ljubezni ni na svetu. Marsikdo si zagreni s tem prepričanjem svojo mladost, in ko potrkajo stara leta na njegove duri — izprevidi, da je prepozno vrniti se. Jaz vem to in v vsej istini in globočini šele zdaj spoznavam. In jaz sem samo — ženska.«

Vstala sta bila počasi s svojih sedežev.

»Sočutje in ljubezen — vse je še na svetu, in tudi Vi jo bodete še našli,« reče smehljaje se grofica.

Vinko je stal molče poleg nje; mehko mu je donel njen simpatični glas na uho, in globoko se mu je vtisnil njen govor. Takega glasu ni čul dolgo, dolgo, odkar so bili pokopali njo, ki mu je bila najljubša, najdražja na vsem svetu — blago, ljubo mater. Toliko let je bil sam, čisto sam in tolikokrat hrepenel po sladkih besedah, ki mu jih je ona nekdanj govorila. In sedaj je čul isti glas nanovo. In poleg njega se mu je zbudila v spominu zopet ona lepa podoba, ki mu je že tolikokrat spremljevala misli, ona drobna jokajoča deklica, klečeča poleg njega, ki tudi nima mamice in ki bi jo tako, ah, tako ljubila.

Zdramil se je iz svojih misli in segel komtesa v roko, hvaležno se ozrši v njo.

Poslovita se.

»Priporočite me vsem svojim, grofica,« je dejal mehko Rogulin; »in baronica Ana naj mi odpusti one neprijetne trenutke, ki jih je doživela tedaj — zaradi mene.«

»Sami jo morate poprositi; saj se vrnete skoraj; tujina Vam ne bo pogodu,« reče starka smehljaje.

»Ne vem, morda ostanem dolgo, dolgo!«

»Ne verujem Vam — dom ima vedno svojo moč.« —

Šla sta medtem počasi proti vozu; Vinko se poslovil še enkrat gorko pri stari dami, in malo pozneje je bila sama pod grajsko lipo ter gledala prašni oblačič, ki se je valil po radoveljski cesti.

»Vrneš se skoraj!« je dejala tiho zase, ko je izginil voz v daljavi za zelenimi drevesi, ki so tam obrastala cesto.

XXVII.

Minila so tri leta.

Po veliki promenadi se je motalo vse elegantno občinstvo glavnega mesta.

Bil je lep poletni večer, in vsak, kdor se je poskril čez vroči dan v svojo zatišno sobo, je priromal zdaj vun uživat kolikortoliko hladnega zraka.

Z velikim ulanskim oficirjem, ki je bil na tem mestu redna, gotova prikazen, je pohajkoval tuj mož interesantnega obraza, po čigar zarjavelem licu se je lahko sodilo, da ga je moralo opekati dalj časa južno solnce.

Marsikdo se je oziral za njim, a poznal ga ni nihče.

Ulan je zapazil to.

»Bog zna, ali bi te žerinjska gospoda tudi tako čudno in zavzeto pogledovala, ljubi moj Vinko, ko bi te zdajle srečala, morda tam na tisti radoveljski cesti, rjavega in obrastenege. Na mojo vero, staval bi, da te ne uganejo.«

In res se je bil Rogulin močno izpremenil v malo letih, ko je potoval po jugu, kratkočasujoč in učeč se ter malo spominjajoč se daljne svoje domačije.

Nasmehne se pri opombi svojega spremljevalca.

»In ti, Gernau,« reče obrnivši se k staremu svojemu in našemu znancu, »povedal mi še nisi nič, kako in kaj je z Waldenovimi. Tri leta nisem že čul o njih. Kje so sedaj?«

»Izpremenilo se je mnogo pri njih,« meni oficir, »Walden je umrl in grofinja je sedaj pri hčeri, pri Veroniki — če jo še kaj pomniš, sedanja grofinjo Sori, ha, ha, na Moravskem na Sorijevih posestvih. Žerinje pak so pripale po Waldenovi oporoki tisti teti Ameliji, ki tamkaj gospodari. Videl je že nisem celo leto!«

Vinko je čakal, da Gernau še kaj poreče. A ta je molčal.

»Torej umrl je grof!« reče Vinko obžalovaje, »pošten mož je bil to!«

Črez nekoliko časa pridene zopet:

»In ona mala baronica?«

»Aha,« meni zategnjeno Gernau, »te tudi še nisi pozabil? Tista mala baronica ni mnogo večja postala, nego je bila, a interesantna je — jako interesantna. Pa sedaj jo boš lahko kmalu videl; pri teti je na Žerinjah.«

Slikar ni rekel besede, a nekov vesel izraz mu je prevlekel lice. — — — — —

XXVIII.

Dva dni kasneje je korakal Vinko po znani s topolkami obsajeni cesti proti žerinjskemu gradu.

Svoj voz je bil pustil pri Zabrdniku, ki ga je ugibaje od strani pogledoval, ker njegovega obraza ni mogel takoj najti v svojem spominu.

In sedaj je stopal Vinko peš navzgor, vselega srca, a vendar nemiren.

Raslo in cvelo je vse okolo njega kakor tedaj, ko je šel prvič po tem potu. Koliko pa je ležalo med tem trenutkom in onim prvim!

Pod drevesi pred gradom sta sedeli dve dami pri lahkem delu in razgovoru. Bližajočega nista opazili, niti prej videli njegovega voza na radoveljski cesti.

Sedaj stoprv, ko je zahrščala njegova stopinja na pesku pod skrajnim kostanjem, sta pogledali obe kvišku, in začudenje, videti čisto tujega gospoda tako naenkrat pred seboj, se je bralo prvi hipec obema na obrazu.

Pa le na prvi trenotek; zakaj Vinko je stal že pri njih, in ko se je začul njegov sonorni glas v veselem pozdravu, sta ga spoznali obe, in radostni vzklik, s katerim mu je podala stara

grofica obe roke, je bil prišelcu svedok, da je dobrodošel.

In Ana?

Tej je padlo delo iz drobnih ročic; stala je za staro teto z izdajalno rdečico v nežnem licu, in ko sta si podala z Vinkom roke, je čutil on z neizrečenim veseljem, da se njena nekoliko tresse.

Potem pa so sedeli vkup pri mizi pod kostanjem, in slikar je pripovedoval o svojem potovanju po divni Italiji, o njenih umotvorih in njeni krasoti in o svojem hrepenenju po — domači zemlji.

Do večera so bili skupaj, in ko se je ločil Razborjan, je obljubil, da pride še mnogokrat.

Večkrat se je ozrl nazaj, ko je drdral njegov voz v mraku po radoveljski cesti; bil je tako vesel in srečen.

Zvečer pa tega dne, ko sta prišli Amelija in njena ljubljenska v svojo sobo, se je oklenila mala baronica, ki res ni bila, kakor je dejal hudobni Gernau, mnogo večja zrasla, zopet stare tete kakor tedaj, ko je točila prve bridke solze spoznanja; in tudi nocoj se je zjokala. Bila je srečna, tako neznano srečna; saj je bil o n zopet tukaj.

Nekaj tednov pozneje pa sta sedela Vinko in Anica na klopi v vrtu pod onim kostanjem, ki ga je bil nekdanj stari Tine zasadil in ki je že široke, košate veje razprostiral v zrak. In tu ji je povedal slikar, kako mehko so ga zadele

nekdaj njene besede, ko je govorila o svoji mami, kako se mu je vtisnila njena podoba, ko je klečala jokajoča in ihteča se poleg njega, kako ga je spremljeval spomin na njo po vseh njegovih potih in kako ga je silil nazaj v domovino, nazaj k njej, in kako jo ljubi, čez vse ljubi. In mlada deklica ni dejala nič, nego je pustila, da jo je pritisnil na prsi in jo imenoval svoje ljubo dete.

* * *

Ko so praznovali mesec pozneje ženitovanje na Žerinjah, je imel doktor Rakec, ki je bil poleg drugih lepih lastnosti tudi mnogojedež in je sedel tudi med povabljenimi, jako dobro voljo. Dokler je imel apetit, in ta je bil pri njem vsak dan velik, se ni zmenil niti za prijaznosti barona Gernauva, ki je sel zraven njega, niti za redke besede grofa Sorija, ki je prišel sam, ker grofinji Veroniki ni bilo moč, niti za druge časti: nego privoščil si je vsega dobrega, česar mu je podeljevala miza, in zadovoljen, jako zadovoljen je bil.

In ko je koncem vteknil roke v žep in pogledal radovoljno okolo, je dregnil s komolcem soseda Gernauva prijateljsko pod rebra in dejal veselo:

»Pa se bomo še dvobojili, še — kaj ne? Ha, ha, ha, ha!«

In ko ga je ta pomenljivo pogledal po strani, je menil veseli doktor Rakec mrmraje:

»Pamet, pamet; kaj pa sem dejal hudega! Kaj se boš, kaj! Ha, ha! Dobro se je izteklo!«

— * * * —

Tisk »Národne tiskarne« v Ljubljani.

JANKO KERSNIK

JANKA KERSNIKA △ △ △

△ △ △ ZBRANI SPISI

UREDIL DR. VLADIMIR LEVEC

ZVEZEK II.

SEŠITEK II.

V LJUBLJANI 1902 △ △ △

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

LUTRSKI LJUDJE

FOVEST

Und mancher liest's und denkt dabei
Wo dieser jetzt, wo jener sei?
Doch kommt der Meister Schreiner,
So bleibt von allen keiner!

Pfizer.

Na steni nad menoj visi mala slika. Suhoparen opazovavec, ki pozna zgodovino slikarstva in umotvore raznih časov, bode dejal takoj, da je slika stara blizu petdeset let in da je umotvor novejše laške šole; rekel pa bode tudi, da mojstra ne pozna in da je v sliki nekaj posebnega, neopisljivega, — ter se bode ločil morda težko od nje, ne spoznavši, kaj daje podobi tako čarobno moč.

Mala, na prvi pogled neznatna slika kaže deklico, recimo, sedemnajstletno, v opravi, ki je bila navadna v boljših stanovih sredi prve polovice tega stoletja. Podoba njena je doprsna in sloni v visokem oknu; oko njeno hiti živo, s čarovitim svitom mimo opazovavca v daljavo. Barve so sicer zatemnele, in ona »svetla tema«, ki znači dela slavnih, starih laških mojstrov,

Correggija, bratov Caraccijev in drugih, slabo pristuje podobi, ki nehote zahteva svetlih, ognjenih barv. Tako bi človek sodil; — pa morda ravno to daje sliki ono posebnost, ki je ne morem opisati. Mnogokrat sem že zrl v njo, in tudi sedaj, ko pišem te vrstice, mi sili oko vedno gori k njej; dozdeva se mi, da jo je dihnil poseben genij na mrtvo platno.

O deklici, katere obrazek je naslikan tu gori nad menoj, in o njem, ki ga je slikal, govori moja povest.

Kako je prišla podoba v mojo last, to ne more biti nikomur zanimivo in ni nikakor v dotiki z dogodki, katere bom pripovedoval; — pa ko sem jo dobil, sem prejel tudi nekaj starih listin in pisem, in te mrtve priče nekdanje sreče in nesreče so mi pripovedovale in razodele, kar podajam tu bravcu.

Pravih imen ne bom imenoval in ko bi jih tudi, malokdo bi se jih spominjal. Čemu pa še ta spomin!

Slika na moji steni je ostala; ona pa, katero tako čarobno predstavlja, in oni duhoviti mož, oni genij, ki jo je ustvaril, in vsi njihovi, — oba, vsi so se pogubili, potopili v nemirnih valovih burnega sveta.

I.

Goré spet gledam zaželjene,
Vesetje mi rosi okó;
Oh, bo še kdo se spomnil mene?
Saj sem spremenil se močno.

Boris Miran.

Na Gorenjskem blizu večje vasi stoji ob postranskem potu, ki zavije kake pol ure pozneje na veliko cesto, na nizkem holmu prijazen gradič. Zidan ni redno, nego se mu vidi, kako sta stari oča in vnuk, praded in pravnuk, drug za drugim kot gospodarja prezidavala in rila po stenah in obokih; tu je eden nekoliko odstranil in podrl, tam zopet drugi nekaj pridejal in prislonil; še okna, obrnjena proti cesti, niso v ravni vrsti stavljeni. Zadnjim gospodarjem pa tudi ni bilo veliko mari, kako je zidan gradič, pustili so ga večinoma v miru, tuintam so ga zdajpazdaj ometali ali pobelili, ako je čas razoral po zidu prenevarne ali previdne rane, in tudi opeka na strehi kaže v svojih raznih barvah delovanje takih površnih ranocelnikov.

Okrog gradiča je nasajen na treh straneh majhen vrtič, po katerem stare tepke in stari orehi pričajo, da je podoba tega posestva že dolgo, dolgo enaka.

Za gradom pa se vzdiguje svet, in ob polagoma se dvigajočem hribu se kaže gost les; pa ta je mlad, in le tuintam svedoči kaka redka,

velika hoja, da je bilo enkrat mnogo enakih njenih sester tukaj, ki jih je pa podrla sekira.

Tako je sedaj okrog gradiča, in v blizu petdesetih letih se ni mnogo izpremenilo; vrt in grad sta bila tedaj skoro taka kot danes; samo visok in gost les ju je senčal na zadnji strani, in kadar je pihal močan jesenski veter, so vršale nad robom grajske zadnjestranske strehe veličastne smreke v enakomernem otožnem glasu.

Bilo je zjutraj lepega poletnega dne, ko je ropotal po veliki cesarski cesti težki poštni voz; postiljon se je bil ravno zdramil, ker se je bližal globokemu klancu; moral je z voza stopiti in kolesu podložiti cokljo. Ko je došel na ravno, je nastavljal svoj rog in trobil veselo v jasno jutro.

Voz je bil poln potnikov, kar je bilo tedaj navadno, ko še ni prepregala železna cesta naših krajev.

Ko priropoče voz do mesta, kjer se je ločil širok stranski kolovoz od velike ceste, potrka eden potnikov postiljonu na ramo.

Isti ustavi konje.

»A, Vi pojdete tu gori proti Rodici,« reče izstopivšemu, ki mu je pomolil nekaj grošev.

»Da!« pravi kratko oni in molče pozdravi k slovesu ostalo družbo v vozu ter krene peš na stranski kolovoz.

Bil je mlad, visokorasten mož, lepega, malo zarjavelega obraza; gosti, kodrasti lasje so mu kipeli izpod širokega klobuka na rame, in du-

hovite oči so se ozirale z nekakim radostnim izrazom po lepi okolici. Zakaj bi se tudi ne? Pred njim v daljavi so se dvigale visoke planine, v podnožju pa so jih venčali po nižjih goricah gosti lesovi. Solnce se je lesketalo v tisočernih rosnih kapljah po visoki obpotni travi, in hladna jutranja sapa je prinašala potniku zadnje glasove postiljonovega rogu.

Urno je korakal po kolovozu, in ko dospe čez mali griček, ugleda pred seboj veliko vas — Rodico jo je imenoval postiljon — in za njo kake četrte ure oddaljeni grad, o katerem smo govorili.

Videlo se je, da je bil potovavcu kraj znan, zakaj poiskal je tu, kjer je cesta storila več ovinkov, kakor domač človek vsako stransko stezo, ki je krajšala pot, in ravno sedaj je bil zopet krenil na tako stezico, ko mu udari klopot konjskih kopit na uho. Obrnivši se ugleda za seboj jezdeca v gosposki opravi, ki je hitel mimo njega. Potniku se je dozdeval jezdec najbrž jako nenavadna prikazen v tem kraju in nehote je obstal ter pogledoval za jahačem.

A ta je takoj še bolj zbudil pozornost gledavčevu.

Kakih sto korakov pred njim se je igral majhen deček ob cesti pred leseno kmetsko kočjo in ta se jezdecu menda ni dovoljno hitro ognil, zakaj izpustivši konja dečku v bližino, ga udari z bičem čez pleča, da je isti od bolesti naglas zaviknil.

»Kaj stojiš pri cesti, osel neumni? Drugič dobiš še eno,« vpije jezdec raz sedlo ter odjaha, dečku še enkrat z bičem zažugavši.

Na otrokov vik in krik prihiti kmetska žena iz koč.

»Za Kriščevo voljo, kaj pa je?«

»Oni me je udaril,« toži fantič in kaže za jezdecem.

»Ta grdoba te je? Oh, ta ni zastonj »lutrš«. Pa nič ne jokaj, Tine; čemu pa tudi laziš po cesti; po prahu; v hiši bodi, slišiš; sem pojdi v hišo, če ne te bo še večkrat udaril, ta škric lutrski.« Rekši hoče kmetica otroka odvesti v vežo.

»Kdo pa je ta škric lutrski, kakor mu praviš, Neža?« se oglasi naš potnik, ki je bil z jeznim obrazom gledal sirovi čin jezdecev in sedaj stopil pred vežo.

Kmetica ga je osuplo pogledala; poznala ga ni, in kako more to biti, da ta tujec ve, da je bila ona krščena za Nežo.

Tujec se nasmehne.

»Kaj me gledaš tako, kakor bi se žive dni ne bila srečala, ali kakor bi najini materi nikdar ne imeli enega in istega očeta?«

Zdajci se tudi kmetici lice razjasni, in prišelcu roko podavši, vzklikne: »Oh, France, glej no, France, ti si! Pa kdo bi te spoznal precej; zrastel si in lase imaš tako dolge, glej, take kakor Bog na križevem potu. Ostriži jih, ostriži; pol gorši boš, če jih ostrižeš.«

France, kakor ga je imenovala kmetica, je z dobrovoljnim smehom poslušal prijateljski svet svoje sestrične.

»Kaj pa mati moja; ali so zdravi?« povpraša.

»Zdravi, zdravi; snoči sem šla čez laz, ko so ravno pšenico doželi; taka lepa pšenica, France! Pa stopi vendar v hišo, kaj boš tu stal.«

»Ne, zdaj ne! Domov grem pa ostanem nekaj dni in bom prišel pogledat k vam. Janeza ni doma?«

»Ni ga; pri grajskih na Potoku kosi trdino. Nič kaj mi ni po volji, da hodi gori tem lutrskim delat, pa saj veš, kako težko se kaj zasluži.«

»Kakovi lutrski so to? Je li stari gospod umrl?«

»Ni umrl; prodal je vse, grad, živino in tlačane in šel na Dunaj — ka-li! Vse to so pa kupili neki ljudje z Nemškega, pa lutrski so.«

»In ta, ki je prej tvojega Tineta udaril, je li ta gospodar?«

»Oh, ta grdoba! Ta ni; ta je sin gospodarjev?«

Mali Tine, ki ga je bil prihod tujčev tako osupnil, da je bil bolečine in solze pozabil, se je domislil v tem trenutku, da ga hrbet še peče, in ker se je pozornost govorečih obrnila nanj, se je jel zopet kremžiti.

Mati ga odvede v hišo in France odide, glavni del vaških poslopij na levi pustivši, proti gornjemu koncu vasi.

Šest let je bilo minulo, odkar je bil zadnji-krat v domači rojstni vasi, in če se je bil tudi izpremenil on, da ga sestrična ni spoznala, ni se izpremenil domači kraj. Samo grad Potok je dobil druge gospodarje. In ti so ga jeli zanimati.

France Kosan, naš znanec, je bil najmlajši sin ne posebno imovitega kmeta v Rodici. Oče mu je umrl, ko je bil France še otrok, in potem je mati sama gospodinjala in kmetovala s pomočjo dveh starejših hčera. Franceta pa je dal materin brat, duhovnik na Goriškem, v šole. Podpiral ga je, kolikor je mogel, in ko je opazil, da ima nečak njegov poseben talent za slikarstvo, ga je poslal v Benetke in v Rim. Mladi mož — imel je sedaj štiriindvajset let — je bil izdelal tam že nekaj lepih slik, ki so zbudile pozornost večjih krogov, in vsi so mu prerokovali najslavnejšo prihodnost.

Kdo je bil tega bolj vesel nego stari stric duhovnik? Doma tega seveda niso umeli. Kaj jim je bil najslavnejši slikar več nego vaški umetnik, ki je znamenja po križpotih belil in potem rdeče mazal. Pa ker je bilo stricu duhovniku tako prav, je bilo tudi materi prav, zlasti ko je zvedela, da sin s svojimi podobami veliko zasluži.

Nekako čudno jo je pa vendar izpreletelo, ko je stopil danes sin čez prag ter njej, ki je ravno polena v peči pripravljala, pomolil roko, srčno rekoč: »Dober dan, mati!«

Spoznala ga je takoj.

»France, ti si! Kaj tak si!« je vzkliknila, potem pa se ga oklenila z obema rokama in solze so jo polile.

In tudi sinu je gorko postalo pri srcu.

Ko je sedel nekoliko pozneje v hiši pri beli javorjevi mizi, in sta ga bili pozdravili že obe sestri, jim je pripovedoval o stricu, o Rimu in o vsem, o čemer je sodil, da jih zanima.

II.

Mädchen mit dem rothen Mündchen,
Mit den Aeuglein süß und klar,
Du mein liebes, kleines Mädchen,
Deiner denk ich immerdar.

Heine.

Bilo je prejšnje leto konec junija, ko se je naš slikar izprehajal nekega lepega popoldneva po senčnatih vrtovih krasnih vil, ki se vrste na široko okrog Rima od mestnih vrat »Porta del popolo« do mostu »Ponte molle«.

Delal je bil že mnogo časa neutrudljivo ter pripravljaj večjo sliko, s katero je mislil stopiti v prvič pred širše kroge. Slika je bila skoro dovršena; duševno in telesno utrujen je iskal slikar danes v krasni, cvetoči prirodi novih moči.

Zašel je na izprehodu v goste, umetno nasajene loge, ki se vrste za vilami, in dospel daleč od mesta na mali grič, odkoder je oko neslo pogled do daljnih modro se bleščečih sabinskih

gora. Dolgo je stal pred košato pinijo, in misli so mu hitele daleč, daleč preko planin.

Koraki po mali stezi iz doline navzgor so zbudili njegovo pozornost, in kako se začudi, ko ugleda deklico, spehano in razburjeno, hitečo po stezi proti njemu.

Tudi ona je osupnila, ugledavši tujca, slonečega ob piniji.

Pa le prvi trenutek.

Oseba mladega moža ni bila, da bi se je ustrašil človek, in če je tudi mlado dekle.

Obstala je nekaj korakov pred njim, ki jo je vljudno pozdravil, ter ga ogovorila:

»Gospod, zgrešila sem pravi pot v gozdu; povejte mi, prosim, kod pridem najhitreje do vile Borghese?«

Slikarja je nenavadno srečanje prijetno iznenadilo. Deklica je imela komaj šestnajst let, in čeravno je bila drobnega, skoro otroškega života, je kazalo njeno vedenje vendar nekakovo samosvestno sigurnost. Govorila je v čisti laščini, a slikar, zaradi mnogoletnega bivanja na Laškem in občevanja z mnogimi tujci dobro znajoč glasove laškega jezika, je sodil takoj, da je tujka.

»Dovolite, da Vam sam pokažem pot; prosim, idiva tu doli!« ji je dejal in stopil na njeno stran.

Šla sta nekoliko korakov molče drug poleg drugega; ona nekako v zadregi, hoče li pričeti razgovor, ali ne, on vesel te izpremembe na izprehodu. Opazoval je od strani lepi, sedaj malo

spehani obrazek dekličin, in potem zopet naglo pogledavši elegantno njeno opravo, je sodil, da vsaj markeza ali kontesa tiči v njej.

Naposled vendar ona, čuteča, da ne gre tako dolgo molče stopati eden tik drugega, povpraša:

»Je li še daleč do vile?«

»Skoro pol ure, gospodična! Kako ste zašli tako daleč?«

»Izprehajala sem se popoldne po parku in potem šla v gozd. Našla sem krasno, staro manjolijo in to sem risala in potem, ko se naveličam in se ozrem okolo, nisem znala več pota. Gozd je tako gost!«

»A, Vi risate?«

»Da, za kratek čas!« je dejala ona otročje.

»Oprostite moje usiljevanje,« meni on; ker naivno, odkritosrčno pripovedovanje ga je storilo pogumnega, »in dovolite mi, da vidim Vašo lepo manjolijo!«

En trenutek je šinila nekova svojeglavna poteza deklici čez ustni; a le za trenutek.

»Morda Vi tudi risate ali slikate?« reče ter ponudi radovednemu slikarju svojo risalno knjižico, ki jo je nosila v roki.

»Tudi, pa ne za kratek čas!« pravi on smeje.

Deklica se ozre vanj; dozdevalo se ji je, da se tujec norčuje.

A ta je pregledoval knjižico.

»Drevo je lepo risano, gospodična, pa glejte, tu doli ta veja ne pristuje vsej podobi; če je

morda tudi v prirodi taka, tukaj vendar kazi podobo.«

Obstala sta za trenutek.

»Dovolite,« reče slikar ter zbriše ono vejo in v kratkih potezah da risani manjoliji drugo podobo.

»Gledite, ali ne čutite, da je tako pravilneje?«

Deklica pogleda risanje in potem slikarja, ki je z resnim obrazom stal pred njo.

»Da, res je,« reče, a potem ji šine misel v glavo: kaj ima ta človek moje risanje popravljati, in mala rdečica jo oblije. Skoro je bila razžaljena.

Slikar zapre knjigo; opazil je vtisk na dekličinem licu in povpraša:

»Ali sem Vas razžalil?«

»Ne!« meni ona, in ko takoj potem obrne oko v mladega moža, tudi ni bilo več sledu o prejšnji misli.

»Idiva dalje, gospodična, že sva blizu Vaše vile!«

»Ali že!« reče ona; skoro bi bila pristavila: »škoda!«

Molče sta stopala dalje; na ovinku se je pokazalo ozidje lepe vile.

Slikar je med potom že večkrat pobijal misel, da pozve, kdo je njegova spremljevalka; prišla mu je nehote ta misel, a zavrnil jo je sam; zanimalo ga je bolj, pustiti v svoji domišljiji večji krog kombinacijam; srečanje je bilo nenavadno,

prijetno in je imelo nekaj romantične barve, četudi malo; čemu torej še to odbijati; »naj mislim, da je le vsaj princesinja, katero spremljam,« je dejal Kosan sam pri sebi. Čudil se je skoro, da je tako domač ž njo.

»Tukaj je vila Borghese,« reče on, ko sta bila dospela malone do vhoda v park.

Tiho in mirno je bilo okolo; granati in girandole so cvele po vrtni meji, in tihoto je dramil le časi lahki večerni piš, ki je zazibal košate pinije onkraj pota.

Deklica ni odgovorila.

Obstala sta pri železnih vrtnih vratih, in ona mu poda roko ter reče z mehkim, prijaznim glasom:

»Hvala Vam, gospod!«

Hotela je še nekaj pristaviti, a ko je dvignila oči in so se srečale s slikarjevimi, je omolknila in zardela.

Slikar je vprvič polno videl njene oči. Pregrelo ga je nekaj, sam si ni bil v svesti, kaj. Držal je njeno ročico in se hotel posloviti z daljšim stavkom, a dejal je le: »Z Bogom!« In potem, — ali je bila to posledica misli: saj je več ne vidim, in ne poznavam se tudi ne; ali pak je hotel mladi mož res nekoliko več poezije za današnje srečanje, ali morda sam ni vedel, zakaj in kako se je zgodilo: — objel je drobno stvarco z levico, in ustna njuna so se srečala eden trenutek.

Rdeča kot roža se mu je izvila deklica, in ne več ozrši se, stekla po peščeni poti proti vili.

Kosan je stal prvi trenutek kakor v sanjah za gosto mejo.

Zdrami ga ženski glas, ki je prihajal iz veže, do katere je dospela deklica.

»Kje si pa bila tako dolgo, Olga?«

Bili so domači, slovenski glasi, ki so udarili poslušavcu na uho. Dvignilo ga je kvišku, kakor bi hotel mejo preskočiti, in v prvem hipu bi bil kmalu naglas zakričal: »Čakajte, gospodična, jaz tudi govorim slovenski!«

A storil tega vendar ni; ob čelo se je udaril ter dejal: »Glej ga bedaka; kaj se nisem mogel predstaviti!«

Tako so ga bile te slovenske besede osupnile — saj skoro pet let ni nobene slišal — da še dekličinega odgovora ni bil čul. Vtem pak sta odšli obe v hišo.

Uveril se je, da je zdaj prepozno iskati novega znanstva in se je vrnil proti mestu.

Sklenil je med potom, da vsakako pozve, kdo in odkod so ti ljudje, ki slovenski govore v vili Borghese. Da je njegova znanka princezinja, tega si ni več domišljeval, a koliko ljubša in zanimljivejša mu je bila zdaj!

Nekaj dni je imel Kosan toliko opravila, da ni mogel izvršiti svojega namena ter povprašati in poizvedeti po svojih rojakih, in ko je teden pozneje pozno popoldne, — zakaj ves dan je lazil

po gozdih in parkih okolo vile Borghese, da bi našel svojo znanko, — ko je popoldne stopil z malo tesnim srcem v vilo in dobil hišnika samega, mu je razodel ta vljudno, a ne tako obširno, kakor si je želel slikar, — da so stanovali tukaj nekaj dni Nemci, »Tedeschi« je dejal mož, a da so že odpotovali proti domu. Imena pak je bil Lah že pozabil.

Nejevoljen se je vrnil Kosan. Mnogokrat ga je obšel spomin onega izprehoda, in tudi pozneje, ko mu je lepi uspeh prve njegove slike na razstavi prinesel mnogo, mnogo lepih dni, — onega lepega popoldneva pri vili Borghese ni mogel pozabiti.

III.

Spolnile so se vroče želje,
Spet zrejo srečne te oči;
Pa kaj ni čisto mi veselje,
Kaj bridka kaplja ga greni?

Boris Miran.

Tri dni je prebil mladi slikar doma, obiskal vtem vso bližnjo rodbino, poizvedel vse novosti, bodisi zanimljive mu, ali ne, in po opoldanskem obedu četrtega dne je stal v vežnih vratih rojstne hiše ter pogledoval na desno in levo in gori v jasno poletno nebo: vedel ni, kaj bi pričel. Domači so odhajali na polje, in kaj bi tudi ž njimi? Govoril je bil z materjo in sestrama skoro o vsem svojem in njihovem življenju — novega ni nihče več vedel; o dobri letini, o sosedovi te-

lici in o najnovejši zaroki nekdanje farovške kuharice Marijane z mežnarjevim Jurijem govoriti pak se mu ni ljubilo. Znanca ni imel blizu nobenega, s katerim bi se bil lahko pomenil tako, kakor si je želel in kakor se je bil v zadnjih letih svojega skoro nemirnega življenja navadil.

Tam gori v zakotju se je svetila sprednja stena potoškega gradu, in nekoliko odprtih oken, v katerih so se zibala zelena zagrinjala, so dajala priliko slutnji, da tam morda biva nekaj ljudi, s katerimi bi se občevalo tako kakor zunaj po svetu, po mestih. Slikar se je ozrl nekolikrat tja, in v mislih mu je bilo, da bi šel gori v grad.

»Pa kaj!« je dejal sam pri sebi, »kdo ve, kakovi ljudje so! In čemu znanstva iskati, ko kmalu odidem?«

Stopil je nazaj v vežo in šel potem po ozkih lesenih stopnicah v svojo malo podstrešno sobico ter legel na postelj.

Pa tudi spati ni mogel.

Vstal je zopet ter jel premetavati v omari male svoje stvari.

»Najbolje bo, da grem; jutri ali pojutranjem! Kaj bi se človek sušil v tem dolgem času?«

Vrnil se je zopet pred vežo. Še enkrat je pogledal gori proti Potoku in zamrmral: »Neumno bi bilo res, hoditi tja, ko človek ne pozna ljudi!«

Obrnil se je na nasprotno stran in korakal počasi po ulicah v vas.

Sredi Rodice, malo potisnjena v levi breg, ki se je polagoma izgubljeval v spodnjem ravnem polju, je stala edina vaška krčma; »pri Petru« so jo imenovali kmetje, in slovela je zaradi dobrega vina po vsej okolici.

Na desnem koncu lepo pobeljene hiše je rastel star, košat oreh, in v njegovi senci je stala mala z deskami obočena lopa. Poleti je obedovala tam družina, in so sedali tja pivci; redki so bili seveda v delavnik, zlasti v tem času, pa zato jih je bilo ob praznikih in nedeljah več.

Kosan je to že vedel; zato se je tudi skoro začudil, ko je, zavivši okrog ogla, videl, da nese dekla vino in kruha iz hiše tja proti lopi. Postal je pred vežo in čakal, da se vrne dekla. Rad bi bil sedel tja v lopo, zakaj v hiši — to je tudi vedel — je bila peč zakurjena kakor pozimi.

»Kdo je tam pod orehom?« vpraša deklo, ko se je bila vrnila.

»Grajski so tamkaj!« reče ona.

»Grajski?« ponavlja slikar.

»Ali prinesem vina?« vpraša dekla.

»Da, da, vina!« ukaže oni ter stopi proti orehu.

V lopi sta sedela dva gospoda v lovski opravi; slekla sta bila suknji in odložila klobuka; eden je ukazoval psu, ki je sopihal pod mizo, naj leže v kot pod klop. Vroče je bilo vsem.

Slikar pri vstopu v lopo vljudno pozdravi, in ko zapazi začudene poglede, s katerimi sta ga pri odzdravu merila onadva, pristavi hladno:

»Slikar Kosan.«

»Nadlajtnant Werner,« reče eden izmed onih dveh ter potem, pokazavši starejšega tovariša, nadaljuje: »to je pa moj prijatelj pl. Berg, zasebnik iz Lipskega.«

Kosan je sedel na klop poleg nadlajtnanta ter obrnil pogled še enkrat vanj.

»A, Vas sem pred nekoliko dnevi menda že videl?« reče veselo oni.

»Da, jahali ste tam gori proti vasi,« odgovori slikar.

»Tam bi bil kmalu s konjem pohodil tistega fantalina sredi ceste, če bi ga ne bil odgnal z bičem,« se smeje oni ter jame pripovedovati tovarišu, ki je venomer z robcem brisal svoje potno čelo, kako je udaril malega dečka.

Kosan je molčal ter si natočil vina, ki ga je bila donesla dekla.

»Pa kako prihajate Vi v te zapuščene kraje?« vpraša nadlajtnant.

»Doma sem tukaj!«

»A, doma!« meni zategnjeno oni.

»Pa ne ostanem dolgo!« reče zopet slikar, ki se ga je bilo pri zadnjih besedah nadlajtnantovih polastilo nekaj kakor sramovanje, da je tukaj doma.

»Saj res ni, da bi človek ostal dolgo!« pritrди oni, »kajne Berg, midva tudi odideva zopet v mesto, — kamor hočeš?«

»Morda!« reče hladno ogovorjeni ter položi svoj mokri robec na klop in obleče zopet suknjo.

»Mladih rac pač ne bom več iskal s teboj, — rajši ležim doma in štejem pajke in muhe po stropu!«

»Haha! Enkrat sva šla, pa imaš že dovolj! Glejte, gospod,« se obrne nadlajtnant k slikarju, »to Vam je lovec, ta moj prijatelj! Nekaj ur sva hodila po Zalokah, in uničen je. In kaj hočete drugega tu početi, nego stikati po močvirju za divjačino, ko nimate niti najmanjše zabave v tej puščavi?« Slikar je bil malo prej tožil sam o dolgem času, a sedaj ga je vendar jezilo, da ta tujec govori tako zaničevalno o rojstnem njegovem kraju.

Hotel je ziniti nekaj o prirodni krasoti kraja — drugega posebnega mu ni bilo tako hitro v mislih, ker se mu je govornik jako navaden človek dozdeval, kar zavrne Berg:

»Meni tega mnenja ne smeš podtikati, prijatelj, — meni jako dopada tu!«

»Seveda, doma,« se smeje Werner, »pa ne na polju, v gozdu; prijatelj je ženin moje sestre in nas je prišel obiskat,« se obrne oni k slikarju.

»Častitam,« odgovori ta malomarno.

Pogovor se je zasukal — zakaj vodil ga je nadlajtnant — na mestno življenje in mestne zabave, in pritem je slikar zvedel, da je Werner sedaj le za kratek čas na dopustu pri očetu, in da je bodoči svak njegov porabil priliko ter tudi zapustil mesto, da obišče nevesto svojo. Bival je sicer v Lipskem ali pak v bližnjem

obmejnem češkem mestecu, kjer je imel večja posestva, in kjer je bil sedaj Werner v garniziji.

Vse to je zvedel v kratkem slikar in povrhu še, da je Wernerjeva rodbina nemška — saksonska, a da je njegov oča že zdavnaj na Kranjskem, kjer je imel pred malo leti še posestvo na Dolenjskem, pa ga je bil prodal, ko se mu je ponudila prilika kupiti Potok.

Nadlajtnant je bil silno zgovoren, tovariš njegov pa molčeč; pristavil je le tuintam kako besedo. Tudi Kosan je večidel poslušal, ker mu, kakor je dejal sam pri sebi, nobeden teh dveh gospodov ni bil posebno po volji.

Dan se je bil nagnil, ko opomni Berg, da bode treba domov.

Onadva se odpravita in tudi Kosan, ki pač ni vedel boljšega pričeti, se jima je pridružil. Ovinek do doma ni bil tako velik, ako bi ju tudi dalje spremil nego samo do grajske meje.

Slikar je imel stoprv sedaj priliko ogledati si svoja znanca, ko so stopali drug poleg drugega po širokem kolovozu. Bili sta to dve krepki veliki postavi, obe lepo rasteni. Nadlajtnant jako gibčen in živ, oni pa zmeren in premišljen; pa dvoma ni bilo: Berg je nadvladal. Obraz Wernerjev ni kazal nobene posebne lastnosti, samo iz vodenih oči je sevala neka malomarnost; tovariševega lica pa si slikar ni mogel tolmačiti; imelo je nekaj odurnega okrog usten — bodisi ono cinično brezobzirnost, ki vidi le svoj ego-

istični smoter, — bodisi — slikar sam ni vedel kaj, a prvo je bilo tudi prva njegova misel. Berg je bil videti kakih deset let starejši od svojega tovariša, ki je bil morda tridesetleten.

Dospeli so kmalu do holma, kjer je dober streljaj nad njimi stal grad Potok.

»Obiščite nas vendar!« je dejal pri slovesu nadlajtnant.

Berg je stal na strani.

»Hvala Vam, a ne vem, bom li še dolgo tu, morda že odidem jutri,« reče slikar.

»Pa vendar, če še ostanete!« —

Berg pozdravi mirno mladega moža, in potem se razidejo.

Kosan je krenil na desno čez malo brdo, ki se je izgubljalo v nizkem borovem gozdiču, tja skozi je vodila steza v ovinku zopet nazaj v četrto ure oddaljeno vas.

Novo znanstvo ga ni posebno zanimalo. Starejši mu je bil dozdej takorekoč zastavica, in on ni imel posebnega ali sploh nobenega razloga reševati jo. Nadlajtnant pa je bil navaden človek, lahkomiseln, brez trdnih nazorov, individuum, ki živi, ker je v življenje posajen. Tako ju je naglo razsodil Kosan, ko je stopal čez goste korenine, ki so preprezale stezo.

»In pa ženin je oni!« se nasmehne sam pri sebi; »kakšna je pač nevesta, — ha!«

Ob stezi je rasel gost drenov grm, in lepa, ravna šibina v njem je zvalila slikarja, da jo

je odrezal. Režoč in gledajoč grče je postal za trenutek na bližnjem razpotju.

Lehki koraki pred njim od levice sem ga opozore, in ko pogleda tja, poneha z rezljanjem za trenutek, trd in nem kakor okamenel, z nožem v desnici in z drenovo palico v levici!

»Signora — —!« je vzkliknil v prvem trenutku, — a več ni mogel izpregovoriti. Pred njim pa je stala njegova znanka iz vile Borghese.

Ugledala ga ni bila prej, stoprv glas njegov jo je opozoril, da se je ozrla kvišku; zakaj steza je bila preprežena s koreninami, in treba je bilo paziti, kam stopi noga.

Deklica je obledela malo, a takoj ji je kri zalila obraz.

Pozdravila je nalahko in molče ter hotela mimo slikarja.

Sedaj šele se je ta zdramil.

»Kakov slučaj!« je dejal; in potem se ga je polastil vesel smehljaj. »Kdo bi bil mislil, gospica, — da se tukaj srečava?«

In tudi ona se je nasmejala.

»Zares — čudno! Pa kako prihajate Vi semkaj?«

»Doma sem tukaj!« je rekel hitro slikar, a skoro mu je bilo žal, zakaj spominjal se je, da je danes že enkrat enako odgovoril in da bi se bil tedaj kmalu opravičeval zaradi tega domovja.

Pa tega sedaj ni bilo treba!

»A, to je lepo!« je dejala deklica, »tudi jaz sem tukaj doma.«

Slikar se je domislil, da bi bilo sedaj vendar umestno predstaviti se, in storil je to nakratko.

»Mi stanujemo tu gori v gradu, na Potoku,« reče potem ona.

Obrnila sta se pritem oba po stezi navzgor, in slikar je spremljal deklico, kakor bi se to samo ob sebi umelo.

»Seznanil sem se danes z dvema gospo-
doma iz grada,« je omenil Kosan, — »nadlajtnant
Werner — «

»Ta je moj brat!« reče ona hlastno, »dolgčas mu je tu, in on vedno sili nazaj v mesto. Meni ni dolgčas, ako le morem vun v gozd, na polje; — ali ni lepo tukaj pri nas?«

»Da, lepo je!« odgovori on mehanično.

»Lansko leto smo bili na Laškem, — letos pa smo ostali doma, in meni vendar ni žal, da nismo šli nikamor. Ali ste Vi že dolgo v tem kraju?«

»Nekoliko dni,« pravi slikar zamišljen.

»In blizu?«

»Tu doli v vasi!«

»Obiščite nas!« reče zopet ona; »očeta jako veseli, ako kdo pride k nam. Tu nimamo nobe-
nega znanca.«

Stala sta sedaj na istem mestu, kjer se je pred malo časom poslovil slikar od onih dveh gospodov.

Kosanu je nekaj težilo prsi, in tudi deklica ni bila tako vesela ko početkom.

»Če mi bode le mogoče, Vas bom obiskal; pa sedaj sam ne vem, kako bode z mojim odhodom od doma.«

Slikar je dejal to, da je vobče kaj rekel. Sedaj mu še v mislih ni bilo odpotovati — niti jutri, niti pozneje.

Njej pa se je nekako mudilo. Podala je spremljevalcu roko in s kratkim »Na svidenje pri nas!« je odšla proti gradu.

Slikar se je vrnil po prejšnji poti. Kako drugače mu je bilo sedaj pri srcu nego četrt ure prej, ko je bil šel ravno tod. Smejal se je bil prej sam pri sebi puhlosti nadlajtnantovi, — »in pa ženin je oni drugi!« je dejal tedaj porogljivo. En trenutek samo, in potem si je bil začel rezati drenovo šibino.

Sedaj pa je šel hitro, razburjen po stezi skozi gozdič; ni se smejal niti žvižgal predse; v tla je zrl, in čudno, — one porogljive besede so ga spremljale; bile so mu v možganih in na jeziku.

»Ženin, ženin!« je mrmral predse; »in nevesta? Morda je še katera druga v gradu? Da bi bila ta? — Ne, ne, ne! Ni mogoče! Bedak, zakaj nisi vprašal?«

In vendar se je spominjal, da je hotel vprašati, a da se mu je ustavljal jezik, da ni hotelo čez ustna to vprašanje. Ko je tako prihitel

na razpotje, kjer sta se bila prej srečala z deklenco, je krenil na stran, odkoder je bila prišla ona. Steza je vodila daleč po gozdu in se je naposled izgubila.

Slikar je taval tam po gošči in se je vrnil stoprv o trdem mraku. Bil je zopet dobre volje in pri večerji je izpraševal sestri svoji o grajskih ljudeh.

»Saj si ž njimi pil danes pri Petru!« reče mlajša.

»Tam sta bila le dva!« odgovori on; »pa koliko jih je vendar na Potoku?«

»I, le čakaj — gospodar, potem sin njegov in hči in ena teta. Sedaj pa še enega tujca vidim časi.«

»In ta teta, — kakšna je ta teta? Ali je stara?«

»Kakor zemlja!« se nasmehne dekle.

Slikarju se ni ljubilo več povpraševati.

Malo pozneje je zopet v svoji omari premetaval obleko in perilo ter gledal, v kakem stanu je vse, kakor mladenič, ki hoče prvokrat na ples.

Ko je ležal potem v postelji, je poizkušal dolgo brezuspešno, da bi zaspal, in še skoro tja v prve sanje so mu zvenele sestrine besede: »Stara kakor zemlja!«

IV.

Alles das Neigen
Von Herz zu Herzen,
Acht, wie so eigen!
Nemška narodna.

Drugega popoldne je sedel Kosan že v prostorni grajski sobani in se zabaval z dokaj obilo družbo v živahnem razgovoru.

Ko se je bil zjutraj prebudil, je bil sklep njegov gotov, da mora odriniti od doma; del je tudi večino svojih stvari v red ter vprašal sestro, kje bi se dobil voznik, da ga potegne v najkrajšem času do mesta. Proti poldnevu pa je sklenil, da še ne odide danes ali jutri; — čemu tudi, ko nima gotovih opravil zunaj na tujem.

Po opoldanskem obedu je stal pa zopet nekoliko časa na vežnem pragu ter zrl gori proti Potoku in doli po vaški ulici. A kmalu se je vrnil v svojo sobico, se opravil v najboljšo obleko, katero je prinesel s seboj, in pol ure pozneje je sedel v gradu v veliki prostorni sobani poleg starega grajskega gospodarja Wernerja.

Sprejel ga je bil isti gostoljubno, skoro presrčno, in tudi nadlajtnant se je oveselil jako slikarjevega prihoda; Berg pa se je vedel tako kakor prejšnjega dne. Teta, svakinja gospodarjeva, je bila res stara skoro »kakor zemlja,« a vendar živa, gibčna in vesela. Govorila je največ od vseh navzočnih.

»Vi ste tu doma!« je dejala slikarju; »to sem že zvedela pred nekaj dnevi; včeraj pa mi je Olga pripovedovala, da Vas je srečala, to se pravi, jaz sem uganila, da ste morda Vi bili; dejala je, da ste jo spremili iz gozda do tu doli pod grad; pa kje je vendar Olga?«

»Na vrtu je,« reče hladno Berg.

Kosan se je bil malo zardel pri opomnji stare tete o včerajšnjem srečanju z Olgo. A pri poslednjih njenih besedah se je prepričal, da teta ne ve ničesar o prvem srečanju njegovem z Olgo. In to spoznanje mu je gnalo skoro zopet kri v obraz. Pa premagal se je.

»Res je!« reče naglo, »srečala sva se včeraj z gospodično, in jaz sem bil tako iznenadejan kakor ona; zakaj, kdo bi bil mislil srečati tu doli v gošči drugega človeka nego kmetskega!«

»Da, da, tako osamljeni smo tukaj,« omeni gospodar, »da se sovrstnikov skoro strašimo, ako jih nenadoma ugledamo! Ha, ha, res je tako!«

»Pa Vi vendar ne bivate vedno tu?« vpraša slikar površno.

»Časih potujemo v poletnem času,« odgovori graščak; »letos smo ostali doma; prijetna družba na deželi je tudi več nego nemirno vozarjenje po svetu.« — Obrnil se je pri teh besedah proti Bergu.

Kosan, ki si je bil zunaj med svetom pridobil že dobršen kos one lastnosti, ki daje človeku hitro spoznati v govoru drugega videz

in resnico, je čutil nehote, da za zadnjimi besedami gospodarjevimi tiči nekaj pikrega, njemu vendar neumljivega.

Berg pa se je mirno priklonil, a preko usten mu je šinil kratek zasmeh.

»Gospod pl. Berg je ženin moje hčere Olge,« reče sedaj Werner, ki se je bil domislil, da onega v tej lastnosti še ni bil predstavil slikarju.

»O!« se smeje nadlajtnant, »gospod Kosan je že o vsem poučen; storili smo to že včeraj!«

»Da, da, res je,« reče Kosan ter se obrne k staremu gospodu; »častitam, častitam!«

Dejal je to vljudno kakor včeraj; samo ne tako mirno, nego skoro hlastno in gorko.

Hotel je še nekaj pristaviti, kar vstopi Olga. Po prvih pozdravih je pripovedovala, da je bila na vrtu, a da vročina postaje neznosna. Lice ji je v istini gorelo. Sedla je na prazen stol poleg slikarja, in pogovor vse družbe se je vil potem okolo raznih nepomenljivih predmetov.

Kosan se je hotel kmalu posloviti, a stari gospod ga je pridržal, vabeč ga, naj ostane do večera; saj na deželi ni tako kakor v mestih. — In slikar je ostal.

Berg in nadlajtnant sta odšla; prvi je hotel pisati domov, drugi je govoril o nujnih opravilih, in tudi gospodar se je obrnil naposled h Kosanu, rekoč: »Ogledite si malo grad in vrtove! Pa kaj pravim, Vam je bilo vse že prej znano nego meni. Vendar bode sedaj zunaj prijetneje nego

tu; solnce se je nagnilo. Olga in teta Mara Vam radi pokažeta naše kraljevstvo!» dostavi smeje se.

Vsem je bilo prav tako, in šli so na vrt; Werner je hotel priti pozneje za njimi.

Po kratkem izprehodu so ostali v lopi, naslonjeni konec vrta ob stari zid. Teta je odšla za nekoliko časa po poslih, in tako sta ostala Olga in Kosan sama. Ona je zrla na pletenje v rokah, in on je bil za trenutek v zadregi, o čem bi pričel govoriti. Menili so se bili o prejšnjem gospodarju potoškem, in teta Mara je pravila o dolenskem gradu, ki je bil prej lastnina Wernerjeva.

»Vi pač ne ostanete dolgo več v tem kraju,« je povzel slikar po kratkem molku; »in potem Bog zna, kdaj se bodete zopet vrnili. Tako daleč pojdete, na Saksonsko, kakor sem čul!«

Ona se je malo zardela; o tem predmetu dozdej še nista govorila.

»Ah kaj!« reče potem živo ter upre svoje temno oko v mladega moža; »sedaj še ne mislim mnogo o tem. To je še daleč! Oča in — in — gospod Berg pravita: prihodnjo pomlad ali jesen; — in jaz — jaz pa v istini nisem mnogo mislila o tem.«

Slikarju se nekaj posvetilo v možganih. Naravna, skoro naivna odkritosrčnost dekličina in oni pikri odmev v graščakovih besedah, na katerega je bil prej pozoren postal, sta mu podala v trenutju ves položaj. Skoro bi bil eno

neumno zinil. Hotel je namreč reči: »In Vi ne ljubite svojega ženina?« Pa zadušil je ta vzklík še o pravem času ter dejal:

»Gospod Berg je pač že dolgo časa znanec v Vaši hiši?«

»Brat moj ga je seznanil z očetom našim! To še ni tako dolgo.« Molčala sta eden trenutek.

»Ali se bode Vi vrnili na Laško?« vpraša potem naglo ona.

»Da, vrnil se bom!«

»In kaj slikate sedaj?«

»Dela posebnega sedaj nimam; vrnil se bom morda v Rim, in tam daje prilika delo.«

»Jaz tudi še vedno risam, kadar imam kaj časa; očetu sem naš grad narisala.«

»To mi bodete vendar pokazali?«

»Ne vem!« reče ona ter povesi oči na pletenje; »morda Vam zopet —«

»Ne bode kaj po volji? Mislite?« se smeje Kosan; »odpustite, gospica, ali sem Vas tedaj žalil?« nadaljuje resno.

»Ne, ne!« reče ona; potem se ozre po vrtni stezi proti gradu. »Pa kam je šla teta, da je ni nazaj? Opraviti ima res mnogo. Ali Vaši starši še žive?« vpraša zopet naglo slikarja.

»Mati, — očeta nimam več!« Ljubo mu ni bilo, da se je pogovor zasukal; rajši bi bil govoril še o lanskem letu in o vili Borghese.

Vtem je prišel Berg na vrt.

»Tu je prijetneje sedeti, nego v poldanskem solncu doli po močvirnih travnikih hoditi, — li ne?« je vprašal dobre volje.

»Seveda!« deje Kosan; »miloval sem Vas včeraj skoro; pravijo pa, da lovske težave tem bolje služijo, čim silnejše so; jaz nisem lovec.«

»Jaz tudi ne pravi lovec!« se smeje Berg; »ako delo ni presilno, grem rad s puško na rami vun v gozd; in družbe je treba, družbe!«

Sedel je pri teh besedah poleg svoje neveste, ki je molče zrla v pletenje.

»Tukaj tudi ni pravega lova; pri nas v Nemcih je druga. Tam vsakdo čuva svojo divjačino, a tu je mnogo zanemarjenega, in kakor Albert pripoveduje, ima tu vsak kmet svojo puško v podstrešju skrito!«

»No, tako hudo pač ni,« deje Kosan.

»Pojdite vendar,« se oglasi Olga, »moj brat vso svojo lovsko nezgodo pripisuje vplivu lovskih tatov, ne da bi se samega dolžil! Ako ničesar ne ustrelj, pa pripoveduje, da so tatje pred njim vse iztrebili!«

»Tu je morda nekoliko resnice; škoda, da ga ni tu, da bi se opravičeval,« se smeje Berg; »naj že bode lov tak ali enak, to morate vendar priznavati, da imamo pri nas te razmere bolj urejene. In tudi ljudstvo! Kakov razloček med našim kmetom in tukajšnjim!«

»Kakšen razloček menite?« vpraša pozorno slikar.

»Glede duševnih zmožnosti in glede olike nemški kmet preseza vendar silno tukajšnjega slovenskega!«

»Nikakor ne, gospod pl. Berg!« oporeka resno Kosan.

»Vi se šalite! Pomislite vendar, pri nas imamo mnogo kmetov, ki so se naučili pisati in brati. A tukaj ljudstvo, ko bi tudi umelo to, nima knjig, da bi porabilo to skromno vednost. Tako so mi pripovedovali.«

»Žal, da je nekoliko resnice v tem. Kar je še najti v tem oziru, so nam pustili Francozje; — a kar se tiče zmožnosti našega ljudstva — jaz dvojim, da imate gori na Saksonskem primeroma toliko ljudi, ki bi se bili naučili v tako kratkem času francoskega jezika nego tu pri nas. In Francoz je vendar tudi vam gospodoval.«

»Jaz umem, da se potezate za to ljudstvo,« reče skoro porogljivo Berg; »Vi ste tudi iz njega — a kdo Vas je izobrazil nego nemška vednost?«

»Res je to, toda le deloma, učil sem se tudi od drugih; toda ko bi se bil tudi samo od Nemcev, — to vendar Nemcu ne daje pravice, da postane moj gospodar, ali da je meni zabranjeno, biti njegov sovrstnik! Je li učenec vedno nižji od učitelja?«

Berg je mignil z ramami.

»Jaz tudi mislim, da ni lahko najti boljšega in razumnejšega kmeta, nego je naš!« se oglasi Olga, ki je dozdej pazno poslušala. »Govori,

občuje se lahko ž njimi, in kako dovtipni so ti ljudje in prijazni, odkriti!»

Kosan je veselo uprl pogled v njo; Berg je to zapazil.

»Jaz se nadejam,« je dejal obrnivši se k svoji nevesti, »da Vam bodo naši še bolj uga- jali; živela bodeva vendar večinoma na deželi.«

Kosan je s paličico brskal po pesku, in tudi Olga ni takoj odgovorila, a pritem je prišel grajski gospodar k njim v lopo.

»Ah,« je klical že pri vhodu stoječ, »krasno misel imam, ako jo bode naš mladi znanec ures- ničiti hotel!«

Vsi so uprli pozorne poglede vanj.

»Kaj pravite, gospod Kosan, in ti, Olga? O Vaši naklonjenosti ne dvojim, gospod Berg! Vi nam hočete odpeljati hčerko, a sedaj je prilika, da vsaj nekaj nje obdržimo tukaj — ako je namreč gospodi po volji?« — Stari gospod je govoril to z dobrovoljnim smehom.

»Kaj mislite, oča?« vpraša Olga radovedno.

»Kaj drugega, nego prositi gospoda Kosana, da tebe naslika. Ne mudi se Vam nikamor sedaj v vročem poletnem času, in če blagovolite.«

»Izvrstno!« vzklikne Olga, »jutri že lahko pričnemo.«

»Vi me predobro sodite, gospod Werner,« reče slikar, »izpovedati moram, da sem še malo enakega delal! Ako Vam je pa po volji, — iz srca rad se lotim te poizkušnje!«

Sam pri sebi pak si je v prvem trenutku mislil, da bode starega gospoda objel za to ponudbo. — Berg je smehljaje pritrdil. »Tako hitro vendar ne bode mogoče pričeti,« je dejal potem, »zakaj gospod Kosan potrebne priprave gotovo nima doma, ker je prišel samo za nekoliko dni.«

»To se hitro preskrbi!« je zavrnil ta, in potem so določili, da bode grajski hlapec, ki ima iti drugega dne v mesto, prinesel vse s seboj, česar bode slikar naročil.

Pozno je bilo, in mesec je svetil jasno na peščeno, med kolesnicami malo zarastlo pot, ko se je po njej vračal slikar iz grada. Hladno je bilo, zakaj sever je drobil na nebu lahke meglice, in trnjevo grmičevje, ki je stalo tuintam na bregu nad potom, se je zibalo in gugalo nalahko v sapi. V stari tepki nad vaškim pašnikom je žvižgal čuk, pod kolovozom v deteljišču pa je zapel časih prepeljak.

Kosan ni čutil, da je hladno. Snel je klobuk z glave ter korakal hitro navzdol po potu.

O današnjih dogodkih ni premišljeval, niti o tem, bi li odpotoval, ali ne, niti o Bergu — ženinu; edino to mu je brodilo po mislih, da bo slikal njo, Olgo! In v grad pojde sleherni dan in sleherni dan jo bo videl. In kaj potem? Kaj potem? Tega ni vprašal, niti samega sebe, niti kar tako tjavendan. — Kaj mu je bilo mari do tega!

Tam na nasprotnem griču onkraj Rodice so ukali fantje. Kosan je postal malo na ovinku nad domačo hišo in poslušal; zaukal bi bil skoro tudi on!

V.

Molče ozre se ona name,
Molče ozrem se jaz na njo;
Oko z očesom tu se vjame
In z usti usta se vjemo.

Boris Miran.

Odslej je hodil Kosan dan za dnevom na Potok; mnogokrat že zjutraj, navadno pa popoldne; vračal pa se je vselej stoprv pozno zvečer.

»Ali boš še dolgo imel opraviti tam gori?« ga je vprašala čez kakih deset dni mati, ko je korakal ravno čez prag, da se napoti v grad.

Ozrl se je naglo v njo, zakaj v besedah njenih je čutil nekaj, kar mu ni bilo prav po volji.

»Ne vem!« je dejal potem malo osorno ter odšel.

Odslej pa ga mati tudi ni več o njegovih grajskih opravkih povpraševala.

Gori na Potoku mu je mineval dan za dnevom, da sam ni znal kdaj; težko in počasi se je vračal zvečer domov in štel ure do trenutka, ko bode drugega dne zopet prestopil grajsko mejo; in če se je to imelo zgoditi šele popoldne, je hodil potem prej zjutraj po bližnjih gozdih in goricah, ali pa je sedel doma zaprt v svoji gorenji sobi in slikal tamkaj malo podobo.

V zadnjem času je bilo manj družbe v gradu; Berg in nadlajtnant sta bila odšla za nekoliko dni v mesto, in ostali so hodili po svojih opravkih; teta Mara je ukazovala in gospodinjala po hiši, grajski gospodar je pogledoval po polju in pri tlačanih, in Olga je v prostih popoldanskih urah, ko je prihajal slikar, imela dovolj časa in prilike ostajati v prostorni, svetli sobi, ki jo je bil Kosan začasno uredil za svoj atelier.

Delo mu je šlo naglo od rok, čeravno sam konca ni želel. Med njegovim delom sta govorila z deklico navadno malo, le tedaj, kadar je prišla teta k njima, je postal razgovor bolj živahen. Ko je polehla zunaj vročina, sta odšla onadva ali pa vsi trije vun na vrt ali na kratek izprehod v okolico.

Takega večera je bilo, ko sta stala Olga in Kosan po malem izprehodu na strmem robu gori nad gradom, raz katerega se je odpiral lep razgled po rodiški dolini. Debela, košata bukev je branila zadnjim solnčnim žarkom v zatišje podse.

»Ah, kako lepo bi bilo, gospod Kosan, ko bi se mogla jaz kar tako na perutih prepeljati tja čez dolino!« je vzkliknila deklica po svojem otročjem načinu. »Glejte, kako zeleno je vse pod nama kakor morje in vse tako tiho in mirno!«

»Varujte se,« je dejal on ter jo prijel za roko. »Vi stojite preblizu prepada, zdrsnilo bi se Vam lahko!«

Izpreletelo ga je nekaj zaporedoma kakor mraz in vročina, ko je tiščal nalahko njeno ročico.

»O, ne bojite se!« deje ona, ne da bi ga pogledala ali za korak odstopila od strmega prepada. Roko svojo pa mu je nehote pustila ter si z drugo obsenčila oči, zakaj rdeč žarek zahajajočega solnca je bil prodril bukove veje ter obsijal njen obraz.

Slikar pa se še ozrl ni v dolino, le v deklico je imel uprte svoje oči.

»Ali ni tako tukaj, Olga, kakor tam pri vili Borghese?« je dejal. Sam si ni bil v svesti, da niti glede panorame, niti glede njenega položaja ni pravega sklepa v primeri. Isti dozdeval se mu je morda le za trenutek v možganih. O njunem srečanju v Lahih pa onega večera na vrtu nista govorila.

Deklica se je ozrla vanj ter se močno zardela; roko, katero je on sedaj skoro stiskal, mu je hotela nalahko izviti.

A v istem trenutku jo je tiščal oklenjeno z obema rokama na svoje prsi, in ona mu je položila roke okolo vratu. Poljubila sta se — ne tako, kakor pri svojem prvem srečanju, ne, to je bilo sedaj čisto drugače.

Pa tudi sedaj se mu je ona izvila; dvignila je svoje velike oči, bile so rjave, temnorjave — k njemu, in iz njih je sijala slikarju ljubezen, nedolžna, zaupljiva ljubezen.

»Ali me ljubiš, Olga?»

»Da, — in ti mene?»

»Čez vse!»

In poljubila sta se zopet.

»Domov morava,« je dejala potem ona.

Napotila sta se navzdol ter za roke stiskajoč se šla v dolino proti gradu.

Tam doli, preden se je steza stekala vun na plano med njive, so stala še košata drevesa kraj gozda.

Tu je objel še enkrat deklico.

»Kaj pa — Berg, gospod pl. Berg?» je vprašal poluglasno, hlastno.

»Ah, kaj!« deje ona, »to ni vse nič, to je le tako govorjenje; jaz ga ne ljubim.«

»In mene ljubiš že dolgo?» vpraša on.

»Da, da, dolgo!« zašepeta ona.

»Od — tedaj?»

»Da, — od tedaj!«

In poljubovala sta se vnovič.

»In — doma?» vpraša zopet on.

»Ni še treba, da bi vedeli!«

»Dobro!«

Stopila sta vun na plano in med njivami stopala hitreje proti gradu nego sicer. Molčala sta tudi — zakaj danes sta vedela dovolj — ena misel, en čut jima je polnil duši.

Pred gradom se je poslovil slikar.

»Ali že hočete oditi?» je dejala ona; za bližnjim plotom je prilival vrtnar svojim cveticam.

»Oprostite, — mnogo opravil, — pisanje me čaka. Zaostal sem s pismi!«

»Torej jutri, gospod Kosan!«

»Da, jutri.«

Podala sta si roke kakor drugekrati pri slovesu, le stisnila sta si jih danes mehko — pa vendar tako gorko!

»Lahko noč!« je šepnila ona.

»Lahko noč!« je prikimal on.

Sto korakov pod gradom je srečal grajski voz, ki so ga konji težko vlekli navkreber.

»Ali greste že domov?« je klical nadlajtnant Werner iz voza.

»Da, opravila — —«

»Torej jutri na svidenje!«

Berg je kakor po navadi hladno pozdravil.

VI.

Klepale bodo klep na klep! —

Levstik.

»No, mati Kosanova, dobro jutro!« je dejal nekaj dni pozneje Peter Polenček, prišedši zarana po ulicah iz vasi in ugledavši starko pred hlevom. Peter Polenček je bil nekakov vaški norec, pa, kakor so dejali ljudje, bolj zloben nego neumen. Mati Kosanka mu prikima ter hoče, ne meneč se za trapa, v hlev.

»Hohoho, mati Kosanka,« se grohoče oni, »kaj ste povohali danes, da se Vam tako mudi, kos kruha mi dajte, pa malo mleka kislega;

Vam bom pa nekaj povedal, na ušesa seveda, če niste podplatov našili nanje; na očeh imate pač štibale — pravijo ljudje!»

»Spravi se mi, cigan gorjanski,« vpije sedaj starka ter se obrne na pragu, »pijan si menda zopet v koprivah ležal, da si tako srborit!«

»Hoho, koprive, kaj koprive! Kaj pijan, nič pijan! Mleka mi dajte pa kruha, — pa se mi bo dobro godilo kakor vrabcu v prosu. Če pa ne daste danes, boste pa drugikrat, mati Kosanka! Povedal Vam bom pa vendar zdajle, zakaj pravijo, da ste si štibale na oči nateknili. Vidite, — Izpodrečeva Urša je tako dejala snoči, jaz sem pa tam za kašto ležal — spal pa nisem, ne, — ni treba misliti, da se mi je sanjalo!«

»Kaj je dejala?« reče sedaj Kosanka ter postavi nogo, s katero je bila že v hlev stopila, zopet nazaj na prag.

»Hoho, da imate štibale, prave štibale na očeh!«

»Hodi, hodi, norec neumni, če ne ti dam po tvojih škrbinah, dlaka ti prismojena!« rekši pobere grablje, ležeče na tleh tik hleva.

»Čakajte malo, mati Kosanka,« vpije Polenček ter odskoči na drugo stran ulic. »Veste, zakaj je tako dejala Izpodrečeva Urša? Rekla je, da Vi svojega Franceta ne vidite, tistega, ki svojih dolgih kodrov ne striže! Široko je obznil ta Vaš France, je dejala, pa požreti ne

more. Jaz to le tako pripovedujem, kakor je ona Urša pravila, če Vam pa ni prav, si pa vozal v ruto naredite!»

»Kaj je s Francetom?» vpije sedaj starka vsa razjarjena.

»Zinil je, obzinil je na široko za tisto lutrsko gospodo v gradu ali za tisto punico lutrsko, pa je požreti ne more! Hudič ga pa bo, pravim Vam, hudič ga pa bo požrl. Bršlinovega zelenja mu dajte pod postelj, da ga rogatec kosmati ne vzame, konjsko smrt mu pa pod zglavje vteknite, da bo drugih misli!»

»Komu? Kaj? Kaj kričiš tu?» se oglasi nekdo pred hišo in France stopi na ulico proti Polenčku.

»Oj, oj, joj, — nič, nič!» vzklikne ta ter, ko bi trenil, skoči skozi maklenovo grmovje na breg nad ulicami in izgine za robom.

»Kaj pa je hotel ta norec?» reče France dobrovoljno ter koraka čez dvorišče proti materi.

Ta je stala malo bleda in s stisnjenimi ustni pred hlevom.

»Slišal si ga lahko, če si nisi ušes mašil!» reče jezno ter se obrne k sinu; »to ti pa povem, bodi, kar hočeš, stori, kar hočeš, tega pa ne morem, da bi ljudje za menoj kazali! In tudi doma te ni treba, če misliš samo gori pri tistih grajskih zijala prodajati — pri tistih, ki še naše vere niso, — da bi jaz še enkrat odgovor dajala! Bojim se jih pa tudi ne, in če hočeš, povem

jim vse to na vsa usta, saj jaz ne dajem desetine tja gori! In da boš vedel — rajša bi ti bila na vrat stopila takrat, ko si se rodil, kakor pa doživela, da bi mi ti luteranko v hišo vodil, in če bi bila — zlata!»

Rekši je pobrala grablje, se zaobrnila urno ter stopila v hlev.

»I, kaj pa je vendar?« je dejal slikar poluglasno za njo; pa ganil se ni z mesta. Zrl je nekoliko predse k tlom, a potem se obrnil ter odšel vun iz vasi v gozd.

Ko ga tudi opoldne ni bilo domov k obedu, ni vprašal nihče domačih po njem, in molče so se razšli vsi po svojih opravkih.

France je bil v jutru burno odšel od doma; vrelo in šumelo mu je po glavi, in daleč tam v zakotju širnega grajskega gozda se je vrgel na rosni, mokri mah ter izkušal mirneje premišljevati o jutranjem prizoru.

Priznati si je moral, da so mu današnje materine besede prišle kakor strela z neba; zakaj doslej v svoji mladi ljubezni ni enkrat ni mislil: kaj bodo dejali mati? Kako tudi, ko se še z ljubicco svojo razgovarjal ni o tem, kaj bode ž njima! Shajala sta se v gradu sleherni dan; govorila sta, ako so bili drugi navzočni tako ko dobra znanca, in če se jima je ponudila redka prilika biti za trenutek samima, je bil gorak poljub vse, kar sta si želela in kar sta si delila. Kvečjemu, da je

mogel slikar šepniti tolikokrat ponavljano, staro in vendar njima vedno novo vprašanje:

»Ali me ljubiš?«

»Da, da, nad vse!« je zavrnila ona z zardelim licem in sladkim smehljajem.

Na izprehod od onega dne nista šla več sama. Olga je imela vedno izgovor.

In na to jasno nebo se je privlekel danes prvi črni oblak.

Glede »lutrskih ljudi« Kosan ni stal na enem stališču z materjo; mari mu ni bilo do tega, da je ljubica njegova — luteranka. A mater svojo je tudi ljubil, in bolelo ga je spoznavšega, da je njej današnja vest vsekala globoko rano. Pa potolažil se je kmalu: kadar se mati umiri, bode govoril ž njo jasno o tej zadevi in — je li treba, da ostane Olga — luteranka?

A druga skrb mu je legla sedaj na prsi. Mati je zvedela danes po onem norcu to novost; gotovo je, da klepečejo o njem po vsej okolici, — kaj bode, ako pozvedo to v gradu? In pozvedeli bodo gotovo! Stari Werner, nadlajtnant in Berg — vsi so se mu trli zaporedoma po glavi. Drug, starejši od njega, bi ne bil mnogo ugibal o tem, — a Kosan je bil mlad. Lehkomiselnost mladostna mu je pobila naglo skrbi o materinem oporekanju, a tu ni mogla pomagati. Mlad lehkomišljen človek je kakor papirni čolnič v potoku; mirna voda in mali valčki, časi tudi večje valovje ga nosi ali podi s seboj, ple-

šočega in vrtečega se na površju, ko ga pa pridrvi do jezua, ga vrže nalahko čezenj — a onokraj pod jezom ga potopi vrtinec.

In slikarju se je dozdevalo, da se že bliža jezua in vrtincu. — Pa še več drugih mislih se mu je vsililo zaporedoma; ena prvih je bila: kaj, ko bi danes ne šel v grad? Morda tamkaj že vse vedo? Bilo mu je pritem, kakor bi mu kdo stiskal goltanec. Ne, to bi ne bilo moški, je dejal sam pri sebi; in kaj bi rekla, kaj bi mislila — ona? Potem pa se je naenkrat vprašal: Ali pa bode kdaj moja — žena? Zakril si je obraz z rokami ter težko sopel; naposled skoči kvišku, kakor da bi se hotel otresti in ubraniti vsega tega, kar mu je sililo zaporedoma v glavo, ter reče polglasno: »Naj pride, kar hoče; česa se mi je pač bati?«

Solnce se je skoro že nagnilo, ko je prišel slikar po stranski poti iz doline na kolovoz, ki je vodil do grada; hodil danes ni tako naglo ko navadno.

Na ovinku, izza katerega se mu je v trenutku pokazal od daleč beli grajski zid, je stopil mlad deček pred njega ter mu pomolil pismo. Kosan je osupel postal; spoznal je fanta, bil je vrtnarjev pomagač iz grada.

»Kaj je?« vpraša dečka.

»Čakam Vas že dolgo; teta grajska so mi dali to za Vas in naročili, da Vas počakam tu, prej nego pridete v grad.«

»Teta — za mene?«

»Da, za Vas!«

Kosan je stal, ne da bi se ganil, ter ogle-
doval pismo. Fant pak je stekel proti gradu.

Dozdaj slikar še ni bil dobil pisemca od
svoje ljube, a pisavo njeno je poznal ter tu pri
prvem pogledu videl, da pisma ni pisala teta
Mara, nego Olga.

Nekov sladak, srečen čut ga je prešinil, a ob-
enem silen nemir: »Zakaj mi piše, in zakaj tako
skrivnostno in po — teti? Za Boga — vse vedo,
vse vedo!«

Tako poluglasno govoreč se je vrnil po
stezi, po kateri je bil prišel, ter nekaj streljajev
daleč krenil s pota v stran v goščo; tu pa je
s strahom in skoro s tresočo roko razganil pismo.
Bral je naslednje:

»Dragi! Prvo pismo je to, ki ga prejmeš od
mene, in drugi hočejo, da bodi tudi zadnje; jaz
pa se moram ukloniti. Povedala in razložila ti
bom vse — saj videti te moram, moram te videti
še enkrat, in vem, da boš prišel. Pa danes, po-
dnevi ne hodi v grad; jaz sem se grozno zmo-
tila, mislila sem, da se bode obrnilo vse k sreči
zate in zame, pa kako grozno se je vse preo-
brnilo v zlo. Snoči kmalu po tvojem odhodu
so me poklicali oča v svojo sobo, in tu mi pove
brat, ki je bil navzočen, da se ima moja poroka
z Bergom v enem mesecu izvršiti. Oča so mol-
čali ter v tla zrli. Bilo mi je, kakor bi sanjala,

a vedela sem, da moram govoriti in povedati vse. In povedala sem, da tebe ljubim, da sem le — tvoja! Pa kar je sledilo mojim besedam, to je strašno! Brat je kričal in divjal po sobi ter mi žugal in očital, da sem nesramnica in da hočem ugonobiti celo rodovino, očeta in njega. In tebi se je zagrozil, oh — jaz nisem znala, kje sem in kaj se godi. Po dolgem pak sem izprevidela, da me prodajajo, prav prodajajo. Zvedela sem, da je Berg upnik očetov in bratov in da ju lahko uniči; — odkupila pa sta se z menoj! Vprašala sem očeta, je li to res, a odgovora ni bilo; oča so sloneli z zakritim obrazom pri mizi. Vedela sem dovolj. Prejokala sem to noč pri teti in danes sem povedala očetu, da mi je vse po volji, karkoli hote storiti z menoj. Odpusti mi, — tvoja sem bila in tvoja ostanem; v srcu te bom nosila — oh ljubček ti moj — odpusti mi! Povedala ti bom vse, da me ne boš sovražil, da me ne boš zaničeval! Pridi nocoj, saj veš, kdaj odido vsi k počitku, — pridi tedaj na vrt, tam od gozdne strani; izprosila sem si to od tete, da te še enkrat vidim; in vedi, tvoja sem, edino tvoja!

Olga.«

Slikar je strmel v te vrste, ki so mu plesale pred očmi, ter jih bral dvakrat, trikrat. Skoro nevedoč je šel počasi nazaj na stezo in potem proti domu; pred hišo mu pove pastir, da je grajski hlapec nekaj zanj prinesel in da je položil to v zgornjo sobo.

France je našel tam zavitek in zraven list s naslednjimi vrstami:

»Častiti gospod! Umeli bodete, da Vam le tem potem morem izročati honorar Vašemu trudu za naročeno sliko. Werner.«

Slikar je prijel zavitek ter ga vrgel v kot, da se je obojni papir pretrgal, ter so zažvenketali cekini po tleh.

»Bergov denar!« je siknil zamišljeno med zobmi.

Vrgel se je na posteljo ter potisnil roke pod glavo; tako ležeč je strmel v leseni strop ter mislil samo eno: kdaj bode noč, trda noč?

VII.

V gradu so se odpravljali k počitku. Pri večerji so bili navzočni samo stari gospod, pl. Berg in nadlajtnant, in vsi trije so bili jako redkobe-sedni; tete Mare in Olge ni bilo. Gospodar je vstal kmalu ter želel onima lahko noč; odšel je v svojo spalnico.

Po odhodu njegovem sta molčala ostala dva nekoliko časa. Berg je pušil iz svoje pipe, Werner pak je vrtil kozarec v roki.

»Kakor sodim, ne bilo bi nocoj umestno, tako hitro spat hoditi!« izpregovori Berg prvi čez nekoliko časa ter izpod napol zatisnjenih trepalnic opazuje svojega prihodnjega svaka.

»Zakaj? Ali igrava šah?«

»Seveda, — šah kraljici, če hočeš!« se nasmehe cinično oni.

»Kaj ugiblješ?« vpraša nadlajtnant pozorno.

»Da bode nocoj prilika, onega usiljenca zaznamenovati, da bode pomnil in vedel, kako se imajo sprejemati taki kmetski pritepenci,« reče Berg poluglasno med zobmi; divja, ljuta strast mu je sevala iz njegovih sivih oči.

»Kaj, kako?« vzklikne Werner ter stopi pred tovariša.

»Prav lahko!« pravi ta mirneje ter zapali vnovič svojo pipo; »videl sem danes vrtnarjevega fanta nosečega neko pismo; in onega pobalina tudi ni bilo v grad! Teti Mari, kakor veš, ne zaupam mnogo in Olga —? Vzemi vse in računi, izkušnje vsaj imaš dovolj v takih stvareh! Jaz sem uverjen, da se bo oni mazač klatil nocoj tu okolo grada, po vrtu ali koderkoli — daleč ne bo!«

»Prokleta!« sikne nadlajtnant.

Oni je molčal.

»Jaz mu bom dal eno med rebra!« vzklikne Werner.

»Ni treba!« ugovarja Berg, »jaz vem nekaj boljšega. Zaznamenovati ga hočeva. Vzemi le svoj bič s seboj.«

»Dobro, izvrstno!« meni oni.

»Sedaj pa storiva, kakor bi že ves teden ne bila spala. Luči v sobah ugasneva čez četrt ure, in potem pri stranskih vratih vun na stražo! Pa stoj, to tudi ne bode prav! Iz tvoje sobe, iz

zadnjega okna se vidi na vrt in zlasti na zadnji vhod; po prednjem ne bo nihče prišel. Tja na zadnjega bodeva pazila, in ako se kaj gane, potem doli! In še nekaj! Kaj, ko bi za vrata na mostovžu pri Olginem in tetinem stanovanju porinila zapah? Nihče ne more vun, in midva ujameva ptička samega, kar mi je ljubše!»

Rekoč se nasmehne zopet Berg.

»Najbolje bo tako!« pritrди oni.

Malo potem sta odšla v svoji sobi, in po gradu je bilo kmalu navidez vse v globokem spanju.

Vtem pa, ko sta ta dva moža kovala gori v gradu svoje naklepe, vtem so se bila odprla že potihoma zadnjestranska grajska vrata, in vun sta stopili dve ženski osebi.

Bili sta Olga in teta Mara.

Odšli sta tiho na vrt in tam v lopo na spodnji strani. Teta Mara se je tresla ko šiba na vodi in ostala pri vhodu v lopo skrbno na vse strani gledaje. Olga pa je sedla k mizi ter podprla glavo z obema rokama.

»Oh Olga,« šepne teta ter potegne svoj robec še bolj tesno okolo vratu, »kam si me speljala? Mene je groza, če pomislim —«

»Teta, obljubili ste mi, in česa se Vam je bati?«

Molčali sta potem obe.

Čez nekoliko časa reče zopet teta:

»Gori je še luč! Ona dva še nista odšla!«

Olga ni odgovorila.

Bila je temna noč in nebo oblačno; po senožeti pod vrtom so se glasili murni, in z drevja na vrtu je padel zdajzadaj piškav sad ter udaril z gluhim lopotom v travo.

Gori v grajskem oknu je ugasnila luč, in teti je bilo, kakor bi se ji odvalil težak kamen s prsi.

»Sedaj gresta spat!« reče poluglasno v lopo; pogum ji je bil pritem tako porastel, da je čez nekoliko časa šla proti vratom gledat, se li še pričakovani ne bliža. Pod stopinjo njeno je lahko zahrščal pesek, in to je opozorilo ona dva poslušavca gori v oknu.

Teta se je vrnila zopet proti lopi.

»Morda ga ne bo?« šepne zopet Olgi.

»Oh, pride, gotovo pride!« reče ta ter stopi vun pred lopo.

»Ali ne čuješ korakov tam na ovinku?« vpraša naglo čez nekoliko trenutkov ter prime teto za roko.

Obe sta pridržali sapo ter poslušali; in res so prihajali lahki, previdni koraki iz doline proti zakotju, kjer so bila vrtna vrata.

»Oh teta!« je zaihtelo dekle ter se oklenilo starke.

A v tem trenutku se začuje onkraj vrat poluglasen vzklik:

»Kakov tat lazi tu okolo?«

Takoj zatem je zažvižgalo nekaj po zraku. In temu je sledil težak udarec, kakor bi človek lopnil na tla.

Teta se je od strahu skoro zgrudila, Olga pa je z glasnim vzklikom planila proti vhodu. Tu pa jo je prijel nekdo krepko za ramo ter ji stisnil roko na usta.

»Molči, pravim!« je siknil isti.

Pa odrinila ga je z neznano silo, spoznavši brata svojega. Pritem je zadela ob nekaj na tleh ležečega.

»Tatove preganjava!« reče Berg ter stopi pred Olgo.

Vtem pa se je bila ona sklonila k tlom in spoznala slikarja; z boleznim krikom se je zgrudila nezavedna poleg njega.

»Hoho, Vi tudi tukaj!« se zagrohoče nadlajtnant, ugledavši teto Maro, ki je bila omahujoča prihitela bliže.

»Nocoj menda vse tatove zalezujel!« reče Berg s ciničnim zasmehom.

»Pojdite, da spravimo Olgo v sobo, in molčitel!« zapove osorno Werner in vzdigne nezavedno sestro kvišku ter jo nese v grad. Teta gre tiho jokaje za njim.

Ko se je vrnil nadlajtnant, je tipal Berg na tleh ležečega slikarja za žilo.

»Skoro bi ga bil preveč,« je dejal mrzlo; »nisem premislil, da je bič okovan; pa to malo puščanje mu ne bo škodilo. Položiva ga tu doli

v travo, rosa ga bo spet prebudila, in potem bo lahko premišljeval, kaj se pravi hoditi na takov rendez-vous. Za take fantiče je bič — pravo zdravilo.« Storila sta, kakor je svetoval Berg, ter zavlekla nezavednega Kosana pod vrtno ozidje v visoko, rosno travo; potem sta odšla v grad.

Čez kake pol ure se je prebudil slikar iz svoje oмотice. Dvignil se je počasi ter gledal in premišljeval, kje je in kaj se je bilo zgodilo ž njim. Trajalo je dolgo, da se je spominjal, kako je nekdo na en hip poleg njega bil siknil o tатовih in ga v istem trenutku udaril s tako silo čez glavo. Kdo bi bil to, tega si slikar ni vedel povedati, a le to se mu je še dozdevalo kakor v sanjah, da je bila Olga kriknila poleg njega, in da sta ga Berg in Werner vlekla v travo. In ko se tega domisli, mu je bilo tudi jasno, da sta ga ta dva pobila k tlom. Divji, strasten srd se ga polasti, ko skoči pri tej misli kvišku. A zavrtelo se mu je takoj v glavi in zgrudil bi se bil, da se ni prijel ob zid.

Čez nekoliko časa se splazi počasi gori do vrtnih vrat; a ta so bila zaprta, in vse mirno in tiho okolo. Tam pri vratih stopi na nekaj in ko se skloni, najde svoj klobuk.

Temna noč je bila, in kri, ki je tekla Kosanu iz rane na glavi čez čelo na oči, mu je jemala tudi vid. Odšel je počasi in omahujoč ter si je doli v bregu pod vasjo pri malem studencu

izpral svojo rano. In čim bolj mu je ginil sedaj prvi strastni srd ter je jel sam mirneje premišljovati in sklepati o vsem dogodku, tem hujša je postajala telesna bolečina, in ker je bil mnogo krvi izgubil, so ga obhajale tudi lahke omotice.

Bližalo se je že jutro in nebo se je nalahko jasnilo na vzhodu, ko je dospel France domov.

Drugega dne pa je ležal v hudi vročini. Ker ga opoldne ni bilo iz sobice, je prišla mati gledat ter ga našla v postelji.

»Ali si bolan?« vpraša ona.

»Bo kmalu bolje!«

V tem trenutku ugleda starka nekaj krvave obleke, ki je ležala kraj postelje. »Za božjo voljo, ali si se tepel?« vzklikne.

»Tiho bodite in nikari ne govorite o tem; udaril sem se malo. Mrzle vode mi prinesite!«

A mati je sedaj vedela, da je vse to z »luteranskimi« v zvezi, in prešinilo jo je pritem kakor neko tiho, skrivno veselje.

»To je zavoljo »luteranke!« je dejala pri sebi, ko je šla po stopnicah iskat vode. Zato je pa doli v veži molčala o tem, da je France ranjen.

»Ali ga ne bo doli?« je vprašala mlajša hči.

»Pravi, da je bolan in ne bo jedel!« reče mati.

Tudi drugega dne ga še ni bilo doli, a vročina mu je odlegla; ponehovala je telesna boleost, a želja po maščevanju mu je rastla od ure do ure. Gotov je hotel biti o tem, kdo ga je udaril, in plačati mu je hotel to, ali pa sam

poginiti. Tako strasten je postajal ta čut v njem, da se slikar Olge in svoje brezupne ljubezni skoro spominjal ni.

Tretjega dne je stopal počasi po stopnicah doli in srečal v veži mater; bila je sama.

»Kam pa hočeš? Slab si še; kar pred hišo sedi!« deje ona ter gleda skrbljivo za njim.

»V grad pojdem!« reče slikar kratko.

»Kaj boš tam? Žive duše ni gori; včeraj so se vsi odpeljali na Nemško; samo stari Jaka je v gradu.«

France postane en trenutek, kakor bi okamenel, a potem se obrne in gre zopet gori v sobico.

Tam je padel na stol ter podprl glavo z obema rokama: vedel ni, kaj bi mislil, kaj bi počel; strast njegova je bila tako silovita, on sam pa tako slab, tako onemogel.

Seveda — slutiti ni mogel, da že ima maščevavca, bridkega in gotovega!

VIII.

Trdna med nama vzdiguje se stena
'Z brezna globoc'ga do strmih nebes;
Vendar ne zdrža želj skrivnih plamena,
Da bi ne mogel on šviginiti čez.

Preferen.

Bilo je skoro tri leta pozneje. Krasna pomlad, kakor je mogoča le pod južnim nebom, se je smehljala nad starim Rimom. Po obljudenih cestah in prostorih je bilo videti mnogo tujcev iz severnih krajev, in ločiti je bilo lahko vsakega, kakor je to povsodi, od domačinov.

Tudi slikarska in kiparska razstava je bila že nekaj tednov odprta in dobro obiskovana. Udeležilo se je iste letos mnogo umetnikov, zlasti mnogo novih imen je kazal zapisnik.

Umetnikom prijazen plemenitaš je prepustil razstavi svojo palačo ob Corsu, in v njenih visokih sobanah je bilo videti dan za dnevom več domačega in tujega odličnega občinstva, ki je s kritičnim očesom sodilo razstavljenе kipe in slike.

Bilo je nekega gorkega dopoldne, ko je vstopil eleganten par, gospod in gospa, očitno tujca, v razstavne prostore. On visokorasten, bledega, rumenkastega obraza in že sivih las, ona srednje postave, mlada in lepa. Melanholična poteza preko nalahko stisnjenih usten je delala mlado, morda komaj dvajsetletno ženo — zakaj to je bilo videti na prvi pogled — še bolj zanimljivo.

In še nekaj drugega je opozarjalo nanjo. Šla sta tako čudno, tako mrzlo drug poleg drugega, in akoravno jo je vodil on, je bilo vendar, kakor bi se ga ona niti ne dotikala. Tudi govorila nista.

Šla sta po sobanah, on malomarno gledaje sedaj to, sedaj ono sliko, časi pa malo dalje mudeč se pred eno ali drugo.

Tudi ona je pozorno ogledovala umotvore; a oko njeno je hitelo skoro vedno le bolj po ljudeh okolo, po občinstvu, med katerim se je

sukalo tudi mnogo umetnikov. Oster opazovavec bi bil sodil, da mlada dama nekoga išče.

Pa sedaj je zrla zopet po podobah, in v tem trenutku ji je obviselo oko na mali, skoro nezatni sliki. Stopila je za pol koraka bliže, a vtem se je stresnila, tako da se je obrnil njen soprog, ki je ogledoval veliko Venero, k njej ter vprašal:

»Kaj ti je, Olga?«

»O, nič, nič; vroče, tako zadehlo je tukaj!«

»Pa pojdiva vun!« reče on ter se obrne k vratom.

Ona se ozre še en pot naglo po podobi, ki jo je bila tako vznemirila ter ponovi v mislih številko, ki je bila prilepljena pod sliko.

Gospod vsega tega ni bil zapazil. Zunaj je stopila na veliko senčno altano ter ukazala mimogredočemu slugi prinesiti kozarec vode. Soprog njen se je vrnil v razstavo v kiparski oddelek.

Hlastno je izpila Olga, sedaj pl. Bergova — zakaj ona je bila — kozarec in potem velela slugi prinesiti razstavni zapisnik.

S tresočo roko je prebirala liste, in glej, tu je stala številka: 235, številka one slike in poleg nje ime slikarjevo: *F r a n c e s c o K o s a n*.

»Oh, kako dobro sem vedela,« je šepnila Olga sama pri sebi, »to je moja podoba, ista, ki jo je tedaj doma slikal!«

Vrnila je slugi knjigo in mu stisnila cekin v roke.

»Preskrbite mi takoj addresso in stanovanje tega slikarja!« reče, kazaje na številko 235.

Ni trajalo dolgo, se je vrnil sluga iz razstavne pisarne z malim lističem in tu je stalo: Via di Porta Maggiore, casa Carminati. »Torej vendar enkrat!« je zdihnila mlada žena ter zamišljeno, a z gorečim očesom zrla iznad altane.

Sama ni znala, doklej je slonela tam, ko jo zbudi iz njenih sanj glas soprogov.

»Ali greva domov?« vpraša isti, stoječ za njo.

»Da, da!« reče hlastno ona ter, ne ozrši se vanj, položi svojo roko v njegovo njej ponujeno.

Odšla sta molče, kakor sta bila prišla.

Stanovala sta v hotelu na spodnjem koncu Corsa in tamkaj tudi obedovala. Berg je bil tu malo bolj živahen, in izpivši nekaj kozarcev pikrega Sardinca, je govoril o domu, o Olginem očetu, doklej bode trajalo še potovanje in o enakih predmetih. Olga mu je malo odgovarjala, zrla je največ skozi visoko okno, ob katerem sta sedela, vun v živahno gibanje po širokem Corsu.

Kje so bile njene misli? Daleč, daleč od tu in zopet tako blizu! Tamkaj v zelenem podnožju gorenjskih planin je stal beli potoški grad in nad njim temno zarasten holm; vrhu njega nad strmim robom pa ona košata bukev, ki je

zakrivala nekdanj prvi njen poljub, prvi poljub gorke prve ljubezni; in kakor tedaj mlademu dekletu, tako so skipele prsi sedaj mladi ženi ob spominu na oni trenutek. Solnce, jasno solnce ni moglo prodreti tedaj k njima v večerno senco, ko jo je bil objel oni mladi mož; in v vso njeno ljubezen, v življenje njeno od onega trenutka sem ni bil posijal jasen žarek. In potem! Ona grozna dva večera doma! Pri očetu prvi in na vrtu drugi, ko se je bila zgrudila nezavedna poleg slikarja.

Na cesti, na Corsu je kričal prodajavec ter ponujal zgodnje sadje. Zveneli so ji ti glasovi na uho, a dozdevalo se ji je, da ji šumi le glas in klic po ušesih: Via di Porta Maggiore! Via di Porta Maggiore!

In kam so ji šinile zopet misli? Tja daleč v Nemce, na Saksonsko! Da, tri dolga leta je prebela tam v zakonu z možem, ki ga je sovražila in zaničevala. Kakov je bil ta zakon! Soproga je hodil svojim potem, ona svojim; toda njegova pota so bila široka, njena ozka in trnjeva. Ljubeznivo nista govorila nikdar, in kadar je hotel biti ljubezniv, se je dozdevalo mladi ženi, da mu je le priležnica in da mu mora biti priležnica proti svoji volji. Oh, kako sramotno, kako bridko je bilo to! Otrok nista imela, a zvesta mu je bila — temu možu, ki ga je zaničevala. In zakaj mu je bila zvesta? Ker je bila zvesta in udana onemu, ki ga je videla tedaj v krvi na tleh in

o katerem vsa leta dozdej ni več besedice čula. O zvestoba! In sedaj se ji je zopet zdelo, da kriči Lah zunaj na cesti: »Via di Porta Maggiore! Via di Porta Maggiore!« In kako mehko, kako sladko ji je zvenel ta glas!

Pa on? Kakov je on? Je še tak ko nekdanj? Ali še misli nanjo?

Ozrla se je na uro na nasprotni steni; kazala je že skoro dve.

Berg je vstal in odšla sta v svoje zgornje sobe. Ona je vedela, da soprog popoldne ne ostaja doma; kam hodi, to je ni brigalo; ona se je vozila vtem mnogokrat sama po mestu. Storila je to samovoljno, kadar se ji je zljubilo, a naznanjala tega ni nikdar prej svojemu soprogu.

Danes pa je vendar postala še med vrati v svojo sobo ter se obrnila k Bergu rekoč: »Jaz pojdem morda zopet v razstavo!«

»Dobro,« meni on; »zvečer se vidiva toraj tukaj. Jaz pridem nocoj morda malo pozneje domov.«

Ko je pa zaprl vrata za seboj, je postal sredi sobe ter dejal poluglasno: »Čudno, v razstavo! In čemu mi to pravi? Tako raztresena, razmišljena je danes!«

Pa druge misli so mu šinile v glavo. Zunaj pred mestom v vili Vanuzzi so ga čakali stari znanci, prijatelji, in opera in gledališče sta bila tudi zastopana. Jel se je opravljati, da pojde tja.

Ravnal je počasi, zakaj shod njegov znanca je bil odločen pozno na popoldne. Čul je vtem, da se je opravljala tudi Olga v sosedni sobi; vrata tja so bila zaprta. Trajalo je komaj dobre četrte ure, pa je odšla že soproga njegova, ne da bi se bila pri njem poslovila. Čeravno to med njima ni bila navada, osupnilo ga je vendar zopet; sam ni vedel zakaj, a nekaj mu je sililo v prsi in v glavo kakor ljubosumnja. Nasmehnil se je izprva po stari navadi ter si zapalil svojo kratko pipico. Opravljen je bil že, a mudilo se mu še ni vun. Hodil je večkrat k oknu ter gledal po Corsu; naenkrat pa gre k vratom sosednje sobe in, malo pomudivši se pred njimi, jih odpre ter vstopi v Olgino sobo. Ozrl se je okolo in šel nekolikokrat gori in doli od ogledala do mize sredi sobe, kjer je ležalo vse križem, karkoli more potrebovati dama za svojo toaleta. Malomarno je postal tu ter, kakor bi se sramoval, da stikuje po tuji sobi, se obrnil zopet k vratom. Kar ugleda na tleh pred seboj poleg naslanjača listič papirja. Mehanično, a ne radovedno se skloni ter ga pobere.

»Via di Porta Maggiore, casa Carminati,«
bere poluglasno.

Roka se mu je pritem malo stresnila.

Stopil je naglo v svojo sobo nazaj in tu še enkrat prečital one besede.

»Kaj pomeni to? Znancev nima — in to, to je moška pisava!«

Pritem potegne naglo uro, in pozvonivši slugi, reče odločno sam pri sebi: »Časa imam še dovolj; hočemo videti, kaj je s tem papirjem.«

Kmalu potem je odšel iz hotela ter krenil s slugo, ki mu je kazal pot, preko Corsa na južno stran mesta. Voza ni hotel.

IX.

Da ist's vorbei! Was ist daran zu lesen?
Es ist so gut, als wär' es nicht gewesen,
Und treibt sich doch im Kreis, als wenn es wäre.

Mephistopheles.

Olga je bila skoro celo uro prej na oglu palače Colonna poklicala voznika. Na razstavo še mislila ni; le ena želja jo je navdajala in ji gnala kri v razburjeno lice: videti svojega nekdanjega ljubega; — a kaj nekdanjega! Edinega ljubega, ki ji je bil namenjen na tem svetu. Ukazala je vozniku tja, kjer je znala sedaj Kosanovo stanovanje.

Pot je bila dolga, in voznik ni bil hiter. Mimo staroslavnihi palač po obljudenih ulicah je drdral voz in pozneje med krasnimi vrtovi, s katerih je nosila lahka sapa težko vonjavo vun na prašno cesto.

Mlada žena je dihala v sé to težko vonjavo, a gledala ni v stran; videla ni niti temnega zidovja, niti svetlega, z brezbrojnim cvetjem okrašenega zelenja; le ta omamljajoči duh ji je legel na prsi.

»Casa Carminati,« je dejal voznik ter obstal pred veliko hišo, prostorni vili podobno.

Planila je kvišku kakor iz težkih sanj prebujena. Stopila je iz voza ter ukazala izvoščeku, naj jo čaka. Potem je šla v hišo. Pri hišniku je povprašala za slikarja Kosana, in on ji je pokazal visoko gori v tretje nadstropje. Stopala je počasi kvišku po strmih kamenitih stopnicah in čim više je prihajala, tem bolj jo je težilo nekaj v prsih.

»Je li prav tako?« se je vprašala naenkrat in je postala za trenutek vrhu drugih stopnic. A na mostovžu poleg nje so se odprla vrata, in mlada žena ni imela časa preišljevati. Šla je dalje, više po stopnicah in sedaj je bila pri vratih v stanovanje Kosanovo.

Odprla jih je, ne da bi trkala, in tu je stala v nizki, pa vendar prostorni sobi. Po stenah so visele velike in male slike in risarije, po kotih so stale starinske posode in nekoliko polomljenih kipov, na stojalu pred oknom pa je visela pričeta slika. Pohištvo je bilo borno. Kot na desno od vrat pa je zakrivala visoka zavesa, ki je bila odprta proti oknu.

»Kdo je?« se oglasi nekdo odtam.

Mlado ženo je pretresel ta klic; tako slaboten je bil, tako hripav, pa ona ga je takoj spoznala. Omahujoča in s težko sapo je stopila bliže ter odgrnila zaveso. Pred njo na borni postelji je ležal opravljen, pa odet z debelo,

tuintam raztrgano odejo in z raznimi oblačili mlad mož bledega, upalega obraza s tisto čudno jetično rdečico na licu. To je bil Franc Kosan.

Dvignil se je napol kvišku ter kakor v čeznaravno prikazen zrl v gospo, ki se je bila zgrudila na kolena poleg postelje in obraz zakrila z rokama.

»Olga!« je vzkliknil hripavo, in lice se mu je še bolj zardelo.

»Da, jaz sem,« je rekla ona počasi; »ali se ne spominjaš, da sem ti obljubila, da pridem, da se morava videti še enkrat?«

Vstala je pritem, in on jo je prijel za obe roke ter jih krčevito stisnil na svoje prsi. Odgovoriti ni mogel; težak kašelj ga je posilil.

»Olga, Olga!« je vzdihnil čez nekoliko trenutkov in izpustil njene roke. Pal je nazaj na zglavje in se z obema rokama prijel za čelo.

Ona se je sklonila k njemu, in bridke njene solze so mu kapale na obraz. Nalahko mu potegne roko s čela in ga poljubi tja. Tam čez levo stran čela se mu je vlekla široka rdeča proga — Bergov udarec.

Sedaj ga je ona prijela za roke.

»Prisegla sem, da ti bom povrnila, kar si moral trpeti zame, da te bom maščevala nad — onim! In sedaj sem prišla.«

Slikar se je ozrl v njo; umel ni njenih besed.

Ona pak je sedela poleg njega na postelji, na raztrgani, umazani odeji, in goreči svoj pogled

upirala vanj; videla je samo njega, pa videla ni, da je ta mož zapisan smrti. Čudna strast se je je polotila; strast, ki jo je bila skrivala in tešila tri dolga leta in ki ji je dala sedaj dušek. Objela je divje slikarja in vroči svoji ustni pritisnila na njegovi.

»In oni — Berg? Kje je oni?« vpraša Kosan poluglasno.

»On je tu! On je moj — mož!«

»Tvoj mož?« ponavlja s pikrim nasmehom bolnik; »dozdevalo se mi je to!«

»In če hočeš, pustim ga, tega človeka, ki ga sovražim in zaničujem; če hočeš, ostanem pri tebi, France; ostanem tvoja, samo tvoja!«

Govorila je to kakor v deliriju.

Slikar se je vnovič bridko nasmehnil.

»Prepozno je!« je dejal skoro bolj sam zase.

»Ne, ne, ljubček moj! Vedi, jaz se lahko ločim od Berga; in potem ideva domov. Potoški grad je moja last; Berg mi ga je dal brezpogojno, ko ga je odkupil od očeta — — —«

Žena je govorila to v svoji divji strasti, ne da bi bila kdaj o tem premišljevala; sedaj se ji je gnetlo vse to po možganih.

»Prepozno!« je dejal slikar, kaplja krvi mu je prišla na ustni.

Olgo je presunilo po vsem životu.

»Ozdravel boš! Ozdraveti moraš, France!« je hitela in mu podprla glavo.

»Danes bodo prišli po mene, da me poneso v bolnico,« je dejal čez nekoliko časa, ko mu je bil odlegel kašelj. »Tu polegam že dolgo, pa mi je vedno slabije. Časi delam, pa mnogo ne morem!«

Vtem pa si je ona vzela stol in ga porinila k postelji; sedla je tja in roke njegove v svojih držeč mu je pripovedovala o svojem življenju, o očetu, o potovanju in kako ga je našla po sliki v razstavi. Bila je sedaj mirnejša; strast je bila minila, a nekov strah, neka skrb ji je sevala iz oči kakor materi, ki bedi pri bolnem otroku.

Pa tudi on je pripovedoval o svojem življenju odkrito, brez barv in brez zastorov. In to življenje! Jasno časi, mnogokrat pa podlo, vedno lehkomišlno, v vsem pa — izgubljeno!

Vtem pa sta ta dva človeka govorila še o oni uri, ki ju je bila prvokrat speljala skupaj, in dejala sta, kako lepo je bilo tedaj. In vendar je bila ona ura najnesrečnejša življenju obeh, ker sta bila oba preslaba, da se nista ognila drug drugega.

Pa ko je pripovedoval slikar o svojih krivih potih, na katera je bil zašel zadnja leta, in o svojih lehkomišelnostih, ga je poslušala ta žena tako verno, tako zaupno, tako polna ljubezni, kakor bi ji zatrjeval le svojo udanost in zvestobo; in naslonila se je zopet k njemu.

Tako jima je hitel čas.

Kar zdrami Olgo težak korak na stopnicah, in v tem trenutku se odpro vrata.

Berg je stal pred njima — zasopljen in razburjen in rumen v lice ko vosek.

»Torej take razstave obiskujete, gospa!« reče porogljivo, pa s škripajočimi zobmi.

Olga ni bila niti iznenadejana, slikar pak je z divjim sovraštvom in z neko zasmehljivo škodoželjnostjo zrl vanj.

»Ah, Vi ste me zalezovali!« odgovori mirno Olga; »dobro, da ste prišli; sedaj Vam je žeti, kar ste sejali!«

Berg je stopil za korak bliže.

»Olga, jaz ti zapovedujem, pojdi domov!« deje nekoliko osupel zaradi mirnega vedenja svoje žene. Kosana je bil spoznal na prvi pogled.

»Še ne!« zavrne ona, »jaz imam plačati tvoj dolg; vedi, — tvoj dolg! Ali se še spominjaš one noči pred našim gradom; in — ali se spominjaš, kako si me kupil? Da, da, kupil si me! Oh, dobro, da si prišel za menoj, povem ti tu lahko brez okolišev, da te zaničujem, vedi, v dnu srca zaničujem. In glej, tako plačujem, tako povračujem jaz tvoje krivde!«

Pri teh besedah, govorjenih v silni razburjenosti, se je sklonila k slikarju, ga objela strastno z obema rokama ter ga poljubila.

»Olga!« je kriknil divje Berg, a se ni genil z mesta. Planil bi bil ko ris na ona dva, pa nekaj nerazumnega ga je držalo na mestu.

»Tako! Sedaj smo menda pobotani!« reče mrzlo mlada žena, ter podavši z nasmehom svojo roko slikarju, mu zašepeče: »Na svidenje!«

Odšla je potem mirno, ne ozrši se v svojega soproga.

Le-ta je stal še vedno ko kamenit sredi sobe. Po odhodu žene svoje se je zdramil kakor iz težkih sanj in stopil s stisnjenimi pestmi proti postelji. Slikar se ni genil; ležal je z zaprtimi očmi tam, in težka sapa, ki mu je dvigala prsi, in vroče, potno lice je pričalo o silni razburjenosti, ki se ga je bila lotila. A progga čez čelo je bila krvavo rdeča.

Berg je stopil pred posteljo, a pogled na bolnika ga je ustavil. Pomudil se je za trenutek, in videti je bilo početkom, da bode skočil na slikarja in ga zadušil. Tako krčevito so se mu stiskale pesti. Pa hkratu se je obrnil in odšel nem in hitro iz sobe; on je menda bolje znal, kakšni so umirajoči, nego soproga njegova.

Drugo jutro je oddal sluga v hotelu gospe pl. Bergovi pismo njenega moža, v katerem ji ta poroča, da je odpotoval, in da bode uravnal vse, kar je treba, da se izvrši ločitev njunega zakona. Nakazal ji je obenem potrebno svoto za potovanje domov. Pismo je bilo pisano suho, mrzlo, brez vsake druge opazke, tako da je ženo zadelo nekaj kakor očitajoča vest. Rajša bi bila videla in čitala razburjeno, jezno pisanje. A vendar je zdihnila lahko in veselo;

kamen, ki jo je težil vsa ta leta, se je jel valiti ž nje.

A drug kamen se je pokazal nad njo ter žugal, da pade nanjo zdajpazdaj! To je bila skrb za slikarja, za njegovo življenje. Vso noč je mislila nanj in sedaj je jela slutiti, kako nevarno je bolan. Dalje si ni upala misliti.

Popoldne se je odpeljala zopet tja; a hišnik ji je naznanil, da so mladega moža odnesli v bolnico. Tam pak so ji povedali, da je danes že prepozno obiskovati bolnike; dopoldne naj pride. In prišla je točno drugega dopoldne, pa tudi to je bilo prepozno. Sluga pri vratih ji je povedal kratko, da je slikar Kosan prejšnjo noč umrl.

In kaj vam hočem še pripovedovati? Pol leta pozneje je bila ločitev zakona pl. Bergovih dognana. On je živel na svojih posestvih v Nemcih, grad Potok je bil pa že prej last njegove ločene soproge. In ta je prišla domov. Vtem so bili tudi starega Wernerja pokopali, teta Mara je bila pa že zdavnaj pod zemljo. O bratu nadlajtnantu pa ni bilo ni duha, ne sluha.

Na vasi, v Rodici so ljudje mnogo ugibali, zakaj hodi stara Kosanka tolikokrat gori v grad k mladi gospe, k »luteranki«, in pripovedovali so si čudne dogodbe o Kosanovem Francetu in o teh »lutrš-ljudeh«. Pa čez nekoliko let je tudi to minilo. Olga je prodala potoško posestvo z vsem, kar je bilo tu, in sled njen se je odslej izgubil.

Le tu nad menoj, na steni visi še podoba njena, ona, ki jo je vzela mlada žena po smrti slikarjevi iz razstave. Kako čarovito hiti njeno oko mimo mene v daljavo! Ali hiti za izgubljeno srečo, ali hiti za nedosežnim — —? Tako čudno me presune, ko zrem v njo!

Tako pač zremo, tako pač hitimo vsi za svojo nedosežno srečo.

TESTAMENT

FOVEST

I.

Ob veliki cesarski cesti, ki teče iz Ljubljane proti Celju, stoji v mali vasi že blizu kranjsko-štajerske meje velika dvenadstropna hiša, v katero se menda oko vsakega potovavca, ki prihaja mimo, ozira z nekakim začudenjem, češ, kaj hoče ta obširna stavba v samotni, divji dolini? Dandanes poslopje tudi v istini nima nobenega pomena na tem mestu. Ves promet se je preselil na železno cesto v savski dolini, in ko bi vsako leto proti jeseni ne prihajalo po stari cesti nekoliko vojaških čet, ki menjavajo garnizije svoje, ne bi vedeli ljudje, čemu je cesta ostala še državna. Domače industrije ali razširjenih obrtov, ki bi potrebovali večjih prometnih sredstev, tukaj ni, in visoko gorovje, ki spremlja cesto ob obeh straneh, priča s svojim sivim skalnatim pobočjem, da je zadnji važni del premoženja prebivavcev te doline, gozd in les, že romal iz nje. Pol streljaja od ceste teče v eni vrsti ž njo majhen potok, ob suši neznamen in

komaj tolik, da premiče tuintam na primernem mestu eno ali dve mlinski kolesi, ob deževju pa silen hudournik, ki pustoši vso dolino, z gorovja in z nižjih brd pa splavlja zadnje ostanke rodovite zemlje.

S prometom in z lesom je izginilo tudi blagostanje prebivavstva ob cesti; koder se stavi nova hiša, vedno je le borna kočica, in malo je boljših izjem med njimi; stare stavbe pa so ali bodo v malo letih le razvaline, tožne priče vedno veljavnega zakona, da se mora mali klanjati velikašu, da mali lokalni ali zasebni interes izginja pred velikim, splošnim interesom.

Ono poslopje, o katerem smo zgoraj izpregovorili, je taka priča. V dve nadstropji je zidano in z opeko krito. A danes na slemenu ni več robnikov, pod kapom je odpal ves omet in široke vlažne lise, ki se kažejo na čelu in nad oboki, pričajo jasno, da sedanjemu gospodarju ni moči ali ni več za to, primerno vzdržavati poslopja. V drugem nadstropju so okna večinoma pobita, in leseni okviri so trohli; tam gori očitno nihče ne stanuje; v prvem pa je videti nekoliko novih popravil, toda vse le tako sirovo, slabo tesano ali na debelo ometano, da mora vsakdo soditi, da se je zgodilo le, ker je bila skrajna sila in potreba, in da se je žrtvovalo le, kar najmanj je bilo moči.

Na dvorišču pred hišo stojita dve lipi, v sredi med njima pa kamenita miza, nagnjena

na stran, tako da ni moči kozarca postaviti nanjo, da ne bi zdrknil na tla. Lipi sta stari in ravni, in ko bi ne bili tako neusmiljeno obsekani, da sta slični cvetno-nedeljskima butarama, bi delali krasno senco. Pa saj ni nikogar, da bi se senčil pod njima. Celo trudni popotnik, ki pride mimo, krene dalje; kraj je prepust in presamoten, in celo gosta, temnozeleno trava, krijoča široko, do ceste sezajoče dvorišče, in ki raste rada na starem tlaku, ki ga je ugladila in potem zapustila človeška noga, ne more privabiti nikogar, da bi zleknil na nji trudne ude.

Tako je dandanes!

Pred štiridesetimi leti pa je bilo drugače. Stransko gorovje po vsi dolini je bilo temno zarasteno s smreko in gorovjem, potok Radomlja je enakomerneje tekal po globoki strugi, ki mu ni dala duška vun na zeleno trato, po veliki cesti pa se je čulo dan na dan, uro za uro ropotanje težkih tovornih voz, kričanje voznikov in vesel glas roga, ki ga rdeče opravljeni postiljon ni dal od ust, češ: »Pošta je prva, ogni se s tira!«

Pa tudi poslopje, o katerem smo gori pripovedovali, in lipi pred njim, dvorišče in vse krog, vse je kazalo drugo lice. Tedaj je bila tu velika krčma, kjer so zlasti tržaški vozniki radi nočevali. Hiša sama je bila v najboljšem stanu, na desni in levi širnega dvorišča so se raztezali prostorni hlevi, spodaj ob cesti pa lepo ograjen vrt;

pod košatima lipama pred hišo krog široke kame-
nite mize pa so sedali o vročih poletnih dnevih
vozniki, potniki in trgovci ter se krepčali pri
dobri kapljici, ki jo je točil bogati, vsem voz-
nikom od Trsta do Dunaja najbolj poznati in od
vseh čislani krčmar Topolščak. Vedeli so, da
je tam vse dobro spravljeno, ljudje in živina, in
da tudi končni račun ni prehud. Gospodar sam je
imel okoli petdeset let, bil je širokopleč, srednje,
skoraj bolj majhne postave, okroglega, rdeče-
ličnega obraza, vedno do čistega obrit, opravljen
napol gosposko, napol kmetsko, in v vsem svojem
ravnanju gibčen in uren kakor mladenič dvaj-
setih let.

Miklavž Topolščak ali »gospod Topolščak«, kakor so ga nazivali vsi tujci in tudi gospoda iz bližnjih uradov, dasiravno so ga domači kmetje, ki so ga poznali od mladih nog, vedno le tikali, je bil vdovec. V mladih letih je bil prehodil nekoliko sveta, se priučil nemščini in laščini za silo, po očetovi smrti prevzel domače posestvo, se oženil in po svoji pridnosti in sreči postal kmalu eden najimovitejših posestnikov okraja svojega. Od otrok mu je ostal edini sin, drugi trije so bili pomrli, in pred malo leti še žena. Odslej mu je pomagala sestra, tudi že priletna, pri gospodinjstvu, sin Andrej pa je obiskoval že višje šole v Ljubljani.

Bilo je lepega poletnega popoldne, ko je zadonel od zahodnje strani doline, po kateri se

vije velika cesta mimo Topolščaka, tenek glas poštnega rogu, naznanjujoč ob tem nenavadnem času, da se bliža poseben voz ali »ekstra-pošta«, kakor so dejali domačini. Krčmar Topolščak je bil tega glasu vedno vesel, zakaj znal je, da od potnikov, ki se poslužujejo tega pomočka, tudi zanj odpade kaj več, in zato je tudi danes prišel na dvorišče in čakal pod lipama, kaj mu pripelje naznanjeni voz.

Bil je še doli pod klancem, preko katerega ni mogoče drugače nego korakoma.

»Bode pa že spet kaj — zate, Miklavž!« se oglasi eden izza mize, kjer so sedeli trije pivci, očitno domačini. Govornik je bil majhen, suh možič, zarjavelega, skoraj črnkastega obraza in že postaren, a izpod košatih obrvi mu je zrlo dvoje malih svetlih oči tako živo in zvito tja v beli svet, da sta dajali neznatni osebi lastnika svojega nekaj čisto posebnega.

»Ej, Tomaž, saj tudi tebi časih kaj pripade!« je zavrnil krčmar malo porogljivo. »Kako pa je bilo tedaj, ko si onemu pozabljivemu Francozu toliko časa roko pod nos molil, da si imel malo več v mošnji nego on.«

»Tebi pa ni treba rok moliti, Miklavž; ti kar pišeš, prijatelj, pišeš s kredo na mizo, pa ti lete dvajsetice nanjo, in še mari ti ni, se li Francoz ali Tržačan ali naj si bo, kdor hoče, kisko drži ali ne! No, le čakaj, Topolščak! V nekaj letih, pravijo, bo železna cesta tam doli

za Savo gotova, potem boš pa vesel, če bo Piškurjev Janika vsake kvatre dal pri tebi za polič tepkovca.«

»Ti boš pa hodil za bobom kakor kobila za deteljo!« je zagodrnjal krčmar malo nejevoljno. Opomin na železno cesto mu ni bil prijeten.

Vtem je že pridrdral težki poštni voz, katerega so vlekli štirje konji; prvi par je vodil jahač, ki je sedel na vajetnem konju, drugega pa postiljon z visokega sedeža; le-ta je že od daleč migal z bičem v znamenje, da se voz tu ustavi.

Topolščak je hitel k vratom, da pomaga prišelcem izstopiti; a poštni spremljevalec, ki je sedel v vozu, mu je mignil, naj počaka.

»Bolnika imamo, ne vem, kaj bo ž njim!« je pristavil.

Krčmar pokliče sestro Uršo, in tudi Tomaž, ki je doslej le radovedno gledal semkaj izpod lipe, se je pridružil onim.

Vzdignili so iz voza postarnega, bledega gospoda in ga odnesli v vežo. Bolnik je bil tako slaboten, da ni mogel stati, niti sam sedeti, ter je venomer pokašljeval in tiščal robec na usta. Rdeče lise na robcu so pričale, da se mu je bila ulila kri.

»Po gospoda pošljimo, po gospoda — umrl bo!« je stokala Urša.

»Molči, molči!« je zavrnil Topolščak; »počakaj, ga bo li hotel — gospoda, ali ne!«

Hotel je še nekaj pristaviti, toda pogled na prestrašeno lice tujčevo mu je udal misel, da oni morda ume slovensko. In ni se bil zmotil.

»Po zdravnika pošljite!« je šepnil le-ta siloma, »in postelj — postelj mi pripravite.«

Po zdravnika poslali ni bila tako mala stvar. Na Vranskem in na Prevojah — povsod je stanoval po eden, toda na obe strani je bilo z vozom skoro poldrugo uro. Pa Topolščak ni dolgo pre-mišljeval. Z vranskim padarjem — kakor so ga imenovali po dolini — sta bila prijatelja; poslal je hlapca z urnim konjičem tja.

Vtem pa so bolnika spravili v čedno sobo v drugem nadstropju in postiljon je prinesel več težkih kovčégov za njim. Tomaž mu je pomagal.

»Brez groša pa ni ta dedec,« je šepnil na stopnicah, »ker vozi toliko s seboj; pa še tako težko je vse, tako polno; odkod pa je?«

»Vrag ga vedi!« je sopihal postiljon. »V Ljubljani je bil še zdrav, tudi v Podpeči je še jel in pil, a tu v Grabnu mu je zdajci jelo slabo prihajati. Mislili smo, da bo v vozu umrl.«

Bolnik je navzlic svoji slabosti skrbno pazil, da mu prineso vso prtljago v sobo. Potem pa je želel, naj ga puste v miru; samo eden naj pri njem ostane. Čutil se je nekoliko krepkejšega.

Krčmar je ukazal sestri Urši, naj pazi na tujca, sam pa je odšel k poštnim ljudem, ki so se po kratkem počitku odpravljali nazaj v Ljubljano.

Na spodnjih stopnicah je stal Tomaž.

»Ti — Miklavž! S tem tam gori ne bo nič! Deset padarjev in pa še Ostriženec povrhu — mu ne pomaga!« je dejal potihoma.

Topolščak je potegnil dvakrat zaporedoma rame kvišku.

»Pa veliko ima s seboj! To so težki kovčégi!«

Krčmar je odgovoril z ramami kakor prej, potem pa pristavil: »Pojdi, pojdi v hlev, pa poglej malo po živini, dokler se hlapec ne vrne!«

O mahnetov Tomaž — to je bil njegov priimek — je stisnil oči za trenutek, in iz njegovega grla se je čulo nekaj kakor zatrti kašelj, a obrnil se je in odšel v hlev. Bil je to bližnji sosed Topolščakov, stanujoč v napol podrti koči pod klancem. Drugega posestva ni imel, zaslužil si je pa živež in časih tudi še kaj več s tem, da je pri Topolščaku, kadar je bil večji promet, opravljal službo drugega hlapca, točaja ali sploh, kar je bilo treba. Zasluzek njegov pa je vedno ostal tudi pri Topolščaku, zakaj Tomaž ni mogel videti ali čutiti kaj okroglega v žepu, nego je spotoma vse zapil tam, kjer se mu je dalo. Ljudje so o njem časih čudno govorili ter pripovedovali, da je še staremu Topolščaku, Miklavževemu očetu, pomagal ubežne Francoze moriti, in kako je bil komaj ušel, da ga niso z drugimi vred ustrelili tam za sv. Krištofa zidom pred Ljubljano. Tomaž sam pa o onih časih ni rad kaj zinil.

Proti noči se je pripeljal zdravnik z Vranskega. Mali okroglolični in trebušni možič se je malo dalje mudil pri bolniku, kakor je bila sicer pri drugih njegova navada, ukazal pokladati mu mokre rute na glavo in mu dal nekoliko kapljic črne tekočine, katero je bil prinesel s seboj. Bolniku je bilo nekoliko odleglo in je hotel zaspati. Doktor pa je obljubil, da se drugi dan zopet vrne.

Ostal je še pozno v noč v krčmi, odhajaje pa omenil, kar je bil prej že stokrat ponovil: »Slab je, slab, pa mi ga spravimo na nogel!«

Kmalu po polnoči je prišla Urša klicat gospodarja, ki je po odhodu gostov legel spat. Tujec se je bil zbudil in jel vnovič kri bljuvati. Topolščak in njegova sestra sta ravnala, kakor je bil zdravnik ukazal za take slučaje, in bolniku je vnovič odleglo, da je zaspal; sedaj je Miklavž ostal pri njem ter poslal sestro spat.

Ta se je v malo trenutkih vrnila in stoječa med vrati je migala bratu, naj pride k nji; bila je vsa zasopena in tresla se je kakor trepetlika v vetru. Bolnik je zopet dremal.

»Kaj ti je?« vpraša krčmar malo nejevoljno ter stopi k vratom.

»Spomin, Miklavž, spomin je bil to! Umrlo, umrlo!«

»Beži, beži, šalobarda! Kaj pa si videla?«

»Ko sem šla po stopnicah doli, je smuknilo nekaj velikega, črnega pred menoj čez stopnice — človek ni mogel biti, ker je bilo to tako naglo

in tako tiho; — svetilka mi je padla iz rok, in ne vem, kako sem se vrnila!«

»So li hišna vrata zaklenjena?«

»Če jih nisi ti zaprl, gotovo niso.«

»Ej, vrag, pa že blodi kdo tu okoli!«

Rekši je vžgal gospodar drugo svetilnico ter šel po hiši gledat, je li vse zaklenjeno in zaprto. Duri v veži so bile sicer priprte, a zapah je bil odrinjen. Krčmar je svetil po vseh kotih, celo doli v klet, potem pa porinil velik zapah za vežna vrata in se vrnil gori k bolniku. Akoravno je bil pogumen mož, brez vraž in enakega strahu, vendar mu je bilo nekako neprijetno pri srcu, ko je gledal in stikal po temnih kotih in mu je razgreta domišljavost zbujala razne misli. Vrhutega mu bolni tujec in njegovi težki kovčégi niso hoteli iz glave.

Poslal je vnovič sestro strani in sam sedel k bolnikovi postelji.

»Pošljimo po gospoda!« je šepnila Urša še enkrat pred vrati.

»Ej, saj je dejal doktor, da se ni bati! Kdo ga bode sedaj budil in trudil? Jutri pa se lahko zgodi, če bo temu prav!« je odgovoril brat.

Krčmar je ostal sam pri tujcu. Akoravno je bil truden, vendar ga spanec ni mogel premotiti. Nekaj čudnega, nenavadnega mu je vrelo po glavi. On je bil pošten in vesten mož in zaraditega čislan od vseh, čeravno ni mogel prikriti neke odurnosti ali sirovosti, ki se je

kazala zlasti, kadar ga je kdo izmed podložnih ali sovrstnikov ujezil. Bil je tudi, kakor so dejali sosedje in ž njimi ves Graben, to je, vse občine po dolini, bogat, in dolžnikov svojih ni neusmiljeno terjal ali morda celo rubil. V istini pa Miklavž Topolščak ni bil več tako premožen ko pred malo leti ali vsaj, kakor so mislili drugi ljudje. Zakopal je bil nekoliko tisočakov, ko ga je bil nedavno pregovoril inženir, ki je nadzoroval pripravljane hrastovih blazin, katere so rabili za železnico ob Savi in tesali po gozdih krog Trojan in onkraj Učaka, da sta jela v bregu ob Radomlji kopati rudo — svinec, kakor je trdil inženir. Izkopali so nekaj podobnega, toda ker je le veljalo in veljalo, spečalo se pa ni ničesar, sta ustavila naposled delo, in Topolščak je bil ob svoj denar. Ljudje so sicer mnogo govorili o tem, toda pravega ni nihče znal, in Miklavž sam tudi ni črhnil besede, da je s to špekulacijo zapravil mnogo, mnogo prihranjenega denarja. Sedaj je bilo treba hraniti, zlasti ko je sin Andrej, učeč se v Ljubljani, tudi več potreboval, in ko je moral stari misliti, kaj bo dalje s sinom. Dvojil sicer ni, da bo Andrej — gospod, kakor si ga je mislil vedno, namreč duhovni gospod, a tudi takemu nasproti v svoji prirojeni oholosti ni hotel biti — premalo, preubožen. Pa pri vsi varčnosti vendar ni mogel prav kvišku.

Danes pa mu je nekaj čudnega zvenelo po ušesih. Ta bolni gospod, pri katerega ležišču je

že stala smrt, in pa njegovi težki kovčégi, o katerih je bil izpregovoril prej Tomaž! Kdo je ta mož, odkod je, kdo ga pozna? Nihče, tukaj gotovo nihče, in tudi poštni ljudje ga niso poznali! Ko bi umrl, tukaj pri njem umrl, sedaj — ponoči, ko nihče ne ve o njem, o kovčégh njegovih, o njegovem bogastvu, katero vozi gotovo s seboj?

Mraz je stresel Topolščaka, akoravno je bilo vlažno, gorko v sobi, in tudi južni veter, ki je pihljaj skozi odprto okno, ni dajal nobena hladu.

Čez nekoliko časa se je tujec prebudil; zahteval je mrzle vode, potem pa dolgo časa molčeč zrl v svojega varuha, ki mu je prigovarjal, naj poizkuša zopet zaspati.

»Sedite bliže k meni,« je šepetal oni, »jaz ne morem glasneje govoriti.«

Krčmar je ubogal.

»Jaz mislim, da ste pošten mož!« je nadaljeval bolnik, in njegovo žareče oko se je s čudno silo uprlo v Miklavža, ki je mirno prebil ta pogled.

»Dajte mi oni mali zaboj, z železnim okovom!« je velel oni in segel po ključih, ki so ležali na mizici poleg zglavja, ter jih dal krčmarju.

»Odprite!«

Bolnik je segel sam v skrinjico in izvlekel neznamen zavitek iz nje.

»Jaz ne vem, kaj bo z menoj! Pa to je moj testament. Hranite ga, in ko bi jaz umrl —

morda še ne bom nocoj — pa tako čudno mi je — izročite ga takoj sodišču. To pa, kar je denarja v skrinjici — to je vse Vaše za Vaš trud.«

Topolščaku je kri silila v glavo; skrinjica je bila težka, silo težka, in vedel ni, kaj bi odgovoril.

»Saj ne boste umrli,« je dejal naposled glasno.

Bolnika je posilil zopet hud kašelj.

»Ali imate duhovnika blizu?«

»Eno uro daleč! Ali naj pošljem ponj?«

Tujec je ležal nekoliko trenutkov molčeč in zrl srepro v zrak.

»Sedaj mi je zopet bolje! Jutri, jutri, če bo treba!« je šepetal potem.

Dolgo časa je bilo vse tiho v sobi, samo glas tujčeve ure, ki je ležala na mizici in pa cvrčanje murinov zunaj na polju, katero je nosil legak veter v sobo, je zvenelo Miklavžu na uho.

Čez nekoliko časa je bolnik vnovič mignil krčmarju, naj prisede bliže.

»Ali poznate Vi Brnotove v Št. Gotardu?« je vprašal s srepim pogledom.

»Kaj bi ne? Saj smo si še malo v sorodu!« je vzkliknil Topolščak.

»Ali nimajo tam male rejenke, šestnajst let stare?«

»Metko!« je pristavil oni.

»Imajo, Metko — ki so jo iz Trsta prinesli!«

»Seveda!«

»Jaz sem njen oče!« je dejal tujec.

Miklavž ni vedel, kaj bi zinil, tako ga je vse iznenadilo.

»In testament?« vzklikne čez nekoliko trenutkov skoraj nehote.

»Ona je dedič moj. Jaz imam več posestev v Primorju, in vse, vse je njeno! Ali ne morete ponjo poslati? Jaz bi tako rad —«

Zdajci se ulije tujcu zopet kri iz grla. Miklavž se prestraši, skoči po kozarec vode ter privzdigne bolnika.

A sedaj je bila vsa pomoč zaman. Čez malo hipov je bil tujec mrtev, in oni ga prestrašen spusti iz rok, da omahne na blazino.

Krčmar je obstal pred posteljo. Slabe živce je imel, in sedaj so mu tudi druge misli šinile v glavo. Pretipal je še enkrat mrtveca po prsih in rokah in se prepričal, da mu žila ne utriplje več. Nato ga je lepo zagrnil. Potem je vzel skrinjico, ki jo je bil malo prej kraj postelje postavil in jo odprl. V lepih zavitkih je bilo tu zlato, samo zlato in poleg več bankovcev. Vse to je bilo njegovo, saj mu je vse tujec sam volil. Utegnil ni, da bi štel denar — nego spravil je vse v širok robec — nekoliko zlata pa je vendar pustil v skrinjici, češ, to bodo preiskavali, in če jim tudi tisočkrat povem, da je tujec to meni dal, vendar mi ne bodo verjeli.

»A — testament, kaj pa ta testament!«

S tem vprašanjem na ustnih je obstal zdajci Miklavž sredi sobe. Premišljal pa ni dolgo, ampak zasvit v njegovih sivih očeh je pričal, da se je odločil.

Vzel je s stola eno tujčevih sukenj in zavitek, v katerem je bila izročena mu oporoka, vteknil v širok stranski žep. Nato je odnesel robec z denarjem tiho na drugo stran hiše, kjer je imel svojo sobo, in ga spravil v skrinjo. Vrnivši se, je povezal suknjo, v katero je bil vteknil oni zavitek, s tenkim konopcem, potem sezul čevlje, vzal luč in šel tiho, kakor mu je bilo moči, pod streho. Vrat ni zaprl za sabo, ker se je bal, da bi preveč vreščale in tako je storil tudi pri podstrešnih durih. Gori si ni mislil, da bi ga kdo čul, zakaj vsi domači so spali pri tleh. V zadnjem koncu podstrešja je odme knil velik prazen zaboj in pod njim privzdignil veliko ploščo opeke, s kakršno je bil sploh ves tlak tu gori pokrit. Odpri je tu širo in globoko luknjo, kamor je potisnil tujčevo suknjo z zavitkom vred, ki mu ga je bil oni izročil. Nato je položil opeko nazaj na prejšnji prostor, porinil vrhu nje zaboj in hotel oditi. Toda v tem trenutku se mu je zdelo, kakor bi bil čul tih korak na stopnicah, ne bližajoč se, nego bežeč navzdol. Pogumen, kakor je bil vedno, plane k vratom. A doli je bilo že zopet vse tiho in mirno. »Podgane skačejo okoli!« je šepnil poluglasno, potegn il duri za seboj in lezel tiho po stopnicah navzdol. Vrat zaklepati se mu ni zdelo potrebno.

Stopil je v mrtvečevo sobo, obul škornje, prižgal še eno luč in potem šel klicat sestro Uršo.

To je bil joj in jok, ko je ona s kravjo deklo vred — sama se je bala — prisopihala gori v sobo. Poklicali so tudi hlapca iz hleva ter deli gori v sobi vse v red, kolikor je bilo mogoče in navada ob takih slučajih.

Miklavž je rekel, da gre spat; ukazal je hlapcu, naj se pelje na vse zgodaj v Št. Ožbolt k župniku naznanit tujčevo smrt, in potem se je zaprl v sobo svojo. A spati vendar ni mogel. Vzel je oni robec z denarjem in jel šteti in šteti. In čim dalje je štel, tembolj so se mu tresle roke in šepetal je: »Oh — pa kaj bo še, kaj mora še biti!«

Urša in dekla sta molila pri mrtvecu. Enkrat se jima je zazdelo, da lazi nekaj nad njihovima glavama gori pod streho semtertja, čuli sta nekako premikanje, in silna groza se ju je polastila.

»Oh, le moli, moli!« je ukazala Urša. »Saj sem vedela — to je bil prej spomin — spomin — in po gospoda tudi nismo poslali!«

A kmalu je tudi pod streho vse potihnilo, in skozi odprto okno je zadonel prvi klic kosov iz brinjevega grmovja, rastočega po bližnjem bregu.

Na odprti vzhodni strani doline pa se je žarilo nebo.

II.

Nekoliko dni pozneje je bil v Št. Gotardu letni sejem. Prijazna vas leži na visokem robu, kateri veže goro Učak s Čemšeniško planino ter odpada strmo na južni strani proti Mediji in Zagorju, na severu pa bolj polagoma v Babo, kakor se imenuje dolga soteska med Trojanami in Vranskim. Akoravno to selišče ni ob veliki prometni cesti, vendar so bili že od nekdanj tamošnji sejmi dobro obiskani in zlasti kupčija s težkimi, košččenimi pogorskimi voli in s kozlički je bila od nekdanj živahna. Kupci so prihajali iz daljnih krajev in vse pogorje od Tuhinja doli do onkraj Save je pošiljalo tja svojo živino. Ni čuda, da je bil semanji dan tudi vsem domačim ljudem velik praznik.

Onkraj vasi, ob cesti proti Čemšeniku, je stala pritlična, a vendar obširno zidana hiša z lepim gospodarskim poslopjem in velikim sadnim vrtom objeta, katere zunanje lice je že pričalo, da biva v nji trden gospodar. Na semanji dan je bilo široko dvorišče polno raznih vozov in vsakovrstne živine; pod velikim, košatim brstovcem onkraj hleva pa je bila postavljena prostorna koliba za goste in pivce, katerim je ob takih prilikah točil Brnót — tako se je po domače reklo gospodarju — dobro štajersko vino. Stalne krčme tu ni bilo; samo ob semnjih ali ob »žeganju« je imel Brnót pravico točiti, in tedaj

je bilo vselej mnogo posla. Zaklal je po dve teleti in po več koštrunov, pozimi pa toliko prašičev, ali koncem je bilo vedno vsega premalo.

Tudi danes je bil prostor pretesen za živino in goste. Prva je tulila, mukala in meketala po dvoru in vrtu, drugi pa so se stiskali in vpili okoli sirovo obtesanih sedežev in miz pod senčnatim brstovcem. Brnót, velik, širokopleč mož, star dobrih petdeset let, je stal pri sodu pod kolibo, žena njegova je ukazovala v kuhinji, od tam do kolibe in do drugih miz na vrtu so tekale z jedili po tri ali štiri dekleta, v hlevu pa sta dva hlapca z domačim sinom, s šepavim Gotardom, oskrbovala konje in urejala vozove po dvorišču. Starec se ni genil izpod kolibe, a vendar je vse nadzoroval in sedaj zakričal tja na dvorišče, naj odmaknejo voz ali privežejo voliča, ki si je bil snel verigo, sedaj zopet kregal deklo, da ni pravega prinesla. Pri vsem tem pa je imel ves račun za vsakega gosta v glavi, in nikomur ni bilo treba naštevati, kaj je pil ali jel; Brnót je to najbolje vedel, in redek je bil slučaj, da bi bil kateri ugovarjal, ko mu je kratko in navadno s kakim dovtipom naznanil račun. Zato so pa ljudje tudi radi ostajali tu.

Bilo je že okoli poldne, ko se pripelje po cesti pod hišo na lahkem voziču, katerega je vlekla velika kobilica, nov gost, Miklavž Topolščak. Vrgel je vajeti Gotardu.

»Kaj pa Vi, stric?« ga je nazival le-ta.

»V semenj, kaj pak!« je odgovoril oni.

»Pa bo prepozno!«

»Oh — še se kupi, še!« se je smejal Miklavž ter šel počasi proti kolibi pozdravit Brnóta.

Oba moža sta si segla v roke in od vseh sosednih miz so klicali prišelca, naj pride pit. Odzdravil je vsem, in da ni bil vajuen takih pozdravov, zakaj izpiti je moral povsodi, gotovo v malo trenutkih ne bi bil stal več trdno. Pa njemu je bila to malenkost. Poklical je še bokal zase in sedel blizu Brnótovega soda.

Nekoliko znancev ga je takoj obsulo.

»Kaj pa je bilo vendar z onim tujcem, ki je umrl pri tebi?« ga je vprašal prvi, in videti je bilo, da ima sleherni to vprašanje na jeziku.

»I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!« je zavrnil s smehom Topolščak.

»Ste ga li že pokopali?« je hitel drugi.

»Predvčerajšnjim! Dobro zdravje, Brnót!«

Rekši je nalil kozarec in ga s pestjo porinil na konec mize proti nazivanemu.

»Pravijo, da je imel veliko denarja!« je omenil zopet eden sosedov.

»Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je vse spravilo. Kar sobo so mi zaklenili in zapečatili, tisto, kjer je umrl, tako, da sam ne morem vanjo. Pravijo, da bodo čakali dedičev, ki se imajo oglasiti.«

»No, Juri, ali ne boš pil?«

Ogovorjeni, mlad kmet, je segel po kozarcu.

»Pa odkod je bil oni gospod?« je silil še eden radovednežev.

»Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice, Bog si ga vedi, jaz si nisem zapomnil. Že še zvemo.«

»Aj, pa težak je bil, težak; to Vam pravim!« se oglasi nekdo za Topolščakovim hrbtom. »Jaz sem mu nosil kovčége in skrinjice gori po stopnicah. Rajši nesem dve teleti obenem!«

»Ti si, Tomaž?« je zinil Miklavž malo osorno. »Potem bo pa dobra zate; le glej, da ti pošteno plačajo — kolikorkrat si stopil po stopnicah. Pa kaj — te li še danes niso nabili tu v sejmu? Nisi li še nič mešetaril?«

Okoli stoječi so se grohotali. Tudi Omahnetov Tomaž je raztegnil ustni, pa iz njegovih malih, napol zakritih oči mu je šinil zloben pogled.

»Morda boš ti kaj kupoval, Miklavž, potem me vzemi za mešetarja; pa glej, da ne prideš prepozno!«

Topolščaka je nekaj neprijetno preletelo; rad bi se bil ozrl v onega ter mu ujel iz oči, kaj hoče s to govorico, toda oni je stal tik za njim.

»Saj bo res semenj kmalu pri kraju,« je zinil potem — »pa jaz nisem mogel prej z doma.«

Pogovor se je zasuknil na ceno živine in drugega blaga, na letino in vreme, in pivci so zapored odhajali ter novi prihajali.

Miklavž je bil slučajno nekaj trenutkov sam.

Tu je priletela vitka, morda šestnajst- ali sedemnajstletna deklica mimo, stopila k staremu Brnótu in mu šepnila nekaj na uho.

»Tako pridem,« je dejal oni; »pa ti ostani tukaj!«

»Ej, Metka,« se je oglasil Topolščak, »ali ne boš pila?«

»Dober dan, stric!«

Rekši je pokusila vino.

»Dolgo Vas ni bilo pri nas!«

»Dolgo, dolgo — pa vsak čas mine! Tudi dolg čas!«

»Seve — pri nas ga pa danes nič ni!« se nasmeje dekle.

»Nikoli, nikoli!« pritrди Miklavž; »tudi pri nas ga ni! Pa bi prišla kdaj pogledat doli — k nam!«

»Zakaj ne? Oče vedno govore o tem, a kadar gredo, — gredo vedno sami!«

»No, le čakaj — bom govoril z očetom!«

Vtem se je vrnil gospodar, in deklica je odšla po svojih opravkih.

Miklavž je bil malo rdeč v lice in je izpil hitro svoj kozarec. Potem ga je vrtil nekoliko trenutkov med prsti, ga postavil trdo na mizo in se naglo obrnil k Brnótu.

»Janez,« je dejal, »kaj pa misliš z dekletom?«

»S katerim?«

»Z Metko.«

»Zakaj?«

»Omožiti jo boš moral!«

»Ej, pojdi, pojdi! Premlada je!«

»Kaj, premlada? Da le prestara ni!«

Ker že ni bilo mnogo gostov na vrtu, je prisedel Brnót k Topolščaku, in ta mu je napolnil kozarec.

»Jaz ti pravim, da ni premlada; omoži jo!«

Brnót je bil danes veliko skupil in zato jako dobre volje.

»Kam jo čem možiti? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš — jaz ji bom moral doto šteti. In Bog ga vedi — kam pride?«

»Gotard bo pa doma!« omeni Miklavž.

»Seve, seve, ko bi bil za težko delo! Pa fant ne more s svojo šepavo nogo! Jaz pravim, da bi ga tu pustil — doma in bi mu izgovoril, da bo imel dovolj za živež in potrebo in svoj kot; ženiti se mu pa ni treba!«

»Kaj pa z Metko?« je hitel Topolščak.

»Njo bom pa tukaj omožil, na svojem domu, če dobim pametnega fanta. Pa sedaj je še premlada! In radi jo imamo!«

Rekši je nalil edini kozarec, ki je stal med njima, in ga porinil pred Miklavža.

Ta ga je prijel in vrtil vnovič med prsti.

»Meni jo daj, Brnót!« vzklikne zdajci, »slabo ji ne bo!«

Janez Brnót, ki je bil sicer že mnogo pil danes, a vendar še prav trdno sedel za mizo, je odprl usta na široko in nekaj kakor — »k-a-a-aj?» mu je zadonelo iz grla.

»Tako je — Janez! Meni jo daj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo — saj si pameten in veš, kako gre, kadar ni žene v hiši.«

V Brnótovi glavi se je čudno vrtelo. Na eni strani ta nenadna snubitev bogatega bratranca, ki je bila očitna sreča za rejenko; na drugi strani pa misel, ki se mu je bila že za več let ukoreninila, namreč misel, da omoži Metko doma, sinu, šepavemu Gotardu, pa izgovori primeren živež in kot na očetovem domu — vse to si je nasprotovalo, zdaj ni vedel, kam bi se obrnil.

Topolščak je čutil, kaj se godi v onem.

»Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?» je dejal poluglasno. »In kaj, če je slab in šepav? Če ne more naložiti štirih mernikov pšenice ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačal hlapce kakor ti? Jaz pa nečem ničesar — vedi, ničesar — še postelje ne, niti skrinje!«

»No, postelj in skrinjo bo Brnót tudi lahko dal!« deje oni.

»Vem, da jo lahko daš! Še dve ali deset, kakor hočeš! Pa to se le tako govori — brez zamere, Janez!«

»Pa ti bi lahko drugod pogledal!«

»Kaj pogledal? Kravo pogledaš in vola, kadar kupiš; žene ni treba, žena se potem sama stori.«

»To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke, v vsem Grabnu ne, niti ne daleč na okoli!«

»Zato te pa vprašam, Janez! Ali hočeš?«

Oni se je ozrl tja po skoro praznem dvorišču, kjer je Gotard ravno v tem trenutku vprezal velikega, iskrega konja, ki ni hotel ubogati. A fant ga je s spretno roko potisnil k vozu, pripel komat ob ojnice in ga prepeljal nekoliko korakov naprej, šepav sin, a vendar pripraven in uren v vsem svojem ravnanju.

»Pa praviš, da ni za gospodarja! Le poglej ga!« je rekel Miklavž.

»No, dobro je, Topolščak! Tvoja naj velja!« je pritrdil Brnót. »Pa ne mudi se ti vendar ne?«

»Čim prej, tem bolje!«

»Tudi tako je prav!«

Segla sta si preko mize v roke, in Janez je natočil brž drugi bokal ter ga postavil mednja. Dogovarjala sta se še dolgo, in ko je Topolščak odhajal, iz Gotardovih rok vzel vajeti in s težkim bičem udaril po kobili, se je videlo, kako ga razvnemata vino in veselje, da mu gre vse tako po volji.

Z Metko pa niti govoril ni. —

Baš v istem času, ko je Miklavž snubil Brnótovo rejenko, je trčil Omahnetov Tomaž v

mali žganjariji na drugem koncu vasi ob velikega, krepkega moža, čigar belolični, inteligentni obraz je bil v čudnem nasprotju z razcapano ali le za silo zakrpano obleko, s katero je opravljen. V roki je držal dolgo drenovo palico kakor vsi mešetarji, in sicer tako, da mu je na gorenjem koncu še za dobre tri prste molela iz pesti, ako jo je z napol raztegnjeno roko postavil predse.

»Joj, Klander, duša kosmata, kje se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem semnju, v nobeni krčmi?« je vpil Tomaž na ves glas.

»Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa daj tu-le za malo žganega. Borovničevce se dobi — izvrsten borovničevce!«

Tomaž ni mogel prikriti veselja, da je dobil onega, in je tudi takoj naročil, kar je Klander svetoval. Temu se je ta nenadna Tomaževa prijaznost zdela malo sumnjiva in je sklenil opazovati.

Razgovor jima je tekel o mešetariji in kupčiji in Klander je pripovedoval, da je bil nedavno po Ogrskem in Hrvaškem, da se pa tam ne da toliko prislužiti nego doma.

»Ti pač, ti!« je omenil Tomaž, »ti lahko hodiš po svetu, ki znaš brati in pisati, pa mi smo doma priklenjeni.«

»Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen kakor — krompir!«

Klander bi morda ne bil končal svojega govora s tako čudno primero, toda v tem trenutku je bila dekla prinesla gostu pri sosedni mizi veliko skledo z dobro dišečimi ocvirki posutega krompirja in ta duh mu je vplival tudi na jezik.

Tomaž je to opazil.

»Ali bi jedel?« vpraša poluglasno.

»Zakaj ne! Danes nisem ničesar zaslužil.«

»O, jaz pač! Pa jejva!«

Klandru je bila Tomaževa radodarnost vedno bolj neumljiva, toda pil in jedel je z veseljem in z izvrstno slastjo.

Sobica je bila že skoro prazna, ko pokliče Tomaž še žganja. Oba moža sta bila že nekoliko pijana.

»Ej, Klander, skoro bi bil pozabil! Gledi, gledi, snoči sem našel kos papirja tam doli ob cesti in nekaj je bilo pisanega gori. Škoda, da nimam papirja tu, doma sem ga pustil. Pa čakaj, samo nekaj čeček je bilo, blizu tako-le. Saj veš, da sem nekdanj črke poznal, pa zdaj jih nič več ne zmagam.«

Rekoč je izkušal z raztegnjenim kazavcem pisati po mizi.

»Vidiš, tako je postavljen eden steber in gori na vrhu eden počez kakor križ v kozelcu — tako-le!«

»I, to je morda »t«, veliki, začetni »T«.

»V začetku stoji pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čečka, pika se ji menda pravi.

Ej, jaz tudi nekaj poznam. Vidiš, za tem križem pa pride »e«, to dobro vem, ker je podoben čevljarskemu krivcu, kateremu se ročaj navzgor zavije. To so rajni šentožboltski gospod pripovedovali, in dobro je bilo, zakaj še sedaj pomnim. Zatem nekaj okroglega, zavitega kakor slepec, če ga čez sredo stisneš. To je pa »s«, ne li?»

»Seveda!«

»Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam! Tako je.«

Rekši je zopet vlekel s prstom po mizi.

»To je »t«, mali »t«, deje oni, ki je bil tudi jako pozoren postal, zakaj sodil je navzlic pijanosti svoji, da utegne sedaj ugeniti, odkod ta radodarnost Tomaževa.

»Kaj pa bo to? To se pravi dozdam »test«, kajne, »test«, in zatem pride zopet nekaj okroglega?»

»Morda »o« — potem je »testo«; morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir,« se zasmije Klander na ves glas.

A Tomaž je v tem trenutku stisnil jezik med zobe tako, da je nekoliko še vun pomolil, razširil je oči in potem tenko med zobmi zabrlizgal.

»Kaj ti je, Tomaž? Kaj si ugenil?»

A Tomaž je bil že zopet prejšnji.

»Spomnil sem se, da moram Topolščakovi Urši nekaj trakov kupiti. Naročila mi je.«

»Zakaj ni Miklavžu naročila?«

»Ne vem.«

Klander je spoznal, da se oni laže in da je v tistem pisanju zvedel ali ugenil, česar je prej želel. Pa kaj bi bilo to? Zakaj bi tudi on, Klander, tega ne mogel ugeniti? Vrh u vsega pa je tukaj šlo gotovo za imenitno stvar. Praznih umazanih papirjev tudi Tomaž ne bo ob cesti pobiral.

Vse to je brodilo Klandru po glavi in silil je še nekoliko v onega, ali zaman. Če je Klander govoril o papirju, je odgovarjal Tomaž o Uršinih trakovih; če je oni zinil o pisanju, je povedal Tomaž nekaj o debelih Topolščakovih kravah. Naposled je pijanost premagala Klandra, glava mu je omahnila na mizo in zaspal je mirno.

Tomaža pa je bila tista nenadna rešitev pisane uganke popolnoma iztreznila. Plačal je in krenil proti domu; zunaj pa je že mrak legal na zemljo.

»To je nekaj posebnega — nekaj posebnega!« je govoril s seboj. »Da je »t e s t a m e n t«, o tem ni dvojiti, pa kaj je notri, da ga Topolščak skriva? In pokazati ga ne smem nikomur! Da bi znal brati! Pa — počakajmo, videti hočemo, kaj bo Topolščak ukrenil. Oj, Miklavž — Miklavž!«

Mel si je roke ter urno stopal navzdol po klancu čez Učak. —

Isti večer je Brnót povedal svoji ženi, da snubi bratranec njuno rejenko. Tudi mati je bila vesela te nenadne sreče, kakor se je izrazila.

Po večerji pa je povedal oče Metki, da se bo možila. Vprašal je ni, ji je li prav tako, ali ne; on je smatral stvar s svojo besedo za dognano. Niti zapazil ni, kako je deklica prebledela, in da se je s tresočo roko uprla ob klop pri peči. Noge so se ji šibile in beseda ji ni hotela iz ust.

»Kaj si se ustrašila, kaj?« je vprašala mati; »spat pojdi, spat; pa vesela bodi, da se ti tako dobro ponuja!«

S poluglasnim »lahko noč!« je odšla Metka in stara dva sta tudi legla spat.

Okoli polnoči pa je stala črna postava pod nizkim okencem v zadnjem koncu hiše, nema in nepremakljiva kakor steber, z okna pa se je čulo tiho ihtenje, bridek, zatrt jok.

»Ubil ga bom, ubil, če je tudi stric moj — ta norec stari; kaj hoče s teboj?«

Tako se je rotil oni pod oknom.

»Oh, Gotard, kako je meni hudo!« je zajeknila deklica.

In tako sta ostala še dolgo, dolgo; — vedela si nista pomoči, niti tolažbe. In pri vsi bolesti — kako sladko, kako krasno je bilo to, ko sta si mogla podati roke in časih kak tih poljub!

»Z materjo bom govoril!« je rekel Gotard.

»Oh — vse je zaman!«

Ko je petelin zapel na skednju, nista bila še gotova, kaj jima je storiti.

III.

Treba je poseči za celih petindvajset let nazaj.

Splošne razmere v dolini, kjer se vrše ravno povedani dogodki, so bile tedaj slične sedaj omenjenim; samo drugi ljudje so gospodarili tam. Topolščakovo domačijo je oskrboval Miklavžev oče, stari, osorni Ožbolt, in tudi po drugih kmetijah so orali, sejali in se potili predniki sedanjim ratarjem. Po veliki cesti pa so ravnotako venomer drdrali poštni vozovi in se pomikali težki parizarji s tržaškim blagom; promet se ne meni za nikogar; naj biva ob cesti ta ali ta, vsak mora ž njim ali za njim; on ne hodi za ljudmi.

Pa še nekaj se v teku vseh petindvajsetih let ni bilo znatno izpremenilo. Tomaža Omahneta koča doli pod klancem je bila skoro vedno enaka. Streha je kazala svoja rebra, in trte, ki so še za silo držale gabrove preklje ob strešnicah, so molele s svojimi konci pravtako v zrak kakor danes; Bog, da je prerastel mah trohnelo slamo in da je na severni strani natrst širila sočnato perje po goléh. Tudi gospodar Tomaž — tedaj morda štiridesetleten — ni kazal drugega lica nego danes, akopram je bil čvrst in krepak. Že takrat je bil vdovec.

In vendar njegova koča ni bila povse taka kakor sedaj, ko zamazana, tuintam pobita ali

pa s starim papirjem zalepljena okna tako čudno pričajo o svojem gospodarju. Tedaj so bila — zlasti v gorenjem koncu, snažna in svetla, in spredaj so v čednih lončkih rastle košati žerávec (roženkravt) in temnordeči nageljni; v tesnem vrtcu na južnem koncu kočje je bilo vse polno pisanega cvetja, in to, kakor belo posuta stezica, ki je vodila z bližnje ceste do kočinih vrat, je svedočilo, da Omahnetov Tomaž ne prebiva sam pod to streho. Imel je pri sebi šestnajstletno hčerko Jerico — edinega otroka, ki mu je bil ostal iz kratkega zakona.

Kaj bi jo opisovali?

Kadar ob praznikih in nedeljah stoje fantje v gostih gručah nekoliko korakov pred velikimi cerkvenimi vrati in mimo njih hite s povešenimi očmi dekleta iz vse fare, pade marsikaka ostra, dovtipna beseda, ki se pa skoro nikdar ne tiče lepote tega ali onega lica, izvzemši, da isto samo ob sebi terja zlobno oceno; saj je vendar osebna lepota popolnoma relativna z ozirom na okus opazovavčev. Dvoje zrcal ne kaže istega lica, in dvoje očes ne vidi enako. Kadar je šla Jerica mimo, ni bilo čuti opazk, ki bi kaj posebnega nameravale. Vedeli so vsi, da je »kajžarjeva«, pa četudi Omahneti niso imeli v posebnih čisljih, vendar o hčeri ni zinil nihče zlobne besede. Dekle je bilo lepo.

»Kako gre!« je šepnil zdaj eden iz tolpe.
»To je še otrok!« je zavrnil osorno Piškurjev

Janika, ki je bil že tedaj glavni vodja vseh fantov iz Grabna, katerega besedi in pesti se je klanjal sleherni.

Bilo je jeseni, ko so v Grabnu praznovali cerkveno žegnanje. Gori pri Topolščaku se je gnetlo vse polno pivcev pod košatima lipama, itak so bili zasedeni vsi spodnji prostori v hiši. Na bližnjem podu pa je plesala mladež po čudnih glasovih, katere sta dajala dva štajerska godca od svojih skromnih instrumentov. Eden je tolkel z lesenimi kladivci po strunah, napetih preko široke deske — igral je na pentek, kakor so to imenovali — drugi pa je piskal na kratko piščal, kateri ni bilo moči izvabiti več zvenkov, nego jih šteje ena oktava. A zato je tembolj brlizgal, in mladi in stari svet je bil zadovoljen, če je bilo moči prav rezko udariti s peto ob gladki, zvočeči pod.

Letos je celo stari, resni Ožbolt gledal svoje goste malo prijazneje, nego je bila sicer njegova navada, in vsak je vedel zakaj: pred malo dnevi se je bil sin Miklavž vrnil z gorenjega Štajerja, kamor ga je bil stari pred leti poslal služiti samo zato, da se priučni nemščini. Vrnil se je zdrav in krepak in štajersko nemščino je tudi znal, več pa stari Topolščak ni zahteval; in ker mu je bil sin tako pogodil, zato se tudi ni zmenil, da Miklavžu danes — izpolnil je komaj štirindvajset let — ni bilo mnogo do tega, da bi pomagal v hiši in v kleti

ter da se je mudil več na podu med plesavci; — tam se je ponašal plešoč po štajersko — ali pa med fanti pod lipo, kjer je dajal za vino.

»Dobrega sina imaš, Ožbolt,« so klicali kmetje staremu, če se je prikazal ob kateri mizi, »vesel si ga lahko!«

»Piti zna, piti in pete brusiti,« je godrnjal stari, a videlo se je, da mu je hvala po volji.

Miklavž je hotel ravno iz goste družbe pod lipo stopiti tja na plesišče, ko zadene ob Omahnetovega Tomaža.

»Hoj, Tomaž — glej ga no! Kod pa hodiš, da te še nisem ujel?«

»Povsod, povsod! Pa, da me še poznaš?«

»I, kaj bi te ne! Pit pojdi semkaj! Kaj pa ta — kaj, si li ti, Jerica? Kako si —!«

Končal ni vzklika, nego čudeč in z veseljem ozirajoč se v deklico, obstal pred njo.

»Pa ti, ti! Spoznala sem te komaj,« je zavrnila ona vsa rdeča v lice. »Tri leta se nisva videla!«

»Da, tri leta,« je ponavljal oni, držeč in tresoč njeno rjavo desnico.

Natočil je polno kupo belega štajerca in nazdravil Tomažu in hčerki njegovi.

»Plesala boš pa vendar?« je vprašal takoj.

»Saj ne znam!«

»O, le pojdi!«

»Ko pa ne znam, res ne znam!«

»Naučim te že jaz!«

Prijel jo je brez drugih ovinkov za obe roke in vleknel — zakaj napol se je branila in ustavljala — proti podu.

»Halo — eno štajersko!« je zavpil in vrgel dve svetli dvajsetici godcu na pentek.

Deklica je v njegovih spretnih rokah ple-sala bolje, nego je sama mislila, in v gosti tolpi, ki ju je obstajala, se je žarilo marsikatero oko od zavisti in slabo prikrite jeze.

Ko sta se vrnila pod lipo, ji je natakal Miklavž vnovič in Omahnetovemu Tomažu se je širilo lice, ko je oni tudi njemu venomer pomikal polni kozarec pod roko.

Miklavž se je vse popoldne bavil največ z Jerico. To tudi manj bistrim očem, kakor jih imajo naši ljudje v enakih stvareh, ni moglo prikrito ostati, in zlasti med fanti, ki so bili že dokaj vinjeni, se je čula marsikatera pikra beseda, ki je postajala vedno glasnejša.

»Čuj, Tomaž,« je dejal zdajci Cehtanov Jurica ter se razkoračil pred mizo, »zakaj pa otrok doma ne zapiraš?«

Omahneta so po stari navadi vsi tikali.

»Ka-aj?« je jecal ta; bil je že vinjen.

»Otroke doma zapiraj, če jih imaš več! Če imaš pa samo tole rjavo punico, pa še sam doma ostajaj in jo straži — pravim ti!«

Tomaž se je zleknil počasi čez ogel mize, prijel s koščnimi pestmi onega ob ramah za

hodno srajco, da se je debela tkanina udajala pod prsti. Pijanost ga je minila.

»Ka-aj — ti kurji meh gorjanski — ti boš zabavljaj? — Čakaj, jaz te bom stražil!«

Stresel je Jurico, da so mu zobje šklepetali.

Oni je izkušal Tomaža ujeti za vrat ali lase, pa zaman. Ta mož je imel daljše roke. Naposled privzdigne nogo, da bi ga pehnil od sebe. Vtem trenutku prihitita Jerica in za njo Miklavž s poda v gručo, ki se je bila na mah zagozdila okoli onih dveh. Deklica je klicala na pomoč ter se oklenila očeta, Jurico pa je Miklavž prijel okoli pasa. Kričalo je vse križem.

Vtem poseže zdajci orjaška pest Piškurjevega Janike med bojevnike in na mah so bili narazen. »Mirujte!« je vpil s silnim glasom; »tukaj se ne bo nihče pretepal, dokler sem jaz tu! Nihče se ne bo — pravim!«

Fantje so se umeknili, le Tomaž je kričal: »Kaj zabavlja ta meh gorjanski!«

»Molči!« je ukazal Janika.

»Ti si začel, Jurica!« se je obrnil k temu, katerega je držal krepko za debelo svileno ruto pod ovratnikom. »Čakaj, ti pritlikavec, mi te že naučimo prepirati in tepsti se ob belem dnevi!«

Zasukal ga je z levico kakor svedrec, z desnico pa mu segel zadaj na hrbtišču pod rob irhastih hlač in ga dvignil kvišku. Nad njim, toliko, da jo je mogel doseči, je štrlela iz lipovega debla močna, napošev odsekana veja, in

nanjo je nateknil Jurice hlače in ž njimi seveda ubogega lastnika, da je visel sedem čevljev nad zemljo, otepajoč in mahajoč z vsemi štirimi po zraku.

Prizor je bil tako smešen, da je glasen grohot zavladal ter je bil pozabljen takoj ves prepir.

Jurica je jel klicati na pomoč, pa sodnik Janika je bil neusmiljen. Toda mehka lipova veja ni mogla dolgo nositi teže; čez malo trenutkov se je ulomila z glasnim treskom in fant je telebil na obraz. Hudega se mu ni pripetilo; pobral se je naglo, kakor je bilo moči ter še kaj hujšega sluteč, jo popihal po cesti.

Omahne je bil potolažen in vina je imel tudi že dovolj. Odšel je v mraku s hčerko domov.

Opomnje in opazke, ki so se čule istega popoldne o Miklavžu in Jerici, so bile sicer kmalu pozabljene. A ne dolgo. Prišla je zima in tedaj so pripovedovali ljudje, da kaže debel sneg shojeno gaz do onega okna v Omahnetovi koči, kjer so se zibali poleti rdeči nageljni njegove hčere, in da stopinje v snegu pričajo, da jih ni vtisnil navaden, na kveder šivan čevelj, nego tak, prav tak, kakor ga obuva in nosi Topolščakov Miklavž.

Slabega ali hudega pa ljudje vendar niso vedeli, niti čuli.

Pomladi je umrl stari Ožbolt in Miklavž je bil njegov dedič.

»No, sedaj bo pa Omahnetova pela!« so govorili po vsem Grabnu. Tudi Tomaž je čul časih to govorico in si zadovoljno mel roke. Proti hčeri ni nikdar zinil besedice.

Po Veliki noči pa je hipno silna novica pretresla vso dolino. Topolščak se je ženil.

To bi sicer ne bilo nič posebnega; ali ženil se ni tam, kjer so ljudje pričakovali in o čemer so že tako dolgo govorili. Šel si je iskat neveste doli na ravno polje, v prijazni Mengeš, k bogatemu Vahtarju, in vse se je tako hitro godilo in vršilo, da nihče ni slutil o tem prej, nego da so Topolščaka prvič oklicali pri zgodnji maši v Št. Ožboltu.

Jerice ni bilo v cerkvi, a doli blizu velikih vrat je stal Omahne. Čutil je, da se zdajci pri oklicu pol cerkve obrača proti njemu, pogledal ni niti na desno, ni na levo; predse je zrl in dvakrat ali trikrat pokimal z glavo. Sam ni vedel, kaj hoče s tem, toda zdelo se mu je, da mora pritrditi, češ: — prav tako, saj sem že znal! A debele jagode ob rožnem vencu, ki ga je imel ovitega okoli leve roke, sklenjene z desnico pod klobukom, poveznjenim nanjo, so rožljale od krčevitega stiskanja obeh pesti.

Domov prišedšemu prinese hči zajtrk, ali on je odrinil skledo od sebe.

»Kaj Vam je oče?« je vprašala deklica ter postala plaha sredi izbe.

»Pospravi! Jaz ne bom jel.«

Storila je, kakor je velel.

Ko se je vrnila, je slonel Tomaž ob mizi in podpiral glavo z obema rokama.

»Ti, deklina,« je dejal osorno in se pospel kvišku, »kaj pa imaš ti z Miklavžem? Vprašal te nisem dozdej, pa danes te vprašam — imaš li kaj na vesti?«

Deklica je prebledela in se zardela; a koncem je dejala skoro s smehom: »Ničesar nimam!«

»Lažeš!«

»No — rada se imava!«

»In nič drugega? Deklina — govori! Nič drugega?«

Deklica je uprla svoj jasen, poln pogled v očeta.

»Kaj hočete drugega? Nič drugega ni! Pa kaj tako izprašujete?«

Tomaž je zvedel, kar je hotel zvedeti. A sedaj mu je nekaj stisnilo srce. Ko bi bil hčerin odgovor drugačen, ko bi bil tak, kakršnega se je on prej bal, potem bi bil ohladil svoj srd s povestjo o tem, kar je čul v cerkvi; toda sedaj, ko je bil v svesti hčerine nedolžnosti, sedaj mu ni moglo iz ust to, kar je pač morala zvedeti.

»Kaj se je zgodilo?« je vprašala vnovič in sedaj s tresočim glasom.

Omahne je odprl vrata in napol obrnjen nazaj v sobo dejal s hripavim glasom: »Miklavža so danes oklical. Tam v Mengšu se ženi!«

Nato je zaprl duri za seboj in odšel gori čez hrib; — kam, ni znal — edino to je želel, da bi nikogar ne srečal.

Štirinajst dni s hčerjo nista izpregovorila besede. On se ni upal ozreti v nje blede obraz, ona se je ogibala njegovega lica.

Bližal se je dan Miklavževe poroke. Mehka majnikova noč je legala na zemljo, ko se je vračal Omahne iz Blagovice, kjer je delal dninar ob cesti. Doma ga je čakala borna večerja, in tudi to sta použila z Jerico molče, kakor je bilo zadnje tedne navada. Tomaž je hotel takoj potem leči spat, a tu se vrne deklica še en pot v izbo.

»Oče,« je dejala poluglasno, »prosim Vas, pustite me strani!«

»I, kam boš šla, za božjo voljo!« je zavrnil on skoro prestrašeno.

»Strani — služiti! Kaj hočem drugega?«

»Služiti? Kam pač?«

»V Ljubljano — ali pa še dalje; saj gredo tudi druge. Doma ne morem biti, ne morem več — saj veste!«

Žajokala je naglas.

»Za pot še denarja nimaš! In jaz — —«

»Vi ga nimate. Pa jaz imam še tisti tolar od rajne tete.«

Omahne je malo premišljeval. Zanj je bilo pač vseeno, če je hčer pri njem, ali ne. On je ves dan zunaj na dnini in tisti krompir zjutraj in zvečer si skuha sam. Vrhutega — kdo ve,

koliko si Jerica lahko prihrani v službi; doma itak ne more na veke ostati.

»Pojdi, če hočeš,« je dejal mirno; »pa kdaj? Jutri vendar še ne?«

»Čim prej, tem rajša!«

Dva dni pozneje je Jerica zapustila očetovo kočo. Odhajajoči je Tomaž še stisnil dvajsetico v roke, prisluženo zadnji teden.

»Z Bogom, oče!«

»Z Bogom! Pa pridna bodi!«

Tako sta se ločila. Poljubov ti ljudje v takih slučajih ne poznajo.

Odslej je ostal Omahne — sam. Zvedel je sicer, da je Jerica služila nekoliko časa v Ljubljani, da je šla potem s svojimi gospodarji v Primorje; ali pozneje ni bilo več sledu o nji — nikdar več.

Tomaž se je lahko privadil samskemu življenju. Saj je ostalo vse pri starem, samo nageljni po oknih so se posušili, cvetje v malem vrtiču so zadušile koprive in osat, in steza od kočice do ceste je bila ob deževju podobna jarku, katerega izpira hudournik.

Enkrat — že več let po Jeričinem odhodu — ga je ogovoril Topolščak, naj pride k njemu na delo. Tomaž je nekaj zagodrnjal in iz njegovih malih svetlih oči je švignil čuden plamen, tako da Miklavž ni vdružil vprašal. Pa Omahne je le prišel in ostal delavec, in tam smo ga našli, ko smo pričeli povest.

IV.

Miklavžu se je z novo ženitvijo silno mudilo. Domačim nasproti o svoji nameri ni znil besedice, niti sestri ne, ampak skrbel je, da se je vršil že prvo nedeljo po njegovi snubitvi cerkveni oklic. Ljudje po cerkvi so kar usta odpirali, ko je oznanjal župnik, da se bo Topolščak poročil z Brnótovo rejenko, in sami svojemu sluhu niso verjeli.

Tudi Tomaž je stal na svojem starem prostoru blizu velikih vrat. Zazdelo se mu je skoro kakor pred petindvajsetimi leti, ko je čul z lece Topolščakovo ime, da se obračajo ženske zvedavo proti njemu, a danes vendar ni bilo tako, nego sam bi se bil najrajši obrnil k bližnjemu sosedu ter povprašal, kaj in kako, ko bi mu neka čudna, nenadna slutnja ne bila šinila v glavo. Zakaj se ženi Topolščak? In tako naglo — na vrat na nos — kaj, ko bi to bilo v zvezi z onim —? Pa kako bi to bilo mogoče?

Gotovo je le, da Omahne pri tej maši svojega rožnega venca ni zmolil. Po glavi mu je brodil edino le Topolščak in njegova ženitev in skrivnost, ki ga je mučila vse zadnje dni.

Ko je bila služba božja končana, je bil med prvimi, ki so silili iz cerkve. Trpelo ga ni tukaj, kakor tedaj pred petindvajsetimi leti.

Pred cerkvijo ga potiplje nekdo po rami. Klander je stal za njim.

»Ali te je Topolščak za starejšino izvolil, kaj li, da si tako onegav, tako moški in še besede ne zineš o pravem času? Nisi li mogel ust odpreti zadnjič, ko sva pila v Št Gotardu?»

Tako je kregal Klander tovariša, ko sta krenila po cesti proti Tomaževemu domu. Večje in manjše gruče ljudi so hitele mimo njiju in v vseh je tekel razgovor le o najnovejši novici, ki je bila oglašena raz leco.

»Sem li znal?» je zavrnil Omahne.

»Beži, beži! Ti bi ne znal? Ti in pa Topolščak, — saj sta si vendar kakor —« Klander je rabil tu primero, katere iz ozirov najnavadnejše dostojnosti ne smemo ponoviti, a po trenutnem odmoru, in ko Tomaž ni črhnal besedice, je pristavil malo zlobno: »No, pa saj — da bi bil ti res njegov tast, kakor si enkrat hotel.«

Tomaž danes ni bil dobre volje; postal je s srditim pogledom.

»Molči, prismoda! Ali pa sam hodi, spredaj ali zadaj!»

»No, vidiš, brate,« je menil Klander s smehom, »kaj nisem dejal, da si prokleto moški? Sedaj te je pač sram z menoj hoditi! No, le čakaj — če bo zdajle kupčija boljša tam na Štajerskem, potem ti pa vrnem tiste groše, ki sva jih zadnjič zapila, da ne porečeš, da sem ti kaj dolžan!«

Korakala sta nekoliko časa molče drug poleg drugega, le Klandrovo bistro oko je časih

skrivaj zablislilo po Tomažu; videti je bilo, da mož nekaj namerava, pa ne ve, kako bi pričel.

»Na Štajersko pojdeš?« je vprašal prvi zopet Omahne.

»Tako, še danes!«

Prispela sta počasi do Tomaževe kočice.

»Pa dobro opravi!« je godrnjal le-ta in hotel kreniti s ceste v mali breg proti svoji podrtini. A Klander je imel dovolj mešetarske nravi, da se ni dal lahko odpraviti. Vrh posebnih namenov, ki jih je danes gojil, je bil tudi zopet silno lačen; v takem slučaju pa ni poznal one skrajnje sramežljivosti ali, recimo, onega tihega, skritega ponosa, ki znači navadnega, najubožnejšega kmeta, ki ne bo zlepo prosil jesti, dokler imenuje le ped zemlje svojo last; prosi stoprv popotni berač! Izjeme so silno redke.

Klander pa je bil mešetar in — potepuh. Ozrl se je sicer naglo po cesti goriindoli, da li ni nikogar blizu, ki bi ga utegnil slišati, in potem je stopil za Omahnetom.

»Ali imaš kaj gorkega?« je vprašal nekoliko korakov pred kočico.

»Kdo mi bo skuhal, če si ne sam?«

»Pa skuhaj!«

Tomaž je molče segel pod tnilo pri vežnih durih, izvlekel velik železen čavelj, ga vteknil v široko luknjo v vratih in privzdignil zapah, s katerim so bila zaprta od znotraj.

»Tatov se ne bojiš,« je omenil Klander.

»Kaj mi bodo ukrali?«

»I, križavce, ki jih služiš pri Topolščaku.«

Sedel je na klop, ki je oklepala veliko, razpokano peč, Tomaž pa je odprl malo omaro v veži ter prinesel skledo, napolnjeno s kuhanim sočivjem, in dve leseni žlici. Prvo je del sredi mize, postavljene v kot nasproti peči, žlici pa je položil poleg na desno in levo. Nato je prinesel še cel hleb črnega kruha, kakor ga je dobival vsako soboto pri Topolščaku, sedel za mizo in odmolil glasno očenaš. Med molitvijo je porinil tudi Klander, zapazivši dve žlici na mizi, svoje veliko telo v ozki prostor med mizo in klop ob steni.

V skledi so bile kuhane mlade nati, a mrzle, z jesihom okisane in na debelo s poprom posute.

Jed je šla Klandru v slast; zadnji je odložil žlenco in se tudi proti staremu zakonu kmetske etikete, pustiti namreč vedno nekoliko na dnu sklede, ni pregrešil. A hudomušnost ga navzlic Tomaževi gostoljubnosti ni pustila.

»Pri tebi je menda vsak svetek — petek, prijatelj! V delavnikih se ti pri Miklavžu dobro godi, ko delaš gori, v nedeljo pa doma lenušiš, črn kruh ješ in vodo piješ.«

»No, vedi, ti capa neumna, večkrat imam vina v kozarcu ali pa kaj žganega nego ti!«

»Ne bodi, ne bodi — Tomaž! Ne jezi sel Saj kadar imaš kaj več vina v kozarcu, tedaj

pa domov grede cunje in papirje pobiraš ob cesti, he, he — kam pa si dejal tisto pisanje, ki te je še na stare dni učilo brati?»

»Ne vem, kam sem ga vrgel,« je odgovoril oni navidezno malomarno, a natihem si je mislil: »Kaj, ko bi mu vendar pokazal zavitek? Seve tistega ne pokažem, kar je notri, preden sam ne vem, kaj je! Pa samo zavitek — morda vendar ni to — kar mislim.«

Klander je videl, da Tomaž nekaj ugiblje in kakor prekanjen diplomat ga ni hotel oplašiti z novim vprašanjem.

Iz vlekel je majhno pipo iz žepa in le dejal: »Škoda!«

»Zakaj?»

»I, časih tiči kaj v takih pisanjih — kar je mnogo vredno, mnogo; pa je vržemo strani.«

»Če ga nisem pomašil kam med smeti?» zamrmra Tomaž poluglasno in licemersko namišljen.

Klander zajame vodo iz škafa in pivši vtakne vso glavo v velik korec.

Oni pa vtem stopi iz sobe in zapre duri za seboj.

»Aha!« sikne Klander za njim in se splazi k vratom poslušat, kje išče Tomaž papir. Slišal je, da oni vrata v hram zapira za seboj, nakar le-ta naglo svoja napol odpre. Lehko je čul, kako je zaškripal pokrov Tomaževe skrinje, ki ga je bil ta glasno in z ropotom privzdignil.

»Da le vem, kam devaš svojo skrivnost,« je šepnil Klander, in z zadovoljnim licem zaprl zopet vrata ter sedel na staro mesto.

Omahne pa ni bil tako neumen, kakor si je domišljjal mešetar.

Prišedši v hram je res z glasnim hruščem odprl skrinjo, zajedno pa se nasmehnil zvito in pest pomolil nazaj proti vratom.

»Saj vem, da poslušáš; le vleci na uho!« je mrmral in iz globokega žepa, všitega v telovnik prav pod pazduho, potegnil v zamazan robec zavita pisma. Svojo skrivnost je nosil vedno seboj. Odvzel je samo širok papir, očitvidno prejšnji zavitek, drugo pa spravil zopet v žep; potem je glasno zaprl pokrov skrinji in se vrnil h Klandru. Spotoma je list še dvakrat trdo stisnil v pesti in tako zgubano in napol raztrgano kepo podal tovarišu.

»To-le je menda!«

»He, he — veliko ni videti,« je menil oni in pazno razgrinjal in gladil list ter ga obračal na vse strani.

»Aha, tu je nekaj pisanega!«

Rekši je tiho čital besedo »testament«, ki je bila z velikimi, raztegnjenimi in ne posebno razločnimi črkami pisana na sredi zavitka. Tudi njemu se je zablislilo v glavi, pa izdati se ni hotel, zlasti ker ga je Tomaž gledal tako pazno in neprenehoma.

»In notri ni bilo ničesar?«

»Nič, prav nič!«

»Ej, torej je kak črevljar ali krojač, popotni seveda, vrgel to strani. Prijatej, kar je tu pisano, pomenja »attestato«, »testimonianza«, to je laški in se pravi po naše »izpričevalo«. Če te kdo nabije ali vsaj udari, da se ti pokaže črna lisa ob koži ali pa malo krvi, potem greš k padarju po »testat«; glej, takšni »testati« ali če ne takšni, pa drugi — morda kakšen potni list — kaj enakega je bilo tu notri. Ali ni bilo?«

»Ne, pravim, nič, prav nič ni bilo,« de oni, pa tako nemirno, negotovo, da bi bil tudi drug nego Klander spoznal, da Tomaž laže.

Nemiren, iznenaden pa je bil, ker so se mu pri Klandrovih besedah, katerim povse vendar ni hotel, ni mogel prav verjeti, jele poudirati razne nakane, ki jih je gojil vse zadnje dni.

»To ni za nič!« je rekel mešetar hladnokrvno, stisnil papir v kepo in ga vteknil v žep. »Kos klobase bom zavil vanj, če jo dobim pri Topolščaku.«

»Ne, daj sem! Jaz tudi lahko kaj vanj zavijem,« je vzkriknil jezno Omahne.

»Če pa ne dam?«

»Daj sem, pravim!«

»Ne dam!«

Kresal je vtem gobo ter jo tlačil v pipo.

Tomaž pa je v svoji jezi zagrabil težak stolec in ga zavihtel nad Klandrom.

»Še enkrat ti pravim, daj sem!« je kričal na ves glas. Klander je bil sicer močnejši od Omahneta, toda sedel je na klopi pri peči, in nobenega orodja, niti orožja ni bilo blizu.

Z zlobnim nasmehom je segel v žep, izvlekel kepo in jo vrgel v kot za mizo.

»Si li zblaznel ali kaj? Menda si ukral tisti papir in kar je bilo v njem, ali si pa koga oropal? No — čakaj — mrcina! —«

Rekši je zaloputnil duri, odšel in grozil še s ceste s pestjo; tako je plačal Tomažu gostoljubnost in zajtrk.

V.

»Praznjega prta ne zabi, Urša, in srebrne žlice, one težke, položi na mizo; vina pa natoči v tisto laško majoliko!«

Tako je ukazoval Topolščak sestri, ki je pripravljala v eni gorenjih sob obširne domače hiše mizo k slovesnemu obedu.

Ker se je bil Miklavžev oklic z Brnótovo Metko tako hitro zvršil, le-ta in njeni redniki niti utegnili niso priti enkrat na ógledi, kakor veleva to potrebni in spoštovani običaj; a sredi prvega tedna po oklicu se je namenil Brnót z ženo in rejenko v Ljubljano kupovat, kolikor niso doma imeli potrebnega za balo in svatovanje. Napovedali pa so se ženinu, da se pri vrnitvi oglasijo pri njem, in temu pohodu so veljale gori omenjene priprave v Topolščakovi hiši.

Tujih ljudi danes ni bilo mnogo in zato je Urša tem laže pripravljala obed; za silo pa sta bila Tomaž in dekla tu. Prvi je nosil sicer čuden obraz, kakor bi mu ne bilo vse to po volji. A kdo se je zmenil zanj?

Proti poldne so se pripeljali napovedani gostje. Stari Brnót je vodil sam težkega, nizkega konja, kakor jih od nekdanj prirejajo in rabijo v teh krajih; za njim na vzvišenem, rdeče prekitem sedežu pa sta sedeli žena in rejenka.

Prihod in sprejem je bil hladen. Brnót je pomagal konja izpreči, Miklavž je oblastno kričal za hlapcem, ženski pa sta stali molče ob strani. Šele Urša, ki je, opravljena z novim predpasnikom, obrobljenim z belimi, malimi čipkami prihitela iz hiše, je povzročila gorkejši razgovor.

»Dolgo ste se mudili, dolgo,« je klicala že v veži, »jaz sem skoro mislila, da tudi danes ostanete še v mestu. No, to je lepo, mati Brnótova, da prihajate enkrat k nam; pa ti Metka, saj te komaj poznam, tako dolgo te nisem videla. Kje imate pa Gotarda, zakaj ni prišel? Prišel bi Vam lahko naproti!«

Tako je tekel curek besedi iz Uršinih ust, ko je pozdravljala goste. Brnótovka se je prijazno smehljala in odgovarjala v naglici, Metka je le molče stisnila roko teti Urši; lahka rdečica ji je pa vendar silila v lice. —

»To bom še letos strani vrgel,« je govoril glasno Miklavž, kažoč na leseno kolibo poleg hleva, kjer so hranili drva; »napoti nam je tukaj, in novo drvarnico napravim zadaj za hišo, na kamenitih stebrih in z opeko krito.«

Brnót je pazno ogledaval prostor.

»Da, da, potem bo lepše tukaj!« je pritrdil Miklavžu.

»In tale svinjak tudi prestavim! Sedaj imajo že zidane in pravijo, da so boljši. Zidanega bom del tja na konec hleva.«

»Oj nikar, nikar, Miklavž,« se oglasi Brnótovka, »leseni so boljši; le starega se drži! V zidanih ti bodo uročni, in če ne boš imel brinjevega porezanca pod njimi, ne pomore ti ni oglje, ni ogljena voda.«

»Jaz sem tudi čul, da se v zidanih ne rede!« je dejal Brnót.

»Ne vem — pa kaj tudi; poizkusiti se mora,« je menil Miklavž in z levico, katero je tiščal v žepu, rožljaj po srebrnjakih, da se je čulo.

Prišli so do hlevnih vrat, katera je Topolščak odprl naglo na stežaj ter potem razkazoval svojo živino, govedino in teleta in v spodnjem koncu konje in dvoje žrebet, ki sta stali v posebnih, z deskami obitih hlevcih. Tudi na drugo stran širokega dvorišča je vedel družbo, v lepo urejeni vrtič, pod košato, že z zorečim sadjem napolnjeno drevje; spodaj pod bregom pa je

stala lepa, zidana sušilnica. Vse je bilo videti v dobrem redu in Brnót je le prikimoval z glavo, Brnótovka pa tudi ni več oporekala tej ali oni nameri, katero je izustil gostobesedni Topolščak.

Edina Metka je molčala. A kdo se je brigal za njo!

»Ali gremo malo po polju?« je vprašal ženin.

»Vročje je,« je menila Brnótovka.

»Kaj boste hodili?« je pristavila Urša, »saj je pozneje še čas, sedaj si malo odpočijte!«

Vsa družba se vrne proti hiši.

Sedaj stoprv je Miklavž prvič ogovoril svojo nevesto.

»Ti bo li povšeči?«

Na prvi hip ni odgovorila.

»Veliko je!« je dejala potem poluglasno in ne da bi se ozrla v ženina.

»Pa se zmagujel!« je pristavil Miklavž.

Odidejo takoj v gorenjo sobo, kjer je bila miza že popolnoma pripravljena za obed. Miklavž je, ne po kmetski navadi — saj se je imel sam za pol gospoda — uredil hitro sedeže, ukazoval Urši in dekli, ki sta nosili jedi, in Tomažu, ki je prinašal vino. Vse se je moralo naglo vršiti, ne da bi čakali po pol ure med posameznimi vrstami jedil. Brnótu ni bilo prav povšeči, pač pa ženi njegovi, kateri se je zdelo to nekako gosposko, a nihče ni storil opazke.

Končno se je družba prav oveselila. Moža sta se pri vinu razgovarjala o letini, kupčiji, prometu, živini in celo o železnici, o kateri pa nobeden ni imel prijaznih misli; Brnótovka in Urša, ki je bila tudi prisedla k mizi, pa sta razpravljali domače dogodke; tudi o tujem gospodu, ki je tu umrl, je bilo mnogo razgovora.

Metka je izginila iz sobe, ne da bi bil kdo zapazil. Šla je iz hiše mimo radovedne dekle, ki ni vedela, bi li prihodnji gospodinji rekla »ti« ali »Vi«, in krenila proti vrtu, kjer se je ob njegovi severni strani raztezal visok, gosto zasajen gabrov plot. Tam, skoro sredi brega se je širil v prostorno senčnato lopo, kjer je popotna gospoda, čakaje, da se okrepčajo konji, rada posedala ali obedovala. Danes ni bilo nikogar.

Metka je sedla na klop, vtem ji je omahnila glava na mizo, in dekle je zajokalo tiho in bridko. Revše je bilo neznosno nesrečno, pa mehka nprav in vsa njena vzgoja ji nista mogla dati poguma, upreti se trdovratno tej možitvi. Klanjala se je očetovemu povelju kakor neizogibni usodi, in tudi ljubi njen, šepavi Gotard, ni imel dozdej poguma, odkriti roditeljem njune razmere. Opravljala sta doma svoj posel kakor sicer, ali govorila sta malo med seboj, samo ponoči pri oknu, z drugimi pa, kolikor je bilo najnujnejše. Mati Brnótovka je dejala, da je to navada vseh nevest, da je bila tudi ona taka. Gotarda pa je stari samo enkrat malo osorno

pogledal, ko na vprašanje, je li živina opravljena, ni bilo naglega odgovora. O ženitvi se je govorilo, kakor o drugem važnem podjetju, o tem pa, kaj pravi nevesta, je li zadovoljna ali ne, ni bilo besede. Tako je potekal dan za dnevom. Ko so se namenili v Ljubljano, je ukazal Brnót Gotardu, naj se pelje ž njimi; ta je molčal, in ko so zjutraj zgodaj sedali na voz, ni bilo Gotarda nikjer; stari je klical nekoliko časa po hlevu in skednju, a naposled je nejevoljno sedel na voz in pognal konja.

»Naj pa doma ostane!« je godrnjal glasno. Potem Gotarda nihče več ni omenjal.

Deklica je dolgo slonela ob mizi; bolesti, ki jo je težila, je trebalo duška, in jok, ta bridki jok je bil pravi dušek. Čula ni, da je zahreščal težak korak po peščeni stezi; šele, ko je nekdo postal pred njo, je privzdignila glavo. Tomaž je bil ter začudeno gledal mlado objokano nevesto. Dekla ga je bila poslala na vrt po pelin — stari Brnót je koncem obeda jako čislal vršiček pelina v vinu — in mimo lope grede je zapazil Metko.

Nekako čudno ga je izpreletelo, ko je pogledal starec v to objokano lice.

»Nisem li videl že tega obraza?«

To vprašanje se mu je vsililo. Metko je poznal že dolgo, ali to lice, katero je sedaj videl pred seboj, to ni bilo Metkino, ne — to je bilo drugo — a kdaj ga je že videl — kdaj —? Po-

tegnil je s svojo žuljavo roko preko oči, ali ni vedel, kaj bi dejal.

»Gori te čakajo,« je zinil potem naglo, vedoč, da se laže, in odšel proti hiši.

Metka ni mogla hitro za njim; vstala pa je počasi.

Doli po cesti pod vrtom je vtem pridrdral dvovprežen koleselj in se ustavil na Topolščakovem dvorišču. Izstopita dva gospoda. Metka sedaj celo ni hotela gori v hišo.

Miklavž pa je takoj čul zopet ropot voza pod oknom in hitel gledat.

»Aj, naš sodnik« — je vzkliknil proti Brnótu, »kaj pa ta hoče?« Hitel je po stopnicah gospodoma naproti.

Tudi Urša je šla za njim, Brnótova pa sta radovedno stopila k oknu. Vtem je Topolščak pripeljal oba gospoda, sodnika in njegovega pisarja, v sobo ter jima uslužno ponujal sedežev in vina.

»Le počasi, le počasi, gospod Topolščak,« je sopihal sodnik, debel, sivobradat mož, oblastnega obraza, iz katerega je molel velik in malo rdečkast nos. »Najprej to, kar je treba, uradne reči, potem šele se okrepčamo. Kaj pa imate? Imate li kaj rakov? Izvrstne rake ste imeli časih.«

»Imamo, imamo,« je hitel Miklavž.

»Torej — rake, pa le veliko soli v krop! In jesih, je li hud?«

»O, da, da, pravi vinski jesih!«

»Rakom ni nikdar dovolj soli in nikdar prehud jesih — to Vam pravim, gospod Topolščak! Pa najprej uradne reči!« Miklavž je hotel povprašati, kaj ima gospod sodnik uradnega prijem, a oni vtem ugleda Brnóta ter ga pozdravi. Služboval je že več let v tem kraju in poznal skoro vse ljudi.

»Kaj pa praznujete danes?« je povprašal veselo.

»Na ógledih smo, na ógledih!« In potem so razložili drugi svojo namero.

»Saj pridemo še doli k Vam, gospod sodnik! Vi morate še dovoliti, saj ste Vi najvišji varih; — dekle je rejenka, tržaška rejenka!« — je dejal Brnót.

»Tako, tako! No, le pridite, pa krstnega lista ne pozabite, bomo naredili, bomo! Rakom pa malo česna, gospod Topolščak; ne pozabite — prav svež mora biti, sicer me bo zgaga pekla! Sedaj pa uradno!«

»I kaj pa je vendar?« je hitel Miklavž, ki ni mogel prej vriniti vprašanja.

»Pri Vas je umrl nekov Tržačan — ne li, gospod Topolščak? Zapečatilo se je, kar je pripeljal s seboj; zvedeli smo tudi, kdo je bil in odkod; brat njegov živi v Ljubljani in ta se je oglasil za dediča, in sedaj moramo pregledati to, kar smo pri Vas zapečatili — saj je zapečateno, naš kancelist je pečatil, ali ne? — No — in ceniti moramo, kar je imel, in pogledati, ni li

pustil kaj pisanega, kaj testamenta! Ali je kaj pustil?»

»Jaz ne vem,« je dejal Miklavž, a vse se je treslo v njem; toda znal se je zatajevati.

»Pokažite torej tiste reči! Vi ste sami pri-seženi zvedenec in — no, to je dobro, Brnót tudi; treba ni drugega — hitro opravimo; posebnega itak ne bo. Pa čujte, gospod Topolščak, rakom nikar kúmina ne pridevati, jaz ga ne maram. Samo česna — pa malo, in — še enkrat: svež, mlad mora biti!«

Zapovedi o rakih je čula samo Urša, ki je pazno poslušala med vrati. Sodnik s pisarjem, Brnót in Miklavž so šli v drugo stran po ozkem hodniku, kjer je gospodar odprl sobo, v kateri je ležal in umrl oni tujec. Njegova ostalina je bila v velikem zaboju sredi sobe spravljena, zaboj pa s sodnim pečatom zapečaten.

Pisar odpre zaboj in potem so počasi iz kovčégov vlekli obleko in drugo drobnjav. Tudi denarja so našli — bankovce, zlate in srebrnjake. Sodnik je vse vestno zabeleževal.

Bili so že skoro gotovi, ko je jel sodnik zmajevati z glavo.

»Čudno, čudno; — pa iščite vendar po žepih, da li ni kaj notri. Tisti brat rajnika iz Ljubljane je govoril o testamentu, toda ni ga nikjer; morda tiči v kaki suknji.«

A vse iskanje je bilo zaman.

Miklavž je stal ob strani in ugibal. Nihče drugih se ni zmenil zanj. »Če ni, pa ni — meni nič mari! Sedaj sklenemo zapisnik. Vedel sem, da bomo kmalu gotovi! Pa bogat je bil ta mož, bogat!«

»Bogat?« vpraša Brnót. »Odkod pa je bil?«

»Iz Primorja. Velika posestva ima; no, brat se bo veselil! Mi pa tudi, sedaj ko smo gotovi — da bodo le rakci dobri! Miklavž, gospod Miklavž, Vi ste odgovorni!«

Ta se je počasi približal. Bil je še vedno negotov, kaj mu je storiti. Ako sedaj pokaže testament — kako lahko mu izmuzne Metka; — po poroki bi ne bilo več nevarnosti. Toda — ko bi bilo potem zamujeno?

Pravna stran mu ni bila toliko znana. Moral je povprašati.

»Kaj pa, če se testament pozneje najde?«

Rekel je to navidezno malomarno vtem, ko je zapiral zaboje.

»Oh, potem so pa sitnosti, silne sitnosti — pravda je gotova, oh, bolje vse pustiti — Vam pravim,« je besedoval debeli sodnik. »Oh, to niso prijetne reči.

»Ste li sklenili zapisnik?«

Pri zadnjih besedah se je obrnil k pisarju.

Miklavž pa je bil tudi s svojim sklepom gotov.

»Brnótovo besedo imam,« je dejal sam pri sebi, »on je ne bo snedel! Torej — «

»Potrpite, gospod sodnik,« je rekel glasno, »še eno suknjo imam tam v svoji sobi; ta Tržačan jo je slekel, ko je legel v postelj. Pogledal je nisem, morda je v nji kaj pi-sanega!«

»Dobro, prinesite jo; pa saj tudi tam ne bo ničesar; škoda, da čakamo! Toda prinesite, prinesite!«

Sodnik je bil malo nejevoljen.

Topolščak pa je stopil urno vun čez hodnik v postrežje. Odmeknil je v kotu, kamor je bil onkrat skrnil tujčev testament, prazni zaboj, privzdignil ploščo opeke in izvlekel zaprašeno suknjo. Hitel je ž njo doli ter spotoma odkaval prah raz njo, toda v žep ni segel.

V sobo prišedši jo je dal sodniku. Ta jo je skrbno preobrnil, potem pa potipal žepe od zunaj, in ker ni nikjer čutil ničesar, segel v vsakega posamič.

»Nič! Tudi tu ni ničesar!« deje potem in vrže suknjo na bližnji stol.

»Ničesar?« zakriči Miklavž, da se zdajci vsi ozro vanj.

Zgrabil je suknjo in krčevito stiskal žepe in podlogo.

»Nič! Nič!« je ponovil nehote in še enkrat preobrnil suknjo.

Drugi so strmeli vanj.

»Kaj Vam je, gospod Topolščak?« je dejal plaho debeli zdravnik; vsiljevala se mu je slutnja, da je Miklavž zblaznel.

»Oh — vrag vedi, — da ni nič,« je dejal ta, težko premagujé razburjenost. »Mislil sem res — ker ste tako govorili — pa nič ni, nič!«

Vtem je vrgel suknjo na zaboj.

»Raki so gotovi, gospod sodnik,« se oglasi Urša med vrati.

»Dobro, dobro, sedaj le pojdemo! Stojte, da denarjev ne pozabim! Saj vem, da se nisem zastonj vozil sem gori! Alo, sedaj pa rakce, rakce! Ali znate, kako se raki jedo?«

Z zadnjimi besedami se je obrnil k pisarju, ki je stopal z Brnotom vred počasi za njim po hodniku.

Topolščak je ostal v sobi, zaprl duri, vzdignil še enkrat tujčevo suknjo in jo pretipal in preobrnil.

»Nič! nič! Kdo je ukral — kdo mi je ukral?« je sikal med zobmi.

Kmalu popoldne so odhajali Brnotovi. Slovo ni bilo gorko; Brnot je bil sicer malo vinjen in gostobeseden, Miklavž pa ni govoril veliko. Tomaž je vpregel konja in ga držal za brzdi ves čas, ko so oni sedali na voz; nihče ni zapazil, kako zlobno-zadovoljen smehljal se mu je kazal na ustnih, ko ga je Topolščak osorno opozoril, naj se urno suče.

VI.

Miklavžu se je odslej dozdevalo, da mu potekajo dnevi s podvojeno silo. Ugibal in premišljeval je venomer, kdo mu je ukral ono važno, zanj tako pomenljivo pismo in akopram se mu je slutnja sukala skoro vedno le ob eni osebi, vendar se je ni mogel poprijeti s sicer mu lastno žilavostjo. Spominjal se je, da je onega usodepolnega večera videl Tomaža na spodnjih stopnicah, a kaj hoče, kaj more ta reva, to hlapče, ki ne loči papirja od cunje? A kdo drugi bi mogel biti? Miši niso snele testamenta, sicer bi se bile lotile tudi suknje, druga žival ali golazen tudi ne, torej le človek. Pa kateri — ko nihče ni prihajal v podstrešje in nihče, celo sestra Urša ne, ni znal za oni skrivni kotiček. Da bi bil Miklavž babjeveren in strahopeten, bi bil prišel morda do prepričanja, da mu je to napravil sam zlodej, a mož je bil pretrezen.

Najhujše je bilo to, da se ni upal, da ni smel nikdar povprašati, kaj mu je storiti; sam, sam je moral nositi to silno skrb in bojazen, in od nikoder ni bilo nade, rešiti se. A sklenil je biti vztrajen do zadnjega trenutka; za nevesto, za Metko mu ni bilo; brez denarja, brez njenega premoženja — kaj bo ž njo? — Seve, ko bi se našel pozneje oni tujčev testament; — pa kaj, ko bi ga ne bilo? Poraz njegove imovine je pred durmi, pomaga si lahko le še z bogato ženitvijo,

in taka bi se morda sklenila še drugod. Z ubožno nevesto pa le pospeši propad.

A hotel je čakati do zadnje ure; zato tudi ni ustavil drugega oklica, nego pustil, da je šlo vse redno pot. Enkrat mu je bilo že na jeziku vprašanje do Tomaža — hotel ga je staviti odkrito, prijateljsko, proseče, češ, dam mu, kolikor hoče, ako ima on to pismo in mi ga vrne, — a premislil se je; spomin na minule dni mu je zavezal jezik. Tega moža si ni upal kaj prositi, on je moral biti, moral ostati njegov — hlapec. Poleg tega pa se vendar ni mogel iznebiti misli: kaj, ko bi vendar Tomaž bil pravi —?

V ponedeljek po drugem oklicu je imel Topolščak zopet več gostov okrog mize pod lipama. Vračali so se s sejmov s Štajerskega in Ogrskega, in med njimi, večinoma mešetarji, je imel prvo besedo naš znanec Klander. Možje so bili baje dobro opravili, in nihče se ni branil vreči svojo petico za vino. Sredi glasnega razgovora krikne zdajci Klander mimogredočemu krčmarju:

»I, kje pa spi danes tista tvoja kljusa, tisti Tomaž, ki ga rediš na svojo škodo — in paseš?«

Miklavža je to vprašanje neprijetno streslo.

»Ne vem, kje se klati!« je zavrnil skoro neprijazno.

»Morda zopet pisma in papirje in cunje pobira ob cesti.«

Eden iz družbe je sunil mešetarja, naj pije ter povprašal, koliko je dal koroški kupec za par volov, katera je bil Klander pomagal prodajati, in zato nihče ni pazil na one besede, niti na to, da je Topolščak za trenutek omahnil, kakor bi ga bila strela udarila. Vrnil se je v hišo, a sam ni znal, kako je prišel tja; v veži pod stopnicami je obstal in se prijel ob steber.

»Torej vendar, vendar — da, to, to mora biti!« je šepetal.

Malo pozneje je korakal s polnim bokalom med pivce ter ga postavil pred Klandra.

»Za tega bom pa jaz dal!« je dejal dobrovoljno.

»Halo, glej ga!« je vpil eden — »ti je li prvenica storila ali kaj, da si tako radodaren?«

»Oj, možje, ženi se, ženi in sedaj se hoče odkupiti,« je menil Klander možki in jel točiti.

»Res je, res — toda tako poceni nam ne uide; z enim bokalom ne bo nič!« so vpili drugi.

»Saj vem, da ga nimate dosti, ako vsakega izmed vas v štrtinjak potopim,« se je smejal krčmar oblastno in migal z že praznim bokalom dekli, naj prinese drugega.

Pijančevanje je trajalo ves popoldan, in nihče iz družbe se ni spominjal, da bi bil Topolščak kdaj tako vesel kakor danes. V mraku stoprv so začeli možje odhajati, večinoma so bili iz Grabna — edinega Klandra pa je vedel krčmar pridržati. Pri vinu to tudi ni bilo težko.

Ostala sta sama ter besedovala o najrazličnejših stvareh, ko krčmar kar tako mimogrede omeni:

»Ej, da bi ga hudir, tega starca Tomaža! Še sedaj ga ni, da bi pomagal živino opraviti!«

»He, he, Tomaž! — He, he, to ti je ptica!« se je muzal oni in omahoval za mizo.

»Zakaj?« je dejal mirno Miklavž.

»Zakaj? Zato, ker pravim, da je! To ti je ptiček, — a kaj, to ti je — hudič, pravim!«

»Kaj ti je storil hudega? Vidva sta vendar prijatelja! Kolikokrat skupaj mešetarita, da ga ni po tri dni domov!«

»Prijatelja? Skupaj mešetariva — praviš?« je vpil Klander ves razjarjen.

»No, vsaj tako je bilo!«

»Da, bilo je, bilo! Pa več ne bode, pravim ti, Topolščak! Nikdar več ne bode!«

Mešetarju se je jezik opotekal in Miklavž se je jel bati, da bo pijanost onega prej premagala, nego bo njemu moči izvedeti, kar je hotel. Poznal pa je Klandrovo nprav ter zato dejal:

»Danes tako govoriš! Pusti ga v miru in pij!«

»Kaj danes? Ne, vedno tako, ti pravim! Pa v miru ga tudi ne pustim! Nikdar ne — ta dedec nima veljave; — čakaj, povem ti —«.

Izlil je vtem pol kozarca vina v se in postavil posodo trdo na mizo.

»Povem ti, česar še nisem nikomur! Pa molči, molči, Miklavž — to ti je — hudič, pravim!«

Drgnil je pri teh besedah svoje široko telo ob mizo in pomišljeval, da je Topolščaku ginila vsa potrpežljivost. Vse se je treslo v njem.

»Vedi,« je nadaljeval oni počasi, »Tomaž ima neka skrivna pisma, testament mora biti ali kaj takega; »testament«, to sem sam čital, pa njegov ni, ker ne zna pisati. Ukral ga je, ukral — pa čemu — ti pravim, čemu — ko je zanj tuj testament toliko vreden kot tvoj nos?«

Miklavž je izustil nekaj nerazločnega, nerazumljivega. S tresočo roko je natočil onemu vnovič poln kozarec.

»He, he, si ga li tudi preveč potegnil, da ga po mizi izlivaš?« se je grohotal mešetar.

»Zakaj bi ga ne? Le dajva ga!«

Klandrova moč je bila v malo trenutkih pri kraju kakor tedaj, ko je bil Tomaž njegovo učnost v pismu porabil za svoje namene. Pa krčmar ga nocoj ni hotel izpustiti iz svojih pesti. Zvedeti je moral vse, kar je bilo onemu znano o Tomaževem testamentu. Ukazal je hlapcu, da je spravil napol nezavestnega mešetarja spat v pritlično prazno sobo, katero je potem v veliko začudenje hlapčevu zaklenil s svojo roko. Sicer je bila navada, da so pijance na cesto odganjali, nocoj pa ima eden najhujših celo prostor v hiši; ko bi ga bil del v hlev — to bi že ne bilo tako posebno, pa v — hišo! Hlapec je majal z glavo, vračajoč se preko dvorišča. Med hlevom pa je zadel ob Tomaža.

»Si li že vse opravil?« je vprašal ta.

»Rezanice bo še treba! Pa sedaj sem tisto pijano muho, Klandra spremil spat. Odslej bo že vsak capin v hiši spal!«

»Kaj — Klandra?« se je zavzel Tomaž.

Hlapec je nakratko povedal, kar je znal.

Ta večer Tomaž ni hotel rezanice rezati, nego je odšel brez izgovora proti svojemu domu. —

Drugega dne si je Klander mel dolgo časa oči ter se čudom čudil, prebudivši se v prijazni, lepo pobeljeni sobi, v katero je skozi dokaj visoka okna sijalo žarno jutranje solnce. Kaj enakega se mu že dolgo, dolgo ni bilo pripetilo — da bi se bil prebudil v sobi in na snažni postelji — in mislil je, da se mu sanja. A ko se vzkloni polagano in skozi okno ugleda široko Topolščakovo dvorišče, se je jelo tudi v njegovi glavi nekoliko svitati. Samo to mu je ostalo temno, zakaj so ga deli sem v sobo in na posteljo. Zleknil se je še en pot zadovoljno po mehkem ležišču, zazeval globoko, a potem vendar skočil naglo raz posteljo ter šel odpirat duri. A te so bile zaklenjene.

Miklavž je bil moža dobro zavaroval ter nosil ključ v žepu.

Mešetar je nekoliko časa trkal, ali ker le ni bilo nikogar, je zlezel nazaj na postelj in čakal, kaj bo iz tega. »Če so te zaprli, odprli ti bodo gotovo!« je dejal in kmalu bi bil vnovič zadremal.

Vtem pa je nekdo jel odklepati vrata in v sobo je stopil prijaznega obraza Topolščak.

Ni se nam ohranilo poročilo, kaj in kako sta besedovala in ukrepala ta dva moža skoro poldrugo uro, zakaj toliko časa se je po deklinem računu mudil Miklavž pri Klandru; le to je gotovo, da je dobil mešetar še dober zajtrk — meseno klobaso in polič vina, kar je najviše cenil — in da sta se oba moža ločila jako prijazno.

»Kako posebno kupčijo morata imeti,« sta ugenila hlapca in dekla, razpravljajoč v hlevu ta nenavadni, važni dogodek.

VII.

Omahne se je oglasil istega dopoldne zopet pri Topolščaku ter nosil stari svoj obraz, pospravljaj po dvorišču, pomagal pri tujcih in delal, kakor je bila tam že večletna navada. Tudi Miklavž ni izpremenil vedenja svojega; bil je osoren in prijazen, zbadljiv in dobrovoljen, kakor sta baš nanašala povelje in opravek.

Popoldne pa se je enkrat naglo obrnil k Tomažu, ko je ta ravno pometal dvor ter mu velel:

»Jutri pa moraš v Ljubljano, Tomaž! Nekaj vina posebnega boš pripeljal, črnega, tržaškega; naročeno je in svatom bo povšeči, če pridejo na odhodnjo. Kobilo vzemi — domov pa počasi vozi, da se ji kaj ne pripeti.«

Omahne je prikimal; zavzel se je izprvega o tem ukazu, zakaj redki so bili slučaji, da ga je Topolščak kam pošiljal s konjem; a dejal si je, da imajo drugi tudi doma posla dovolj. Prekanjen pa je bil toliko, da je v tem povelju slutil tudi posebno skrivno namero gospodarjevo, zato se je namuznil natihem, ko mu je bil Topolščak obrnil hrbet.

Drugega dne je Tomaž kmalu opravil svoj posel v Ljubljani in se je opoldne krepčal v staroznani, sedaj Druškovičevi krčmi na Dunajski cesti, kjer še dandanes radi ostajajo kmetje in vozniki iz dolgega Črnega Grabna. Malo osupel je pogledal, ko zdajci prisede še drug gost k njemu, ki na prijazni vzklik Tomažev: »I, kaj pa ti delaš tukaj?« ni imel veselega odgovora.

Bil je šepavi Gotard, ki je bil šele ob Tomaževem pozdravu zapazil, da je sedel poleg stričevega hlapca. Vstal bi bil zopet rad, zakaj vse, kar je prihajalo od strica ali mu je bilo vsaj v obližju, se mu je zdelo sovražno. Naposled je nekaj zamrmral, česar Tomaž ni mogel umeti.

»Morda že balo voziš?« je vprašal le-ta, ne da bi se mnogo zmenil za osorni obraz sosedov.

»Vragu rajši ko Topolščaku!« je zarohnel Gotard. »Če hočeš, pa mu povej; če pa nečeš, pa drugim pravi, da bo zvedel!«

Omahneta je obšlo skrivno veselje. Molčal je nekoliko časa in zbiral svoje misli, kako bi se najbolje sporazumel s fantom, s katerim sta, to je sedaj vedel, v eni točki enih misli, namreč v tej, da Topolščaku ne privoščita kaj dobrega — saj ženitev, katero je Miklavž tako spešil, je morala biti dobra zanj. Tomažu pa ni trebalo tudi posebnega dušeslovnega izkustva, da ne bi bil takoj znal, da je tisto »dobro«, katerega Gotard stricu ne privošči, edino le — Metka. Hotel pa se je prepričati tudi še od druge strani.

»So ji li obljubili mnogo dote? Končno jo boš plačeval ti — kdo pa?«

»Vse naj vzame, vse posestvo — kaj meni mari za to!«

»Ej — Gotard! Ženska je ženska — opravi jo v svilo ali hodnik ali pa v cunje! — Saj boš drugo dobil!«

Oni je klel potihoma, in Tomaž je znal, da je ugenil pravo.

»Kaj ti ne dadé Metke — doma?« je vprašal potem naravnost.

»Saj bi jo bili — pa sedaj je prišel ta —!« Gotard ni izustil robate besede, ki mu je bila na ustnih.

Moža sta se v kratkem popolnoma umela; oba je vezalo sovraštvo do ene in iste osebe. Zdajci vpraša Omahne:

»Ali znaš brati?«

»Ne!«

»Ej — škoda!«

Dalje Tomaž opomnje svoje ni opravičeval, in tudi Gotard ni več povpraševal o nji.

Drug znanec iz Št. Ožbolta je bil prisedel k njima, imovit kmet, ki je jel na široko razkladati, da je bil pri izvrstnem doktorju zaradi velike pravde in kako dobro je opravil. Tomaž je pazno poslušal in vprašal, kje biva ta pravdni doktor. Zvedel je kmalu, in ko so bili drugi vtopljeni zopet v čisto druge pogovore, je prosil Gotarda, naj ga počaka, da se popeljeta drug za drugim domov. On se bo vrnil takoj.

Napotil se je k doktorju, znanemu ljubljanskemu advokatu. Tam je izvlekel iz zašitka v telovniku zavitek s testamentom, ki ga je nosil vedno s seboj, in prosil odvetnika, naj mu prebere pisanje.

Isto je bilo kratko.

Tujec — podpisanega imena si Omahne ni mogel zapomniti — je imenoval tržaško najdenko, rejenko Metko pri Brnótovih svojim dedičem. Rekel je, da je to njegova nezakonska hči. O materi njeni ni bilo govora; povedal je le, da so dotične listine in pisma, ki pričajo o nji, shranjene na njegovem domu v Sežani.

Odvetnik ni našel posebnega v vsem pisanju, in ko mu je Omahne rekel, da ga je znanec prosil poizvedeti, je li vse prav zapisano v tem testamentu, da bi ne bilo kake pravde,

je potrdil odvetnik to ter izročil list zopet Omahnetu.

»Dobro je, če se take reči prepíšejo« — je omenil še končno doktor Tomažu.

Temu se je zdelo to tudi prav. Bil je silno razburjen, ali čakal je vendar, da je odvetnik dal napraviti prepis testamenta in mu izročil oboje.

Kri mu je silila v glavo, ko je korakal zopet proti krčmi.

»Torej zato se ženiš, Miklavž! O ti —!«
Samo te besede je izustil poluglasno.

Malo potem sta odrinila z Gotardom drug za drugim po prašni veliki cesti proti domu.

Pri Peregrinu na Prevojih sta malo odpočila in dela konje v hlev. Gotard je vozil s parom in bil težko naložil. Tu jima govor ni tekel več o prejšnjem predmetu; bilo je, kakor bi se ga vsak izmed njiju ogibal. Stoprv, ko sta iznova zapregla — trd mrak je že legal na brda nad cesto — je stopil Omahne k tovarišu in mu pomolil zavitek papirja:

»To spravi, Gotard — dobro spravi! Jaz imam tudi eno; pa varuj, da ne izgubiš; za Metko bo dobro, pa le varuj, da ti kdo ne vzame!«

»I, kaj pa je?« je hitel oni ves iznenaden.

»Le molči, govorila bova še; sedaj še ni prepozno, in ta papir konča Topolščaka!«

Gotardu je šinilo nekaj v glavo iz onega starega pripovedovanja o Omahnetovem Tomažu

in Topolščakovem očetu, kako sta morila ubežne Francoze — in nekako neprijetno mu je lezlo po hrbtu pri slovesnem Tomaževem govoru.

Pa verjel je starcu, ki je tudi Metki dobro hotel, in je varno spravil zavitek. Pognala sta in trda tema ju je že objela, ko sta zavila v Črni Graben.

Ostajala nista nikjer več; stoprv pod klancem pred Topolščakovim domom se je oglasil Gotard, ki je vozil za Tomažem:

»Stoj, da poženem naprej!«

Omahne je umel, da oni ne mara počakati gori ter se je umeknil s tira. Gotard je pognal in naglo vozil mimo stričevega doma.

Miklavž je bil prvi, ki se je oglasil pred vežo, ko je Tomaž pripeljal vozič na dvorišče.

»Si li vse opravil?«

»Kaj bi ne? Saj ni bilo toliko!« je godrnjal oni izprezajoč kobilu. Zvalili so sodček vina z voza v klet in potem je vabil Topolščak Tomaža k večerji; tudi polič vina mu je velel prinesiti, kar je bila redka navada. Lokavemu Omahnetu se je zdelo to posebno sumnjivo in pil je počasi; gospodar pa je hodil semtertja po sobi, tiščal roke za hlačni rob ter govoril o vsakdanjih rečeh.

»Brnótov je vozil z menoj,« je zinil Tomaž med drugim.

»Zakaj ni ustavil tu?«

»Ne vem; menda se mu je mudilo! Pa — saj bo že okoli polnoči.«

»Da, da, polnoč je; čakali smo te dolgo! Nocoj boš menda tu spal?«

Topolščak je stavil zadnje vprašanje kakor prigovarjajoč, akopram je vedel, da Tomaž ne ostane; hodil je najrajši domov, dasi je bilo še tako pozno. Odrekel je tudi sedaj in po Miklavževem licu je šinila skrivna zadovoljnost, česar pa oni ni zapazil.

Malo potem je odšel, Topolščak pa je zaprl za njim; toda zaklenil ni, nego le pazno vlekel na uho, ali oni odhaja. Ko ni bilo več čuti stopinje, je odprl zopet tiho vrata in šel po prstih do mize pod lipama. Tam je sedel na klop in čakal. Težko je sopesel, a vendar še vsak trenutek pridrževal sapo, da bi prej čul, se li kdo ne bliža. Temno je bilo, da ni razložil bele ceste pred seboj od brega; pri hlevu pa je zagodrnjal časih pes, akopram je poznal gospodarja.

Tomaž je vtem dospel do svoje kočice. Iskal je pod tnalom čavolja, s katerim je odpiral primitivno zaporico v vratih, ali ni ga mogel najti.

»Kam sem ga porinil — vraga?« je zamrmral poluglasno in iztikal po žepih za kresilom in gobo.

V tem trenutku pa je začutil silen udarec po glavi, zvrtilo se mu je in nezavesten se je zgrudil pod kap. Velik, širokopleč mož se je pripognil k njemu in mu pretipal žepe. V telovniku je zadel ob zavitek in ga hitro izvlekel. Nekoliko drobiža je bilo tudi v stranskem žepu,

toda istega se ni doteknil; potem je nezavestnega Tomaža potegnili pod visok prag pred kočo in ga tako položil, češ, mislili bodo ljudje, da se je zvrnil s praga navzdol — stisnil mu čavelj, s katerim so se odpirala vrata, v roko in odšel brzo proti Topolščakovini.

Miklavž se je tam pod lipama že tresel od same nestrpnosti. Začul je sedaj korake in zazvižgal tanko med zobmi. Prišlec je odgovoril istotako.

»Si li ti — Klander?«

»Sem — sem!«

»Ali si dobil?«

»Mislim, da imam!«

»Tiho stopaj, tiho, za mano!«

Vtem ga je Miklavž odvel v hišo, trdno zaklenil vrata in se splazil z mešetarjem v najvarnejši prostor — v klet. Tam ju ni mogel čuti nihče, niti ne videti, ker klet ni imela oken. Krčmar je vžgal svetilko in hitel: »Daj sem, daj, pokaži, kaj si dobil!«

Mešetar je pomolil zavitek onemu; na zunanem papirju so bile sveže krvave proge.

Miklavž se izprvega ni hotel pisma ni dotekniti. Prestrašeno je viknil:

»Ali si ga? Ali si ga moral?«

»Kaj pa? Ves dan sem brskal po bajti, vsak kot sem preteknil, vse deske odkril, vse skrinje in omare preiskal, vse cunje premetal, pod streho za slamo sezal — pa nič, nikjer nič!

Dejal sem, da dedec to pri sebi nosi, in nisem se zmotil. Eno sem mu dal čez klobuk, pa je bilo! Jutri, mislim, da bo dober — vedel itak ne bo, kdo ga je tako trdo potipal. Tebe bo imel posebno v čislih, Miklavž, he he, name pa niti misliti ne more. Pa — daj mi malo pijače; ves dan sem se postil; kaj misliš li, da ima kak požirek ali kako drobtino v koči ta duša berāška?»

Topolščak je strmel predse.

»Si ga li ubil?» je vprašal zamolklo.

»Menda ne! Jaz mislim, da ima trdo bučo.«

»Tega ti nisem velel — ubijati!«

»I, kaj se boš izgovarjal! Če naju zalotijo, bodo naju skupno, brate moj! Sedaj pa daj vina in potem bova brala, kaj je tam notri! Kaj stojiš tu kakor kamen?»

Miklavžu je temna in zlobna misel rojila po glavi. Eno hudodelstvo je bilo za njim — kaj, ko bi se ga iznebil z drugim? Pogled, s katerim je nanagloma premeril široko postavo Klandrovo, je bil tako čuden, da je mešetar osupnil.

A dejal je takoj porogljivo:

»Kaj me meriš, prijatelj? Večji sem in krepkejši od tebe, in če to ni dovolj — je pa to!«

Rekši je izvlekel velik nož iz stranskega žepa in ga zasukal pred Topolščakom, da je gladko jeklo zalesketalo v odsvitu svetilkinem. Oni je srdito stisnil ustni in molče natočil vina

v majoliko, katero je Klander skoro na dušek izpraznil.

»Boš li še?« vpraša krčmar.

»He, he, da bi bil pijan — kaj ne? Ej, Topolščak, Klandra ne boš prevaril! Ko bi se jaz napil, bi bilo pač zadnjikrat; in potem bi me ti zakopal tja v zadnji kot pod tisto veliko kad — tam, kamor je stari tvoj Francoze zakopaval. Saj menda še leže tamkaj. He, he, Klander ni za takšno družbo! Pa sedaj pogledi, če sem li pravo prinesel — škoda bi bilo —«

Vtem je bil Topolščak, ki je jezno gledal prekanjenega potepuha, toda niti črhnil besedice, razgenil krvavi zavitek in vzel iz njega pismo. Bral je le naslov: »testament« in ga potem vteknil v žep. Zavitek pa je držal nad svetilko, da je zgorel.

»Pokaži, pokaži!« je silil Klander zlobno.

»Kaj ti mari?«

»Toliko ne ko tebi, he, he! Toda, brate, sedaj pa daj, da bom imel malo drobiža za prihodnji teden — ker pogosto ne bom hodil k tebi — to se pravi, po vsak krajcar — rad me tudi ne boš videl in zato, da bo dalj mir — daj, daj!«

Miklavž je molče izvlekel nekoliko tolarjev iz žepa in jih vrgel na sod pred mešetarja.

»No, bo že, bo že!« je kimal ta zadovoljno.

»Sedaj pa pojdiva lepo venkaj, ti naprej, kakor se spodobi, he, he — in jaz za taboj!«

Storila sta tako, in Topolščak je izpustil mešetarja brez slovesa skozi vrata. Le tiho, ali srdito kletev je vrgel za njim. — —

Miklavž ni mogel zaspati; premetaval se je po postelji semtertja in nestrpno čakal jutra. Vendar, ko se je danilo in ko so že prvi žarki jutranjega solnca posegli v dolino, ni hotel vstati: čakal je nečesa drugega, o čemer je vedel, da ne bo dolgo izostalo, novost o ubitem ali ranjenem Tomažu. Je li ubit ali samo ranjen? Poslednje si je nehote želel, a vendar — ko bi Tomaž znal za to, kar stoji v tem testamentu? Pa — saj ne zna brati in drugega tudi ni povprašal; če je ranjen, okreva in pri Miklavžu bo imel zopet dela in jela dovolj. S tem si je samopridnež tolažil vest, ali zaman; miru ni našel, ni spanja. Naposled pa mu tudi ni trebalo dolgo čakati. Kmalu potem, ko so bila zahréščala hlevna vrata in zacvilil škripec ob vodnjaku, oznanjajoč, da je hlapec že pri svojih opravkih, se je čul tudi nenavaden hrum po cesti navzgor, kakor bi teklo nekoliko ljudi z vriščem proti hiši.

Topolščak je bil brzo s postelje in opravljen. Na dvorišču so ga že klicali.

»Miklavž, Omahnétov Tomaž se je ubil,« je klical eden izmed cestnih delavcev, ki so bili prihiteli naproti krčmarju, stopivšemu iz hiše.

»Ubil se je?« je vzkliknil leta osupel — ali takoj bi se bil najrajši v jezik vgriznil.

»I — drugi ga vendar niso! S praga je pal znak, ko je odpiral vrata, menda je bil pijan ali kaj?«

Topolščak, hlapec, dekla, celo teta Urša in došli dninarji, vse je hitelo navzdol proti Omahné-tovi koči. Tam je bilo zbranih že več ljudi, ki so vsi bolj radovedno nego pomiluje gledali na tleh ležečega starca. Tam, kjer je slonela glava, slučajno ob robotem stranskem kamenu, je bila mala luža krvi, napol strjene, in vsi so bili složni v tem, da je Tomaž udaril ob ta kamen. Sopel je še, a ni se zavedal.

»Padel je — zdrsnilo mu je na pragu,« je pritrjeval Topolščak javnemu mnenju. »Po gospoda pojdi kdo in v hišo ga spravimo. Vode bo treba, vode!«

Vse je ubogalo njegovim ukazom in kmalu je ležal Omahne na svoji postelji, Urša pa mu je izpirala rano na glavi.

Miklavž je stal pred kočo.

»Čudno, tu je tudi nekoliko krvi!« se oglasi eden delavcev, ki so še vedno ugibali o nesreči. Kazal je na rušnjo poleg tnala.

»Ta je menda škropnila sem!« deje Miklavž malomarno.

Drugim gledavcem se je vzrok Tomaževe rane zdel tako jasen, da se niti brigali niso za to opomnjo, in Miklavž je mimogrede dregnil s čevljem v krvavo travo; rosa in prah s steze sta zagnila rdečo liso.

Kmalu potem je dospel domači gospod župnik. Topolščak ga pa ni čakal, nego se vrnil prej domov. Okoli poldne je prišla tudi Urša in pripovedovala, da se Tomaž zaveda, a da govoriti ne more; jezik mu je bil omamljen. Pravila je dalje, da je hotel gospod župnik dogodek takoj naznaniti sodišču, a ker so vsi veleli, da je tu le nesreča, je opustil tudi to. Po vranskega padarja so pa vendar poslali.

VIII.

Pri Brnótovih je bilo zadnje dni pred napovedano poroko mnogo posla. Tudi Metka je morala od zore do mraka pomagati pri zdelovanju in pripravljanju raznih stvari, katerih je bilo treba za balo. Oče in mati sta ukazovala, drugi so pa ubogali in nihče se ni pobrinil za blede lice in objokane oči mlade neveste, nego vse je bilo nekako veselo; edini Gotard je šepal okoli, jezen in nedostopen ter nejevoljno opravljal, kar je moral. Mati ga je povprašala en pot, je li bolan, ali on niti odgovoril ni. Stari Brnót se pa za take muhe ni brigal.

Tisti list, ki ga je bil Tomaž izročil Gotardu, je nosil ta vedno s seboj; toda brati ni znal in drugim kazati ga tudi ni hotel. Ugibal je le venomer, kaj bi. O Tomaževi nezgodi so kmalu zvedeli, pa še Gotard ni slutil za njo kaj drugega, nego da je Omahne v pijanosti pal znak s praga in se pobil tako hudo. Ta pa je ležal

še vedno v svoji koči — zavedal se je sicer, toda jezik mu je popolnoma odrekel; Klandrov udarec mu je prehudo pretresel možgane.

Poroka se je imela vršiti v ponedeljek. Poslednjo noč, katero je prebila Metka na domu rediteljev svojih, je potrkal zopet Gotard na njeno okno.

Pomolela mu je obe roke skozi omrežje.

»Kaj boš — Gotard?« je hitela — »Drugače ne more biti — oh, pa mi je vendar tako hudo!«

»Metka!«

»Kaj?«

»Odpri mi duri!«

Izpustila je obe roke njegove in stopila od okna:

»Ne, ne, Gotard!«

»Metka, poslednja noč je nocoj — in ti si moja ali nisi moja še danes. Jutri ne več!«

»Da, jutri ne več! Pa danes — ne, Gotard, pojdi, pojdi —«

Pes je zalajal glasno na dvorišču.

»Stopi sem k oknu, Metka!« je šepetal fant.

»Če pojdeš strani potem!«

»Pojdem!«

Stopila je bliže k omrežju.

»Jaz imam tu nekov list, neko pismo, ki mi ga je dal Omahnétov Tomaž in ki se tiče tebe, mi je rekel.«

»Mene?« se zavzame deklica.

»Kaj hočem ž njim? Midva ne znava brati. Jutri pojdem na Vransko vprašat k sodišču — najbliže je; tukaj ni nikomur zaupati.«

»Jutri?«

»Vrnem se o pravem času! Da bi Tomaž mogel govoriti — on zna, kaj je tu notri, a sedaj ta nesrečal«

»In kaj je rekel Tomaž?«

»Da bo list končal Topolščaka.«

»Oh, pojdi, pojdi takoj na Vransko!«

Zazdelo se je obema, da jima sije že zvezda vesele nadeje.

Ločila sta se kmalu in danes brez solza, brez joka.

Ko so v jutru naprezali pri Brnótu vozove in sedali svatje nanje — zakaj glavni shod je bil pri Topolščaku in poroka je bila napovedana v Št. Ožboltu, ker v Št. Gotardu duhovnika niso imeli — ni bilo nikjer Brnótovega Gotarda. Stari se je hudoval dolgo, a naposled je ukazal pognati.

Topolščakovi svatje so že čakali. Mnogo jih je bilo in popotnica, katero so pili in zauživali pred odhodom v cerkev, je bila tudi obila. Vino je že teklo po mizah. Št. Gotardčane je pozdravil glasen vik in krik, morali so raz voz in sestí k drugim v veži in pred hišo pod lipi. Zgoraj v hiši pa je bil prostor za svatovanje po poroki.

Topolščak je bil jako skrben in je pazil, da ničesar ni manjkalo. Hodil je od enega do drugega, kakor bi ne bil on sam glavna oseba, ženin namreč, nego le vljuden krčmar, ki gosti tuje svate za dober račun. A pogledoval je večkrat nekako nemirno na debelo uro, ki jo je nosil ob težki srebrni verižici ter potem nazival druge, da bo treba odriniti. Mudilo se je možu in navdajala ga je neka skrivna skrb, da bi v zadnjem trenutku utegnilo še vse izpodleteti. Tudi to mu je bilo silo neprijetno, ko Brnótovega Gotarda ni ugledal med prišelci. Pravi sin njegov Andrej, mlad, šibek dijak, je bil tudi tu in je pohajal med svati; nihče ni mogel reči, je li vesel očetove ženitve, ali ne.

Ko je Miklavž vnovič stopil iz veže na dvor, hoteč opozoriti starejšino, da čas poteka, ga je potipal nekdo po rami; ozrši se ugleda ženin poleg sebe v neprijetni lokavi smehljaj raztegnjeno lice — Klandrovo.

»Kaj hočeš tu, danes?« je vprašal nejevoljno.

»Vem, da me nisi vesel in da me nisi vabil! Ali v gosti sem vendar le prišel! Tvoj denar ima prokleta malo teka, lačen in žejen sem, in danes bo tu prilika zamujeno popraviti! Nič se me ne sramuj, Topolščak, saj ne bom sedel med svate, če me ne boš klical; tu dolí v veži bom ostal! Če me pa gori pokličeš — he, he, bom pa tudi ubogal — he, he!«

Ženin ni odgovoril ničesar, a pogled, s katerim je premeril razcapanega mešetarja, je govoril tem jasneje, pa le Klandru na veselje.

»Lej ga no, kaj me boš snedel, kaj li?« se je rogal skoro naglas.

»V vežo sedi!« je velel krčmar, ki je komaj dušil jezo in skrb.

Oni se je zlobno namuznil, a vendar molče ubogal.

Vtem je vso pozornost zunaj sedečih svatov zbudil voz, ki je prihajal od dolenje strani in zavil na Topolščakovo dvorišče. Vsem možem znani gospodje so stopali z njega, debeli okrajni sodnik z zdravnikom in pisarjem.

Miklavž jim je hitel naproti, a čim bliže jim je prihajal, tembolj mu je zastajal korak.

»Kaj ko bi bili prišli zaradi Tomaža? Ta nemirna misel mu je prišla.

»Oh, Vi se ženite, gospod Topolščak,« je klical sodnik, »to je lepo, to je lepo! Nerodno smo prišli, pa saj ne boste zamerili starim znanecem; pot smo imeli, nujen pot, in ni drugače, da se tu okrepcamo!«

Krčmar je pritrjeval, kako ga veseli ta pohod.

»I kaj ste pa vendar imeli — gospodje?« je vprašal naposled, zakaj ni si mogel kaj, da ne bi tega zinin.

»Oh neumnost, neumnost, nesreča! Tisti Vaš Tomaž. Zvedeli smo, da so našli ubitega — kaj li, in morali smo sem. Today sedaj smo vi-

deli, da je le nesreča — nesreča! Pa uradne reči, — gospod Topolščak, te so prve, in zato smo morali semkaj. Sedaj bomo pa pisali — da ni nič! In potem odrinemo, danes vas je preveč, in mi vas ne smemo motiti.«

»Oh, zakaj? Ne, ne, danes morate pri nas ostati, gospod sodnik!« je silil starejšina, ki je bil pristopil, in tudi stari Brnót se je oglašal. Miklavžu pa so le zvene le sodnikove besede: »da ni nič, prav nič, — le nesreča!« po ušesih.

»Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradno, to je prav! Gospod doktor, Vi boste narekovali zapisnik!«

Zdravnik je odšel s pisarjem v hišo, sodnik pa je ostal med svati. Krčmar je onima odprl prazno sobo v gorenjem delu hiše, potem pa je postal nekoliko trenutkov na mostovžu, tiščal roke v žepu in zazvižgal nekolikokrat potihoma predse.

»S Tomažem gre dobro! Tudi če okreva, mu ne bo nihče verjel! Pijan je bil in padel je po stopnicah! Vendar ta — testament! Kaj, ko bi ne stalo to v njem, kar mi je povedal oni tujec?«

Miklavž res še ni bil prečital onega vple-njenega pisma. Zaklenil ga je bil v omaro, ali doteknil se ga ni; do danes je bil uverjen, da je tujec tedaj resnico govoril, in nekov čuden, skriven stud mu je branil vzeti ga zopet v roke in čitati. A sedaj je vendar hitel ponje in ga razgenil. Tu je v istini stalo, da deduje Metka vse tujčevo imetje.

»Torej vendar, vendar!« je šepetal Miklavž zadovoljno. Ali druga skrb se ga je lotila v tem trenutju.

»Kaj, ko bi pa to ne bilo veljavno?«

Mrzel pot mu je lezel po čelu. Toda vtem je že udaril s pestjo ob omaro ter dejal poluglasno: »Sodnika povprašam; danes je prilika!«

Malo hipov pozneje je bil že sam s sodnikom v svoji sobi in ta je čital tujčev testament. Storil je rad to uslugo Miklavžu, saj mu jih je ta dvojno vračal.

»Brnótova Metka bo podedovala vse imetje tega moža — tako stoji tu zapisano,« je dejal sodnik, prečitavši prve vrstice. »Hej prijatelj, je li bil to oni tujec, ki je pri Vas umrl?«

»Seveda, sedaj šele sem našel ta papir. Iz tiste suknje je moral pasti; — saj mi je pravil tujec, da ima testament v eni suknji!« je hitel Miklavž.

»Čudno, čudno!« je godrnjal sodnik; »pa — stojte — aha!« vzklikne preobrnivši prvi list pole, na katero je bila pisana oporoka. »To ni pravi testament — haha — kdo pa Vas ima za norca — to je le izpisek, izpisek — prepis, ki ni črvivega oreha vreden! Kje pa je pravo pismo?«

»Ka-aj? Prepis? Izpisek?« je jecal Miklavž bled kakor stena, na katero se je nehote naslonil. »To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!«

»Dobro, če je bilo, ali pismo ni dobro. To ni nič, prijatelj, niti počenega groša ni vredno!« Tako je trdil neusmiljeni sodnik. »Se li na to ženite?« je pristavil hudomušno.

»I, kaj menite, da bom na stare dni samo golo babo jemal?« je vzkliknil Miklavž v svojem obupu in svoji razjarjenosti. In to je tudi smel, zakaj to sta bila dva kinična moža, vsak v svoji meri in vrsti.

»Oj, stojte, gospod Topolščak, stojte, stojte — sedaj sem se domislil. Pravi testament, pravo pismo mora biti tam — doma na tujčevem domu, v Sežani! Vedite — ej, vruga, da je človek tako pozabljiv! Vedite, prišlo je pisanje, ki povprašuje po neki Metki — morda je to Vaša nevesta, in morda so tam našli pravi testament?«

»In kaj pravi to pisanje?« je vzkliknil Miklavž, ko se mu je kazal svit nove nade.

»Oj, seveda, seveda — Brnótova Metka mora biti! Tam pravijo, da je rejenka v Št. Gotardu — pa vrag vedi, jaz je ne poznam in ne poznam neveste Vaše.

»Gospod sodnik, saj ste ji dali dovoljenje, da se mož!« je opomnil Miklavž.

»Ej, vruga, dal ali ne dal, jaz ne morem vsakega otroka poznati!« je kričal sodnik. Bil je malo jezen.

»Pa stojte!« je nadaljeval mirneje, zakaj stvar ga je jela sedaj zanimati. »Bo že, bo že! Brnótovka in mati njena — oče je bil ta tujec,

ki je pri Vas umrl, to je gotovo — a mati njena, to je pa bila, če se prav domišljam imena zapisanega v tistih aktih — a že vem, Jerica, Jerica — Omahnétova!«

»Jerica! Omahnétova Jerica!« je zavpil Miklavž in iztegnil roke od sebe in udaril ž njimi ob prsi.

»Da, da, tako je, jaz se ne motim! Toda kaj Vam je, čemu kričite? Vam je li v sorodu — kaj li?«

A Topolščak je bil trde nature.

»Osupnilo me je to, gospod sodnik!« je dejal takoj z mirnim glasom; »ta čuden slučaj! Omahnétova Jerica je bila hči Tomaževa in Metka je vnukinja njegova; — tega Tomaža, pri katerem ste danes bili!« —

»Oh, mogoče, ali Vi morate bolje vedeti! To bomo zapisali! A verujte, testament, pravi testament je tam; tisti tujec je bil previden mož in je nosil prepis s seboj — in čudno, kar navaden prepis!«

Nenavaden hrup in krik pred hišo je branil Miklavžu povprašati, kako bi si vendar varoval dedščino neveste svoje s tem prepisom. Imel je vprašanje že na jeziku.

Hitel je k oknu in videl, da valjata dva svata pijanega Klandra po tleh.

»Se je li vsak hudič zarotil danes!« je zaklel na glas in hitel doli, za njim pa sodnik.

»Kaj pa imate?« je kričal zdolaj. Večina svatov je že sedela na vozovih.

»Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!« je vzkliknil eden Topolščaku v uho.

»V hlev ga vleci! Tam naj prespi pijanost svojo, ta capa!« je velel ženin hlapcu.

»Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!« zakriči Kländer ter hoče še nekaj pristaviti; ali krepki in brezobzirni hlapec ga prime za vrat in potegne v hlev.

Toda Topolščakova usoda se je morala danes izpolniti.

Komaj je zaloputnil eden napol pijanih svatov hlevne duri za mešetarjem in so možje na prvih vozovih jeli klicati po ženinu, naj vendar prisede, in je ta vzel v veži svoj olepотиčeni klobuk iz rok sestre Urše — ter vtem še gospoda sodnika šepetaje poprosil, naj molči o tem, kar sta prej govorila; — kar se čuje od druge gorenje strani ceste glasen klic prihajajočega človeka:

»Stojte, stojte — oče, stojte!«

»To je Gotard!« je dejal stari Brnót, ki je bil že malo nejevoljen zaradi dolgega obotavljanja.

»To je Gotard, Gotard!« je vzkliknila nevesta in bila je v trenutku že z voza na cesti ter hitela onemu naproti.

»Kaj je, kaj pa je?« so povpraševali ljudje križem.

Gotard je bil že tu, upehan, razburjen, prašen in poten, in ko je šepal do očetovega voza, je vihtel zganjen papir v desnici.

»Stojte, oče,« je sopihal hripavo, »ne dajte Metke stricu — ne dajte je!«

»Si li zblaznel — fant?« je zavpil Brnót.

»Oj Gotard, kako si?« je vzkliknila mati.

Gosta gruča se je zagostila okoli njih. Topolščak je stal poleg bled kakor nikdar, in oči so se mu žarile, sodnik pa je rinil skozi druge svate.

»Tu je pismo, oče, tu je pismo!« je kričal zopet Gotard razburjeno; »to kaže, zakaj snubi stric Metko — zaradi denarja, samo zaradi denarja — in ta denar lahko pri nas ostane, pri Vas, oče, če ga hočete, jaz ga nečem, jaz hočem samo Metko — denar naj ima, kdor ga hoče!«

Svatom je pijanost minula in stari Brnót je osupel gledal sina in majal glavo. Topolščak je stal kakor okamenel, niti besedice ni spravil iz suhega grla.

»Kaži, kaj imaš tam!« je velel prvi in jako osorno sodnik. Nekov notranji čut mu je dejal, da se tu vrši kaj posebnega.

»I, tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak,« je vzkliknil nehote naglas, ko je bil vrgel prvi pogled v pisanje, izročeno mu po Gotardu. »Kje si dobil to, Gotard?«

»Omahnétov Tomaž mi je dal to pismo in rekel je, da ima še drugo, prav tako! A potem se je pobill«

»In isto drugo imate Vi, Topolščak!« Pritem ga sodnik ni več nazival s pridevkom ‚gospod‘. »Kako ste isto prejeli?«

Miklavžu se je vrtelo v glavi; krčevito se je prijel bližnjega svata, ali govoriti ni mogel.

»Vrag ti pasji! Ti boš mene zapiral v hlev, čakaj, jaz ti posvetim!« tako se oglasi v ozadju hripavi krik pijanega Klandra, ki se je gugal, otresuje se hlapca, skozi hlevna vrata. »Gospod sodnik, gospod sodnik, ta je velel Tomaža pobiti, ta ošabni Miklavž! Kaj meni zato, če me obesijo, saj bodo tudi tebe, duša pasja!«

Vtisk teh besed je bil nepopisen! Svatje so poskakali raz vozove in obstopili Topolščaka in mešetarja, katerega je pijanost kar očitvidno minjevala. Sodnik pa je bil takoj samo — sodnik in uradnik. Ukazal je oba, Topolščaka in Klandra zvezati in pol ure pozneje sta se vozila ženin in njegov nevabljeni svat v spremstvu biričev, ki so prej pri preiskavanju Omahnétovega Tomaža sodniku prisostvovali, mimo šentožboltske cerkve proti Brdu v zapor — namesto v svatovanje.

Za njima se je peljal sodnik z zdravnikom in pisarjem. »Škoda, škoda za tega moža!« je zinil enkrat. »Kake dobre rake je imel! Pa — uradno, to je prvo!«

Ali svatovanje so pri Brnótovih vendar le imeli.

Leto pozneje sta se poročila Gotard in Metka — sedaj bogata nevesta.

Omahnétov Tomaž je počasi okreval, a potem še mnogo let pestoval in varoval na Brnovini vnuke in vnukinje svoje hčere.

Topolščak in Klander sta prebila svoji kazni; drugi svoje prostosti ni dolgo prenašal; prvega pa sem še jaz poznal in ga videl enkrat, ko se je peljal na zadnjem koncu samskega voza sede po česti mimo mene — star, umazan in raztrgan. In prav taka baba je šla mimo in godrnjaje dejala:

»Časih se je v kočiji vozil — sedaj pa na sori sedi!«

Sin njegov se je poduhovnil izvun naše dežele, a umrl mladolet. Dom njegov pa je danes takov, kakor sem ga opisal početkom te povesti. Dve lipi stojita na dvoru ob cesti, za njima pa skoro razvalini podobno poslopje z razdrapanim ostrešjem in razbitimi okni; na dvoru rase gosta, temnozeleno trava, mimo pa teče gladka bela cesta, in kdor prihaja todi, nihče ne zna, kako živo je bilo nekdanj tukaj in da je tudi človeška strast zapustila v tem razpadu svoj sled.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000420605

